

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DOLMABAĞÇE SARAYI'NDA TEŞHİRDE BULUNAN
BİR GRUP HALİNİN TEKNİK VE SANATSAL
ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

**TE FÜKSİYONER KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Bahadır ÖZTÜRK

Danışman
Doç. Elvan ANMAÇ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum *“Dolmabahçe Sarayı’nda Teşhirde Bulunan Bir Grup Halının Teknik ve Sanatsal Özelliklerinin İncelenmesi”* adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25.06.2008

Bahadır ÖZTÜRK



TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün 25.1.06.2003 tarih ve9..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ..18.....maddesine göre Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı yüksek lisans öğrencisi Bahadır ÖZTÜRK'ün "Dolmabahçe Sarayı'nda Teşhirde Bulunan Bir Grup Halının Teknik ve Sanatsal Özelliklerinin İncelenmesi " konulu tezi incelenmiş ve aday 04.10.7.2003 tarihinde, saat 10.00' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 75..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan ana sanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ...Başarılı.....olduğuna oy birliği ile karar verildi.

BAŞKAN

Prof. İsmail Öztürk

ÜYE

Doc. Elvan Anmaç

Elvan Anmaç

ÜYE

Yardımcı Doc. Nazım Önen

Nazım Önen

ÖZET

Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı Padişahı Abdülmecid (1839-1861) tarafından İstanbul'da Beşiktaş Sahili'nde, 1842-1856 tarihleri arasında inşa ettirilmiştir. Saray, Osmanlı'nın son dönemlerinde Avrupa ülkeleri ile kurulan askeri, ticari ve kültürel ilişkilerin de etkisiyle tamamen Batı tarzında bir mimari, süsleme ve dekorasyonda yapılmıştır.

Sarayın yapıldığı tarihlerde kullanılmak üzere alınan mobilyalar ve diğer dekorasyon unsurlarının büyük bölümü Dolmabahçe Sarayı'nın Avrupa tarzına uyması için genellikle Avrupa'dan satın alınmış veya bu ülkelere sipariş verilerek yaptırılmış ürünler oldukları görülmektedir. Sarayın mefruşat ihtiyacının büyük bölümü ise Hereke Fabrika-i Hümayunu'ndan karşılanmıştır. Saray içinde yer alan Mefruşat Dairesi'nde, Hereke kumaşları kullanılacak mekana göre tasarlanmış, renk ve desen özelliklerinin mekanın mimari süslemeleri ile bütünlük sağlamasına özen gösterilmiştir.

Dolmabahçe Sarayı'nda kullanılan halıların da, yapının Avrupa tarzı bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmış halıların bir çoğunun kullanıldıkları mekanların ölçülerine tam olarak oturmasından, mekanlarda kullanılan süslemeler ile uyumundan anlaşılmaktadır. Bu halılar içinde tamamen Batı tarzı motiflerle tasarlanmış Avrupa üretimi halılar ve Dolmabahçe sarayı süslemeleriyle, Avrupa halıları etkisinde yapılmış Hereke üretimi halılar bulunmaktadır.

Sarayda bu halıların dışında II.Abdülhamid (1876-1909) döneminde üretilen Hereke ürünü "Gördeskâri" olarak adlandırılan, rumi ve Hatai grubu motiflerle süslü halılar oluşturmaktadır. Bu tip halıların dışında sarayda, Hereke'de üretilmiş çeşitli halılar ile Feshane, İran, Uşak, Gördes, Ladik halıları yer almaktadır.

Yapılan çalışmada teşhirde bulunan 128 halıdan Halı seksiyonu tarafından (yöresel halılar haricinde) incelenmesine izin verilen 45 tanesinin, boyut, kalite, düğüm şekli, kullanılan malzeme gibi teknik özellikleriyle, kompozisyon şekli, motifleri ve kompozisyon planı gibi sanatsal özellikleri incelenmiştir.

ABSTRACT

The Dolmabahçe Palace was built in Beşiktaş Bay, in İstanbul by the Ottoman Sultan Abdülmecid (1839-1861) between 1842-1856. The palace was constructed in a western European style, in accordance with the military, economical and cultural ties. The architectural features and decorations show a different influence.

The furniture and other decorative ornaments filling Dolmabahçe Palace were either bought from European or were ordered to be made in European countries. The furnishing needs of the palace were met by the "Hereke Fabrika-i Hümayun". In the "Mefruşat" department of the palace. The Hereke fabrics used in the palace were designed for this purpose, and their colour and design features were designed in harmony with the architectural features of the palace.

The carpets that were used in the Dolmabahçe Palace were woven exactly to the dimensions of the palace rooms most of the carpets contain western style motifs which show a direct European influence. All the carpets are of Hereke origin.

Besides those carpets in the palace, there are some carpets that are called "Gördeskari" which were produced during the reign of II. Abdülhamid (1876-1909) These carpets contain "rumi" and "hatai" motifs. There are also carpets in the palace which were produced in Hereke, Feshane, Iran, Uşak, Gördes and Ladik.

In this research, 45 carpets which were displayed for examination out of total of 128 by the carpet section of the palace – have been examined in the light of their dimensions, compositions, motifs, compositional plans, and artistic qualities.

ÖNSÖZ

19. Yüzyılda yapılmış bir Osmanlı Saray olan ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar kullanılan Dolmabahçe Sarayı'nın halıları da saray halılarının süreç içinde değişen en son örnekleridir. Bu özellikten dolayı tez konusu; **"Dolmabahçe Sarayı'nda Teşhirdede Bulunan Bir Grup Halının Teknik ve Sanatsal Özelliklerinin İncelenmesi"** olarak seçilmiştir.

Tez konumun seçiminde ve düzenlenmesinde büyük katkıları olan Prof. İsmail ÖZTÜRK'e ve Danışmanım Doç. Elvan ANMAÇ'a, çeşitli konularda düşünce ve önerilerinden yararlandığım Doç. Dr. Binnur GÜRLER'e, Öğr. Gör. Yalçın MERGEN'e, Dolmabahçe'deki çalışmalarım sırasında çok yardımlarının gördüğüm Birsen ASA'ya, Kütüphane çalışanlarına, Yaşar YILMAZ'a, Cengiz GÖNCÜ'ye ve Halı Seksiyonu personeline, beni evinde ağırlayan arkadaşım Güray ÇIRAKMAN'a, Amcam Eker ÖZTÜRK'e, Yengem Ayla ÖZTÜRK'e ve Kuzenim Evran ÖZTÜRK'e çalışmalarım sırasında benden desteklerini esirgemeyen aileme ve eşime teşekkür ederim.

Bahadır ÖZTÜRK
Haziran 2003 - İZMİR

**DOLMABAHÇE SARAYI'NDA TEŞHİRDE BULUNAN BİR GRUP HALININ
TEKNİK VE SANATSAL ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

YEMİN METNİ	II
TUTANAK	III
Y.Ö.K. DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	X
FOTOĞRAF, ŞEKİL VE TABLOLARIN LİSTESİ	XI
GİRİŞ	XVIII

BİRİNCİ BÖLÜM

**DOLMABAHÇE SARAYI'NIN TARİHÇESİ, MİMARİ ÖZELLİKLERİ, HERKE
FABRİKA-İ HUMAYUNU VE SARAY HALILARI**

1.1. DOLMABAHÇE SARAYI'NIN TARİHÇESİ VE MİMARİ ÖZELLİKLERİ	1
1.1.1. Dolmabahçe Sarayı'nın Tarihçesi	1
1.1.2. Dolmabahçe Sarayı'nın Mimari Özellikleri	9
1.1.2.1. Dolmabahçe Sarayı'nın Yerleşimi ve Planı	9
1.1.2.2. Dolmabahçe Sarayı'nın Cepheleri	12
1.1.2.3. Dolmabahçe Sarayı'nın İç Mimarisi ve Dekorasyonu	15
1.2. SARAY HALILARI VE HERKE FABRİKA-İ HÜMAYUNU	19
1.2.1. Saray Halıları	19
1.2.2. Hereke Fabrika-i Hümayunu	26

İKİNCİ BÖLÜM

**DOLMABAHÇE SARAYI'NDA İNCELENEN HALILARIN ÖZELLİKLERİ VE
KATALOGU**

2.1. DOLMABAHÇE SARAYI'NDA BULUNAN HALILAR	32
2.2. DOLMABAHÇE SARAYI'NDA İNCELENEN HALILARIN ÖZELLİKLERİ	35
2.2.1. Teknik Özellikleri	35
2.2.2. Sanatsal Özellikleri	39
2.3. DOLMABAHÇE SARAYI'NDA İNCELENEN HALILARIN KATALOGU	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TASARIMLAR

3.1. TASARIM – 1	205
3.2. TASARIM – 2	206
3.3. TASARIM – 3	207
SONUÇ	208
KAYNAKLAR	212



KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A.Ş.	: Anonim Şirketi
b.k.z.	: Bakanız
cm	: Santimetre
dm ²	: Desimetre kare
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
env.	: Envanter
Foto	: Fotoğraf
İst.	: İstanbul
m	: Metre
m ²	: Metre kare
no	: Numara
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T.B.M.M.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
y.a.g.e.	: Yukarıda adı geçen eser
y.a.g.m.	: Yukarıda adı geçen makale

FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ

Foto: 1 Eski Beşiktaş Sarayı (Melling)	6
Foto: 2 Dolmabahçe Sarayı, Mabeyn-i Hümayun girişi	8
Foto: 3 Mabeyn-i Hümayun cephesi süslemeleri	13
Foto: 4 Muayede Salonu Girişi merdiven süslemeleri	14
Foto: 5 Dolmabahçe Sarayı Saltanat Kapısı süslemelerinden detay	15
Foto: 6 Mabeyn-i Hümayun Bölümünde tavan süslemesi	16
Foto: 7 Mabeyn-i Hümayun Bölümünde tavan süslemesi detayı	17
Foto: 8 16. yüzyılın ilk çeyreğine ait Osmanlı saray halısı (Florence)	22
Foto: 9 17. yüzyıla ait Osmanlı saray halısı	23
Foto: 10 17. yüzyıla ait Osmanlı saray halısı– Paris	23
Foto: 11 17. yüzyıl Uşak halısı – Türk ve İslam Eserleri Müzesi	24
Foto: 12 52.2785 envanter numaralı halı	40
Foto: 13 Pierre Josse Perreot tarafından tasarlanmış Savonneire halısı, 565 x 603 cm.	41
Foto: 14 16. yüzyıl İran halısı, Victoria ve Albert Müzesi	43
Foto: 15 100 fabrika desen numaralı döşemelik perdelik Hereke kumaşı	44
Foto: 16 52.45 Envanter numaralı halı	47
Foto: 17 52.45 Envanter numaralı halının zemini ve köşesi	47
Foto: 18 11.1618 Envanter numaralı halı	50
Foto: 19 11.1618 Envanter numaralı halının köşesinin arka yüzü	51
Foto: 20 11.1618 Envanter numaralı halıda Osmanlıca "Hereke" yazısı.	51
Foto: 21 13.195 Envanter numaralı halı	54
Foto: 22 13.195 Envanter numaralı halının madalyon ve zemini	55
Foto: 23 13.195 Envanter numaralı halının bordür kısmı ve zemini	55
Foto: 24 52.122 Envanter numaralı halı	59
Foto: 25 52.122 Envanter numaralı halının zemini	60
Foto: 26 52.122 Envanter numaralı halının madalyonu	61
Foto: 27 52.122 Envanter numaralı halıda kullanılan kraliyet simgeleri	61
Foto: 28 13.289 Envanter numaralı halının madalyonu	65
Foto: 29 13.289 Envanter numaralı halının zemini ve bordür kısmı	65
Foto: 30 51.294 Envanter numaralı halı	69
Foto: 31 51.294 Envanter numaralı halının madalyonu	69
Foto: 32 14.233 Envanter numaralı halı	72

Foto: 33	14.233	Envanter numaralı halinin zemini	73
Foto: 34	14.233	Envanter numaralı halinin arka yüzü	73
Foto: 35	11.1069	Envanter numaralı halı	76
Foto: 36	11.1026	Envanter numaralı halı	80
Foto: 37	11.1026	Envanter numaralı halinin madalyonu	80
Foto: 38	52.2785	Envanter numaralı halı	83
Foto: 39	52.2787	Envanter numaralı halı	87
Foto: 40	52.2787	Envanter numaralı halıda Latin harfleriyle "Hereke" yazısı	87
Foto: 41	52.2786	Envanter numaralı halı	90
Foto: 42	52.2788	Envanter numaralı halı	93
Foto: 43	42.1332	Envanter numaralı halı	96
Foto: 44	52.0253	Envanter numaralı halı	99
Foto: 45	52.0253	Envanter numaralı halinin arka tarafı	99
Foto: 46	93.635	Envanter numaralı halı	102
Foto: 47	93.635	Envanter numaralı halinin arka tarafı	102
Foto: 48	11.775	Envanter numaralı halı	105
Foto: 49	11.775	Envanter numaralı halinin arka tarafı	105
Foto: 49	13.709	Envanter numaralı halı	108
Foto: 50	13.709	Envanter numaralı halinin madalyonu	109
Foto: 51	13.709	Envanter numaralı halinin bordür kısmı	109
Foto: 52	13.77	Envanter numaralı halinin madalyonu	113
Foto: 53	13.77	Envanter numaralı halinin bordür kısmı	113
Foto: 54	33.15	Envanter numaralı halinin madalyonu	116
Foto: 55	33.15	Envanter numaralı halinin köşesi	117
Foto: 56	33.15	Envanter numaralı halinin bordür kısmı	117
Foto: 57	13.725	Envanter numaralı halinin madalyonu	120
Foto: 58	13.725	Envanter numaralı halinin köşesi	121
Foto: 59	13.725	Envanter numaralı halinin bordür kısmı	121
Foto: 60	32.103	Envanter numaralı halı	124
Foto: 61	32.103	Envanter numaralı halinin madalyonu	125
Foto: 62	32.103	Envanter numaralı halinin bordürü	125
Foto: 63	13.198	Envanter numaralı halı	128
Foto: 64	32.508	Envanter numaralı halı	131
Foto: 65	32.508	Envanter numaralı halinin madalyonu	131
Foto: 66	11.678	Envanter numaralı halı	134

Foto: 67	11.678 Envanter numaralı halinin bordür kısmı	134
Foto: 68	11.774 Envanter numaralı halı	137
Foto: 69	11.774 Envanter numaralı halinin bordür kısmı	137
Foto: 70	11.674 Envanter numaralı halı	140
Foto: 71	11.674 Envanter numaralı halinin madalyonu	140
Foto: 72	13.482 Envanter numaralı halı	144
Foto: 73	13.482 Envanter numaralı halinin madalyonu	144
Foto: 74	13.482 Envanter numaralı halinin bordür kısmı	144
Foto: 75	13.673 Envanter numaralı halı	147
Foto: 76	13.673 Envanter numaralı halinin madalyonu	148
Foto: 77	13.673 Envanter numaralı halinin bordür kısmı	148
Foto: 78	12.3930 Envanter numaralı halı	152
Foto: 79	12.3930 Envanter numaralı halinin madalyonu	152
Foto: 80	14.2674 Envanter numaralı halı	155
Foto: 81	14.2674 Envanter numaralı halıda Osmanlıca "Hereke" yazısı	155
Foto: 82	52.2581 Envanter numaralı halı	158
Foto: 83	14.2043 Envanter numaralı halı	161
Foto: 84	14.2043 Envanter numaralı halinin madalyonu	162
Foto: 85	14.2043 Envanter numaralı halı bordür kısmı ve köşesi	162
Foto: 86	14.2292 Envanter numaralı halı	165
Foto: 87	14.2279 Envanter numaralı halı	168
Foto: 88	14.2279 Envanter numaralı halinin bordürü	168
Foto: 89	11.471 Envanter numaralı halı	171
Foto: 90	11.471 Envanter numaralı halıda Osmanlıca "Hereke" yazısı	171
Foto: 91	12.1297 Envanter numaralı halı	174
Foto: 92	12.1297 Envanter numaralı halıda Osmanlıca "Hereke" yazısı	174
Foto: 93	14.2545 envanter numaralı halinin köşesi ve bordürü	177
Foto: 94	14.2545 envanter numaralı halinin madalyonu	178
Foto: 95	14.2545 envanter numaralı halıda Osmanlıca "Herele" yazısı	178
Foto: 96	11.1137 Envanter numaralı halı	181
Foto: 97	11.1137 Envanter numaralı halinin madalyonu	182
Foto: 98	11.1137 Envanter numaralı halinin köşesi ve bordür kısmı	182
Foto: 99	11.588 Envanter numaralı halı	185
Foto: 100	11.588 Envanter numaralı halinin madalyonu	185
Foto: 101	11.974 Envanter numaralı halı	188

Foto: 102	11.974	Envanter numaralı halinin madalyonu	189
Foto: 103	11.974	Envanter numaralı halinin bordür kısmı ve köşesi	189
Foto: 104	13.674	Envanter numaralı halı	193
Foto: 105	13.674	Envanter numaralı halinin bordür kısmı ve köşesi	193
Foto: 106	11.852	Envanter numaralı halı	196
Foto: 107	11.852	Envanter numaralı halı	196
Foto: 108	52.560	Envanter numaralı halı	199
Foto: 109	52.560	Envanter numaralı halıda Osmanlıca "Hereke" yazısı	200
Foto: 110	165.	Odanın (Sünnet Odası) tavan süslemeleri	200
Foto: 111	13.57	Envanter numaralı halı	203
Foto: 112	13.57	Envanter numaralı halinin bordür kısmı	203
Foto: 113	1.	Tasarım	205
Foto: 114	2.	Tasarım	206
Foto: 115	3.	Tasarım	207



ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil: 1 Dolmabahçe Sarayı yerleşimi	10
Şekil: 2 Dolmabahçe Sarayı zemin kat planı	11
Şekil: 3 Dolmabahçe Sarayı 1. kat planı	11
Şekil: 4 52.45 envanter numaralı halının kompozisyon planı	48
Şekil: 5 11.1618 envanter numaralı halının kompozisyon planı	52
Şekil: 6 13.195 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	56
Şekil: 7 52.122 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	62
Şekil: 8 13.289 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	66
Şekil: 9 51.294 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	70
Şekil: 10 14.233 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	74
Şekil: 11 11.1069 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	77
Şekil: 12 11.1026 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	81
Şekil: 13 52.2785 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	84
Şekil: 14 52.2787 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	88
Şekil: 15 52.2786 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	91
Şekil: 16 52.2788 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	94
Şekil: 17 42.1332 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	97
Şekil: 18 52.0253 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	100
Şekil: 19 93.635 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	103
Şekil: 20 11.775 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	106
Şekil: 21 13.77 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	110
Şekil: 22 13.77 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	114
Şekil: 23 13.725 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	118
Şekil: 24 13.725 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	122
Şekil: 25 32.103 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	126
Şekil: 26 13.198 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	129
Şekil: 27 32.508 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	132
Şekil: 28 11.678 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	135
Şekil: 29 11.774 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	138
Şekil: 30 11.1674 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	141
Şekil: 31 13.482 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	145
Şekil: 32 13.673 Envanter numaralı halının kompozisyon planı	149

Şekil: 33	12.3930	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	153
Şekil: 34	14.2674	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	156
Şekil: 35	52.2581	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	159
Şekil: 36	14.2043	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	163
Şekil: 37	14.2292	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	166
Şekil: 38	14.2279	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	169
Şekil: 39	11.471	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	172
Şekil: 40	12.1297	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	175
Şekil: 41	14.2545	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	179
Şekil: 42	11.1137	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	183
Şekil: 43	11.588	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	186
Şekil: 44	11.974	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	190
Şekil: 45	13.674	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	194
Şekil: 46	11.852	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	197
Şekil: 47	13.57	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	201
Şekil: 48	13.57	Envanter numaralı halinin kompozisyon planı	204

TABLULARIN LİSTESİ

TABLO: 1	Sayıma izin verilen odalarda yer alan toplam halı sayısı	34
TABLO: 2	Dolmabahçe Sarayı'nda incelenen halıların özellikleri	38
TABLO: 3	Dolmabahçe Sarayı'nda incelenen halıların envanter numaralarına göre buldukları sayfalar	38a



GİRİŞ

Halı, dokuma özellikleri, tarihten ve üreten insanın kültüründen gelen motif zenginliğiyle çağlar boyu insanların beğenisini kazanmış bir üründür. Anadolu'da halıcılığın ilk örneklerinin Orta Asya'dan gelerek Anadolu'ya yerleşen Selçuklular ve diğer Türk boyları tarafından üretildiği ileri sürülmektedir. Zamanla Anadolu'nun her yöresine yayılan halıcılık, günümüze kadar gelen süreçte, gerek teknik, gerekse desen ve renk bakımından kendine özgü yöresel karakterler kazanmıştır.

Türkiye'de halıcılığın tarihsel gelişimi göz önüne alındığında, halıcılığın 19. yüzyılın, ikinci yarısına kadar etken iki kaynaktan beslendiği söylenmektedir. Birinci kaynak, kırsal alanda yaşayan ve göçebe geleneğin uzantısı olarak gelişen ve üretenin günlük gereksinimi için yapılan yöresel halıcılık, diğeri ise, saray ve çevresinin gereksinimi için yapılan, saray çevresince denetlenen saray halıcılığıdır. Her iki üretim çağlar boyu birbirini beslemiş, etkilemiş ve birbirine kaynaklık etmiştir.¹

19. yüzyıla kadar Osmanlı sarayları için gerekli olan halılar, saraya bağlı olan sanatkarlar tarafından desenleri çizilerek dokutulmakta, saraya bağlı atölyelerde veya kırsal alanda kendi geleneksel üretimini yapan ustalara sipariş verilip ürettirilmektedir. Saray, bu halıları üretiminin her aşamasını denetlerken, sahip olduğu halıların şanına layık en güzel halılar olmalarını istemiştir.

Ele geçen en erken örnekleri 16. yüzyılın ilk yarısına ait olan Osmanlı saray halılarının bu ilk örnekleri, aynı döneme ait geometrik motiflere sahip yöresel örneklerden farklı, teknik özelliklerinin de getirdiği avantajlarla kıvrak hatlara sahip motifler kullanılarak oluşturulmuştur. 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı saray halılarının kendi klasik kompozisyon düzenleri geliştirilmiş, daha sonraki dönemlerde ise yeni kompozisyonlar geliştirilerek farklı düzenlerde halılar üretilmiştir. Saray için üretilen halılarda desenler genellikle saray nakkaşları tarafından çizildiği için kullanılan motifler de saray için üretilen cilt, tezhip, çini ve kalemişi gibi sanatlarda kullanılan motiflerle aynıdır.

¹ İsmail ÖZTÜRK, "Türkiye'de Halıcılığın Kaynakları", **Antik&Dekor-Antika, Dekorasyon ve Sanat Dergisi**, Sayı:60, Mayıs 2000, s. 130

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı sarayına bağlı olan Feshane ve Hereke gibi dokuma fabrikalarının sarayların neredeyse tüm mefruşat, halı ve kumaş ihtiyacını üretmiş oldukları görülmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısında yapımı biten Dolmabahçe Sarayı'nın, günümüze kadar ihtiyacı olan mefruşat ve halı ihtiyacının büyük bir kısmı başta Hereke Fabrikası olmak üzere bu fabrikalardan karşılanmıştır. Bir yönüyle Osmanlı'nın Batıya açılışının en yoğun yaşandığı, bir yönüyle de Osmanlı saraylarındaki yaşam tarzının değiştiği dönemin özelliklerini bünyesinde taşıyan bir saray olan Dolmabahçe Sarayı'nın mimari özellikleri ve süslemeleri kadar, mefruşat ve halıları da önceki dönemlerden farklılıklar göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine ait, Batı tarzı bir saray olan Dolmabahçe Sarayı'nda yer alan halılar da oldukça ilgi çekicidir.

Bu nedenle tez konusu, **“Dolmabahçe Sarayı'nda Teşhirde Bulunan Halıların İncelenmesi”** olarak seçilmiş, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine ait, Batı tarzı bir saray olan Dolmabahçe'nin halıların teknik ve sanatsal özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu konunun seçilmesinde Arş. Gör. Esra Kavcı'nın “Dolmabahçe Sarayı'nda (Teşhirde) Bulunan İpekli Kumaşların ve Günümüzde Hereke'de Üretilen Örneklerin Kataloglanması” konulu yüksek lisans tezi için yapmış olduğu araştırma sırasında, Dolmabahçe Sarayı halıları hakkında edindiği bilgiler yardımcı olmuştur. Bunun üzerine 04-07 Nisan 2001 tarihleri arasında İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı ve halıları hakkında bir ön araştırma yapılmıştır. Daha sonra Milli Saraylar Daire Başkanlığı'ndan araştırma ve çekim için 24 Nisan 2001 tarih ve A.01.0.GNS.0.15.00.04/400/1330 sayılı yazı ile izin alınmıştır.

Alınan izin sonucunda tez başlığına uygun geçici bir plan hazırlanmıştır. Bu plan doğrultusunda geniş kapsamlı ilk araştırma için 21-28 Haziran 2001 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı'na gidilmiştir. Araştırma sırasında Dolmabahçe Sarayı Halı Seksiyonu Tarafından tezin kapsamına bir sınırlama getirilmiştir. Buna göre; Sarayın Mabeyn-i Hümayun, Muayede ve Harem-i Hümayun bölümlerinde gezi güzergahında bulunan odalar ile bazı kapalı odalarda bulunan halılar üzerinde çalışmamıza izin verilmiştir. Ancak, yöresel halılar (Uşak, Gördes, Kayseri,... halısı gibi) konusunda, sarayın Halı Seksiyonu tarafından çalışma yapıldığı belirtilerek bu

halıların incelenmesine izin verilmediğinden yöresel halılar inceleme dışında tutulmuştur. Tezin yeni başlığı **“Dolmabahçe Sarayı’nda Teşhirde Bulunan Bir Grup Halının Teknik ve Sanatsal Özelliklerinin İncelenmesi”** olarak belirlenmiştir.

İlk araştırma sırasında Dolmabahçe Sarayı Halı Seksiyonu’ndan araştırma kapsamında olan halıların envanter bilgileri alınmış, saray bünyesinde bulunan kütüphanede Dolmabahçe Sarayı ve halıları ile ilgili daha önce yayınlanmış olan çalışmalara ulaşılmıştır. Saray içinde inceleme konusu olan halıların boyutları, kaliteleri, düğüm türleri, kullanılan malzemeleri, renk ve desen özellikleri üzerine birebir inceleme yapılarak fotoğraf çekimleri yapılmıştır.

Bir takım bilgilerin eksikliği ve yetersizliği nedeniyle Dolmabahçe Sarayı’nda tekrar araştırma ve çekim yapmak için uzatma alınmış, 22-29 Mart 2002 tarihleri arasında İstanbul’a gidilerek Dolmabahçe Sarayı’nda incelemeler tamamlanmıştır. Bu sırada edinilen yeni kaynaklar da tezin gelişmesine yardımcı olmuştur.

Dolmabahçe Sarayı’nda yapılan araştırma sırasında bir takım güçlüklerle de karşılaşmıştır. Bürokratik işlemlerin uzun sürmesi, Sarayın güvenlik kontrolü nedeniyle ziyarete açık günlerde rehber ve güvenlik elemanı bulunamaması, ışıklandırmanın yetersizliği ve halıların çok büyük olması nedeniyle fotoğraf çekimi güçlüklerinin yaşanması, halıların üzerinde eşyaların ve genellikle ortada, madalyonun üzerinde büyük masaların bulunması, Dolmabahçe Halı Seksiyonu tarafından halı sayımının henüz yapılmamış olması bunlara örnek olarak verilebilir.

Tezin birinci bölümü; “Dolmabahçe Sarayı’nın Tarihçesi, Mimari Özellikleri, Saray Halıları ve Hereke Fabrika-i Hümayunu” ana başlığı altında ele alınmıştır. Bu ana başlık altında, Dolmabahçe Sarayı’nın Tarihçesi’nde; saray kavramı, Dolmabahçe Sarayı’nı kendinden önceki saraylardan farklı kılan süreç, Beşiktaş sahilinde Dolmabahçe Sarayı’ndan önce yapılan saray yapıları hakkında bilgiler verilmiş ve 1842-1856 yılları arasında tamamlanan sarayın günümüze kadar kısa tarihçesine değinilmiştir. “Dolmabahçe Sarayı’nın Yerleşimi ve Planı” başlığı altında; Dolmabahçe Sarayının yapımı, mimarları, kurulduğu yer, planı, mimarisi ve bölümleri ele alınmıştır. “Dolmabahçe Sarayı’nın Cepheleri” başlığında; Sarayın cephelerinde Batının Neo-klasik, Borok, Rokoko ve Ampir üsluplarının birlikte

kullanıldığı belirtilerek, yapının Eklektisist anlayışta yapıldığı vurgulanmıştır. “Dolmabahçe Sarayı'nın İç Mimarisi ve Dekorasyonu” nda; Sarayın iç mimarisinin de dışı gibi Batı tarzında yapıldığına değinilmiş, mobilyaları ve dekorasyon unsurları üzerinde durulmuştur. “Saray Halıları ve Hereke Fabrika-i Hümayunu” başlığı altında, Saray Halılarında; eski saraylarımızın dekorasyon unsurlarından Osmanlı saray halılarının tarihçesi ve yöresel halılarla farkları hakkında bilgi verilmiş, 16. yüzyıl başı ve Klasik dönem Osmanlı Saray halıları ve sonraki dönem saray halılarının kompozisyonlarına değinilmiştir. “Hereke Fabrika-i Hümayunu” alt başlığında; Hereke Fabrika-i Hümayunu'nun yeri, kuruluşu ve 1845'de Padişaha ferağ oluşu hakkında bilgi verilerek, günümüze kadar gelişen süreç ele alınmış, Fabrikadaki halı üretimiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Ayrıca, Dolmabahçe Sarayı bünyesinde bulunan Hereke Dokumhanesi'ne de değinilerek buradaki halı üretiminden de söz edilmiştir.

Tezin, “Dolmabahçe Sarayı'nda İncelenen Halıların Özellikleri ve Katalogu” başlıklı ikinci bölümünde, Dolmabahçe Sarayı'nda Bulunan Halılar alt başlığı altında; Dolmabahçe Sarayı'nda halıların sayımı ve gruplaması yapılamadığı için, Saray'da bulunan halıların sayısına ilişkin daha önce yapılmış olan araştırmalarda yer alan bilgiler değerlendirilmiştir. Bunlarla birlikte 29 Mart 2002 tarihinde, Saray içinde Mabeyn-i Hümayun, Muayede ve Harem-i Hümayun bölümlerinde gezi güzergahında bulunan odalar ile bazı kapalı odalarda, tarafımdan sayım yapılarak, bulunan tüm halıların sayısı (Gezi güzergahında ziyaretçilerin üzerine bastıkları yolluklar hariç) 128 olarak tespit edilmiş, bu sayımla ilgili bir tabloya yer verilmiştir. “Dolmabahçe Sarayı'nda İncelenen Halıların Özellikleri” başlığı altında, Teknik Özellikleri konusunda; halıların, boyut, kalite, düğüm şekli, kullanılan malzeme hakkında bilgiler verilmiştir. Bununla birlikte, halılardan numune alınmasına Dolmabahçe Halı Seksiyonu tarafından izin verilmediğinden boyarmadde analizleri yapılamamıştır. “Sanatsal Özellikleri” alt başlığında; incelenen halıların kompozisyon ve motif özellikleri üzerinde durulmuştur. “Dolmabahçe Sarayı'nda İncelenen Halıların Katalogu” başlığı altında; Dolmabahçe Sarayı'nda incelenen halıların her biri ayrı ayrı ele alınarak bu halıların envanter bilgileri, incelemeler sırasında elde edilen teknik, renk ve sanatsal özellikleriyle halıların kompozisyon planları ve fotoğrafları bu başlık altında verilmiştir. Sanatsal özelliklerinin belirlenmesi sırasında, motif adlandırılmalarında Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Binnur GÜRLER, Fakültemiz sanat tarihi öğretim görevlisi Yalçın

MERGEN, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Tezhip Anasanat Dalı Başkanı Yrd. Doç. Aynur MAKTAL, Öğr. Gör. Tülin ADANIR ve Arş. Gör. Özkan BİRİM' den yardım alınmış, ayrıca Celal Esad ARSEVEN'in beş ciltlik Sanat Ansiklopedisi'nden* yararlanılmıştır.

Üçüncü bölümde "Tasarımlar" başlığı altında Dolmabahçe Sarayı'nın süslemelerinde ve halılarında kullanılan motifler kaynak alınarak yapılan üç adet halı tasarımı yer almaktadır.



* Celal Esad ARSEVEN: **Sanat Ansiklopedisi**, 4. Basım, 5 Cilt, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul 1983.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOLMABAĞÇE SARAYI'NIN TARİHÇESİ, MİMARİ ÖZELLİKLERİ, SARAY HALILARI VE HEREKE FABRİKA-İ HUMAYUNU

1.1 DOLMABAĞÇE SARAYI'NIN TARİHÇESİ VE MİMARİ ÖZELLİKLERİ

1.1.1 Dolmabahçe Sarayı'nın Tarihçesi

Saray, hükümdarların ailesi, yakın çevresi ve hizmetlileriyle birlikte yaşadığı, onu korumak amacıyla güvenlik gücü barındıran, devlet hazinesinin bulunduğu ve yönetim işlerinin yürütüldüğü yapı veya yapı grubudur. Saray yapıları ilk yapıldıkları dönemlerden itibaren mutlak hakimiyetçi devlet yönetiminin ve politik gücün merkezi olmuştur.¹ Saraylar tüm bu sayılan özelliklerinden ötürü ve ayrıca temsil niteliği taşıdıkları için döneminin hayat görüşünün, mimari anlayışının ve teknolojisinin tüm özelliklerini bünyelerinde taşımışlardır.

Dolmabahçe Sarayı 19. yüzyılda yapılmış bir saray olmakla birlikte, kendinden önceki yapılardan hem işlevsel hem de süsleme yönünden, en önemlisi de getirdiği yaşam tarzı ile çok farklı bir yapıdır. Yapının tarihçesi ve mimari özellikleri kadar, yapıyı daha önceki Osmanlı saraylarından farklı kılan değişim süreci de oldukça önemlidir.

Anadolu'da dönemlerine göre sivil Türk mimarisinde olduğu gibi saray yapılarında da farklılıklar bulunmaktadır. Anadolu Türk mimarisinde saray yapıları hakkında ilk veriler Anadolu Selçuklularına ait saray yapılarının incelenmesi ile toplanmaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti'nden itibaren Osmanlı'nın son dönemlerine kadar mimari yapılar incelendiğinde, dönemlerinin dünya görüşüne göre şekil aldıkları gözlenmektedir. Örneğin, Klasik Osmanlı mimarisinde dışta sadelik esas alınırken, süslemeler genellikle içte toplanmıştır. Selçuklu mimarisinde ise süslü ve gösterişli taçkapılara önem verilmiştir. Taçkapılar süslü olunca, bina cephesinin belirli yerleri de bir ölçüde süslenmiştir.²

¹ N. AKIN, "Saray" Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt:3, Hürriyet Ofset, İstanbul, 1997, s.1611

² Mustafa CEZAR, "Süslemeler Yönünden Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları" Millî Saraylar, Yayın No:4, T.B.M.M. Basımevi, Ankara, 1992, s. 8

Klasik Osmanlı mimarisinin Selçuklu mimarisinden önemli farkı, taçkapı geleneğini sürdürme yerine, bütün halinde başarılı mekân yapıları elde etme görüşünün benimsenmesidir. Bu görüş dışta süslemenin geri plana itilerek sadeliğin esas alınmasına neden olmuştur. Dışta sadelik ilkesi, sadece dinsel ve dinsel-kültürel binalarda değil saraylarda ve diğer sivil yapılarda da geçerliliğini sürdürmüştür.³

Türk devletlerinin hükümdarları, hükümdarlığın büyüklük, gösteriş ve görkemini askerî bakımdan güçlülükte ve fazla miktarda toprak parçasına hükmetmekte bulmaktaydı. Onlar için insan, hayatı boyunca dünya zevkleri için değil, ahiret için çalışmalıydı. İslâm hükümdarının, ülkesini adaletle yönetmesi kadar, çok fazla ölçüde toprağa sahip olarak İslâm'ı tüm dünyaya yayması, cami ve mescitler, yaptırmayı, onun en yüce görevi olduğu kadar şan ve şerefini de yükseltecek şeylerdi. Osmanlı padişahları da güçlü dönemlerinde, görkemli saraylarda oturmayı dünya zevklerine bağlanma şeklinde görmüşlerdir. Onun için muhteşem saraylar yerine Topkapı Sarayı gibi basit bir sarayda oturarak geniş topraklara hükmetmeyi, Süleymaniye, Selimiye, Sultanahmed gibi muazzam ve görkemli camiler yaptırmayı tercih etmişlerdir.⁴

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine doğru ise batılılaşma hareketi sonucu devlet yapısı ile birlikte mimari alandaki bu anlayışta da köklü değişiklikler kendini göstermiştir. Özellikle yeni sarayların yaşam düzeninde, mimari yapısında ve üslubunda Klasik Osmanlı tarzından büyük farklılıklar oluşmuştur. Osmanlı'nın yaşam tarzında ve mimarisinde ortaya çıkan bu değişim hareketi, bir anda veya kısa bir zaman diliminde kendini gösteren bir süreç değildir.

Osmanlı tarihinde Batılılaşma olarak adlandırılan bu değişim hareketi, ilk olarak Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonunda 1774 yılında imzalanan ve Kırım'a bağımsızlığının verilmesi ile sonuçlanan Küçük Kaynarca Antlaşmasından sonra,

* Geniş bilgi için Bkz. Metin Kurt, Türkiye Tarihi 3 – Osmanlı Devleti 1600~1908, YÖN Matbaacılık, İstanbul, Ağustos 1993, s. 59-67

³ CEZAR, a.g.m., s. 9

⁴ Mustafa CEZAR, "XIX. Yüzyılda Neden Batı Tarzı Saray?" Milli Saraylar, Yayın No:9, T.B.M.M. Basımevi, Ankara, 1993, s.14

Askeri alanda Kapıkulu askerleri yerine Avrupa bilgisi ve teknolojisine dayanan yeni bir ordu kurma çalışmaları ile başlamıştır.*

Askeri alanda başlayan Batılılaşma hareketi, zamanla devlet içindeki bir takım kurumları da içine alarak kendini göstermeye devam etmiştir. Batılı ülkelerle askeri ve ekonomik alanda yapılan alış-verişler Osmanlı'da sanatsal ve mimari alanda değişimi de beraberinde getirmiştir.

Mimari alandaki değişim hareketi daha önceki yıllarda kendini yavaş yavaş göstermiş olmakla birlikte 18. yüzyıl sonlarından itibaren gerçekleştirilmeye çalışılan reform hareketlerinin bir sonucu olarak kamu binalarında* köklü bir değişim olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵

Osmanlı hanedanları II. Mahmut'a (1808-1839) kadar ikamet merkezi olarak Topkapı Sarayı'nı yeğlemişlerdir. Topkapı Sarayı, eski saray tipinin en önemli temsilcisidir ve göçebe yerleşim alışkanlıklarına göre biçim almıştır. Bu saray, surlarla çevrili bir bahçe içerisinde, gereksinimlere göre inşa edilmiş kapalı avlu gruplarının art arda sıralanmasından oluşan bir yapı grubudur. Öyle ki Topkapı Sarayı'nda "Osmanlı Hanedanları geniş bahçeler içerisinde, bir pavyonda yemek yeme, bir başkasında yıkanma, öbüründe yatmaya gitme esaslarına dayanan"⁶ bir hayat sürdürmüştür. Sultan II. Mahmut bu nedenlerden dolayı Topkapı Sarayını sevmemiş, orada yaşaması gerekmesine rağmen daha çok bu gün çoğu kaybolan sahil saray ve yalılarda yaşamıştır.⁷

Osmanlı'ya henüz Batı tarzı mimari anlayışı girmeden önce yani 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da pek çok saray yapılmıştır. Avrupa'da büyük topraklara sahip olamayan krallar hatta krallara bağlı dukalıklar bile saraylar yaptırmışlardır. Tüm bu saraylar günümüze kadar gelmiş gösterişli yapılardır. Osmanlı padişahları Avrupalı hükümdarların yaşam biçimleri ve saray yapıları hakkında 18. yüzyıldan itibaren

* Bu kamu binaları kışla ve okullardan oluşmaktadır. Kışlalar, Batıdan edinilen bilgilere göre modern eğitimle yetiştirilen düzenli ordu birliklerinin eğitimine, okullar da modern eğitim-öğretim gereklerine uygun bir biçimde yapılmışlardır. Okullar, medreselerdeki gibi küçük küçük odacıklarla tek bir dershanede değil, sıralarda oturup kara tahta başında ders görme usulüne uygun biçimde inşa edilmiştir.

⁵ CEZAR, a.g.m., s. 9-11

⁶ Çelik GÜLERSOY, *Dolmabahçe - Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri III*, Tigiat Matbaacılık A.Ş. İstanbul, 1984, s.156

⁷ İlber ORTAYLI, "19. Yüzyılda Osmanlı Saraylarının Geçirdiği Değişim" *MS - Tarih, Kültür, Sanat, Mimarlık*, Sayı:1, İstanbul 1999, T.B.M.M. Basımevi-Ankara, s. 14

haberdar olmaya başlamışlardır. Padişahların bu konudaki en önemli bilgi kaynakları Avrupa'daki önemli başkentlere gönderdikleri elçilerin hazırladıkları sefaretnameler* olmuştur. Zaman ilerledikçe bilgi kaynakları da artmıştır. Bu alanda bilgiler arttıkça Osmanlı padişahlarının hükümdarlık konusu ve saray yapıları hakkındaki görüşlerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Bunun sonucu olarak da hükümdarlık görkemi saraylara yansımıştır.⁸

Osmanlı mimarisinde Lale Devri'nde (1718-1730) başlayan üslupsal değişim eğilimi, 18. yüzyıl ortalarında Rokoko ve Barok' un Türkiye'ye girmesiyle dinsel ve dinsel-kültürel binalarda daha belirgin hale gelmiştir. III. Selim (1789-1807) döneminde yeni yapılan ve tamir gören saray yapılarında önemli sayılabilecek değişiklikler gözlenebilmektedir. Bazı sivil yapılarda Avrupalı sanatçıların emeklerinin geçmesinin sonuçları görülmeye başlamıştır. Türkiye'de sivil inşaat alanına giren ilk yabancı mimar olan Melling'in III. Selim zamanında, Hatice Sultan'ın Ortaköy Defterdar Burnu'ndaki sarayına eklediği Ağalar ya da Başağa Dairesi ile Beşiktaş Sarayı'na yeniden yaptığı Valide Sultan Dairesi'nin süslemeleri ve bazı mimari öğeler, Türk saray yapılarındaki Batı mimarisinin izlerini taşımaktadır.⁹

Tam anlamıyla Batı sarayları benzeri bir saray yapısının inşa edilmesi 1830'lu yıllarda gerçekleşmiştir. Osmanlı padişahlarının Batı hükümdarlarınıninkine benzer saraylarda oturma arzularını karşılamaya yönelik yapılmış ilk oturma sarayı II. Mahmut'un (1808-1839) yaptırdığı ve Başmimar Abdülhalim Bey tarafından inşa edilen eski Çırağan Sarayı'dır. Bu saray, Topkapı Sarayı'ndan farklı olarak minder-sedir düzeni yerine Batı tarzı yaşam düzeninin etkili olduğu masa sandalye düzeninin esas alındığı ilk saraydır. "Çırağan Sarayı, yüksek duvarlarla gözden saklanmadan Boğaz kıyılarında bütün görkemi ile gözlere sunulmuştu. Saray üslupça da yapıldığı dönemin modasına uygundu. Batı Neo-klasiğine belirgin bir ampir üslup kazandırılmıştı."¹⁰

II. Mahmud'un ölümünden sonra Abdülmecid'in (1839-1861) genç yaşta tahta geçmesiyle başlayan dönemle beraber, Batı etkisinin Osmanlı kültür hayatında

* sefaretname: Yabancı bir ülkeye elçilik göreviyle gidenlerin hatıralarını içinde toplayan eser.

⁸ CEZAR, 1993, s.18

⁹ y.a.g.m., s.11

¹⁰ y.a.g.m., s.18

daha yoğun bir şekilde kabul görmüş olduğu gözlenmektedir. Sadece devlet yönetiminde değil, örf ve adetlerde, yaşam biçiminde, konutlarda, giyim kuşamda ve diğer bir çok alanda Batı taklit edilmeye başlanmıştır.

Abdülmeccid iyi ve sağlam bir eğitim almamakla birlikte, Batıya açık bir zihin yapısına sahipti. Fransızca'yı anlayacak kadar öğrenmiş ve Batı tarzı yaşamayı benimsemişti. Müzikte ise Batı tarzına daha çok yatkındı.

Tanzimat Dönemi'ni (1839-1876) başlatan Abdülmeccid zamanında, Batı hükümdarlarının, zengin kişilerinin, devlet adamlarının yaşam mekânları olan binalar hakkında geniş bilgiler edinilmekteydi. Ayrıca, Batı'nın üst düzey yöneticileri tarafından Osmanlı Sarayına ziyaretler bile yapılmaktaydı. Böyle bir dönem yaşanırken İslâm âleminin en büyük hükümdarı olan Osmanlı padişahının da şanına yakışır ihtişama sahip bir sarayda oturması gereği ortaya çıkmıştır. İşte böyle bir görüşün ağır basması, Osmanlı padişahının, Avrupa hükümdarlarının saraylarından aşağı kalmayan bir saray yaptıрма arzusunu kamçılılamaya yetmiştir.¹¹

Bu nedenlerden dolayı Abdülmeccid, şanına yakışır sarayın yapılması için emri vermiş, emir üzerine inşaat için gerekli arazi aranmasına başlanmıştır. Yeni sarayın, Eski Beşiktaş Sarayı'nın olduğu yere inşa edilmesine karar verilmiştir.¹²

Sarayın inşa edilmesine karar verilen bölgenin önemi 17. yüzyıldan itibaren giderek artmıştır. Bölgede I. Ahmet (1603-1617) ve III. Ahmet (1703-1730) dönemlerinde yeni yapılacak köşk ve daireler için arazi sağlamak amacıyla, o dönemlerde bir koy olan ve bugün Dolmabahçe olarak bilinen bölüm toprakla doldurulmuştur.¹³

Beşiktaş'da Dolmabahçe'den önce yapılan binalar içinde en önemlileri İlk Beşiktaş (Dolmabahçe) Sarayı ile Çırağan saraylarıdır. Bu saraylar içinde ilk Beşiktaş sarayı hakkında günümüze ulaşan gravür ve resimlerden IV. Mehmed Dönemi'nde (1648-1687) inşa edilmiş olan iki yapı tanınabilmektedir. Bunlardan birisi Mimar İsmail Ağa tarafından yapılan Çinili Köşk, diğeri de onunla hemen aynı

¹¹ CEZAR, a.g.m., s.18

¹² GÜLERSOY, a.g.e., s.47

¹³ Necla ARSLAN : " Osmanlı Döneminde Beşiktaş Sahili'nde Saray Yerleşimi " Millî Saraylar, 1994-1995, İstanbul, 1996, s.102-103

tarihli taş kemerler üzerinde yükselen iki katlı Kasrı Ziba'dır. Padişahların Beşiktaş Sarayı'na ilgisi 18. yüzyıldan itibaren artmaya başlamış ve (sarayın yıkıldığı zamana kadar) 19. yüzyıl ortalarına kadar sürmüştür.



Foto: 1 Eski Beşiktaş Sarayı (Melling)
Çelik GÜLERSOY, Dolmabahçe-Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri III,
Tigiat Matbaacılık, İstanbul, 1984, s.38

II. Mahmud zamanında Beşiktaş Sarayı ve çevresi hayli genişlemiş, saraya yeni yapılar eklenmiştir. Fakat hala ısınma sorunu çözülemediği için Padişah kış aylarını burada geçirememiştir. Bu nedenle saraya yakın bir yer olan Ortaköy' de yeni ve Avrupa standartlarında bir saray yapılması için emir verilmiştir. Bu saray, Çırağan Sarayı'dır. Ancak II. Mahmud öldüğünde Saray henüz tamamlanmamıştır. Tahta geçen Abdülmecid (1839-1861) Topkapı Sarayı'nı tamamen terk etme kararı almış ve Çırağan Sarayı tamamlanana kadar Beşiktaş ve Beylerbeyi Sarayları'nda yaşamıştır. Çırağan Sarayı tamamlandıktan sonra bu saraya yerleşmiştir. Ancak, Çırağan Sarayı, saray teşkilatının tamamını almayacak kadar küçük ve aynı zamanda diğer sahil sarayları gibi ahşap bir saraydır. Bunun üzerine Abdülmecid, Çırağan Sarayı'na yerleştikten kısa bir süre sonra yeni ve görkemli bir saray yaptırmaya karar vermiştir.¹⁴ Bunun için eski ahşap Beşiktaş Sarayı sökülerek yıkılmıştır.

¹⁴ ARSLAN, a.g.m., s. 109-110

Eski Beşiktaş Sarayı'nın neden yıkılmasına gerek duyulduğu hakkında pek bir bilgi yoktur. 16. yüzyıldan itibaren birçok saray, köşk ve yalının inşa edildiği bu bölgede yeni sarayın da inşa edilmesine karar verilmesinde arazinin Topkapı Sarayı'na yakın olması, Topkapı, Sarayburnu, Marmara Denizi girişine ve Boğaza hakim bir konumda bulunması, İstanbul'un en güzel manzaralarından birine sahip olması, erken tarihlerden beri burada Beşiktaş Bahçesi olarak bilinen devlet hazinesine ait bir bahçenin yer alması söylenebilir.

Dolmabahçe sarayı, hem çok önemli bir yapı olmasına, hem de yakın döneme ait bir eser olmasına rağmen, yapıda çalışan mimar ve dekoratörlerin, bu bina üzerindeki emeklerinin sınırları açık ve kesin çizgilerle belirlenmiş değildir. Sarayla ilgili literatürde Garabet Amira Balyan ve oğlu Nikoğos Balyan bu binanın mimarları olarak zikredilirler.¹⁵

Balyan Ailesi, İmparatorluğun Batı'ya açılma süreci içerisinde yeni şartları kavramış, çocuklarına Avrupa'da iyi eğitim yaptırmış, Batı ile ilişkilerde azınlıklara düşen kazançlı yolu görmüş, görgülü ve çalışkan bir Ermeni ailesiydi. Avrupa mimarisini iyi etüt etmişlerdi, ellerinin altında Osmanlı yapı geleneğini sürdüren usta ve kalfalar kadrosu bulundurmaktaydılar. Ayrıca, çeşitli uluslardan mimarlarla birlikte de çalışmaktaydılar.¹⁶

Dolmabahçe Sarayı'nın inşası için Eski Beşiktaş Sarayı'nın ne zaman sökülmeye başlandığı tam olarak bilinmemekle birlikte yayınlar 1842-44 yıllarını işaret etmektedir. "Sarayın bitirilen ilk bölümü ana binadır. Ana binanın Mabeyn-i Hümayun dairesi girişindeki üçgen alınlıkta bulunan Sultan Abdülmecid'e ait tuğranın altındaki H.1263/M.1847 tarihi bunu kanıtlamaktadır." Dolmabahçe Sarayının diğer bölümlerinde bulunan tarihlerin incelenmesi ile yapılar topluluğunun 1842-1856 tarihleri arasında ve bölümler halinde tamamlandığı sonucuna varılmıştır. " Öte yandan Fransız yazar Theophile Gautier, 1853 yılında yapının kalfası Garabet Balyan ile sarayı gezdiğinde iç süslemenin bitmemiş olduğunu söyler. Hatta Gautier, önce eski sarayın yıkılmamış bir bölümünü gezdiklerini de belirtir." ¹⁷

¹⁵ CEZAR, 1992, s. 24

¹⁶ GÜLERSOY, a.g.e., s. 47

¹⁷ İhsan YÜCEL- Dr. Sema ÖNER, Dolmabahçe Sarayı, İstanbul 1995, s. 21

Saray 1856'da tamamlanmış ve Padişah Abdülmecid, 7 Haziran günü Dolmabahçe'ye taşınmıştır. Sarayda çok fazla yaşamadan ölen Abdülmecid'in yerine kardeşi Abdülaziz (1861-1876) geçmiş ve bu padişah 1876 yılında tahttan indirilene kadar Dolmabahçe'de saltanatını sürdürmüştür. Onun yerine geçirilen V. Murad üç ay tahta kalabilmiş, yerine II. Abdülhamid (1876-1909) padişah ilan edilmiştir. Abdülhamid, bir ay burada yaşadktan sonra sarayın korumasızlığını düşünerek Yıldız Sarayı'na taşınmış ve tahttan indirilene kadar orada yaşamış. Dolmabahçe Sarayı'nın kapısına 33 yıl kilit vurulmuştur. V. Mehmed adıyla tahta geçen Sultan Reşat'ın (1909-1918) Dolmabahçe'de oturmaya karar vermesi ile Saray, Mimar Vedad Bey'e onartılarak yeniden işlerlik kazandırılmıştır.



Foto: 2 Dolmabahçe Sarayı, Mabeyn-i Hümayun girişi

Sultan Reşat'ın ölümünden sonra tahta geçen Sultan Vahdettin (1918-1922) bir süre burada kalmış, daha sonra Yıldız Sarayı'na geçmiş, en sonunda ise Dolmabahçe Rihtımı'ndan ülkeyi terk etmiştir.

Saltanatın kaldırılmasından sonra yalnızca halife ünvanı kalan Padişah sülalesinden Abdülmecid Efendi 18 Kasım 1922'de saraya yerleşmiş, halifelikini kaldırılması ile saraydan çıkarılmıştır.

Bir süre sonra Atatürk'ün hazırlattığı 3 Mart 1924'de çıkarılan yasa ile Osmanlı Hanedanlığı'na ait tüm mallar ile içlerinde Dolmabahçe Sarayı'nın da bulunduğu tüm saray, köşk ve kasırlar ulusun idaresine geçerek T.B.M.M.'ne devredilmiştir.

Dolmabahçe Sarayı, 1924'ten 10 Kasım 1938 Atatürk'ün ölümüne kadar çeşitli kültür ve sanat etkinliklerinin yapıldığı, yurt dışından önemli misafirlerin ağırlandığı bir yer olmuştur. Ulu Önderin ölümünden sonra 1952 yılına kadar dönemin yöneticileri tarafından farklı amaçlarla da kullanılmıştır.¹⁸

Saray, 1952 yılında Millet Meclisi İdare Amirliği emriyle, Perşembe günleri halka açıldıktan sonra, Millet Meclisi Başkanlık Divanı'nın 10.07.1964 günü toplantısıyla, resmi açılışı yapılmıştır. Bu tarihten sonra saray farklı zamanlarda kısa sürelerle ziyarete kapatılmak zorunda kalmıştır.¹⁹

1.1.2 Dolmabahçe Sarayı'nın Mimari Özellikleri

1.1.2.1 Dolmabahçe Sarayı'nın Yerleşimi ve Planı

Dolmabahçe Sarayı'nın mimarlığını Garabet Amira Balyan ve oğlu Nikoğos Balyan yapmış, çizim ve gözetim işlerinde ise yardımcı kalfa olarak Bedros Nemtse çalışmıştır. Bina eminliğini Altunzade İsmail Paşa (1805-1889) üstlenmiştir.²⁰

Dolmabahçe Sarayı, Beşiktaş sahilinde 250.000 metrekarelik bir alan üzerine inşa edilmiş bir saray kompleksidir. Bu kompleks asıl sarayı oluşturan ana yapı ile ek binalardan oluşur.

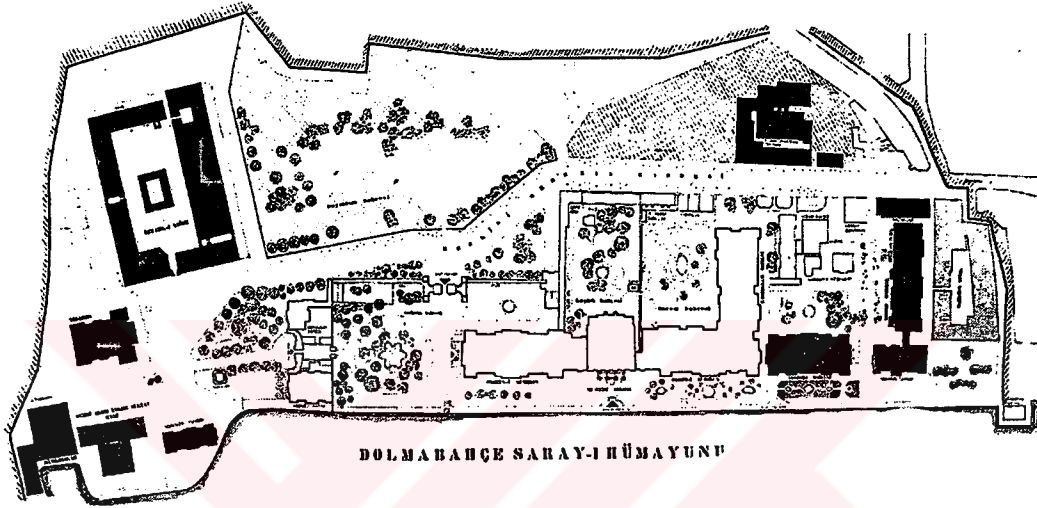
Ana yapı sarayda asıl kütleli meydana getirir. Bu yapı, Mabeyn-i Hümayun (Selamlık), Muayede (Taht Salonu) ve Harem-i Hümayun olarak üç bölümden oluşur. Ayrıca ana yapıdan ayrı ve ana yapının denize bakan cephesinin sağ tarafında bulunan Veliaht Dairesi ile Harem-i Hümayun' a dik bir konumda ve ona

¹⁸ YÜCEL- ÖNER, a.g.e., s. 22

¹⁹ GÜLERSOY, a.g.e., s. 134

²⁰ Pars TUĞLACI, *Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesi'nin Rolü*, Tigiart Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 1993, s. 116

birleşik olarak inşa edilen eski Valide Dairesi ana bina ile bütünlük teşkil eden yapılardır. Muayede salonunun galeri katı da dahil edildiğinde sarayın her bölümünün bodrum katı dahil üç kat olduğu görülmektedir. Bunların yanında, müştemilat (ek binalar) olarak Saray kompleksi içinde bulunan yapılar ise: Paşalar Dairesi, Kızlar Ağası Dairesi, Harem Kapıcıları Dairesi, Mefruşat Dairesi, Kuşluk Köşkü, Hareket Köşkü, Camlı Köşk ve Mutfak Binasıdır.

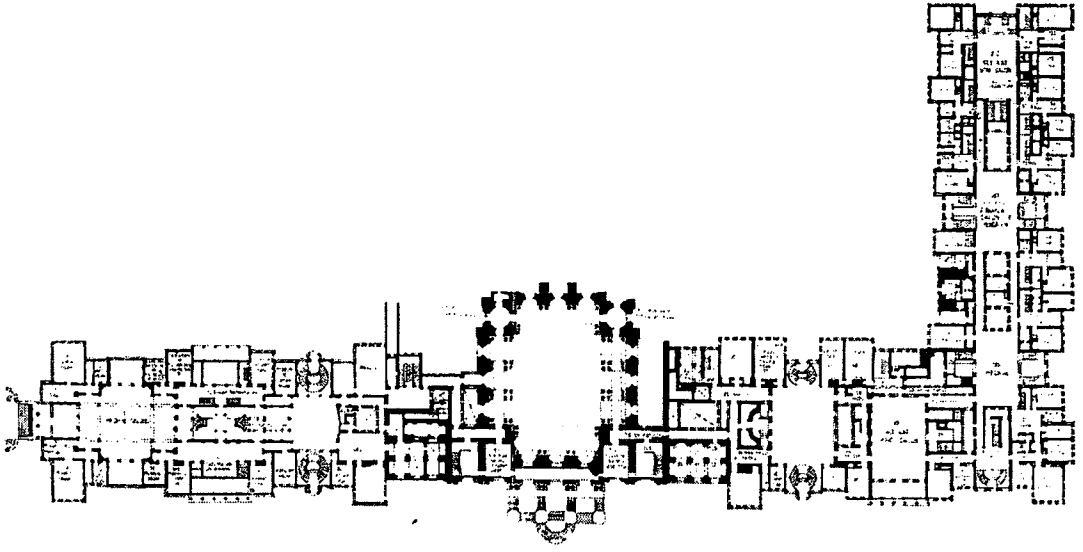


Şekil: 1 Dolmabahçe Sarayı yerleşimi

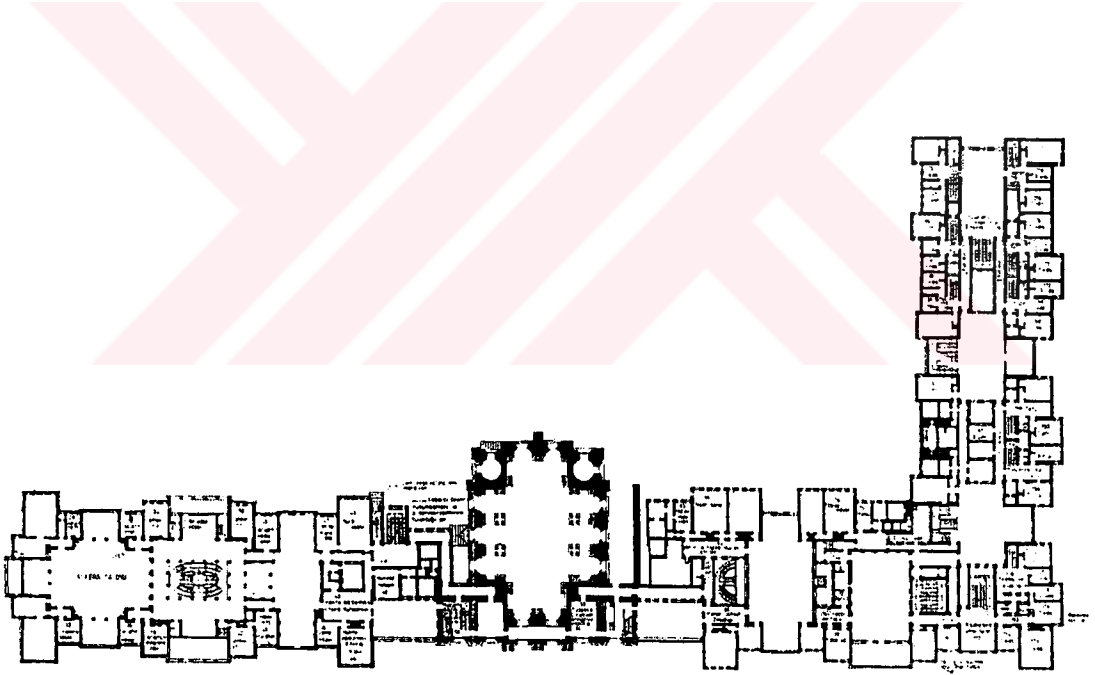
Planda, Türk-Batı anlayışı birlikte uygulanmıştır. Saray, plan özelliği açısından genel olarak Türk Evi planı tipini bazı ayrıntılar dışında sürdürür. Sofa ve sofaya açılan odalardan oluşan bu plan tipinin sarayda çok büyük boyutlarda uygulandığı görülmektedir. Burada Türk evi planı, batılı bir anlayışta uygulanmıştır da denilebilir.²¹Yapının geleneksel Osmanlı saray mimarisinden ayrılan en büyük yanı ise ayrı özelliklere sahip olan üç bölümün aynı çatı altında toplanmasıdır. Anayapı, tek çatı altında 14.595 metrekarelik alanda, 285 oda, 43 salon, 6 balkon ve 6 hamama sahiptir.²²

²¹ YÜCEL - ÖNER, a.g.e., s.27

²² y.a.g.e., s.27



Şekil: 2 Dolmabahçe Sarayı zemin kat planı



Şekil: 3 Dolmabahçe Sarayı 1. kat planı

1.1.2.2 Dolmabahçe Sarayı'nın Cepheleri

Dolmabahçe Sarayı'nın beden duvarları taştan yapılmıştır. Taşları, Nişan Taşçıyan Malta'dan gemileriyle İstanbul'a nakletmiştir. Saray'ın dışında kullanılan mermerlerin tümü Marmara Adası'ndan çıkarılan beyaz mermerlerdir.²³ Çatı malzemesi ahşap, çatı örtüsü ise kurşundur.²⁴

Dolmabahçe Sarayı'nın cepheleri ile ilgili bir çok gezgin, araştırmacı ve sanatçı yazılarında, sarayda Batının Neo-Klasik*, Barok**, Rokoko*** ve Ampir**** üsluplarının birleştirilerek kullanıldığı belirtmiştir. Sarayın yapıldığı dönemde Eklektisizm***** Avrupa'da henüz uygulanmakla birlikte, Osmanlı-Avrupa ilişkilerinin yoğunluğundan dolayı, Dolmabahçe Sarayı'nın da bu Eklektisizm akımının etkisinde oluşturulduğu söylenmektedir.

²³ TUĞLACI, a.g.e., s. 116

²⁴ YÜCEL-ÖNER, a.g.e., s.27

* **Neo-Klasik Üslup** : (Yeni Klasikçilik) 18. yüzyılın ikinci yarısında önce İtalya, sonra Fransa, Almanya ve öteki Avrupa ülkelerinde gelişen ve Eski Yunan ve Roma örneklerine dayanan sanat üslubudur. 1750'lerde Rokoko ve Geç Barok sanatın aşırılığına ve yapaylığına karşı bir tepki ve Antik çağ sanatına karşı yeni bir hayranlık biçiminde ortaya çıkan akım, 1770'lerde çizgisele ve simetriye olan eğilimiyle ve hacimden çok yüzeyselliği yeğlemesiyle tanım kazanmış, etkileri 19. yüzyıla kadar sürmüştür. (Z. İNANKUR, "Neo Klasisizm", Eczacıbaşı Sanat Ans., Cilt: 3, Hürriyet Ofset, s:1936)

** **Barok** : Barok, kelime anlamı olarak düzgün olmayan inci tanesi anlamına gelmektedir. 17. ve 18. yüzyıllarda tüm Avrupa'ya egemen olan üsluptur. Temel özelliği, Rönesans'ın durağan kurallarına bir karşı çıkış niteliği taşımasıdır. Tüm sanatlarda etkili olmuştur. Mimarlık alanında tüm Barok ürünler, genellikle önceki dönemin vokabüllerini yeni bir dizim içinde kullanmaktadırlar. Yine klasik sütun başlıkları, kornişler, alınlıklar, vs. kullanılmıştır. Ama bunların kullanım ilkeleri Rönesans'tan farklıdır. (Metin SÖZEN- Uğur TANYELİ, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, 3. Basım, Remzi Kitapevi, Aralık 1994, İst., s: 36) Bkz. Doğan Hasol, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, 5. Baskı, Yapı-Endüstri Merkezi yayınları, İst. 1993, s.86

*** **Rokoko** : Avrupa Sanatında Barok'tan sonra gelen üslup. Genel olarak Baroğun eğrisel ve bitkisel öğelerini sürdürür. Fakat, renk düzeni açısından sadeleşmiştir. (SÖZEN- TANYELİ, a.g.e., s:203) Rokoko İtalyan Baroğu ile İtalyan Rakay tarzından etkilenmiştir. Rokoko'da Baroğun yuvarlak çizgileri aşırı dereceye götürülüp, yapıların her tarafı kıvrımlı süslemelerle kaplanmıştır. Rokoko, mimarinin yanı sıra mobilya ve ev eşyalarında da kendini göstermiştir. (Doğan Hasol, a.g.e., s:381)

**** **Ampir** : Neo-Klasik akımın I. Napoleon'un İmparatorluğu (1804-14) sırasında gelişen mimarlık, mobilya, giyim, takı gibi alanları kapsayan evresidir. Bu üslupta büyüklük etkisi aranan bir özelliktir. Antik Çağ biçimleri kullanılmış, bezeme sınırlı tutulmuş, düz yüzeylerde çok alçak kabartmalara yer verilmiştir. Sağır duvarlar eski Mısır yapılarından kaynaklanır. Mısır ve Dor sütun başlıkları sık sık kullanılmıştır. Sütunlu ve üçgen alınlıklı girişler, yalın yuvarlak kemerler, Antik Yunan ve Roma mimarlığına olan bağlılıktan kaynaklanır. Oranları insan boyutunun çok üstünde olan bu yapılarla simetri egemendir. Antik-Yunan ve Mısır etkili bezemelerin yanında çatılmış silahlar, kaskla, bayrak demetleri, davullar, baltalar ve zırhlar gibi motiflerle savaş teması önem kazanmaktadır. Defne yaprağı taçlar, kanatlı zafer simgeleri, Grotesk masklar, kartal, Grifon ve Sfenksler bu üslubun bezemeler programında yer alır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle II. Mahmud (18008-39) ve Abdülmecid (1839-61) dönemlerinde Ampir üslubu cami, çeşme ve benzeri anıtlar yapılmıştır. (Eczacıbaşı Sanat Ans., s:88)

***** **Eklektisizm**: Eklektik, farklı dizgelerden taşınan öğelerin oluşturduğu yeni dizgenin niteliği. Sanatta tamamen özgün nitelikte olmayan, başka üslup, akım, çağ, uygarlık yada kişilerden devşirilmiş biçim, öğeleri yada görüşlerden yeni bir biçim yaratmayı deneyen davranışları, bu davranışlar doğrultusunda gerçekleştirilmiş yapıtları ve bu anlayışa sahip sanatçıları niteler. Eklektisizm bu anlamda bir üslup değil davranış biçimidir. Sanatta eklektik anlayışın en yaygın görüldüğü zaman 19. yüzyıldır. (SÖZEN-TANYELİ, a.g.e., s: 74)

Oldukça hareketli bir cephe düzenlemesine sahip olan Dolmabahçe Sarayı'nın Muayede Salonunun iki tarafında yer alan, Muayede Salonu ile doğrudan bağlantısı bulunan, Mabeyn-i Hümayun ve Harem-i Hümayun binalarının cephe düzenlemesi simetrikdir. 19. yüzyılda Antik Yunan mimarisinde kullanılan üçgen alınlıklar ile sütun dizilerine hem sarayın girişlerinde, hem de denize bakan cephede yer verilmiştir. Bütün cephelerde duvar ve pencerelerin durumuna göre uzun ya da kısa ölçüde yatay kuşaklar, kare, dikdörtgen, üçgen alanlar halinde süslemeler birlikte kullanılmaktadır. Dolmabahçe Sarayı'nda sarayın iç ve dışında kullanılan süslemelerin hemen hemen tümü Batı kaynaklı natüralist üsluplu süslemelerdir.

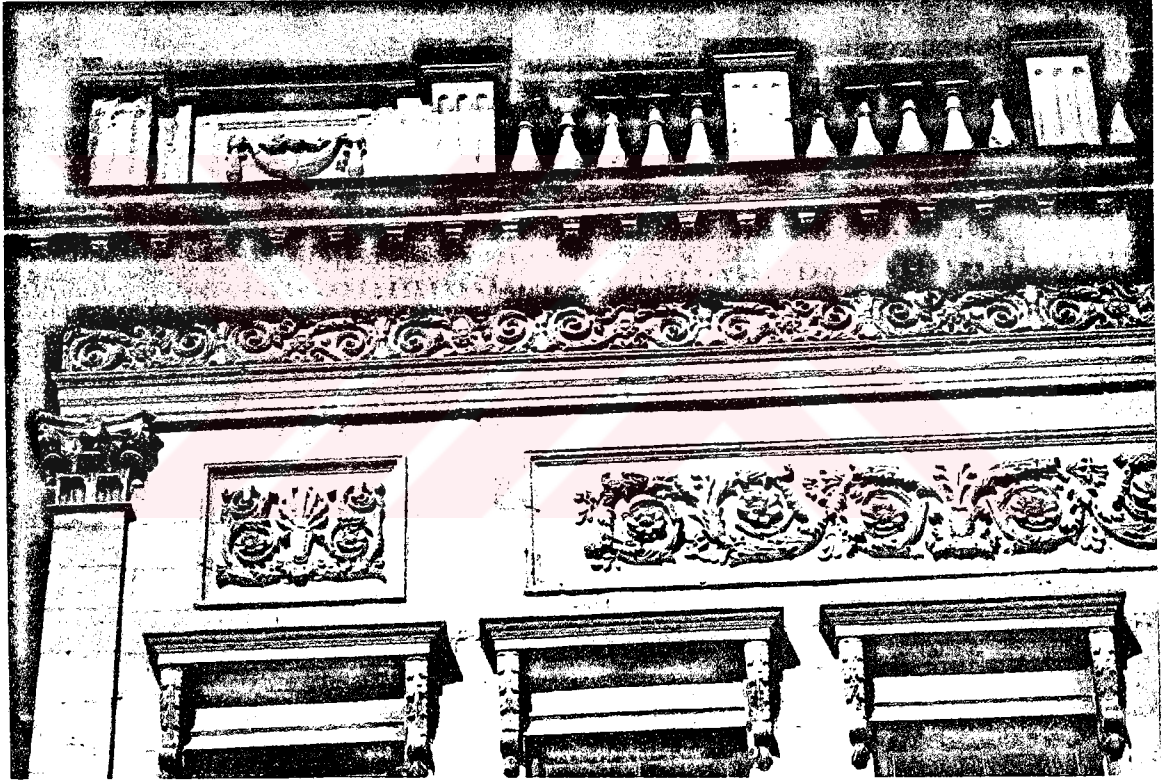


Foto: 3 Mabeyn-i Hümayun cephesi süslemeleri

Süsleme unsurlarında Eklektisizm etkisi ile cephelerde mimari formları da içine alacak şekilde Antik Yunan, Rönesans, Neo-Klasizm, Barok, Rokoko ve Ampir gibi çeşitli sanatsal ve mimari üsluplardan bezeme öğelerine rastlanabilmektedir.

Cephelerde Kartuş, gülbezek, madalyon, istiridye kabuğu, çelenk, askı çelenk, vazo, "C" ve "S" kıvrımı formlar gibi Barok, Rokoko ve Ampir özellikler gösteren motifleri aynı kompozisyon içinde yanyana görmek mümkündür. Osmanlı da 18. yüzyıldan beri kullanılmaya başlanılan bu motifler, ilk kez bir yapıda bu denli yoğunlukta ve birlikte kullanılmışlardır.²⁵

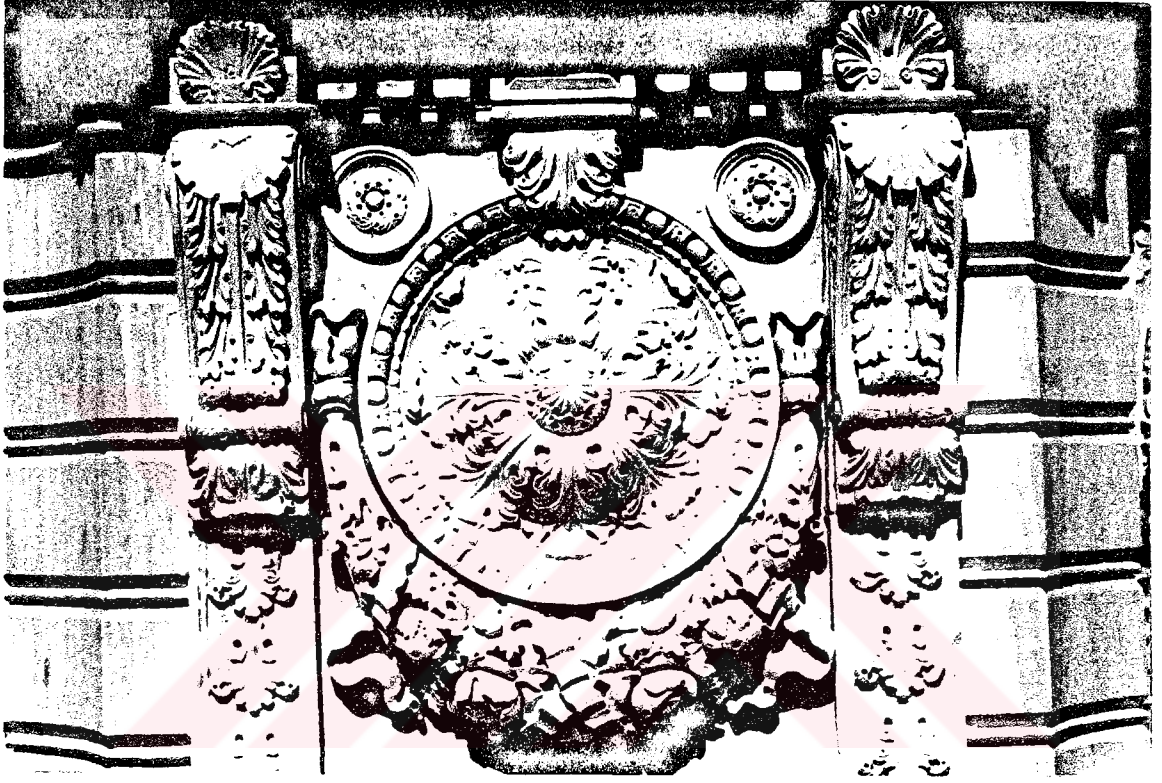


Foto: 4 Muayede Salonu Girişi merdiven süslemeleri

²⁵ YÜCEL- ÖNER, a.g.e., s. 30

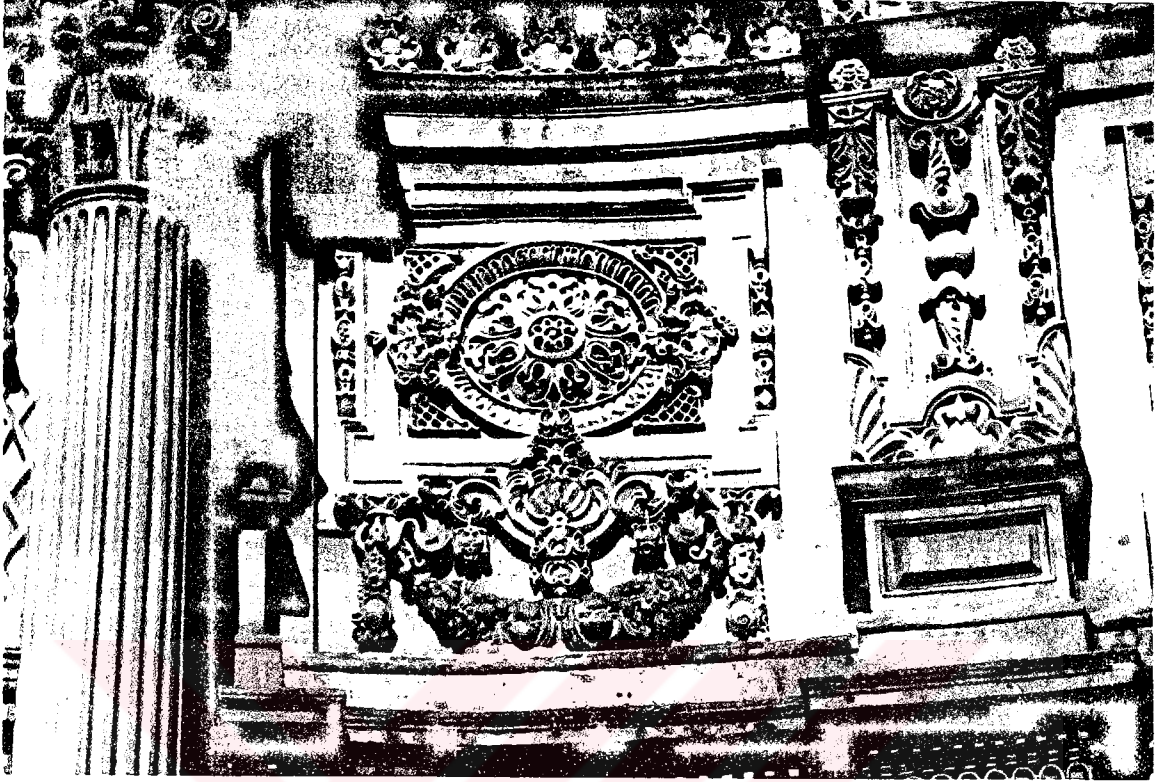


Foto: 5 Dolmabahçe Sarayı Saltanat Kapısı süslemelerinden detay

1.1.2.3 Dolmabahçe Sarayı'nın İç Mimarisi ve Dekorasyonu

Dolmabahçe Sarayı'nın iç duvarları tuğladan, döşemeleri ise ahşaptır. Sarayın içinde kullanılan mermerler, su mermeridir. Ayrıca somaki kullanılmıştır. Saray'ın yapımı için gerekli olan somaki sütunların 1849'da Bergama kazısından getirilmiş olduğu Hazine-i Evrakta kayıtlıdır.²⁶

Dolmabahçe Sarayının dış cephe düzenlemelerinde olduğu gibi iç mekanlarında da Eklektisizmin etkisinde kaldığını söylenebilir. Duvar ve tavan süslemelerinde, sarayın dış cephesinde gördüğümüz motifleri bulmak mümkündür. Sarayın iç süslemelerinin oldukça büyük bir bölümü Batılı sanatçıların çalışmaları ile ortaya konmuştur.²⁷ Sarayın iç süslemelerinde tezhipleri "Müsü Piyer" adıyla tanınan Bedros Sırabyan, nakış ve resimlerini Resimcibaşı Hacı Mıgırdıç (Çırakyan), tavan

²⁶ TUĞLACI, a.g.e., s. 116

²⁷ CEZAR, 1992, s.21

ve duvar bezemelerini Sopon Bezirciyan ve Ohannes Acemyan'la Tavit Tiryants yapmışlardır.²⁸

Sarayın iç süslemelerinde cephelerden farklı olarak motifler arasındaki kartuşlar içinde resimler, natürcüler, hayvan figürleri ve manzaralar yer alır. Resimler, genellikle alçı sıva üzerindedir.

İç süslemelerin büyük bir bölümünde altın yaldız ve altın varak kullanılmıştır. Özellikle tavan süslemelerinde alçı kabartma motiflerine çokça yer verilmiştir. Duvar ve tavanlarda ayrıca resimsel gerçekçi mimari kompozisyonlar uygulanarak zengin görsel etki açısından insanı yanıltıcı yüzeyler elde edilmiştir.²⁹



Foto: 6 Mabeyn-i Hümâyun Bölümünde tavan süslemesi

²⁸ TUĞLACI, a.g.e., s. 118

²⁹ YÜCEL- ÖNER, a.g.e., s. 38

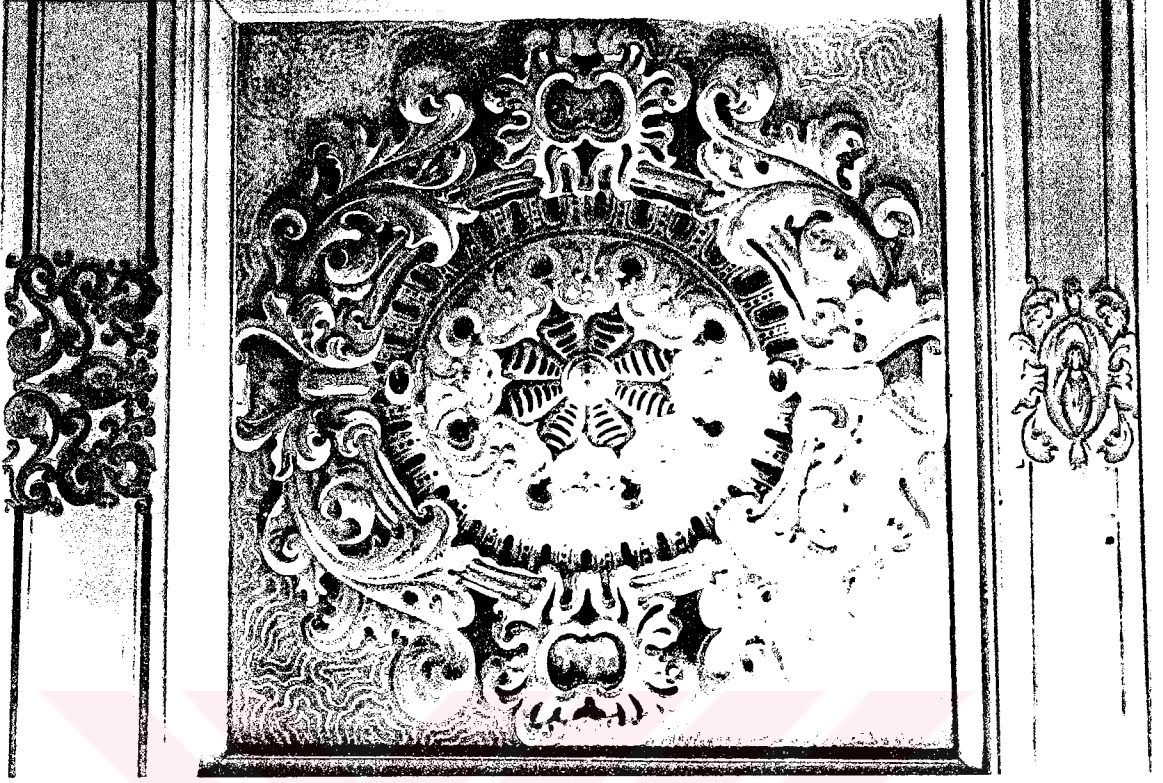


Foto: 7 Mabeyn-i Hümâyun Bölümünde tavan süslemesi detayı

Sarayın iç süslemeleri ile ilgili olarak, Abdülmecid döneminde, Dolmabahçe Sarayı'nı tanıtmak amacı ile yayınlanmış bir yazıda, Sultanın çeşitli salonların süslemelerinin yapılmasını dönemin Paris Operası'nın dekoratörü Sèchan'dan kendisinin istediği, harem bölümü oda ve salonlarının dekorasyonunu Sèchan'ın gözetiminde Fransızlar tarafından gerçekleştirildiği kaydedilmektedir.³⁰

Sèchan, süslemelerin yanı sıra aynı zamanda saraya alınan mobilyaların temininde de katkıda bulunmuştur. Thèophile Gautier bir yazısında, Sèchan'ın Paris'te düzenlediği XIV. Louis stili mobilyaların, sarayın salonlarından birine yerleştirileceğini ve sanatçının Turgot'daki atölyesinde bu çalışmalarını gördüğünü belirtmektedir.³¹

³⁰ CEZAR, a.g.m., s. 24

³¹ YÜCEL-ÖNER, a.g.e., s. 35

Sarayın mobilyaları genellikle Avrupa kökenlidir ve çeşitli üslup özellikleri gösterirler. Bu mobilyaların önemli bir bölümü XVII., XVIII. ve XIX. yüzyıllarda, özellikle Paris'te usta eller tarafından yapılmış antika eşyalardır.³² Bir kısım mobilya sarayın yapımı sırasında hazırlanmış, diğer kısmı da Avrupa'nın çeşitli ülkeleri ile Çin, Hindistan, Mısır gibi ülkelere gelmiştir.³³

Sarayın yapımından itibaren müze olarak kullanılmasına kadar, odaların ve salonların tam olarak hangi dönemlerde, kimler tarafından ve nasıl kullanıldığına dair bilgiler çok azdır. Saray içindeki mobilyalar bu süreler içinde birçok kez yenilenmiş veya yer değiştirmiştir.

Günümüzde ise eşyaların dağılımı, mekanların ilk kullanım amaçlarına göre yapılmaya çalışılmış ve koleksiyonların birbirini tamamlar şekilde sergilenmelerine özen gösterilmiştir. Bu bakımdan farklı seksiyonlara ait çeşitli objeleri bir salonda, oda ya da koridorda yan yana hem de orijinal yerlerinde görmek mümkündür.³⁴

Sarayda dekoratif unsur olarak kristal ürünler çokça kullanılmıştır. Bu ürünlerin başında Avusturya Bohemia ve Bakara avizeleri gelir. Bunlardan başka şamdanlar, merdiven korkulukları, aynalar da kristaldir.

Diğer bir grup dekorasyon malzemesi ise vazolardır. Bunların bir kısmı Yıldız Porselen Fabrikası ürünü olmakla birlikte, büyük bir kısmı Çin, Japonya, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinin ürünleridir.

Sarayın duvarlarını ise çeşitli dönemlerde alınmış, yaptırılmış veya hediye edilmiş, yabancı ve yerli ressamın resimleri süsler. Bu ressamın arasında Daubigny, Schreyer, Fromentin, Gerome, Ayvazovski, Zonaro, Yüzbaşı Ali Rıza, Kolağası Hasan Behçet, Şeker Ahmet Paşa, Halife Abdülmecid, Osman Hamdi Bey ve Hikmet Onat gibi isimler sayılabilir.

Döşemelik ve perdelik kumaşların tümü sarayın Hereke Dokumhanesi'nde dokutulmuş, genellikle saf ipekli kumaşlardan oluşmaktadır. 19. yüzyılda Hereke'den önce, sarayın halı ihtiyacı Uşak, Gördes, İzmir ve Bursa'da saray tarafından verilen

³² TUĞLACI, a.g.e., s.118

³³ YÜCEL- ÖNER, a.g.e., s.35

³⁴ İhsan YÜCEL, "Milli saraylar Koleksiyonları", Milli Saraylar, Sayı: 1, İstanbul 1981/1, s. 77

resim ve örneklere uygun olarak imal edilerek karşılanmıştır. Ayrıca sarayın halı ihtiyacının bir kısmının İngiltere ve Fransa'dan satın alma yoluyla karşılandığı Milli Saraylar Arşivi'ndeki belgelerde kayıtlıdır. Bu halılardan günümüze sadece Fransız halılarından bazı örnekler kalmıştır. Hereke Halı Dokuma Dairesi'nin kurulmasından sonra, tüm halı ihtiyacı buradan karşılanmıştır.³⁵ Sarayda yaklaşık olarak toplam 4500 m2'lik 142 halı ve 115 seccade bulunmaktadır. Bunların bir çoğu Hereke Fabrikası ürünüdür. Diğerleri ise Feshane, Kayseri, Uşak, İran ve Avrupa'da dokunmuş örneklerdir.³⁶

1.2 SARAY HALILARI VE HEREKE FABRİKA-İ HÜMAYUNU

1.2.1 Saray Halıları

Anadolu' da halıcılığın ilk örnekleri, Orta Asya' dan göç ederek Anadolu' ya yerleşen Selçuklular tarafından üretilmiştir. Anadolu halıcılığının ilk başta Türklerin öncelikle yerleştiği Anadolu' nun doğu kısmında yapıldığı, zamanla Selçuklu' nun başkenti olan Konya' dan orta ve batı bölgelere doğru, Kırşehir, Sivas, Ladik gibi şehir ve kasabaları takip ederek Uşak, Kula, Gördes, Bergama' ya kadar ilerlemiş olduğu bilinmektedir.

Türkiye'de halıcılığın tarihsel gelişimi içerisinde 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar etken iki kaynaktan beslendiği söylenebilir. Kaynaklardan birincisi, ana kaynak olarak da nitelendirebileceğimiz, kırsal alanda yaşayan ve göçebe geleneğinin uzantısı olarak gelişen ve üretenin günlük gereksinimleri için yapılan Yöresel (Bölgesel) halılardır. İkincisi ise, saray ve çevresinin gereksinimleri için üretilen, üretimi saray çevresince denetlenen halılardır.³⁷

Her iki üretim, çağlar boyu birbirini beslemiş, etkilemiş ve birbirine kaynak olmuştur. Saray, gereksinimi olan halıları kırsal alanda kendi geleneksel üretimini yapan ustalara sipariş verip, bunları denetlerken sahip olduğu halıların şanına layık, ve yörenin en güzel halıları olmasını istemiştir.

³⁵ Vahide GEZGÖR, "Hereke Fabrika-i Hümayunu'nda Halı Üretimi", Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Hereke Dokumaları ve Halıları, İstanbul 1999, s.175

³⁶ YÜCEL- ÖNER, a.g.e., s.37

³⁷ İsmail ÖZTÜRK, "Türkiye'de Halıcılığın Kaynakları", Antik&Dekor-Antika, Dekorasyon ve Sanat Dergisi, Sayı:60, Mayıs 2000, s. 130

Osmanlı Saray halılarının ilk örnekleri olarak bilinen kıvrak stilize bitkisel motiflere sahip halıları tarih içindeki varoluşlarının başlangıcına dair bir çok fikir vardır. İlk olarak Kurt Erdman ve Ernst Kühnel bu halıların Kahire’de yapıldıklarını ileri sürmüşlerdir ve bu kanı doğru bir bilgi olarak kabul edilip uzun bir süre geçerliliğini sürdürmüştür. Daha sonra Oktay Aslanapa, halıların İstanbul’da yapıldığını başka halı örnekleri ışığında ispata çalışmıştır. Prof. R. Ettinghausen ise İstanbul halılarının 16. yüzyılda Sultan III. Murad’ın 1585’de İstanbul’a getirdiği on bir halı ustası ile başladığını ifade etmiştir. Mehmed Ali Mehmedoğlu, saray halılarının başlangıcını Kanuni Sultan Süleyman’a dayandırarak, Kanuni’nin İran’ın Şimal-i şarkisini fethettikten sonra buradan halı ustaları getirdiği ve bu halıların onlar tarafından dokunduğunu söylemiştir. Tüm bu iddialarla birlikte Bilge Çetintürk, elde ettiği arşiv belgelerine dayandırarak İstanbul’da saray teşkilatının kurulduğu tarihten beri halı dokunduğunu ve saray teşkilatında sanatkar cemaatleri arasında bir de Halı Dokuyanlar Cemaati’nin (Ceâat-i Kalîçebâfân-ı Hâssa’nın) bulunduğunu belirtmektedir.* Bu arşiv belgelerinde Mehmed Ali Mehmedoğlu’nun belirttiği, İstanbul’da halı dokunmaya başladığı tarihlerde Hassa halıcıları arasında hiçbir İranlı yoktur. Bununla birlikte Çetintürk, Prof. R. Ettinghausen’in bahsettiği on bir halı dokuyucusunun isimleri de III. Sultan Murad (1574-1595) zamanında Hassa halıcıları arasında yer almamaktadır; Eğer bu sanatkarlar sürekli olarak saray için halı dokumuş olsalardı isimlerinin Cemâat-i Ehl-i Hiref arasında geçmesi gerekirdi demiştir.**

Osmanlı’da Sanatkarlar Cemaati Teşkilatı’nın Bursa Sarayı’ndan Edirne Sarayı’na, oradan da İstanbul Sarayı’na taşındığı tarihi kayıtlardan öğrenilmektedir. Bu kayıtlardan anlaşıldığı üzere, saray halıcılığı Osmanlı Devleti’nin kuruluş tarihinde de var olan ve Anadolu Selçuklu İmparatorluğu döneminden gelen Türk halıcılığının bir devamıdır³⁸ denilebilir.

* Topkapı Sarayı, Başbakanlık Arşivleri ve İstanbul Belediye Kütüphanesi’nde Osmanlı dönemine ait kayıtlarda Osmanlı Saray Teşkilatı’nın kurulduğu yıllardan itibaren saray için halı dokunduğu ve Ehl-i Hiref arasında Cemaat-i Kalîçe Bafan-ı Hassa (Saray Halı dokuma topluluğu) bulunduğu anlaşılmaktadır. Belgelerde bu kişilerin isimleri, memleketleri, aldıkları yevmiyeler gibi bilgiler bulunmaktadır. Örneğin; üstad ve sakird olarak 19 halıcıdan 5’inin adları bilinmektedir. Bu beş kişi 917 (1511) Rebiülevvel’inde Beyazıt Camii için padişaha halı sunmak karşılığında 3245 akçe in’am almıştır.denilmektedir. (Oktay ASLANAPA, *Türk Halı sanatının Bin Yılı, Çeltüt Matbaacılık, İst. 1987, s. 139*)

** Geniş bilgi için bkz. Bilge ÇETİNTÜRK, “ İstanbul’da XVI. Asır Sonuna Kadar Hâssa Halı San’atkârları”, *Türk Sanatı Tarihi I*, Berksoy Matbaası, İstanbul, 1963, s: 715-731

³⁸ ÇETİNTÜRK, a.g.m., s: 716

Tarihi kaynaklardan 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar Anadolu coğrafyasında Türk kültürünün, bir çok yönüyle toplumsal yapıya, yerli geleneklerinin etkisine ve ülkenin jeopolitik durumuna bağlı olarak geliştiği gözlenmektedir. Aynı zamanda kökleriyle Türk ve İslam kültürünün devamı bir niteliği olan bu günkü coğrafyadaki 15. yüzyıl öncesi Türk kültürüne, Selçuklu ve bölgedeki diğer devletlerin egemen sınıflarının da etkisi vardır. Bu etkinin de kültür ve idari alanlarda Orta Asya ve özellikle İran'ın büyük politik ve kültür merkezlerince beslendiği söylenebilmektedir.³⁹

Osmanlı' da saray halısı grubunun ve üslubunun oluşmasında 1514'de Tebriz ve 1517'de Kahire'nin Osmanlılar tarafından alınmasının önemli etkileri olmuştur.⁴⁰ 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren (İstanbul alındıktan sonra), Osmanlı bir imparatorluk kimliği kazanınca, saraya bağlı sanatın beslenebileceği tek örnek yalnızca kendisi kalmıştır. Bu durumda İstanbul, Osmanlı'da kültür ve sanatın yönlendirildiği bir merkez halini almıştır. Saray, sanatın her alanında kendi atölyelerini oluşturmuştur.⁴¹

Bu dönemde, Osmanlı saray halılarında, 16. yüzyıl Osmanlı sanatının klasik üslubu olan rumi motifleri ve helezon dallar üzerine yerleştirilmiş stilize (hatayi, penç, gonca gül), yarı üsluplaştırılmış (lale, sümbül, karanfil, nar çiçeği) çiçekler ile hançer yapraklardan meydana gelen bezeme tarzı kendini göstermiş ve klasik Osmanlı saray halıları üslubunu oluşturmuştur. Aynı bezeme tarzı Osmanlı sanatının kumaş, tezhip, çini, cilt ve kalemişi gibi alanlarında da görülmektedir. 16. yüzyılda Osmanlı saray halılarının desenlerinin saray nakkaşları tarafından oluşturulduğu, Osmanlı'nın diğer sanat dalları ile oluşturduğu üslup birliğine baktığımızda kesindir.

Çok ince ve zengin motifli bu halılarda İran düğümü kullanılmıştır ve halıların kalitesi çok yüksektir. Düğümler yün olup ince yünler o zamanlar Mısır'dan sağlanmakta ve bu liflerinin boyanması daha kolay olmaktadır. İlk Osmanlı saray halılarında kullanılan renkler, tatlı bir kırmızı, sıcak sarı, koyu mavi, çimen yeşilidir. Bu renkler Memlük halılarında da kullanılan renklerdir. Çözümlü ve atkılar yün ve genellikle doğal renklerindedir. Bursa'da yapılmış olduğu ileri sürülen bir grup saray halısında ise malzeme farkı vardır. Bunların çözümlü ve atkısında ipek kullanılmış,

³⁹ ÖZTÜRK , a.g.m., s. 131

⁴⁰ Şerare YETKİN, *Türk Halı Sanatı*, 2.Basım, Tisa Matbaası, Ankara 1991, s.116

⁴¹ ÖZTÜRK, a.g.m., s. 131

atkılar kırmızı renkli ve bükümsüz iplikten yapılmıştır. Hav ipliklerinde "S" bükümlü iplik, beyaz ve açık mavi kısımlarda ise pamuk ipliği kullanılmıştır.⁴²

Örnekleri ülkemiz ve bir çok yurtdışı müzelerinde bulunan klasik dönem Osmanlı saray halılarında genel olarak üç tip kompozisyon şeması görülmektedir. Bunlardan ilki, birim raport desenin tekrarı ile oluşan ve sonsuzluk ifadesi verecek bir biçimde düzenlenen zemin dolgusunun ortasına kondurulmuş gibi duran, dairesel bir şekilde paftalanmış ve içi bitkisel motiflerle doldurulmuş madalyonlu halılar (Foto:8); ikincisi madalyonsuz ve yalnızca birim raport desenin tekrarı ile oluşan ve sonsuzluk ifadesi verecek biçimde düzenlenmiş zemin dolgulu halılar (Foto:9) ve üçüncüsü; sonsuza uzanan birim raport desenli zeminin ortasında dairesel bir madalyon ve köşelerinde çeyrek madalyonların bulunduğu halılardır. (Foto:10) Bunların dışında ilerleyen dönemlerde Osmanlı Cilt Sanatı'nda cilt kapaklarında kullanılan şemse motifi madalyonlu halılar ve çintemani motifli halılar da çok görülen örneklerden olmuşlardır.

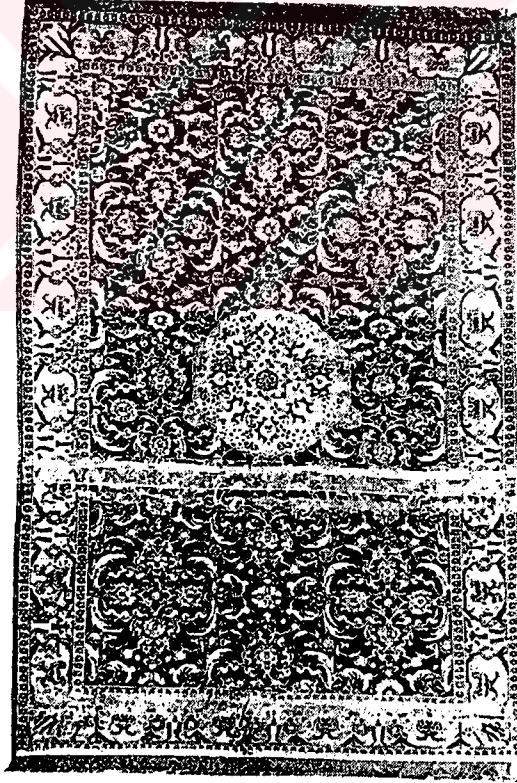


Foto: 8 16. yüzyılın ilk çeyreğine ait Osmanlı saray halısı (Florence)
Şerare YETKİN: **Türk Halı Sanatı**, 2. Basım, Tisa Matbaası,
Ankara 1991, s:120

⁴² YETKİN, a.g.e., s:117

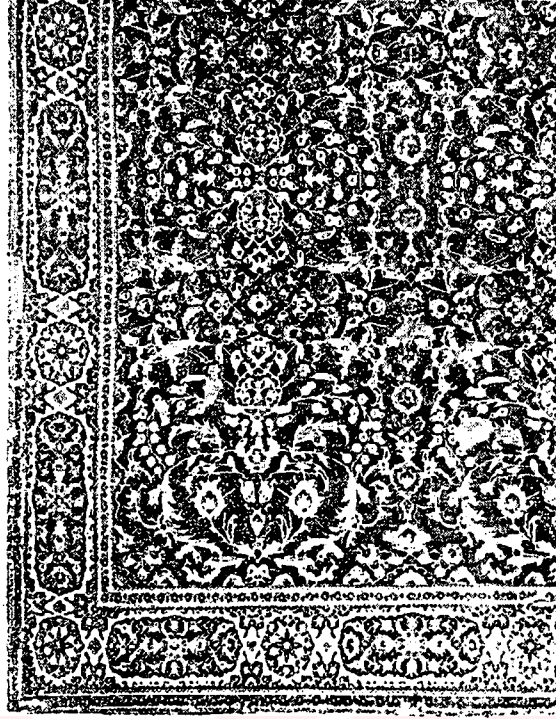


Foto: 9 17. yüzyıla ait Osmanlı saray halısı
Şerare YETKİN: **Türk Halı Sanatı**, 2. Basım,
Tisa Matbaası, Ankara 1991, s:121

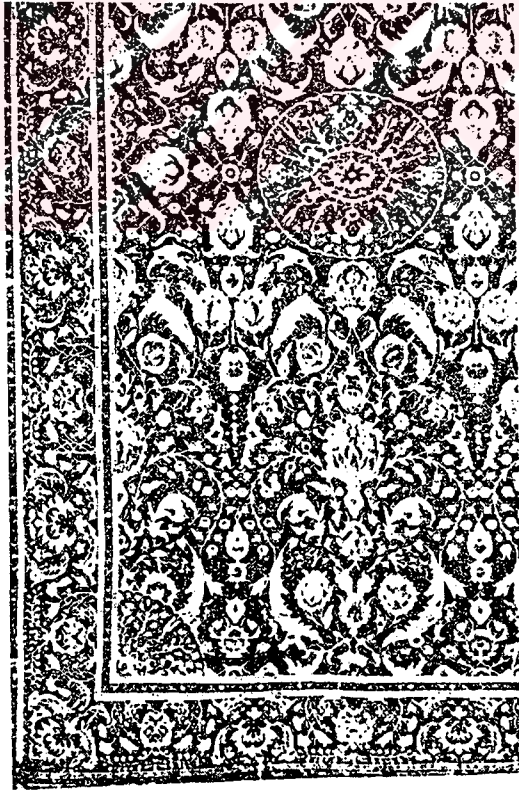


Foto: 10 17. yüzyıla ait Osmanlı saray halısı
Dekoratif sanatlar Müzesi – Paris
Şerare YETKİN: **Türk Halı Sanatı**, 2. Basım,
Tisa Matbaası, Ankara 1991, s: 123

Bu halılarda şemalar genellikle değişmemekle birlikte, desenlerin saray nakkaşlarının elinden çıkmasından dolayı zemini oluşturan birim raport, madalyon ve bordür desenleri çok farklı düzenlemelerde olabilmektedir. Kullanılan motifler dönemin Osmanlı süsleme sanatları olan cilt, tezhip, çini, kalemişi, kumaş, ...vb. sanatlarda kullanılan motiflerdir.

Natüralist motifleri ve klasik kompozisyon düzenleriyle 18. yüzyıla kadar devam eden saray halıları ve seccadeleri, Uşak ve Konya bölgelerinde 17. yüzyıldan itibaren geometrik stilize çiçek desenleriyle uzun süre üretilmiştir.

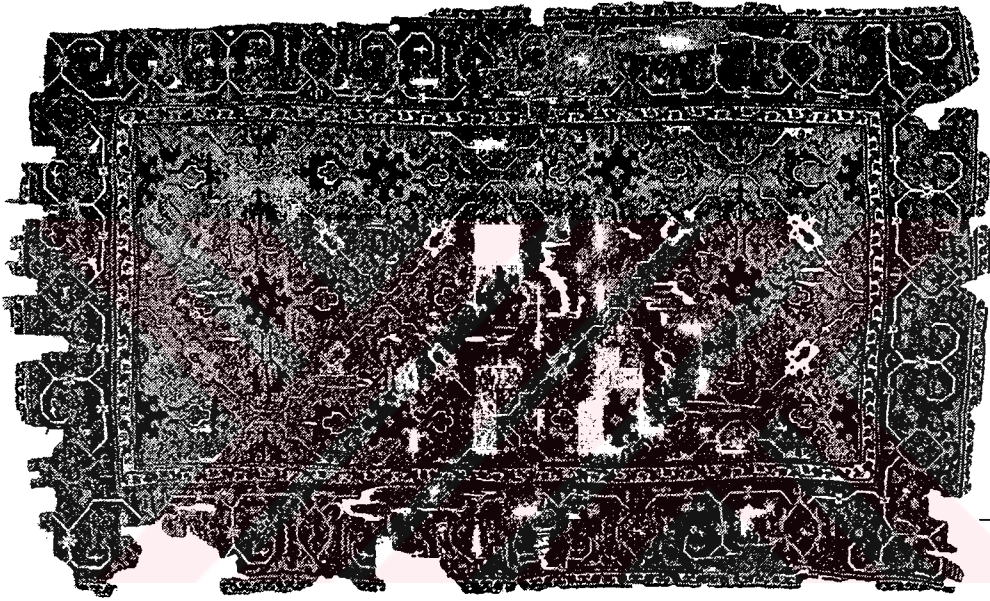


Foto: 11 17. yüzyıl Uşak halısı – Türk ve İslam Eserleri Müzesi
Nazan ÖLÇER, "13.–18. Yüzyıl Türk Halıları Sergisi", Arış, Yıl:1, Sayı:1,
Mart 1997, s:20

Osmanlı döneminde halı sanatı içinde yöresel halılar ve saray halıları kimi zaman aynı tezgahlardan çıksa da üretim nedenlerinin belirlediği bir takım faktörlerden dolayı bu iki ana halı grubu arasında bir takım farklılıklar vardır.

Genel olarak tanımlarsak, yöresel halılar, halkın kendi zorunlu ihtiyacını karşılamak, çeyizlik ve ek gelir için ürettiği, halkın gündelik yaşamında kullandığı normal boyutlu halılardır. Bunlar arasında divan halıları, yastık yüzleri, yolluk gibi halı dokumaları saymak mümkündür. Saray halıları ise, saray ve saray çevresinin halı ihtiyacını karşılamak için sipariş verilerek dokutulan, hediye edilen veya satın alınan normal ve ya çok büyük boyutlu halılardır.

Saray, kendi gündelik hayatı içinde kullandığı eşyanın üretimini genellikle kontrol etme yoluna gitmiştir. Özellikle dokuma, İslam'ın erken dönemlerinden beri devlet kontrolünde yapılmıştır. Sarayın dokuma atölyeleri olduğu gibi, özel atölyeler de önce sarayın isteklerini yerine getirmek zorunda kalmıştır.⁴³ “ 1726 tarihli, *Hırka-i Şerif Odası (Kutsal emanetler odası veya Hz. Muhammed'in hirkasının bulunduğu oda) için Uşak'ta halı dokutulduğuna ilişkin ferman*da şu bilgiler yer almaktadır:

Uşak Kadısına ve Voyvodasına (Vergi toplama memuru) Hüküm ki; Hırka-i Şerif Odası ve çevresinde kullanılmak üzere dokutulması ferman olunan halıların bir an önce dokutulmalarının tamamlanmasının önemli ve gerekli olduğu bildirilmişti. Siz ki; adı belirtilmeksizin anılan halılar tamam olmadan Mısır tarafı ve tüccarlar için halı dokutturmayıp, sanatında usta olanların tamamı toplanarak bir gün önce, güzide ve yeni işlenmek üzere halıların özenle dokutulması ve dikkat olunması için ferman buyurulmuştur.”⁴⁴

Saray üretemediğini satın almıştır. Çin ipeğinin ya da porseleninin, Uşak halısı yada Türkmen kiliminin en güzeli sarayda bulunmaktadır.⁴⁵ Saray için halı dokunan özel atölyelerin bulunduğu merkezlere örnek olarak Uşak, Gördes, Kula,⁴⁶ Bursa verilebilir. Hereke Fabrika-i Hümayunu ile İstanbul'da bulunan Feshane Fabrika-i Hümayunu ise saray adına dokuma kumaş ve halı üretimi yapmış kuruluşlardır. Görüldüğü üzere saray halıcılığı belli başlı merkezlerde yapılmışken, yöresel halıcılık, Anadolu'ya yayılmış bir çok il, köy, kasaba ve hanede kendi ihtiyacını karşılamak ve ya ek gelir sağlamak için yapılmış ve günümüzde de bu amaçlar için yapılmaktadır.

Yöresel halıcılıkta genellikle Türk düğümü denilen çift düğüm kullanılmıştır. Saray halılarında da Türk düğümü kullanılmakla birlikte birçok örnekte İran düğümü de kullanılmıştır. Malzeme olarak yöresel halılarda genellikle yün kullanıldığı görülür. Bazı yörelerde 19. yüzyıl sonlarından itibaren çözü ve atkıda pamuğa da rastlanır. Saray halılarında ise, genellikle yün malzeme kullanılmış, onun yanında çözü ve atkılarda pamuk ve ipek de kullanılmıştır. Tamamı ipek olan ve çok yüksek kalitede (60x60, 100x100) seccade boyutunda dokunmuş saray halıları da vardır.

⁴³ Doğan KUBAN, *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, İstanbul 1995, s.242

⁴⁴ ÖZTÜRK, a.g.m., s.131

⁴⁵ KUBAN, a.g.e., s. 242

⁴⁶ Elvan ANMAÇ, “Kula Halılarının Kompozisyon Özellikleri ve Kula Halılarında Kullanılan Motifler” *Erdem - Halı Özel Sayısı-1, Cilt No: 10, Sayı: 28, Dumat Ofset, Ankara, 1999, s.15*

1.2.2 Hereke Fabrika-i Hümayunu

Osmanlı dokuma sanayiinin ilklerinden ve en büyük fabrikalarından biri olan Hereke Fabrika-i Hümayunu, Hereke Beldesi olarak tanımlanan, İzmit Körfezi'nin kuzeyinde, doğusunda Yarımca, batı ve kuzeyinde Gebze, güneyinde ise Kocaeli İli'nin çevrelediği bölgede kurulmuştur.

Fabrikanın ilk kurucuları Ohannes ve Bogos Dadyan Kardeşlerdir. Bu iki kardeş 1843 yılında İzmit Çuha Fabrikası'nın yapımı için görevlendirilmişler, bu fabrikanın yapımı sırasında ise doğa güzelliklerinden etkilendikleri Hereke'de kendi adlarına bir fabrika kurmak istemişlerdir. Bu isteklerini dönemin seraskeri Rıza Paşa tarafından da onaylanınca, fabrikayı inşa ederek 50 pamuklu ve 25 ipekli canfes tezgahtan oluşan makinelerle imalata başlamışlardır.

Fabrika padişaha danışılmadan inşa edildiğinden, dönemin padişahı Abdülmecid duruma sinirlenmiş, bir İzmit gezisi sırasında vapurda giderken, Rıza Paşa'ya tesadüfen görmüş gibi binayı göstererek ne olduğunu sorduğunda, Rıza Paşa, " Sultanım, size bir sürprizim vardı. Bu fabrikayı size yerinde göstermek istiyordum. Bu yüzden bu güne kadar sizden saklanmıştır. Bu fabrikayı müteahhitler sizin adınıza kurdu." demiştir. Böylelikle Rıza Paşa durumu kurtarmış ve bundan sonra fabrika sahipleri tarafından 1845 yılında Sultan adına ferağ olunarak Hereke Fabrika-i Hümayunu adını almıştır.⁴⁷

Padişaha devredilen fabrika ilk başta saraylara ipekli canfes döşemelik ve perdelik kumaş üretmeye başlamış, 1850 yılında inşa edilen Kemhahaneye Fransa'dan getirilen Jakar tezgahları ile dolabî, gülistanî, gülgünü, Bursa kemhası, Eğin kemhası, marahuri gibi isimlerle bilinen Osmanlı kemhaları daha çok Batı etkili iri dal ve çiçek motifleri ile dokunmuştur.⁴⁸

⁴⁷ Önder KÜÇÜKERMEN, *Anadolu'nun Geleneksel Halı ve Dokuması'nın İçinde Hereke Fabrikası-Saray'dan Hereke'ye Giden Yol*, 1. Basım, Apa Ofset Basımevi, İstanbul, 1987, s: 47

⁴⁸ Mehmet Kenan KAYA, " Hereke Fabrika-i Hümayunu Tarihiçesi" *Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Hereke Dokumaları ve Halıları*, İstanbul, 1999, s.12

Hereke'de bu ürünlerin yanında havlu, klaptanlı bornoz, ipek zenne çorabı, ipek erkek çorabı, mendil, yatak örtüsü, masa örtüsü, baş örtüsü, bayan atkısı, çarşaflık, esvaplık, nişan kurdelası, çiçekli tül, çorap bağ şeridi, sabun bezi gibi ürünler de üretilmiştir.⁴⁹

Abdülaziz dönemine (1861-1876) kadar yalnızca saray için üretim yapan Hereke Fabrika-i Hümayunu, Abdülaziz döneminde piyasaya verilmek üzere ipekli kumaşlar üretmeye başlamış ve bunun için Kapalı Çarşıda bir mağaza açılmıştır. Özellikle olan ve saray tarafından kullanılan bu ürünlerin piyasaya çıkması ve halk tarafından da kullanılması saray çevresinin hoşuna gitmemiş ve daha sonra mağaza kapatılarak ürünler sadece saray için üretilmiştir. Fabrika II. Abdülhamid döneminde, bir süre ekonomik nedenlerden dolayı bir süre, 1891 yılına kadar düşük bir kapasite ile üretim yapmıştır.⁵⁰

Hereke Fabrika-i Hümayunu 1891 yılında farklı bir alanda da atılım yaparak kuruluşundan yaklaşık yarım asır sonra II. Abdülhamid devrinde 1891 yılında halı üretimine başlamıştır.

Hereke Fabrika-i Hümayunu'nda bulunan ve dört tezgahla yapılan Gödeskarî halı üretimi talebi karşılamaması sonucu kurulan halı dokuma dairesine eklenen yirmi iki adet yeni tezgahla, tezgah sayısı yirmi altıya ulaşmış ve zamanla tezgah sayısı ile birlikte personel sayısı da artmıştır. Artan kalifiye personel ihtiyacı Manisa ve Gördes çevresinden getirilen halı ustaları ile karşılanmış, ayrıca Hereke çevresinden de işçiler alınmıştır.⁵¹

Küçük bir dokumahane şeklinde başlayan Hereke Halı Fabrikası 1892 yılında makine halısı da üretmeye başlamıştır.⁵²

⁴⁹ Yaşar YILMAZ - Sara BOYNAK, "Hereke Fabrika-i Hümayunu ve İpekli Jakar Dokumaları" Millî Saraylar Koleksiyonunda Hereke Dokumaları ve Halıları, İstanbul 1999, s. 25

⁵⁰ KAYA, a.g.m., s. 12-13

⁵¹ Vahide GEZGÖR : "Hereke Fabrika-i Hümayunu'nda Halı Üretimi", Millî Saraylar Koleksiyonunda Hereke Dokumaları ve Halıları, İstanbul 1999, s. 174

⁵² y.a.g.m., s. 174

1893 tarihli envanter kayıtlarından fabrika teşkilatı hakkında edinilen bilgiler ışığında o dönemki halı ve kumaş desenlerinin Yıldız Sarayı bünyesindeki Tamirhane-i Hümayun ressamı olan Mösyö Emil Mainz tarafından çizildiği anlaşılmaktadır.⁵³

Hereke Fabrikası'nın ilk kurulduğu yıllardan itibaren desen tasarımında Batılı sanatkarların çalıştırıldığı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Hereke Fabrikası çizim arşivinde bulunan orijinal desen çizimlerinin arka taraflarında çoğu Fransızca olmak üzere Latin harfleriyle yazılmış notlar ve tarihler bulunmaktadır.⁵⁴

Osmanlıda saraya hizmet eden sanatçıların zaman zaman yabancı milletlerden olması olağan bir durumdur. Önder Küçükerman, "Ehl-i Hıref Cemâati" olarak bilinen sanat erbabı topluluğunun günün en modern tekniklerinin de desteğiyle, çok güçlü bir rekabet ortamında, geleneğin ve Osmanlı kimliğinin biçimlendirilmesinde görev almış olduğunu, çok sayıda üstadın yer aldığı bu organizasyonda, bir Osmanlı kimliğinin oluşturulması hedefine ulaşılması ve geliştirilmesi amacı ile günün şartlarına uygun olarak esnek bir yapıya sahip olduğu, eldeki belgelerden sarayın yapısı içindeki kadroların her an ortaya çıkan şartlara göre değişim geçirip yenilenmekte olduğu belirtmektedir. Öyle ki, bu üstad kadrosu çok çeşitli yollarda ülke dışından da desteklenmekte, sanat ve ilim erbabı olan nakkaş, ressam, hattat, müzehhip, çinici, okçu, dokuyucuların hem doğu, hem de batı ülkelerinden sağlandığı bilinmektedir.⁵⁵

İlk başta saray tarafından verilen desenlerin dokutulduğu fabrikada daha sonra bu desenler geliştirilerek özgün Hereke üslubu yaratılmaya çalışılmıştır.

20. yüzyıla girerken fabrika ile birlikte zamanla gelişen çevreye bir takım kamu binaları da yapılmıştır. Bu dönemde fabrika bir prestij yeri olmuş, dönemin en önemli devlet adamları Osmanlı hükümdarını ziyaretlerinde buraya da getirilmiş ve misafir edilmişlerdir. Öyle ki Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Hereke Fabrika-i Hümayunu'nu ziyareti için 1894 yılında Hereke Köşkü inşa edilmiştir.

⁵³ GEZGÖR, a.g.m., s. 174

⁵⁴ YILMAZ- BOYNAK, a.g.m., s:27

⁵⁵ Önder KÜÇÜKERMEN, Topkapı Sarayı'ndaki "Ehl-i Hıref" Topluluğundan " Sanayii Nefise Mektebi Alisi"ne Uzanan Parlak Yol Üzerindeki Hereke Fabrika-i Hümayunu ve Yıldız Çini Fabrika-i Hümayunu-Türk Sanayi Tarihinin Büyük Bir Özenle Korunması Gereken İki " Müze Fabrikası", Milli Saraylar, Yayın no:4, T.B.M.M. Basımevi, Ankara,1992, s.142-143

Sultan Abdülhamid (1876-1909) Hereke fabrikasını himaye etmiş ve faaliyetlerini sürekli kontrol etmiştir. Hatta halıların modellerini kendisi düzenleyerek üretimlerini de düzenli olarak takip etmiştir. Arşiv belgelerinde Hereke dokumalarının çeşit ve miktarının artırılması, kalite ve güzellik açısından Avrupa dokumaları ile rekabet edecek duruma getirilmesi, üretimin çoğaltılarak daha çok gelir sağlanması konusunda II. Abdülhamid'in iradesi olduğuna ilişkin bilgiler vardır.⁵⁶

Hereke Halı Fabrikası ile ilgili önemli bir bilgi ise, Milli Saraylara ait bir belgede, saraylar için satın alınan İngiliz halılarının yerine kullanılmak üzere Hereke'de kurulacak yeni tezgahlarda kabartma kadife halıların üretilmesi konusunda karar verildiğidir. Belgede bu tip halı imalatı için yedi yeni tezgah daha ilave edilerek senede 6000 arşın* dokuma yapılması hedeflenmektedir. Eşsiz güzellik ve kaliteye sahip bu halılar ile fabrikanın diğer ürünlerinin satılması için Beyoğlu'nda ve Kapalıçarşı'da birer dükkan açılmış, sonra saray çevresinden gelen itirazlar sonucu kapatılmak zorunda kalmıştır. 1894 yılında Hereke tekrar piyasaya açılma şansı bulmuş, fabrika ürünlerinin satışı için İstanbul'da Zaptiye Caddesi üzerinde bir mağaza açılmıştır. Uzun yıllar hizmet veren mağaza Cumhuriyet döneminde Maadin Bankası'na devredilmiştir. 1800'lü yılların sonlarında Hereke Fabrikası'nın Avrupa ürünleri ile rekabet edecek düzeye ulaştığı ve Avrupa'da ün yaptığı görülmektedir.⁵⁸

20. yüzyılın başlarında fabrikaya yeni makinelerin ilavesiyle çuha, şayak ve iplik daireleri açılmış, bunları 1905 yılında fes dairesi izlemiştir. Bu makineler Sultan döneminde (1909-1918) arttırılmış, imparatorluğun son dönemlerine doğru ise fabrika yönlü dokuma ağırlıklı bir üretim yapmaya başlamıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra Sanayi ve Maadin Bankası'na devredilen Hereke Fabrikası, 1932 yılında bir yangın geçirmiş, yangından sonra onarılarak tezgah sayısı artırılmış, yıkama, boyama ve terbiye bölümlerinin o tarihte modern bir sisteme kavuşturulmasıyla tekrar faaliyete geçmiştir.

* Arşin: Yaklaşık 68 santimetreye karşılık gelen uzunluk birimi.

⁵⁷ GEZGÖR, a.g.m., s.175

⁵⁸ KAYA, a.g.m., s. 17

1938 yılında Sanayi Ofisi'ne, daha sonra da Sümerbank'a bağlanan Hereke Fabrikası, Başbakanlık Özelleştirme Kurulu'nun 14.06.1995 tarih ve 95/45 sayılı kararıyla Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na devredilmiştir.

Günümüzde bir müze-fabrika niteliğinde çalışan fabrika, saray yapılarının tefrişi için eski kataloglardaki ve saray dökümanlarındaki desenleri üretmektedir. Bunların haricinde Osmanlı Hereke Halı Fabrikası'nın özgün desenleri de üretilerek piyasada satışa sunulmaktadır.

Hereke Fabrika-i Hümayunu kuruluşundan kısa bir süre sonra kalitesiyle Avrupa'da prestijli bir marka olmuş, çeşitli tarihlerde katıldığı sergilerde ürünleriyle önemli ödüllere hak kazanmıştır. Bunlar: 1855 Paris Uluslararası Sergisi'nde kurdela ve şeritler için mansiyon, 1862 Londra II. Uluslararası Sergisinde ipekli dokumalar için madalya, 1892 Viyana, 1894 Lyon, 1910 Brüksel ve 1911 Torino sergilerinde büyük ödül, 1911 Bursa Sergisi Gümüş Madalya, 1911 İzmir Sergisi Gümüş Madalya, 1923 Bursa Sergisi Gümüş Madalya, 1927 İzmir Sergisi Gümüş Madalya, 1927 İstanbul Sergisi Sarı Madalya, 1929 İstanbul Sergisi Sarı Madalya, 1930 İstanbul Sergisi Sarı Madalya, 1931 İstanbul Sergisi Sarı Madalya, 1962 Londra Sergisi Bronz Madalya, 1973 Viyana Sergisi Bronz Madalyalardır.⁵⁹

Hereke Fabrikası'ndan başka, Dolmabahçe Sarayı'nın bahçesinde de ikinci bir "Hereke Dokumahanesi" kurulmuş ve burada da saraylar için halılar ve ipekliler dokunmuştur.⁶⁰

Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) tahta geçtiği yıllarda kurulan Hereke Dokumahanesi'nde, Hereke Fabrikası'ndaki gibi halı ve Fransa'dan getirilen jakar tezgahlarında kumaş dokunmuştur.⁶¹ Naci ERİŞKİN'in* anlatımıyla o günlerde:

* Naci ERİŞKİN, Saraylar Kitabeti'nde çalışmış bir kişidir ve dokumahanedeki günleri yakından görmüştür. Kendisinin anlattıklarından, Hereke Dokumahanesi'nin Sultan Vahdettin'in son günlerine kadar çalıştığı anlaşılmaktadır.

⁵⁹ KAYA, a.g.m., s. 18

⁶⁰ Önder KÜÇÜKERMEN, "Saray'da Yaratılan Gelenek", Milli Saraylar, Sayı: 1, 1987/1, Cem Oğuz Matbaacılık. s. 84

⁶¹ Yaşar YILMAZ - Sara BOYNAK, "Saraylarımızı Donatan Bir Fabrika-i Hümayun" MS Tarih Kültür Sanat Mimarlık, Sayı: 1, İstanbul 1999, T.B.M.M. Basımevi Ankara, s.98



“ ... Ustalar sabah namazından hemen sonra çalışmaya başlardı. İşlerinin önemine ve aceleliğine bağlı olarak bazen akşam ezanına kadar çalışırlardı. Ama asıl çalışma süresi ikindi ezanına kadardı. Acele olup, yetiştirilmesi gereken halıların dokunmasında görevli olan ustalar, gerekirse geceleri de kalarak çalışırlardı...”⁶²

“ O günlerde dokumahanede 40 ile 60 arasında halıcı ve 10-15 arasında jakarcı bulunurdu. Bunların bir kısmı yetiştirilmek üzere olan kalfalardı...” “ O tarihlerin en tanınmış üstad halıcı ve jakarcıları burada işliyordı.”⁶³

1952 yılında yapı boşaltılırken buradaki tezgahlar Hereke Fabrikası'na gönderilmiştir. Milli Saraylar Arşivindeki defterden anlaşıldığına göre bu tarihte yalnızca jakar tezgahları, kart delme makinesi ve desen kartonları gibi ipekli kumaş dokuma araçları gönderilmiştir. Buna göre Hereke Dokumahanesi'nde halı dokuma işlemi çok daha önceki bir tarihte bitmiş olmalıdır.⁶⁴

⁶² Önder KÜÇÜKERMEN, *Anadolu'nun Geleneksel Halı ve Dokuma Sanatı İçinde Hereke Fabrikası*, Apa Ofset Basımevi, İstanbul 1987, s. 67

⁶³ KÜÇÜKERMEN, a.g.m., s: 68

⁶⁴ YILMAZ – BOYNAK, a.g.m., s. 98

İKİNCİ BÖLÜM

DOLMABAĞÇE SARAYI'NDA İNCELENEN HALILARIN ÖZELİKLERİ VE KATALOĞU

2.1. DOLMABAĞÇE SARAYI'NDA BULUNAN HALILAR

Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yapılan bir saray olmasına rağmen bir çok padişah görmüş, farklı dönemlerde bir çok amaç için kullanılmış bir saraydır. Sarayda bu dönemler sürecinde bir çok eşya eskidiğı için atılmış, bir çoğunun yeri değıştirilmiş, depolara kaldırılmış veya başlarına bilmediğimiz şeyler gelmiştir.

Sarayda bulunan halılar da kullanım eşyası olmalarından dolayı kısa sürede yıpranmışlardır. Dolmabahçe Sarayı'nda yaptığımız çalışma sırasında, sarayda bulunan eşyaların henüz tam bir sayımı ve sınıflaması yapılmadığı için, buradaki halı sayısı ve tipleri hakkında sağlıklı olarak bilgi edinilememiştir.

Geçmişte yapılan çalışmalar içinde yer alan "Dolmabahçe Sarayı"^{*} isimli kitapta, yaklaşık 4500m²'lik 142 halı ve 115 seccade bulunduğı, bunların büyük çoğunluğunun Hereke Fabrikası'nın ürünü olduğı, diğerlerinin arasında Feshane, Kayseri, Uşak, İran yapımı örnekler bulunduğı belirtilmektedir. "Milli Saraylar" isimli süreli yayında yer alan İhsan YÜCEL' in "Milli Saraylar Koleksiyonları"^{**} isimli makalesinde Dolmabahçe'de yer alan halı ve kilim toplam sayısı 251 olarak belirtilmiştir. "Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Bulunan Hereke Dokumaları ve Halıları"^{***} adlı kitapta, Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan Hereke halılarının sayısı 102 olarak belirlenmiştir.

* YÜCEL – ÖNER, a.g.e., s. 38

** YÜCEL, a.g.m., s: 77

*** GEZGÖR, a.g.e., s.246

Dolmabahçe Sarayı'ndaki çalışmamızda, sarayın Mabeyn-i Hümayun, Muayede ve Harem-i Hümayun bölümlerinde gezi güzergahında bulunan odalar ile bazı kapalı odalarda bulunan halılar üzerinde çalışmamıza izin verilmiştir. Yöresel halılar (Uşak, Gördes, Kayseri,... halısı gibi) konusunda, sarayın Halı Seksiyonu tarafından çalışma yapıldığı belirtilerek bu halıların incelenmesine izin verilmemiş bu nedenle yöresel halılar inceleme dışında tutulmuştur.

Saray içinde Mabeyn-i Hümayun, Muayede ve Harem-i Hümayun bölümlerinde gezi güzergahında bulunan odalar ile bazı kapalı odalarda bulunan tüm halıların sayısı (Gezi güzergahında ziyaretçilerin üzerine bastıkları yolluklar hariç) 29 Mart 2002 tarihinde tarafımdan yapılan sayım sonucu 128 olarak tespit edilmiştir. (Bkz. Tablo:1)

Sarayda bulunan 79 odada (salonlar dahil) 49 adet seccade boyutlarında, 79 adet orta ve çok büyük boyutlarda toplam 128 halı bulunmaktadır. Tezde 79 odadan 33 tanesinde bulunan ve TABLO:2'de detayları verilmiş 45 halı incelenmiştir. Bu halıların 42 tanesi Hereke, 3 tanesi Avrupa halısıdır.

TABLO: 1

Sayıma izin verilen odalarda yer alan toplam halı sayısı

Sergilendiği yer	Adeti	Sergilendiği yer	Adeti
1. Oda	3	133. Oda	1
19. Oda	1	153. Oda	1
14. Oda	1	154. Oda	1
15. Oda	1	155. Oda	2
18. Oda	2	156. Oda	1
20. Oda	1	158. Oda	1
22. Oda	2	159. Oda	1
25. Oda	1	160. Oda	1
26. Oda	6	161. Oda	1
27. Oda	1	162. Oda	1
28. Oda	1	165. Oda	1
30. Oda	1	167. Oda	1
31. Oda	2	168. Oda	2
33. Oda	1	170. Oda	1
39. Oda	9	173. Oda	1
41. Oda	1	174. Oda	1
42. Oda	1	176. Oda	1
44. Oda	1	180. Oda	1
47. Oda	1	181. Oda	1
48. Oda	1	182. Oda	1
62. Oda	1	189. Oda	5
63. Oda	3	212. Oda	1
67. Oda	3	213. Oda	1
68. Oda	1	214. Oda	1
69. Oda	1	216. Oda	1
71. Oda	3	218. Oda	1
73. Oda	1	219. Oda	1
75. Oda	2	220. Oda	1
84. Oda	1	221. Oda	1
88. Oda	1	222. Oda	1
90. Oda	2	224. Oda	1
91. Oda	1	225. Oda	1
93. Oda	1	226. Oda	1
106. Oda	9	300. Oda	1
110. Oda	1	302. Oda	1
111. Oda	1	303. Oda	1
112. Oda	1	304. Oda	1
122. Oda	5	Merdiven Başı	2
132. Oda	2	TOPLAM	128

2.2. DOLMABAĞÇE SARAYI'NDA İNCELENEN HALILARIN ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Teknik Özellikleri

Dolmabağçe Sarayı'nda bulunan halılar seccade boyutunda olanlar hariç genellikle çok büyük boyutlu halılardır. Bu halılar genellikle odaları tamamen kaplayacak şekilde tasarlanmış ve dokunmuştur. Bazı odaların ebatlarını tamamen kaplamayan halılara genellikle halının desen ve renk karakterine uygun ek bordürler eklendiği görülmektedir. (Örnek: 13.709, 13.77, 11.678 envanter numaralı halılar) Halılar çok büyük boyutlu olmasına rağmen, devasa büyüklükte olan saray salonlarının içinde yine de küçük kalmaktadırlar. Saraydaki en büyük salon olan Muayede Salonu'nda (300. Oda) bulunan 11.1618 Envanter Numaralı halı, sarayın en büyük halısıdır ve 856x1438 cm (yaklaşık 123 m²) boyutlarındadır. Sarayın salonlarında yine yaklaşık ölçülerde halılar bulunmaktadır. (Örnek: 11.774 (87 m²), 11.1137 (100 m²), 12.3930 (94 m²), 52.122 (90 m²), 13.482 (98 m²), 13.673 (76 m²), 52.297 (102 m²) envanter numaralı halılar) Bunlarla birlikte bazı halılar da kullanıldıkları odaya büyük geldiği için bordürleri veya zeminin bir bölümüne kadar kesilerek odanın boyutlarına uydurulmuştur. (Örnek: 52.45, 52.122 envanter numaralı halılar). İncelenen halılar içinde 52.0253 ve 93.635 envanter numaralı iki seccade boyutunda halı, enine dokunmuştur.

İncelenen halılarda genellikle Türk düğümü kullanılmıştır. Bir tek 14.2545 Envanter numaralı halıda İran düğümü vardır. 14.233 Envanter numaralı halı ise bir Avrupa halısıdır ve makinede dokunmuştur. Bu halının arkası pamuk ipliğinden dokuma bir kumaş ile kaplıdır.

Büyük boyutlu halılarda farklı kalitelere* düğüm sıklığı kullanılmıştır. Öyle ki, 11.1137 envanter nolu halının kalitesi 18x18 düğüm/dm² iken, 33.15 envanter nolu halının kalitesi 21x27 düğüm/dm², 11.774 envanter nolu halının kalitesi ise 40x52 düğüm/dm²'dir. Orta büyüklükteki halılarda da farklı kaliteler gözlenmektedir. Örneğin; 11.471 envanter nolu halının kalitesi 18x18 düğüm/dm², 11.588 envanter nolu halının kalitesi ise 53x57 düğüm/dm², diğer örneklerde 35x31, 20x22, 38x41,

* Kalite: Halılarda 1 desimetre kareye (100 santimetre kareye) denk gelen düğüm sayısıdır.

40x40 gibi kaliteler görülmektedir. Küçük ve seccade boyutunda halılarda ise kalitelerin 60x60, 54x56, 48x56, 44x42 gibi genellikle yüksek olduğu gözlenmektedir. Halılardaki kalite yükseldikçe kullanılan motiflerdeki detaylar artmakta ve desenler daha kıvrak hatlara sahip olabilmektedir. 11.774 envanter numaralı halı devasa boyutları (835x1050 cm), kullanılan motiflerin güzelliği ve kıvraklığı ile en güzel örneklerden biridir.

Halılarda kullanılan malzeme çözü ve atkıda genellikle pamuk, ilmelerde ise yündür. Tamamı yün olan halılar da vardır (13.195, 13.198, 14.2043 envanter numaralı halılar). Bazı halılarda çözü ve ilmede yün, atkıda ise pamuk iplik kullanılmıştır (52.122, 32.508, 13.673, 14.2279 envanter numaralı halılar). 11.775 Envanter numaralı halıda tamamen ipek iplik kullanılmıştır. 11.1137 Envanter numaralı halıda ise çözüde pamuk, atkıda keten, ilmesinde ise yün iplik kullanılmıştır.

Dolmabahçe Sarayı'nda incelenen bazı halılarda kullanılan motifler ile bordür çizgilerinin havları yüksek kesilerek rölyef etkisinde, kabartma olarak yapılmıştır. (Foto: 12) (11.1618, 13.289, 11.1069, 11.1026, 93.635 envanter numaralı halılar) Avrupa tarzı motiflerle süslü olan bu halıların ilk örneklerinin kabartma İngiliz ve Fransız halıları olduğu, II. Abdülhamid (1876-1909) dönemi öncesine ait olan ve eskiyen bu halılar yerine benzerlerinin üretilmesi için II. Abdülhamid'in emri olduğu arşiv belgelerinde kayıtlıdır.* Bununla beraber aynı tarzda halıların Cumhuriyet döneminde kopyalarının yapıldığı 52.2785, 52.2787, 52.2786, 52.2788, envanter numaralı halıların köşelerinde Latin harfleriyle "Hereke" yazmasından

*Milli Saraylar Arşivi, Defter No: 2731, Hazine-i Hassa Ahkâm Defteri, Sıra NO: 5303, Sene 1308 "... fabrika müdürü Akif Bey'e tevdi'ien takdim kılındığına ve saray-ı hümayün için iştirâ edilmekte olan İngiliz kâliçeleri yerine kullanılmak üzere nümüneleri arz olunan cinsten kadife halıları i'mâlâtı için dahi yedi tezgâh tahsis olunarak bunlar nefâset ve metânetçe çarşıda ve Beyoğlu'nda arşını 20 ve 25 kuruşa verilenlerden dün olmayarak fabrikaca 17 kuruşa satılmakta ve şimdiki halde bundan dahi senede 6 bin arşın kadar husûle geleceği anlaşılmakta idüğüne ve Mehmed Usta ile zevce ve kerimesinin süber-i ma'rûzâda taltifleri münâsb olacağına dair 28 Cemâziyel âhir sene 1310 tarihi arıza-i âtûfileri manzûr-ı şâhâne olduğu gibi arz-ı huzûr-ı âlî kılınan halı ve seccâde dahi meşmûl-ı lihâzâ-i seniyye olarak teşebbüs-i mezkûrdan bu vechile iktitâf olunan semerât-ı hasene-i nezd-i şevket-vekar-i hazret-i müldârîde müceb-i mahzûziyet olmuş ve Mehmed Usta'ya dördüncü rütbeden mecidi ve zevcesine üçüncü rütbeden şefkat nişân-ı zîşânları ve kerimesine sanayi madalyası ihsân buyrularak Bâb-ı âlî'ye tebliğât-ı icrâ ve mezkûr nişânlarla madalya taraf-ı vâlâlarına isrâ kılındığı gibi fabrika müdürü Akif Bey'in sûret-i taltifinin arz-ı husûsuna dahi irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet penâhi şeref – müteallik etmesine olmağla ve mârû'z-zikr kalîçelerle Hereke Fabrikası'nın sâir ma'mûlâtından ahâliye de fûrûht olmak üzere Beyoğlu'nda ve İstanbul'da birer dükkân açılması ve Mösyö Bertier'in avdetinde fabrikanın bir kat daha ıslah ve istihsâl-i intiğzâmı için mûmâileyhin malûmâtından dahi istifâde dilmesi cümle-i emr ü fermân-ı cenâb-ı tâcidârî de bulunmakla bu bâbda emr ü irâde hazreti men leh-ül-emrindir. (GEZGÖR, Vahide: "Hereke Fabrika-i Hümayunu'nda Halı Üretimi", Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Hereke Dokumaları ve Halıları, s: 188)

anlaşılmaktadır. 42.1332 envanter numaralı halıda ise açık kahverengi renkli havlar kısa kesilerek kabartma etkisi verilmiştir.

Doimabahçe Sarayı'nda incelenen halıların boyar madde analizleri Halı Seksiyonu tarafından izin verilmediğinden dolayı yapılamamıştır.

Sarayda incelenen halıların teknik özellikleri; kullanılan malzemeler hariç, sergilendikleri yer, envanter numarası, cinsi, boyutları, kaliteleri ve düğüm şekillerini içerir bilgiler toplu şekilde Tablo 2'de vermiştir.



TABLO: 2

Dolmabahçe Sarayı'nda incelenen halıların özellikleri

Sergilendiği yer	Envanter No	Cinsi	Boyutları	Kalite	Düğüm
1. Oda	13.198	Hereke	200x362 cm	52 x 54	Türk Düğümü
19. Oda	11.1674	Hereke	572x803 cm	29 x 27	Türk Düğümü
20. Oda	52.45	Avrupa	490x815 cm	Türk Düğümü
25. Oda	14.2043	Hereke	525x800 cm	18 x 16	Türk Düğümü
26. Oda	52.2785	Hereke	119x193 cm	60 x 60	Türk Düğümü
"	52.2786	Hereke	140x215 cm	60 x 60	Türk Düğümü
27. Oda	11.588	Hereke	300x465 cm	53 x 57	Türk Düğümü
28. Oda	11.678	Hereke	825x930 cm	28 x 42	Türk Düğümü
30. Oda	14.2292	Hereke	410x440 cm	27 x 32	Türk Düğümü
31. Oda	11.774	Hereke	835x1050 cm	40 x 52	Türk Düğümü
"	11.775	Hereke	177x200 cm	58 x 51	Türk Düğümü
33. Oda	11.471	Hereke	305x410 cm	18 x 18	Türk Düğümü
39. Oda	11.974	Hereke	495x825 cm	30 x 35	Türk Düğümü
"	32.103	Hereke	470x570 cm	35 x 31	Türk Düğümü
"	32.508	Hereke	378x466 cm	20 x 22	Türk Düğümü
41. Oda	11.1069	Hereke	345x423 cm	38 x 41	Türk Düğümü
42. Oda	11.1026	Hereke	350x430 cm	39 x 43	Türk Düğümü
44. Oda	11.1137	Hereke	835x1200 cm	18 x 18	Türk Düğümü
62. Oda	14.233	Avrupa	590x750 cm	Makine
67. Oda	13.195	Hereke	757x972 cm	23 x 21	Türk Düğümü
68. Oda	33.15	Hereke	600x1030cm	21 x 27	Türk Düğümü
69. Oda	13.289	Hereke	570x610 cm	42 x 44	Türk Düğümü
73. Oda	52.122	Avrupa	840x1077cm	34 x 25	Türk Düğümü
84. Oda	14.2545	Hereke	560x565 cm	40 x 40	İran Düğümü
88. Oda	13.482	Hereke	820x1200 cm	22 x 24	Türk Düğümü
106. Oda	11.852	Hereke	245x330 cm	37 x 45	Türk Düğümü
"	12.1297	Hereke	295x460 cm	18 x 24	Türk Düğümü
"	13.674	Hereke	415x480 cm	40 x 48	Türk Düğümü
"	13.673	Hereke	812x935 cm	26 x 27	Türk Düğümü
"	42.1332	Hereke	125x170 cm	48 x 56	Türk Düğümü
110. Oda	13.709	Hereke	590x670 cm	Türk Düğümü
111. Oda	13.724	Hereke	400x545 cm	27 x 30	Türk Düğümü
132. Oda	51.294	Hereke	707x1450 cm	30 x 30	Türk Düğümü
154. Oda	52.0253	Hereke	192x97cm	42 x 44	Türk Düğümü
160. Oda	13.57	Hereke	193x307 cm	35 x 38	Türk Düğümü
163. Oda	52.2788	Hereke	118x175 cm	60 x 64	Türk Düğümü
"	52.2787	Hereke	120x185 cm	62 x 60	Türk Düğümü
"	12.3930	Hereke	715x1320 cm	20 x 27	Türk Düğümü
165. Oda	52.560	Hereke	340x555 cm	20 x 21	Türk Düğümü
176. Oda	93.635	Hereke	seccade	56 x 54	Türk Düğümü
182. Oda	52.2581	Hereke	330x650 cm	19 x 19	Türk Düğümü
189. Oda	14.2279	Hereke	510x595 cm	21 x 18	Türk Düğümü
"	14.2674	Hereke	450x590 cm	18 x 20	Türk Düğümü
"	52.2763	Hereke	120x215 cm	19 x 18	Türk Düğümü
300. Oda	11.1618	Hereke	856x1468 cm	32 x 38	Türk Düğümü

TABLO: 3

Dolmabahçe Sarayı'nda incelenen halıların envanter numaralarına göre buldukları sayfalar

Envanter No	Sayfa No
11.471	170
11.588	184
11.674	139
11.678	133
11.774	136
11.775	104
11.852	195
11.974	187
11.1026	78
11.1069	75
11.1137	180
11.1618	49
12.1297	173
12.3930	150
13.57	202
13.77	111
13.195	53
13.198	127
13.289	63
13.482	142
13.673	146
13.674	191
13.709	107
13.725	119
14.233	71
14.2043	160
14.2279	167
14.2292	164
14.2545	176
14.2674	154
32.103	123
32.508	130
33.15	115
42.1332	95
51.294	67
52.45	45
52.122	57
52.560	198
52.0253	98
52.2581	157
52.2785	82
52.2786	89
52.2787	85
52.2788	92
93.635	101

2.2.2. Sanatsal Özellikleri

Dolmabahçe Sarayı'nda incelediğimiz halıların kompozisyonları genellikle $\frac{1}{4}$ simetrik şekilde tasarlanmıştır. Bu halılarda kullanılan kompozisyon düzenleri; madalyonlu, birim raport desenli ve yollu desenli olmak üzere 3 çeşittir.

Madalyonlu kompozisyonlarda, genellikle halının merkezinde yerleştirilmiş bir madalyon veya ortada bulunan madalyonla birlikte köşelerinde $\frac{1}{4}$ köşe madalyonlar yer almaktadır. Bu kompozisyon düzeni incelenen halıların 43 tanesinde kullanılmıştır.

Birim raport desenli kompozisyonlar da, kendi içinde kompozisyon oluşturan bir desenin, halı zemininde tekrarlanarak sonsuzluk hissi verecek şekilde doldurmasıyla oluşturulmuştur. (Örnek: 11.678 Envanter numaralı halı)

Yollu desenli kompozisyonlar ise, bordürler şeklinde düzenlenmiş desenlerin, halı zemininde dik bir şekilde yan yana getirilmesiyle meydana gelmiştir. (Örnek: 13.57 Envanter numaralı halı)

İncelenen halılar içinde Avrupa tarzı desenlere sahip, bir kısmı Avrupa, büyük kısmı ise Hereke yapımı olan halılar bulunmaktadır. Bu halılarda Neo-klasik, Barok ve Rokoko dönemi özelliklerine sahip motifler kullanılmıştır. Çeşitli şekillerde girland motifleri, kenger (akantüs) yaprakları, çeşitli çiçekler, istiridye kabukları, rozetler, kıvrım dallar, kurdelalı çiçek demetleri, vazolar, zeytin ve defne yaprakları, meanderler, mimari süsleme motifleri bu motiflere örnek verilebilir. Bunlarda ışık, gölge ve hacim gibi resimsel öğeler kullanılarak üç boyutlu bir görüntü oluşturulmuştur. Kullanılan renkler çok çeşitli olmakla birlikte genellikle mobilyalarla uyumlu renkler seçilmiş, üç boyutlu görüntü oluşturmak için motiflerde bir rengin üç tonundan yararlanılmıştır. Bu halılar benzer motiflerin kullanıldığı Dolmabahçe Sarayı'nın dış ve iç mimarisi ve dekorasyonu ile büyük bir uyum içindedir. Avrupa tarzı motifler kullanılan halılar içinde 52.45, 52.122, 14.233 envanter numaralı halılar Avrupa halısıdır. 11.1618, 13.195, 51.294 envanter numaralı halılar ise aynı tarzda motiflerin kullanıldığı büyük boyutlu Hereke ürünü halılardır. Bu Hereke halıların bir kısmında motiflerde kullanılan renklerle verilen hacimsel görüntünün yanında, bir de

bazı motiflerin havları uzun kesilerek rölyef etkisinde kabartma yapılarak üç boyutlu görünüm güçlendirilmeye çalışılmıştır. (Foto: 12) 11.1618, 13.289, 11.1069, 11.1026, 52.2785, 52.2787, 52.2786, 52.2788, 93.635 envanter numaralı halılar bu tip halılara örnek verilebilir.



Foto: 12 52.2785 envanter numaralı halı

52.122 Envanter numaralı halı bir Avrupa halısı olup Fransa'da Savonneire'de* üretilmiş olduğu düşünülmektedir. Bu halı Nolu fotoğrafta görülen

* Savonneire: İlk başta 1608 yılında Pierre Dupont tarafından Louvre'da kurulmuş ve Fransa Sarayı için halı üretimi yapmış bir atölyedir. Atölye ilk kurulduğu yıllarda halıları keten, kenevir, pamuk ve bazen de jüt kullanarak üretilen bezayağı kumaşlar üzerine işleme (needle Point) tekniği kullanarak hafsız olarak yapmıştır. 13 Ekim 1644 tarihinde Pierre Dupont ve Simon Lourdet birlikte ortaklık kurarak Paris yakınlarında terk edilmiş bir sabun fabrikasını satın alarak buraya Savonneire adını vererek, mefruşat ürünleri ve yine aynı teknikte halı üretimini 17. yüzyılın ortalarına kadar sürdürmüşlerdir. Daha sonra ise Türk halılarının Avrupa pazarındaki talebini görmüşler, 1644 tarihinde Türk düğümü ile Türk halılarından etkilenerek tasarlanan halılar üretmişler ve bu halıları Türk halısı diye pazarlamışlardır. Ancak bu tasarım anlayışı uzun sürmemiş, 1760' larda Ressam Perrot halı desenleri arasına daha fazla natüralist çiçek, Borok ve Rokoko motifleri katmaya başlayarak, yine Türk düğümüyle dokunan bu halıları Chevillon ve Grek modası diye tanımlamış, ileriki yıllarda bu tasarımlar geliştirilerek Savonneire'in klasik üslubu oluşturulmuştur. Bu halılarda bir takım kraliyet sembolleri bulunmaktadır. Savonneire halıları estetik değerlerinin yanında politik değerleriyle de ön plana çıkmıştır. Bu halılar diplomatik ilişkileri geliştirmek için – Sevr vazolarında olduğu gibi – bir hediye aracı olarak kullanılmış ve diplomatlara hediye olarak verilmişlerdir. 1740'da yine Fransa Kralının girişimleriyle Aubusson'da kurulan fabrika da Savonneire'e benzer şekilde halı ve mefruşat üretimi yapmış başka bir atölyedir. (Elisabeth FLORET, "The French Carpet", Chapter VII, **Great Carpets of The World**, New York 1996, 225-267 s. - Erol KALENDER, "Türk Halı sanatı Tarihinde Savonnerie ve Aubusson Halılarının Yeri" Arış, Yıl:1, sayı:3, Aralık 1997, s. 48-53)

Pierre Josse Perreot tarafından XIV. ve XV. Louis tarzında tasarlanmış Savonnerie halısı ile büyük benzerlikler göstermektedir. Halının üzerinde kullanılmış olan Fransız kraliyet simgeleri olan meşale ve sadak (Ok kılıfı) motifleri ve halıda kullanılan bir çok motif Savonnerie halılarında da kullanılmıştır.



Foto: 13 Pierre Josse Perreot tarafından tasarlanmış Savonnerie halısı, 565 x 603 cm.

Diğer bir grup Hereke halısında ise, Osmanlı saray halılarında çok görülen klasik kompozisyon şemalarından biri olan, ortada tam ve köşelerde $\frac{1}{4}$ köşe madalyonların kullanıldığı düzen içinde Avrupa tarzı motifler ile rumi ve hatai grubu motifleri bir arada kullanılmıştır. (13.709, 33.15, 13.725, 32.103, 13.195, 32.508 envanter numaralı halılar) 11.775 envanter numaralı halıda kullanılan kompozisyon Osmanlı cilt sanatında sıkça rastladığımız şemse ve salbek motiflerinden oluşan cilt kapağı kompozisyonu şeklindedir. Ancak bu motiflerin içi ve halının diğer kısımları tamamen Avrupa tarzı motifler kullanılarak bezenmiştir. Bu halıların bazılarında rumi motifi, Barok ve Rokoko stili "C" ve "S" kıvrımlardan oluşan motiflerle karma bir şekilde kullanılmıştır. 13.725, 32.103, 13.198 envanter numaralı halıların orta madalyonlarında bu duruma iyi bir örnek oluşturmaktadır.

İncelenen halılar içinde en fazla, Osmanlı süsleme sanatlarından cilt, teship, çini, kalemîşi, gibi sanatlarda çok kullanılan rumi, hatai, penç, goncagül, yaprak ve yarı stilize çiçek motiflerinin yer aldığı, genellikle klasik orta ve ¼ köşe madalyon düzenine sahip halılar bulunmaktadır. 11.1674, 13.482, 13.673, 12.3930, 14.2674, 52.2581, 14.2043, 14.2279, 11.471, 14.2545, 11.1137, 13.674 envanter numaralı halılar bunlara örnek verilebilir. Bu halılar içinde 11.1674, 13.482, 13.678 envanter numaralı halılarda rumi ve hatai grubu motifler, klasik dönem Osmanlı sanatında görülen örneklerinden daha sade bir şekilde kullanılmıştır. 11.1674, 13.482, 13.673, 14.2674, 14.2279 ve 14.2545 envanter numaralı halılar Dolmabahçe Sarayı Envanterinde "16. Yüzyıl Saray üslubu tarzında Gördeskâri Halı" olarak tanımlanmışlardır. Bu halılarda genellikle kırmızı, krem, açık mavi, yavruağzı, açık kahve, mavi, siyah, açık yeşil, altın sarısı renkleri kullanılmıştır.

11.774 envanter numaralı halı, motifleri ve kompozisyonu ile 16. Yüzyıl saray halıları üslubunda tasarlanmış halılara güzel bir örnektir. Bu halının zemini hatai, penç, goncagül ve yaprak motiflerinden oluşturulmuş raport bir düzenlemeyle tamamen bezenmiş, halının ortasına, 16. yüzyıl Osmanlı saray halıları tarzında, halıya kondurulmuş gibi duran ve altta bulunan raport deseni kesen bir madalyon bulunmaktadır. Halının boyutuna rağmen kullanılan kalitenin yüksek olması, motiflerin yoğunluğu ve muntazamlığı dikkat çekicidir.

11.678 envanter numaralı halıda ise zemin hatai, penç, goncagül, yaprak motifleri ve yarı stilize çiçek motiflerinden oluşturulmuş, dilimlenmiş baklava şeklinde madalyonların sonsuz düzende sıralanmasıyla oluşturulmuştur. Buna benzer düzenlemeler yine 16. yüzyıl saray halılarında görülmektedir.

52.560 envanter numaralı halının geometrik motifleri, kullanıldığı odanın tavan süslemeleri ile uyumludur.

11.852 Envanter numaralı Hereke halısı Konya- Ladik halılarında kullanılan motifler kullanılarak mihrapsız ve madalyonlu bir şekilde düzenlenmiştir.

Hereke Fabrikası'nda üretilmiş 13.674 envanter numaralı halı, kompozisyon ve motif olarak 16. yüzyıl İran halılarının benzeridir. (Foto: 14)

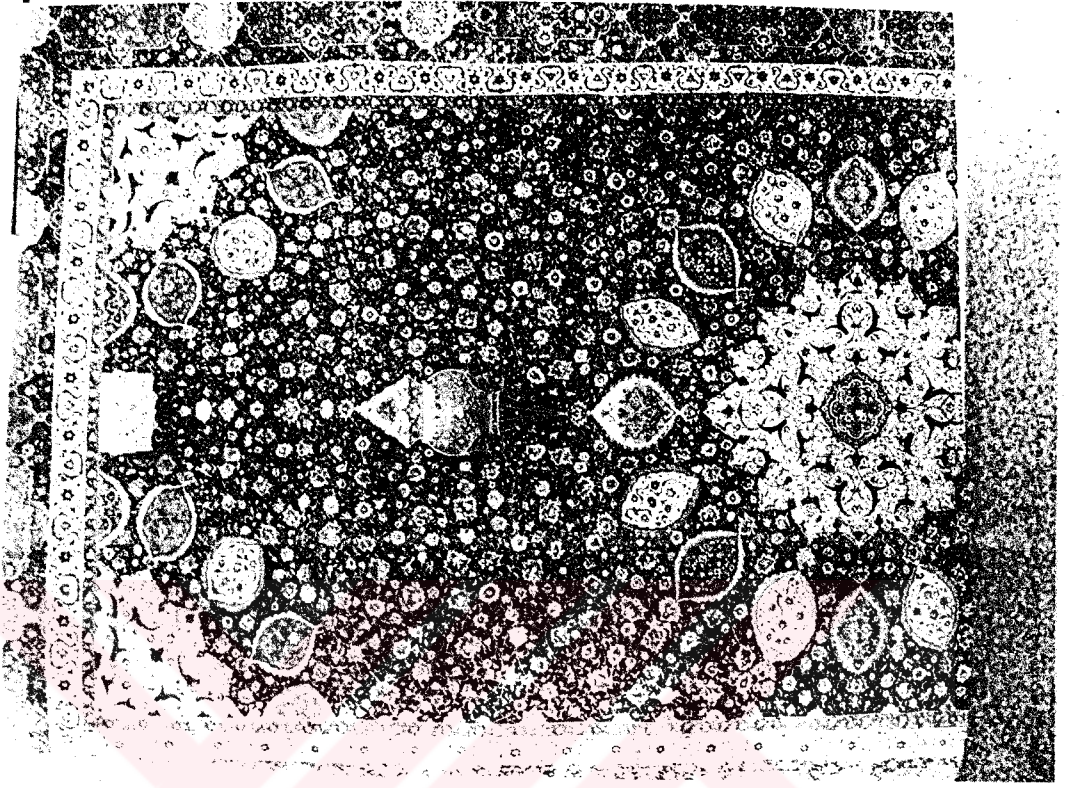


Foto: 14 16. yüzyıl İran halısı, Victoria ve Albert Müzesi,
Boyutları:1128 x 532 cm.
Düğüm şekli: İran düğümlü
Kullanılan Malzeme: Çözü ve atkı İpek, ilmeler yün
Aziyeh ZIA, "Poetry and Carpets: The Calligraphic Art in The Carpets of Iran", Chapter V, **Great Carpets of The World**, New York 1996, s.173

13.57 envanter numaralı yollu desenli kompozisyona sahip halının motifleri ise bazı Hereke kumaşlarında kullanılan dokuma kumaş desenleriyle benzer şekilde tasarlanmıştır. (Foto: 15)



Foto: 15 100 fabrika desen numaralı döşemelik perdelik Hereke kumaşı
Yaşar YILMAZ-Sara BOYNAK, " Hereke Fabrika-i Hümâyûnu ve
İpekli Jakar Dokumaları" s:80

Dolmabahçe Sarayı'nda incelenen 11.1618, 11.1069, 11.1026, 11.471, 12.1297, 14.2545, 11.852, 52.560 envanter numaralı halıların köşelerinde Osmanlıca, 52.2785, 52.2787, 52.2786, 52.2788 envanter numaralı halılar da ise Latin harfleriyle "HEREKE" yazılıdır.

2.3. DOLMABAĞÇE SARAYI'NDA İNCELENEN HALILARIN KATALOGU

No	: 1
Envanter No	: 52.45
Sergilendiği Yer	: 20. Oda (Namaza Hazırlık Odası)
Yöre / Üretildiği Yer	: Avrupa
En x Boy	: 490 x 815 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	:
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Kızıl kahve, turuncu, gece mavisi, mavi, açık mavi, koyu altın sarısı, gül kurusu, pembe, koyu kırmızı.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halının tüm kenarları, madalyon ortada kalacak şekilde kesilerek odaya uydurulmuştur. Bu nedenle halının orijinal boyutu hakkında bir şey söylemek mümkün değildir. Kesilen iki uca daha sonra saçak dikilmiştir.

Tamamen Avrupa tarzı bir halıdır. Kompozisyon dikey ekseninde ½ simetrik şekilde düzenlenmiştir. Kullanılan motifler Antik dönem ve Barok dönemi motiflerden oluşmaktadır. Motiflerde ışık, gölge ve hacim gibi resimsel öğeler kullanılarak üç boyutlu görüntü oluşturulmuştur.

Halının ortasında gülkurusu renkte dairesel bir alan bulunmaktadır. Bu daire dört tarafından yapılan bağlantılarla içe doğru eğik kenarları olan, sekizgen bir bordürle birleştirilmiştir. Sekizgen bordürün içi helezon dallarla süslüdür. Ortadaki gülkurusu renkteki dairesel alanın ortasında mavi zeminli bir alan, bu alanın ortasında kenger yapraklarıyla süslü dairesel bir madalyon vardır. Bu madalyonun dikine kesitine göre altında ve üstünde lotus motifi bulunmaktadır. Mavi alanı girland motifi çevrelemiştir. Onun çevresini ise çember şeklinde düzenlenmiş sarmaşık motifi sarmaktadır. Gülkurusu daire ile sekizgen bordür arasında kalan açık mavi zeminli alanda bir çiçek motifi ile bundan çıkan yaprak motifleri yer almaktadır.

Sekizgen bordürün etrafını geniş bir çember bordür çevreler. Bu bordürün halının eksenleri yönünde, çembere haçvari görüntü verecek çıkıntıları vardır. Bordürün sekiz tarafından vazo benzeri şekil oluşturacak biçimde kıvrık dallardan oluşan bitkisel düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelerden çıkan kıvrık dallar

ve yapraklar kimi yerde halı zeminini süslerken, kimi yerde de aynı zamanda zemini paftalara ayırmaktadır. Vazo biçimli düzenlemenin uçlarında lotus motifleri bulunmaktadır. Lotus motiflerinin altından ortadaki sekizgenin eğik kenarları boyunca girland motifleri sarmaktadır.

Haçvari çember bordürün içi, bir spiral çizgiyle bölünerek, bölümler bitkisel bir motifle bezenmiştir. Bu kısımların haricinde halının kenarlarına ait yalnızca küçük bir kısım köşelerde görülmektedir. Burada ise bitkisel bir süslemenin nasıl bir düzenleme olduğu belli olmayan küçük bir kısmı görülmektedir.

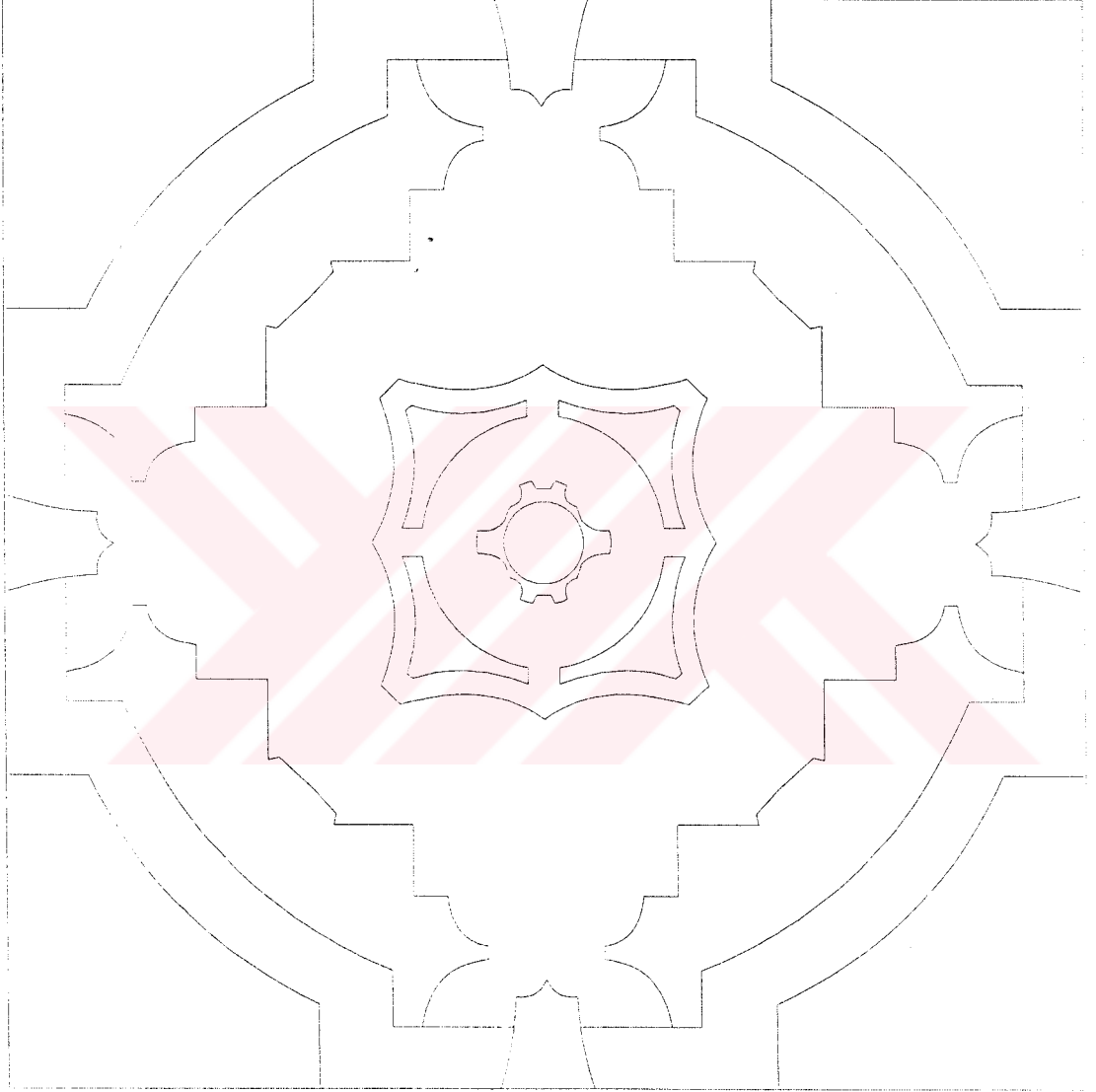




Foto: 16 52.45 Envanter numaralı halı



Foto: 17 52.45 Envanter numaralı halının zemini ve köşesi



Sekil: 4 52.45 Envanter numaralı halinin kompozisyon planı

No	: 2
Envanter No	: 11.1618
Sergilendiği Yer	: 300. Oda (Muayede Salonu)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 856 x 1468 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 32 x 38 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözüğü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Gülkurusu, kırmızı, pembe, turuncu, mavi, açık mavi, koyu kahverengi, açık kahverengi, yeşil, açık turuncu.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Tamamen Avrupa tarzı bir halıdır. Kompozisyon ¼ simetrik şekilde düzenlenmiştir. Kullanılan motifler Barok ve Rokoko stili motiflerinden oluşmaktadır. Motiflerde resimsel öğeler olan ışık, gölge ve hacim kullanılarak üçboyutlu görüntü oluşmuştur.

Halı Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan halıların en büyüğüdür. Kabartma desenli bir halıdır.

Halının ortasında Barok dönemi özellikleri taşıyan büyük bir oval madalyon, bunun içinde daha küçük oval bir madalyon, küçük madalyonun çevresinde istiridye kabukları, file şeklinde bir zemin dokusu, bu dokunun ortasından geçen, güllerden ve başka çiçeklerden oluşan girland motifleri yer almaktadır.

Madalyonun çerçevesinde kenger (akantüs) yapraklarından oluşan bir bordür bulunmaktadır. Madalyonun dışındaki alanı Barok tarzı bir bordür çerçevelemektedir. Alanın içi, natüralist çiçekler, kenger yaprakları, girland motifleri, kıvrım dallar ve diğer Barok ve Rokoko motifleriy süslüdür.

Ayrıca bordürün içinde güller ve başka çiçeklerden oluşan bir süsleme yer almaktadır.

Bordürün dışında kalan alan yine Barok ve Rokoko dönemi motifler, kıvrımlı dallar, kenger yaprakları, çiçek demetleri ve istiridye kabuğuyla süslenmiştir.

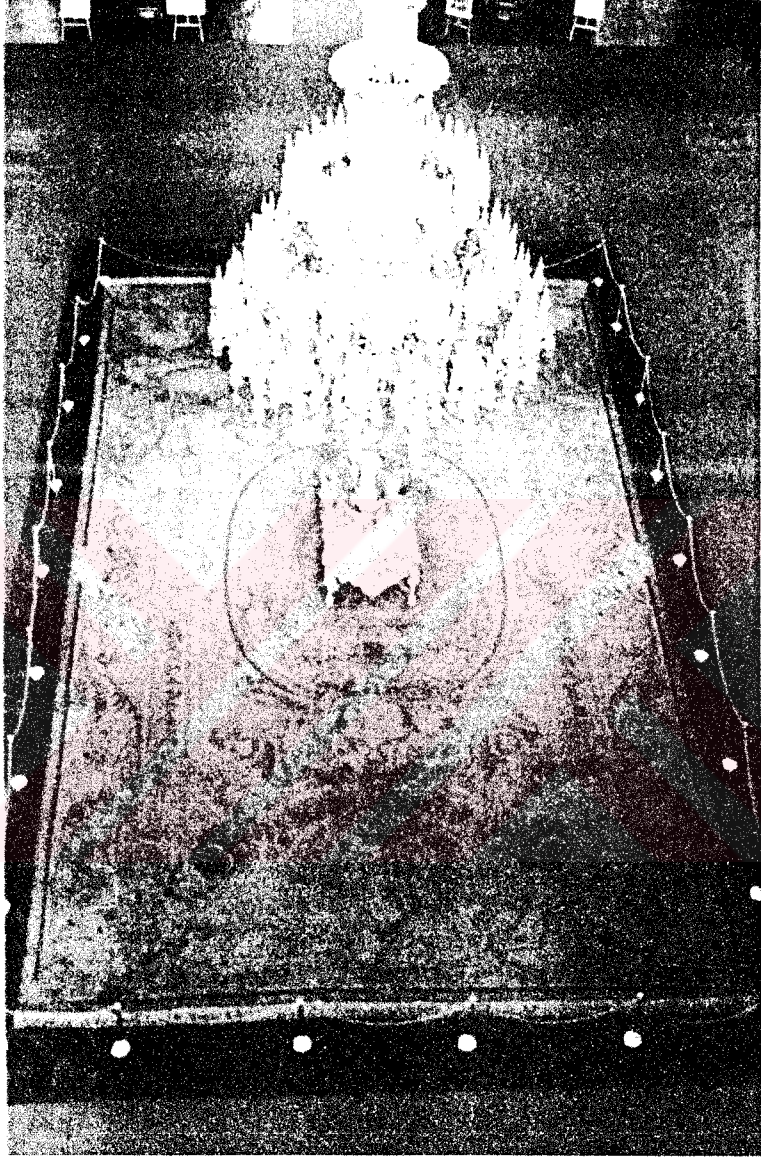


Foto: 18 11.1618 Envanter numaralı halı

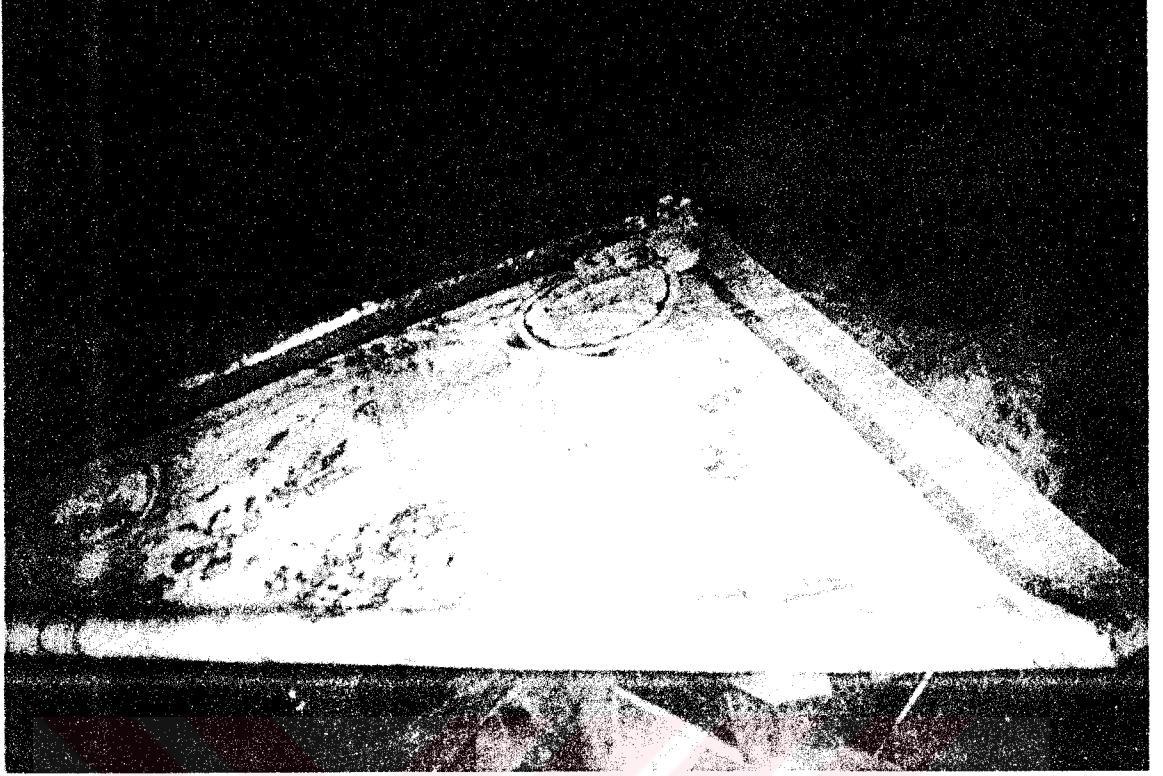
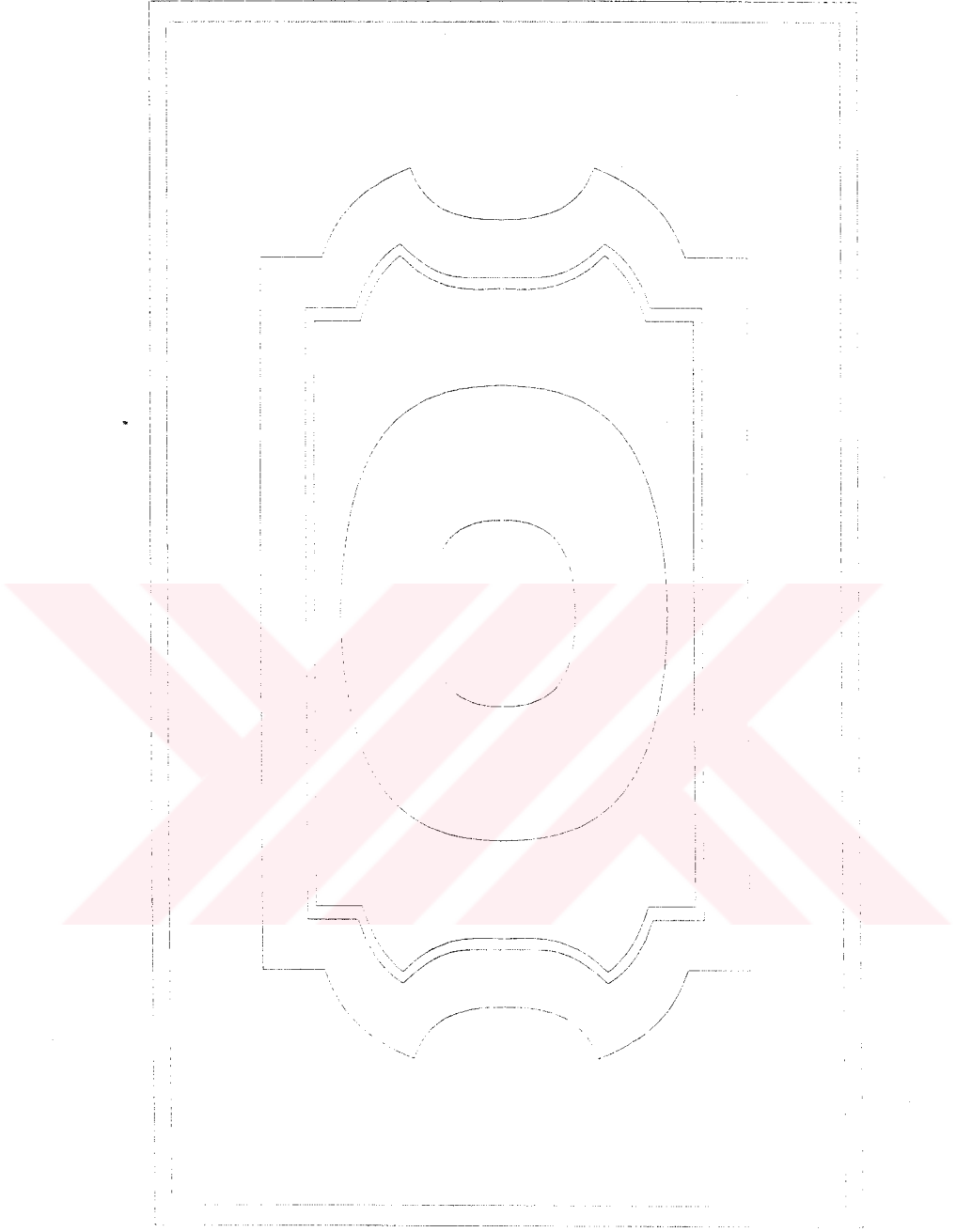


Foto: 19 11.1618 Envanter numaralı halinin köşesinin arka yüzü



Foto: 20 11.1618 Envanter numaralı halıda Osmanlıca "Hereke" yazısı.



Şekil: 5 11.1618 envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 3
Envanter No	: 13.195
Sergilendiği Yer	: Mavi Salon (67. Oda)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 757 x 972 cm
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü
Kalite	: 23 x 21 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Yün Yün Yün

Kullanılan Renkler : Gül kurusu, açık gül kurusu, siyah, açık kahve, turuncu, krem, altın sarısı, açık haki yeşil, kırmızı, mavi, açık mavi.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Tamamen Avrupa tarzı madalyonlu bir halıdır. Halı ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, halıda Neo-klasik ve Barok sanat öğeleri birlikte kullanılmıştır. Motiflerde ışık, gölge ve hacim gibi resimsel öğeler kullanılarak üç boyutlu bir görüntü oluşturulmuştur.

Halının ortasında oval bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun içini kenger yapraklarından oluşan bir rozet, çerçevesini üzüm ve asma yaprağı motifleri süslemektedir.

Madalyonun altında ve üstünde vazo içinde natüralist çiçek, dal ve yaprak motifleriyle çeşitli meyve motiflerinde oluşan bir düzenleme yer almaktadır. Tüm bu bezemeleri, halı zemininde bordürlerin köşeleriyle uzun kenarların ortasına kadar itibaren gelen kıvrım dallar, asma yaprakları ve üzüm salkımlarından oluşan süslemeye kurdele motifleriyle birleştirilmiş girland motifleri sarmaktadır. Ayrıca, halı zemininin köşeleriyle uzun kenarların ortasında yer alan kıvrım dallar birbiriyle bağlantı oluşturacak şekilde zemini süslemektedir.

Halının gülkurusu renkli zemin boşluğunu altın sarısı renkli, küçük, bir motif doku oluşturacak şekilde doldurmaktadır.

Halının bordüründe, zeminden itibaren ilk başta sarılmış zeytin yaprakları motifinden oluşan ince bir bordür yer almaktadır. Bu bordürden sonra ana bordür bulunmaktadır. Ana bordürün içi kenger yaprakları, kıvrım dallar ve bunların arasına yerleştirilmiş meyve düzenlemeleri ile bordürün köşeleri ve ortalarında bulunan, dairesel şekilde sarılmış zeytin yaprakları içine yerleştirilmiş rozet motifleriyle bezenmiştir.

Ana bordürden sonra yumurta ve ok ucu dizinden oluşan bir bordür yer almaktadır.

Halinin en dış bordürü tıpkı perde saçağı veya masa örtüsü saçağı gibi halkaların ucuna eklenmiş saçak motiflerinin sıralı şekilde kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

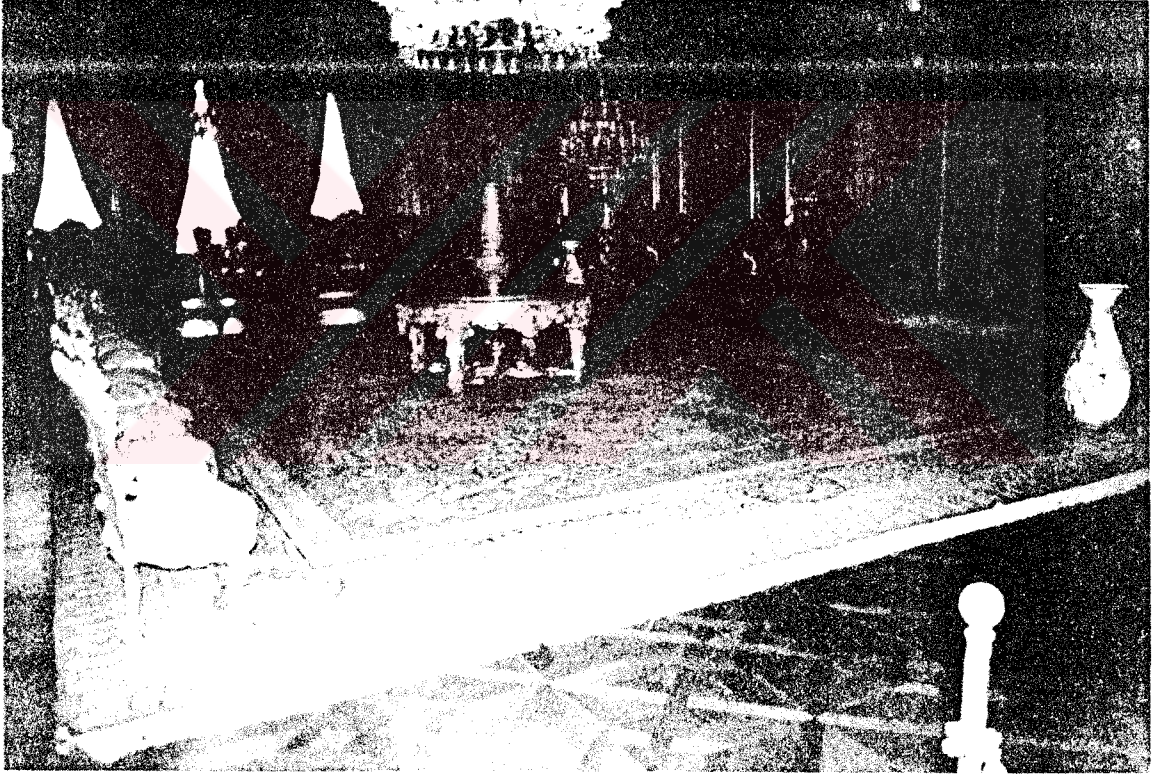


Foto: 21 13.195 Envanter numaralı halı



Foto: 22 13.195 Envanter numaralı halinin madalyon ve zemini

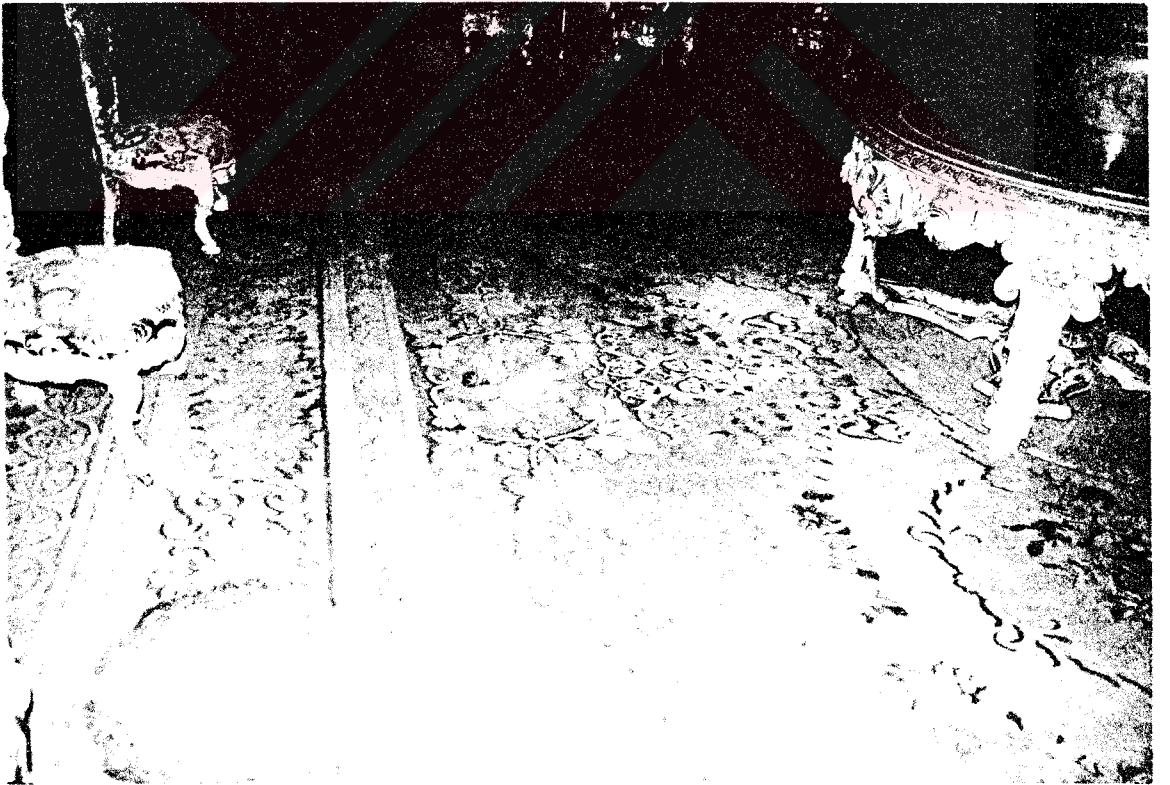
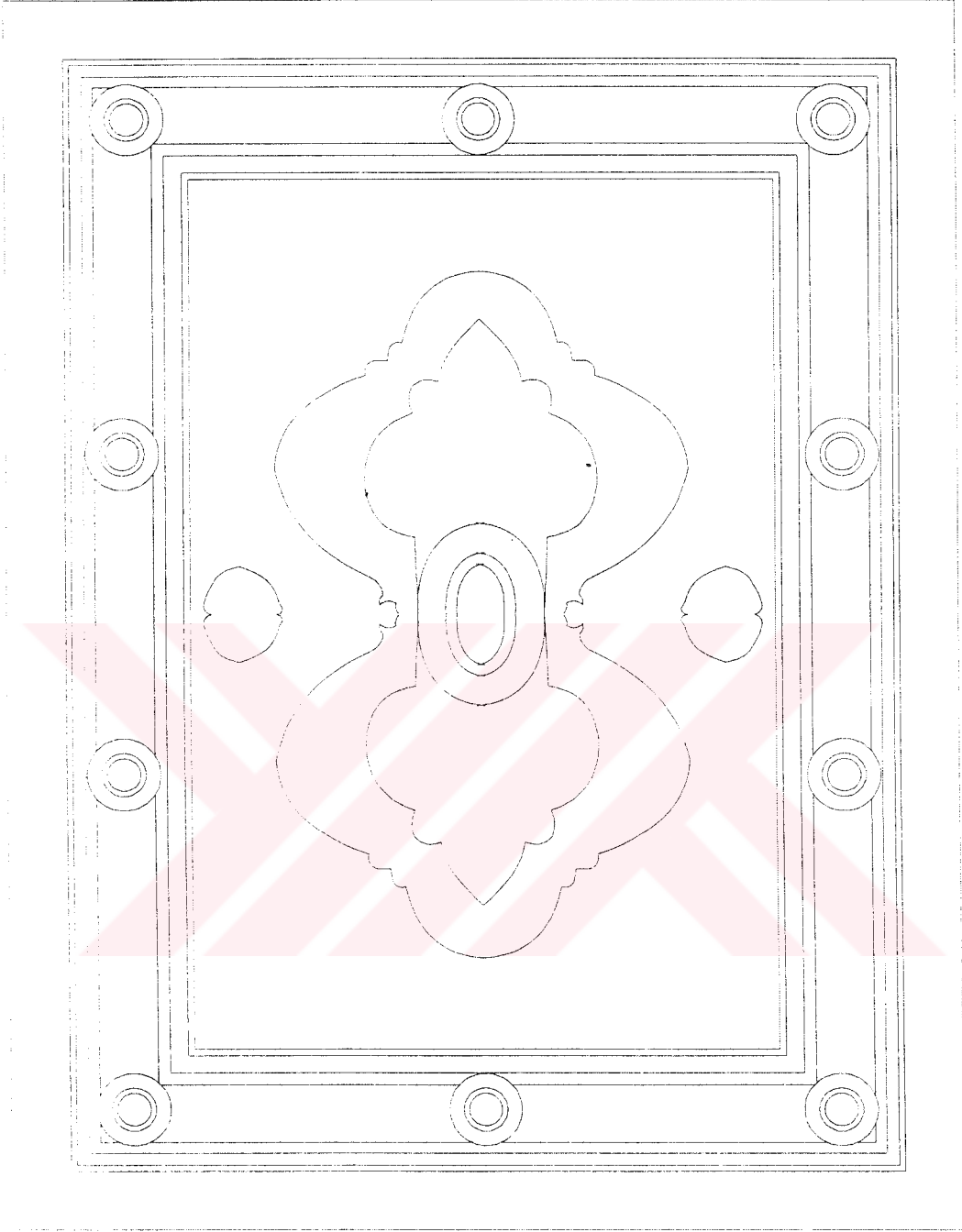


Foto: 23 13.195 Envanter numaralı halinin bordür kısmı ve zemini



Şekil: 6 13.195 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 4
Envanter No	: 52.122
Sergilendiği Yer	: 73. Oda (Sarı Oda)
Yöre / Üretildiği Yer	: Avrupa
En x Boy	: 840 x 1077 cm
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü
Kalite	: 34 x 25 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Yün Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Bordo, gülkurusu, açık gülkurusu, turuncu, mavi, açık mavi, çok açık mavi, kahverengi, açık kahverengi, çok açık kahverengi, sarı, nefti yeşil, krem.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Avrupa tarzı bir halıdır. Tasarımı dikey ekseninde simetrik şekilde gerçekleştirilmiştir. Kullanılan motiflerde ışık, gölge ve hacim gibi resimsel öğeler kullanılarak üç boyutlu bir görüntü oluşturulmuştur. Halıda motifleri oluşturan havlar daha yüksek kesilmiştir. Ancak üzerine çok basılmış olduğu için hav yükseklikleri arasındaki fark ilk bakışta anlaşılmamaktadır.

Halının ortasında palmet ve girland motiflerinden oluşan bir madalyon ve madalyonun çevresinde armalık şeklinde bir süsleme bulunmaktadır. Madalyonun çerçevesi bir kurdelayla sarılmış ve dört yerde küçük rozet çiçekler yerleştirilmiştir. Armalığı palmet, zeytindalı ve büyük kenger yapraklarından oluşan bir süsleme bezemektedir. Armalığın çevresini armalığın altında kurdela ile bağlanmış kenger yaprakları ile üzerine kurdela dolanmış uzun sivri yapraklar bulunan bir çiçek demeti sarmaktadır. Bu demet üstte başka bir kenger yaprağı ile kavuşmaktadır. Armalığın altında Fransız Kraliyet sembolleri olan sadak* ve meşale birbirine çapraz şekilde yerleştirilmiştir.

Halının zemin boşluğunda "+" şeklinde dışa doğru yarım daire çıkıntılarının bulunduğu bir bordür bulunmaktadır. Bu boşluğu bordüre dayanmış çeşitli natüralist çiçekler süslemektedir. Bordürün dört tarafında bulunan yarım daire çıkıntılarının içine istiridye kabuğuna benzer bir süsleme yerleştirilmiştir. Bordürün dışında kalan alan açık mavi renklidir ve zemini natüralist çiçeklerle süslüdür. Açık mavi zeminli alanın

* Sadak: İçine ok konulan kılıf.

içini lotus ve palmet motiflerinin bezediği bir bordür çerçevelemektedir. Onun yanında ise, en dışta, kurdelayla sarılmış düz bir bordür bulunmaktadır.

Halının Fransa'da Sovenneire'de üretilmiş olduğu veya bu halıların bir kopyası olduğu söylenebilir. Halının üzerinde kullanılmış olan Fransız kraliyet simgeleri olan meşale ve sadak (ok kılıfı) motifleri ve halıda kullanılan bir çok motif Sovenneire halılarında da kullanılmıştır. (Foto: 13)

Halının dört kenarı da kesilmiş ve etrafına ince, düz halı dokuması ek yapılmıştır. Halının başına ve sonuna yine aynı halının yan taraflarından kesildiğini düşündüğümüz parçalar eklenmiştir. Öyle ki, eklenen parçalar halının kendisi ile üslup ve renk birliği göstermektedir. Özellikle eklenen bu parçaların halının yan kısımlarından kesilen parçalar olduğu, halının çözümleri ile eklenen parçaların çözümlerinin birbirine dik olarak birleştirilmiş olmasından anlaşılmaktadır.





Foto: 24 52.122 Envanter numaralı hali



Foto: 25 52.122 Envanter numaralı halinin zemini



Foto: 26 52.122 Envanter numaralı halinin madalyonu

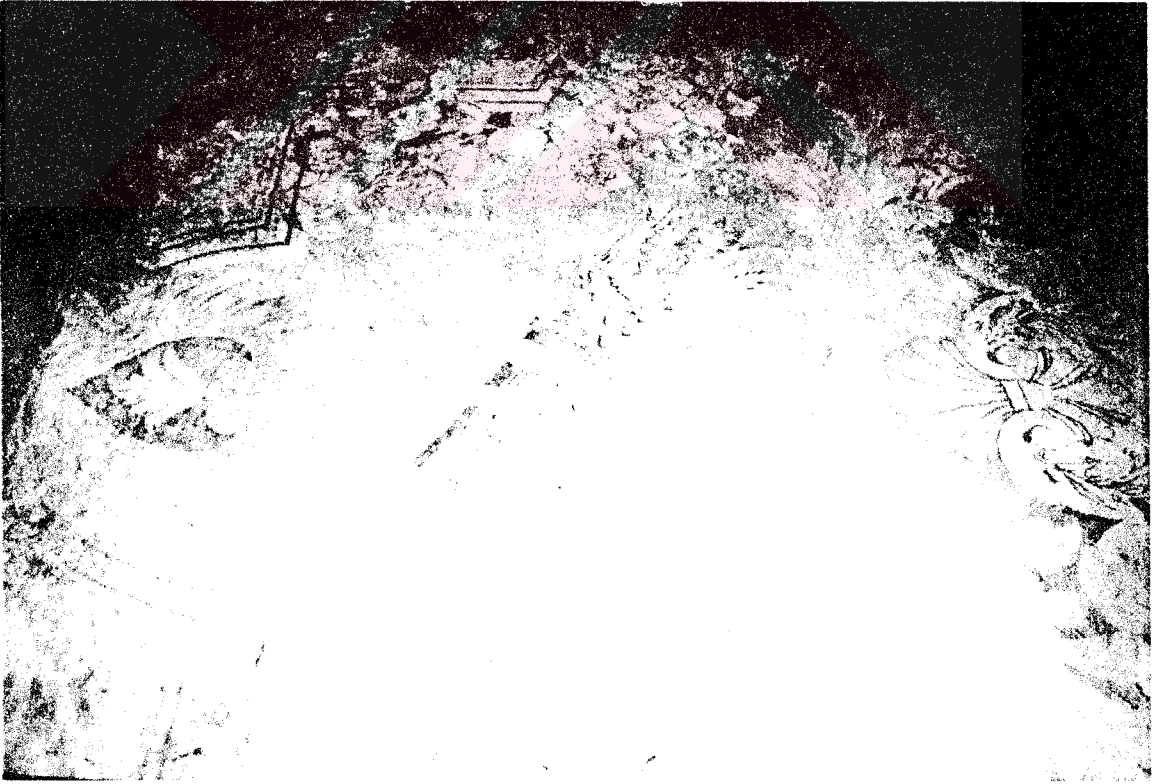
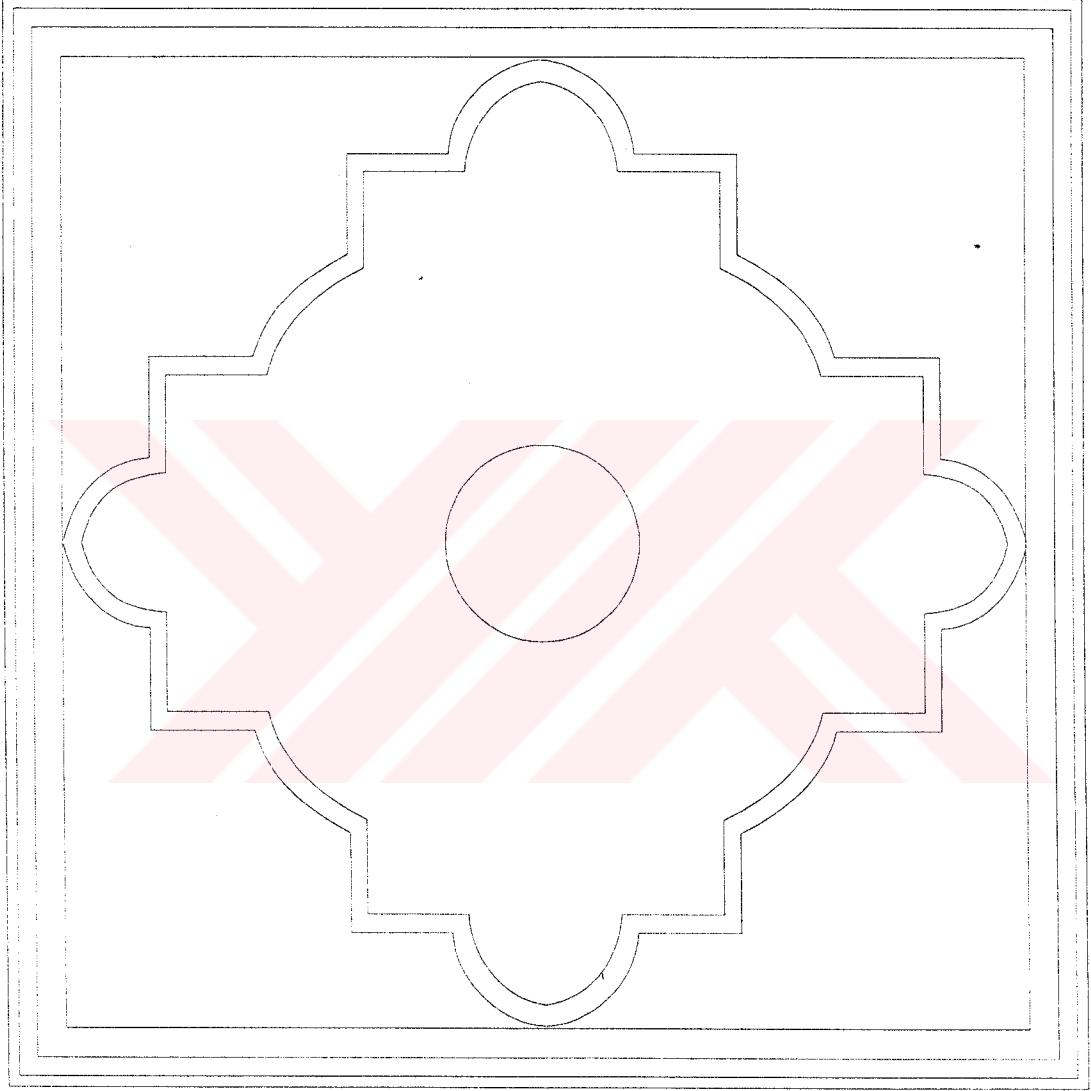


Foto: 27 52.122 Envanter numaralı halıda kullanılan kraliyet simgeleri



Şekil: 7 52.122 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 5
Envanter No	: 13.289
Sergilendiği Yer	: 69. Oda (Pembe Oda) (Atatürk'ün çalışma odası)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 570 x 610 cm
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü
Kalite	: 42 x 44 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Nefti yeşil, açık yeşil, kırmızı, pembe, gülkurusu, koyu mavi, mavi, açık mavi, bej, kahve rengi, altın sarısı, açık kahve.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

¼ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır.

Halıda kullanılan motifler tamamen Avrupa tarzıdır. Motiflerde ışık, gölge ve hacim gibi resimsel öğeler kullanılarak üç boyutlu bir görüntü oluşturulmuştur. Ayrıca halıda motiflerin havları daha yüksek kesilmiştir.

Halının ortasında en dışı sekiz girland motifinden oluşmuş çerçevesi ile bir madalyon bulunmaktadır. Girland motifleri, içeride elips şekil oluşturacak biçimde birleşmiş "C" şeklinde rokoko kıvrık dallardan oluşmuş bir bezemeye bağlıdır. Madalyonun ortasında güllerden oluşmuş bir düzenleme yer almaktadır.

Halının zemininde, ortadaki madalyonu çerçeveleyen kimi yerde düz, kimi yerde "C" şeklinde kıvrımlardan oluşan rokoko stili iki çerçeve yer almaktadır. Bu çerçevelerden tek renkli ve kabartma şekilde yapılmış olanı, kimi yerde diğeri ile kesişerek süslemeye hareket katmaktadır. Renkli olarak yapılmış çerçevenin bazı bölümlerinde natüralist gül ve çiçek motifleri kullanılmıştır. Bu çerçeveler üzerinde kısa kenarların ortasında güllerle ve başka çiçeklerle süslü birer vazo motifi bulunmaktadır.

Halının bordürü, bir ana bordür ile onun iki yanında yer alan ince birer bordür ile en iç kısımda zeytin yaprağı motiflerinden oluşmuş, ince, kabartma desenli ve tek renkli bir bordürden meydana gelmiştir.

Ana bordür, köşelerde ve bordürün ortalarında yer alan rokoko stili kıvrık dallardan oluşmuş kartuşlar ve bu kartuşların arasında açık mavi zeminli kartuşlar üzerine bezenmiş, kıvrık dallardan oluşmuş motiflerle süslenmiştir.

İç taraftaki ince bordür, sıralı şekilde kıvrık kenger yapraklarıyla bezelidir. Dış taraftaki ince bordür ise kenger yaprakları içine yerleştirilmiş küçük rozet çiçeklerle süslüdür.

Tamamen Avrupa tarzı motiflerle süslü olan bu Hereke halısının çiçek, motifleriyle, bordürleri sınırlayan motiflerin ve çizgilerin kabartma olarak yapılması halının II Abdülhamid'in İngiliz halılarının yerine dokunmasını emrettiği halılardan olduğu düşündürmektedir.

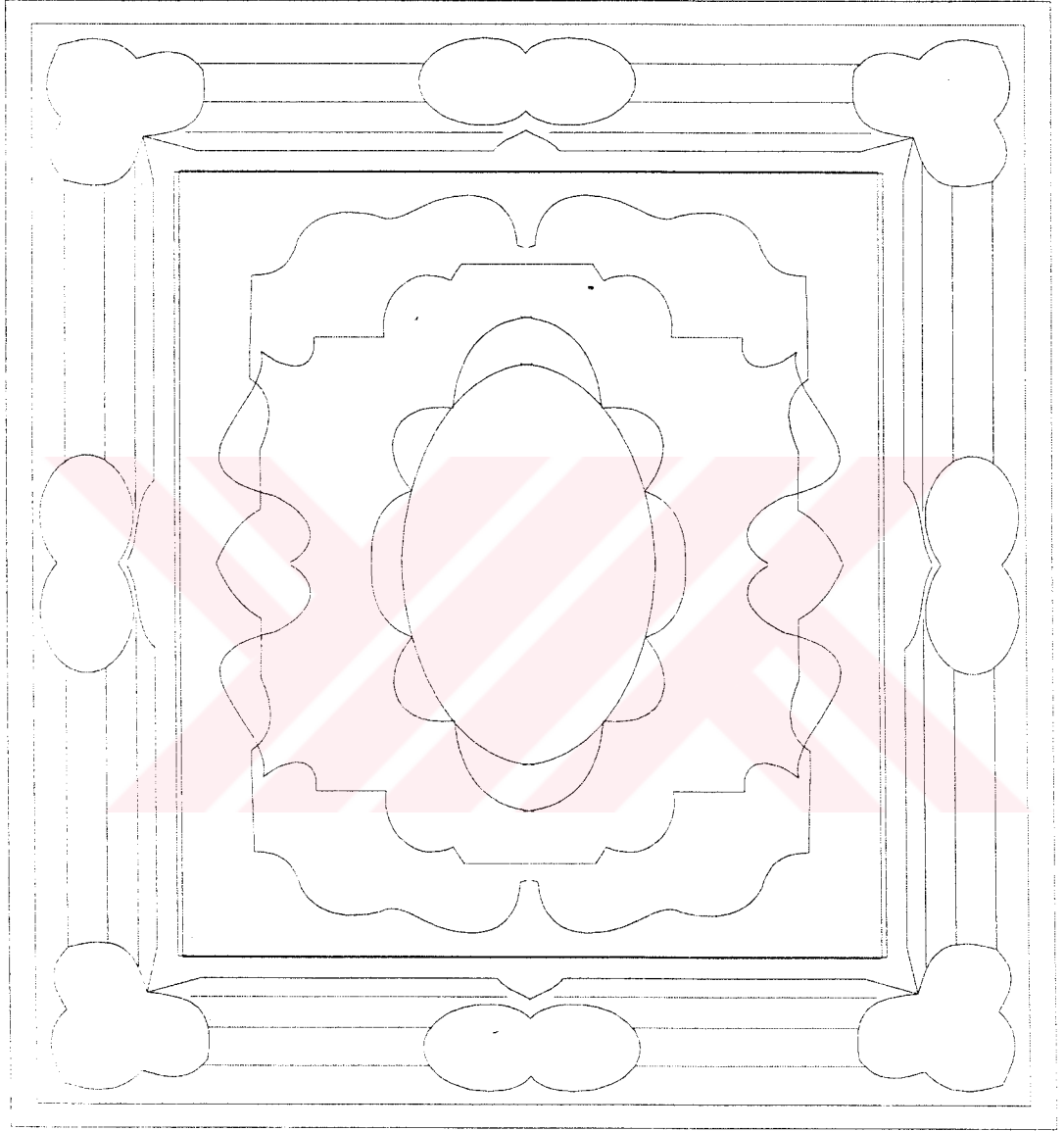




Foto: 28 13.289 Envanter numaralı halinin madalyonu



Foto: 29 13.289 Envanter numaralı halinin zemini ve bordür kısmı



Şekil: 8 13.289 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 6
Envanter No	: 51.294
Sergilendiği Yer	: 132. Oda
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 707 x 1450 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 30 x 30 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Krem, altın sarısı, açık kahverengi, açık mavi, lacivert, haki yeşil, pembe, açık pembe, kırmızı, açık yeşil.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Tamamen Avrupa tarzı bir halıdır. Kompozisyon 1/4 simetrik şekilde düzenlenmiştir. Halıda Barok ve Rokoko üslubu motifler kullanılmıştır. Motiflerde ışık, gölge ve hacim gibi resimsel öğeler kullanılarak üç boyutlu görüntü oluşturulmuştur.

Ortadaki madalyonun merkezinde çeşitli çiçeklerden oluşmuş bir düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemeyi dairesel bir çerçeve sarmaktadır. Dairenin dışına kurdellalarla bağlanmış çiçeklerden oluşan gırland motifleri, bu motiflerinin etrafını saran "C" ve "S" kıvrımlar üzerine yerleştirilmiş çiçek grupları yer almaktadır. Madalyonu geniş bir zemin boşluğundan sonra dikdörtgen fakat kısa kenarlarında köşelerin biraz içerisinden yarım daire şeklinde dışarıya doğru çıkıntı yapmış bir çerçeve yer almaktadır. Bu çerçeveden zemine doğru bahçe çitlerini andırır "C" kıvrımları kullanılarak yapılmış bir süsleme vardır. Bu süslemenin üzerinde çerçeveden çıkan çeşitli çiçekler yer almaktadır. Çerçeveden sonraki bordürün içi natüralist çiçeklerle doldurulmuştur. Dikdörtgen fakat kısa kenarda yarım daire çıkıntısı olan çerçeveden sonra içe doğru yer alan ince bordürün içinde "C" kıvrımlar ve bu kıvrımların ortasına yerleştirilmiş rozetler bulunmaktadır. Bu ince bordürlerin oluşturduğu alan, ende içteki çerçevenin şekline paralel şekil alırken, diğer kenarlarda düz, üst kenarda ise halının kısa kenarında bulunan bordüre bitişik şekilde tasarlanmıştır. Alanın içi balık ağına benzer dalgalı baklava motifleriyle süslüdür. Halının ortasındaki geniş alanı çerçeveleyen bordürde, yarım dairelerin ortasında, halının kısa kenarına birleşik küçük yarım daire süslemeye kadar uzanan

Rokoko üslubu kıvrım dallar ve iç bükey motiflerden oluşan bir kartuş bulunmaktadır. Kartuşun içini natüralist çiçekler bezemektedir.

Halıda zemini parçalayan alanları birbirinin benzeri iki bordür çevrelemektedir. Bordürlerin içleri rozetler ve kıvrım dallardan oluşan bir süslemeyle bezenmiştir. İki bordürün arasında kalan boşlukta çok ince bir dal üzerinde yaprak motiflerinden oluşan bir bezeme bulunmaktadır. Yarım daire madalyon motifi bu iki bordürün arasında kullanılmıştır.

Yarım daire madalyonun içi Rokoko stili kıvrım dallar ve natüralist çiçek motifleriyle süslüdür.

Halının kısa kenarında en dışta kalın bir bordür içinde Rokoko kartuşlar yer almaktadır. Kartuşların içleri kıvrım dallar ve natüralist çiçek motifleriyle süslemiştir, aralarında ise yine natüralist çiçeklerden bezemeler yer almaktadır.

Köşelerde Rokoko üslubu kıvrık dal ve iç bükey motiflerden oluşan çapraz duruşlu kartuşlar bulunmaktadır. Bu kartuşların anlamsız bir şekilde kesik olması halının kısa kenarında bulunan Rokoko kartuş motiflerinin halının yan tarafında da bulunuyor olduğunu ve daha sonra kesildiğini düşündürmektedir.

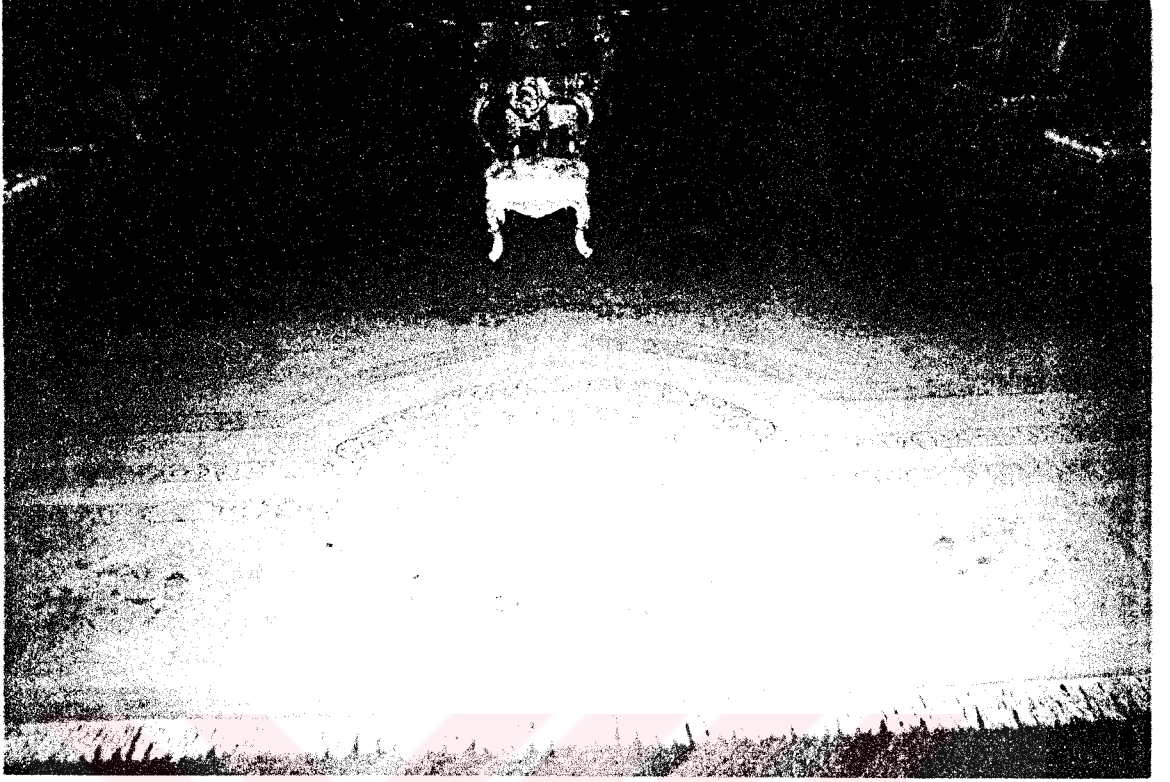


Foto: 30 51.294 Envanter numaralı halı

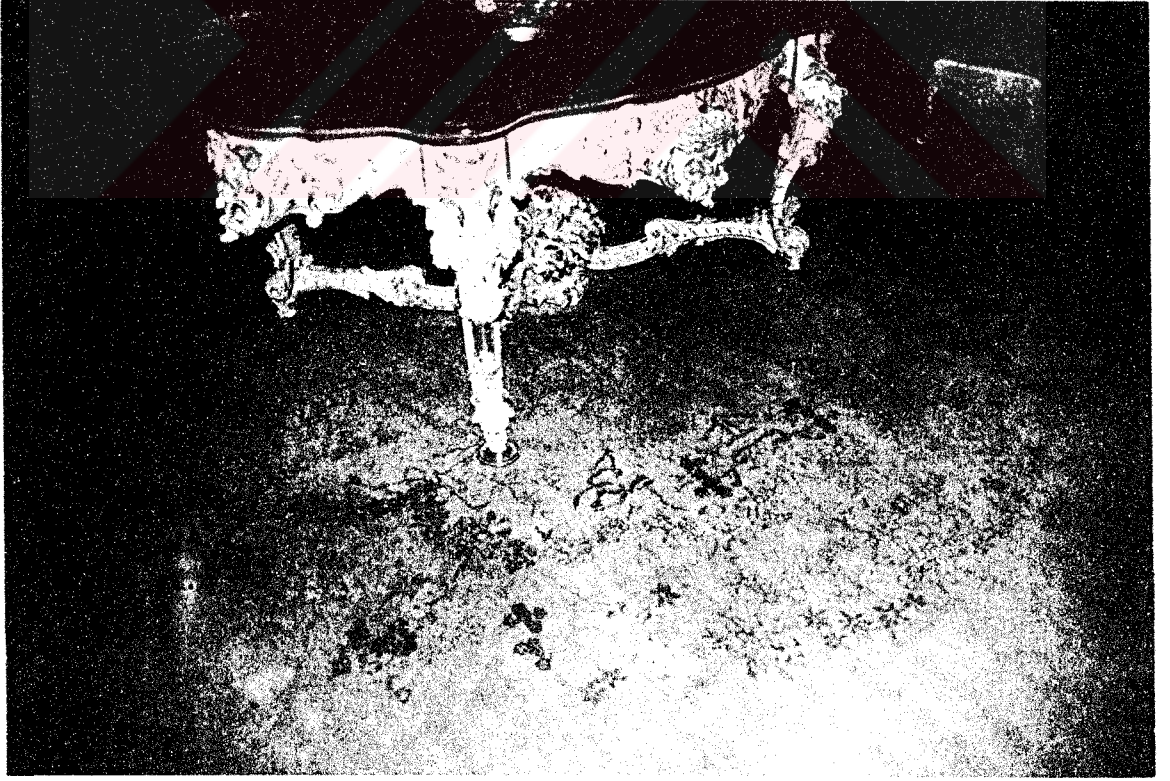
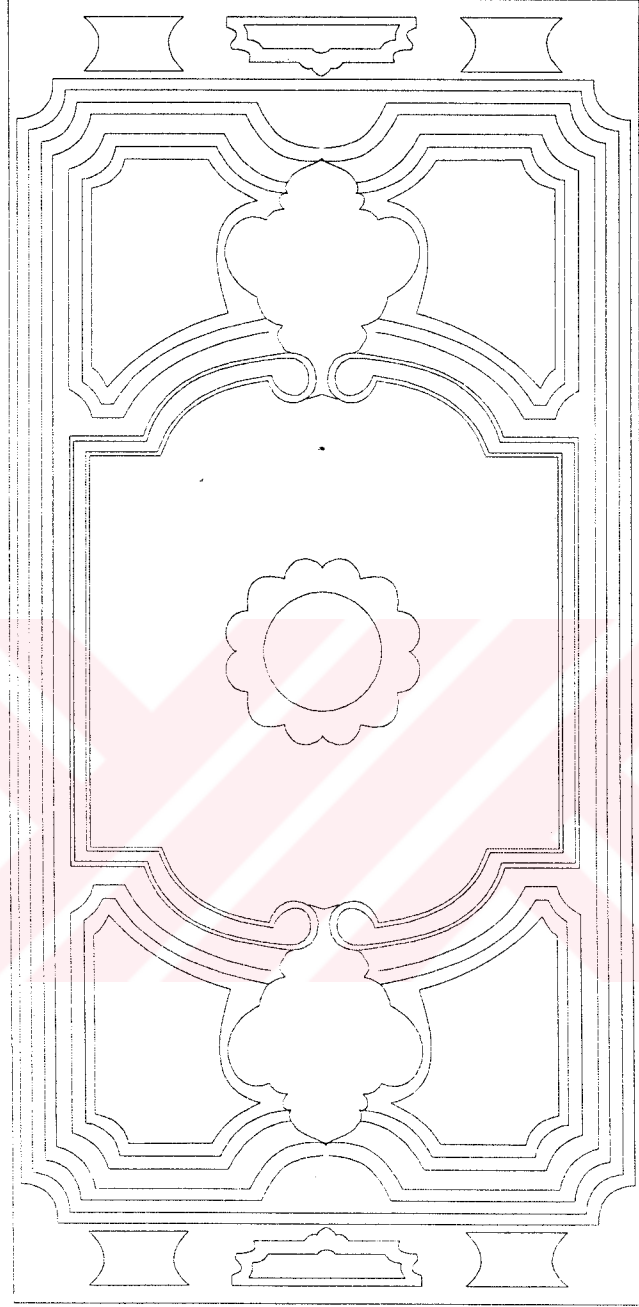


Foto: 31 51.294 Envanter numaralı halinin madalyonu



Şekil: 9 51.294 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 7	
Envanter No	: 14.233	
Sergilendiği Yer	: 62. Oda (Valide Sultan Kabul Odası)	
Yöre / Üretildiği Yer	: Avrupa	
En x Boy	: 590 x 750 cm	
Düğüm Şekli	: Makine halısı	
Kalite	: -----	
Dönemi	: 19. Yüzyıl	
Kullanılan Hammadde	: Sırt Malzemesi Pamuk	İlme Yün

Kullanılan Renkler : Kırmızı, açık kırmızı, yavruağzı, gül kurusu, krem, haki yeşil, açık yeşil, altın sarısı, açık kahve, koyu haki yeşil, gece mavisi, açık mavi.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Makine halısıdır. Halının kenarları kesilerek bir kumaşla sabitlenmiştir.

Tamamen Avrupa tarzı Barok ve Rokoko motiflerinden oluşmuş 1/4 simetrik şekilde tasarlanmıştır, madalyonlu bir halıdır. Motiflerde ışık, gölge ve hacim gibi resimsel öğeler kullanılarak üç boyutlu görüntü oluşturulmuştur.

Halının ortasında Barok ve Rokoko stili kıvrık dallar, "S" şeklinde motifler, inci dizileri ve lotus çiçeklerinden oluşan bir buketin üstten görünüş şekli yer almaktadır.

Ortada bulunan madalyonun dört tarafından uzanan motifler daha geniş bir bordüre bağlantı sağlamaktadır.

Bu bordür, kimi yerde düz kimi yerde dairesel hatlara sahip, üzerinde kıvrık dallarla süslemelerin olduğu bir çerçevedir. Bordür içinde ortadaki madalyona kadar olan alan, kıvrık dallar ve natüralist ve çiçeklerle süslenmiştir.

Halının zemin boşluğunu tek renkli, dört yapraklı bir çiçek doldurmaktadır.

Halının bordür kısmını iki kalın ve üç ince bordür oluşmaktadır. Bordürün köşelerinde ve kenarlarının orta kısmında barok ve rokoko stili kartuşları yer almaktadır. Kartuşların içi natüralist çiçeklerle bezenmiştir.

En dışta bulunan ince bordürün içi, tek renkli kıvrık dallar ve yaprak motifleriyle süslüdür. Ana bordürün iki yanında bulunan ince bordürler yumurta ve ok ucu motiflerinden oluşturulmuştur. Ana bordürün içi kıvrık dal ve kenger yapraklarından oluşan bir bezeme ile süslenmiştir. İç tarafta bulunan bordür, tek renkli kıvrık dal ve yaprak motifleriyle bezenmiştir.



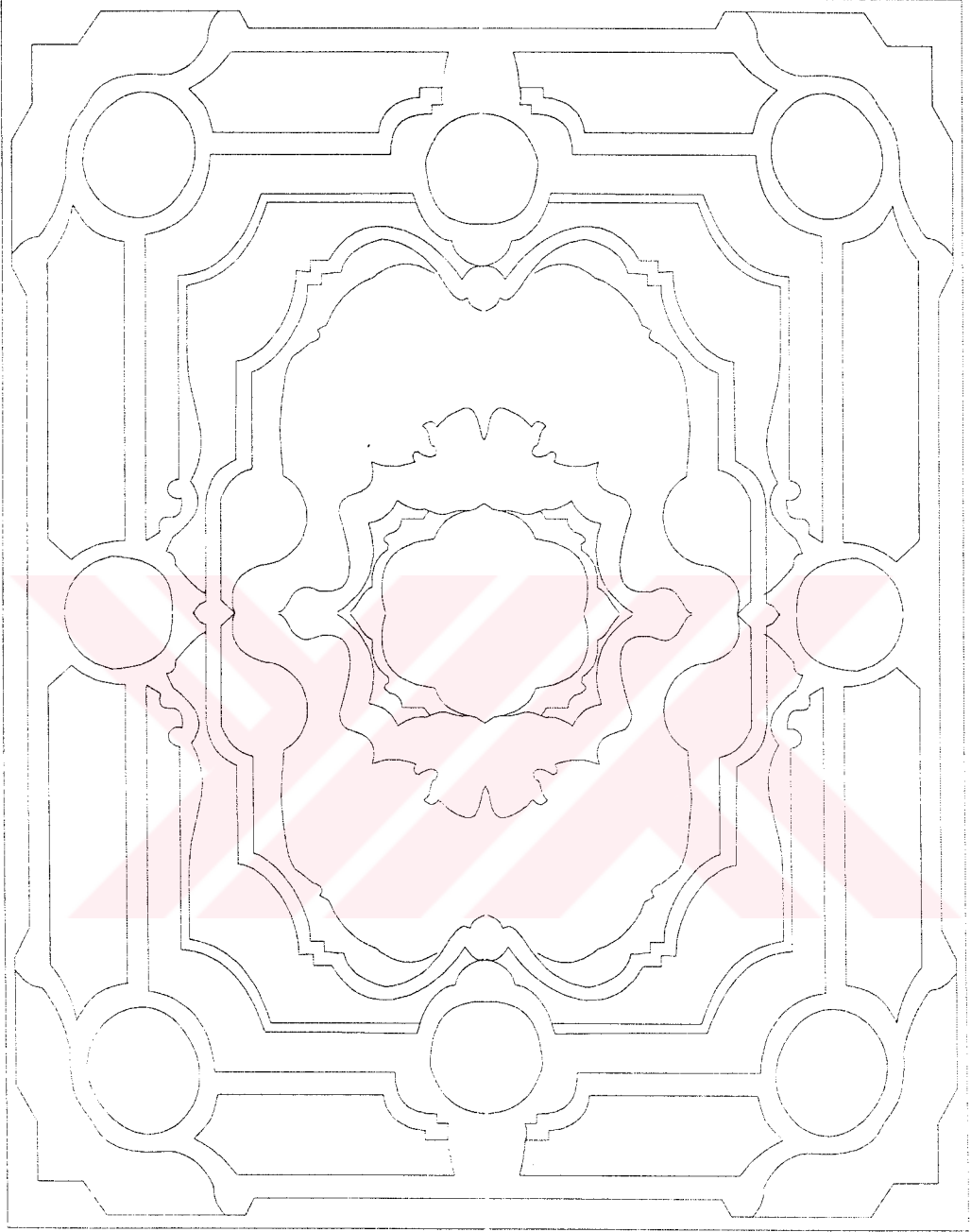
Foto: 32 14.233 Envanter numaralı halı



Foto: 33 14.233 Envanter numaralı halinin zemini



Foto: 34 14.233 Envanter numaralı halinin arka yüzü



Şekil: 10 14.233 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 8
Envanter No	: 11.1069
Nerede Sergilendiği	: 41. Oda
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 345 x 423 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 38 x 41 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözgü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Krem, kırmızı, bej, lacivert, altın sarısı, gülkurusu, pembe.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

11.1026 envanter numaralı halının benzeridir.

Avrupa tarzı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır.

Halının ortasında kullanılmış olan madalyon 52.2788 ve 52.2786 envanter numaralı, daha küçük boyutlara (seccade) sahip halılarda kullanılan madalyonla benzerlik göstermektedir. Ancak renklerde farklılık görülmektedir.

Madalyonun dışında kullanılan zemin tek renkli helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai, penç, goncagül ve yapraklar ile yarı stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir. Ayrıca bordür çizgisinden zemine doğru kabartma olarak yapılmış yaprak motifleri uzanmaktadır.

Halının bordür kısmı iki kalın, dört ince bordürden oluşmaktadır.

En dışta alternatif şekilde sıralanmış üçgenlerden oluşan, yöresel halılarda çok gördüğümüz ince bir bordür yer almaktadır.

İkinci sırada meander motifinden oluşan ince bir bordür vardır.

Üçüncü sırada bulunan ince bordürün içinde, sıralı natüralist gül motifleri, bu güller arasında yine natüralist yaprak ve gül goncalarının bulunduğu bir bezeme yer almaktadır.

Dördüncü sırada yer alan kalın bordürün köşelerinde ve arka kısımlarında "C" ve "S" kıvrımlardan oluşan rokoko süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemeler zemin boşluğuna kadar çıkıntı yapmaktadır. Köşelerde bulunan motifin ortasında güllerden oluşan bir buket motifi vardır. Bordürün içini natüralist büyük gül ve dallardan oluşan motifler süslemektedir.

Beşinci sırada bulunan ince bordür, köşelerde ve orta kısımlarda genişleyerek dördüncü sıradaki bordürden çıkan süslemelerin etrafını çevrelemektedir. Bu ince bordürün içi tek renkli bir çiçek motifi ile boş yer kalmayacak şekilde bezenmiştir.

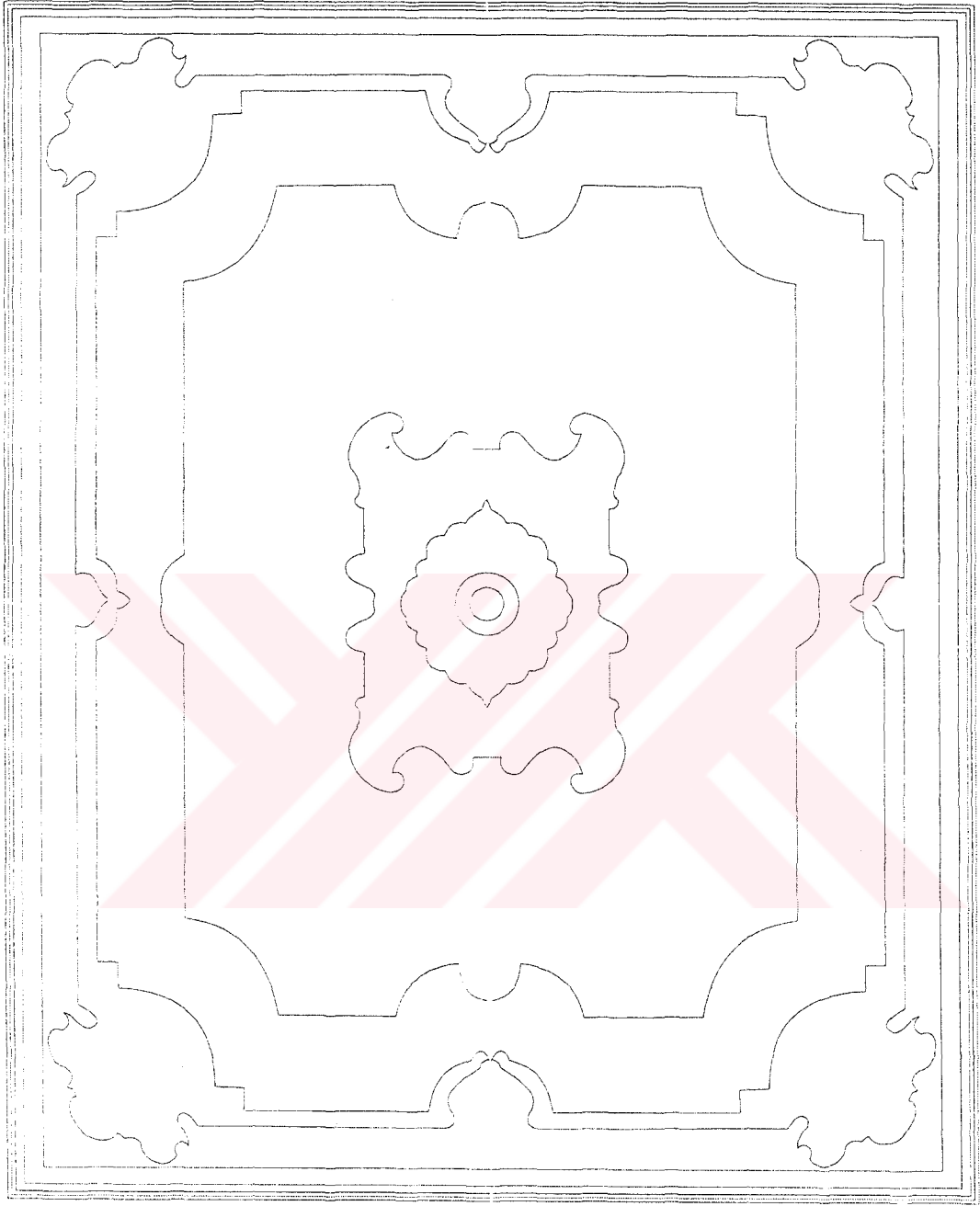
Altıncı ve en iç kısımda bulunan bordür, en kalın olanıdır. Bordürün içinde serpmeye gül goncaları zemini doldurmaktadır.

Tamamen Avrupa tarzı motiflerle süslü olan bu Hereke halısının çiçek, motifleriyle, bordürleri sınırlayan motiflerin ve çizgilerin kabartma olarak yapılması halının II Abdülhamid'in İngiliz halılarının yerine dokunmasını emrettiği halılardan olduğu düşündürmektedir.

Halının köşesinde Osmanlıca "Hereke" yazılıdır.



Foto: 35 11.1069 Envanter numaralı halı



Şekil: 11 11.1069 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 9
Envanter No	: 11.1026
Sergilendiği Yer	: 42. Oda
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 350 x 430 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 39 x 43 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Krem, kırmızı, bej, lacivert, altın sarısı, gülkurusu, pembe.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

11.1069 envanter numaralı halının benzeridir.

Halı ¼ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır.

Avrupa tarzı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır.

Halının ortasında kullanılmış olan madalyon 52.2788 ve 52.2786 envanter numaralı, daha küçük boyutlara (seccade) sahip halılarda kullanılan madalyonla benzerlik göstermektedir. Ancak renklerde farklılık görülmektedir.

Madalyonun dışında kullanılan zemin tek renkli helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai, penç, goncagül ve yapraklar ile yarı stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir. Ayrıca bordür çizgisinden zemine doğru kabartma olarak yapılmış yaprak motifleri uzanmaktadır.

Halının bordür kısmı iki kalın, dört ince bordürden oluşmaktadır.

En dışta alternatif şekilde sıralanmış üçgenlerden oluşan, yöresel halılarda çok gördüğümüz ince bir bordür yer almaktadır.

İkinci sırada meander motifinden oluşan ince bir bordür vardır.

Üçüncü sırada bulunan ince bordürün içinde, sıralı natüralist gül motifleri, bu güller arasında yine natüralist yaprak ve gül goncalarının bulunduğu bir bezeme yer almaktadır.

Dördüncü sırada yer alan kalın bordürün köşelerinde ve arka kısımlarında "C" ve "S" kıvrımlardan oluşan rokoko süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemeler zemin boşluğuna kadar çıkıntı yapmaktadır. Köşelerde bulunan motifin ortasında güllerden oluşan bir buket motifi vardır. Bordürün içini natüralist büyük gül ve dallardan oluşan motifler süslemektedir.

Beşinci sırada bulunan ince bordür, köşelerde ve orta kısımlarda genişleyerek dördüncü sıradaki bordürden çıkan süslemelerin etrafını çevrelemektedir. Bu ince bordürün içi tek renkli bir çiçek motifi ile boş yer kalmayacak şekilde bezenmiştir.

Altıncı ve en iç kısımda bulunan bordür, en kalın olandır. Bordürün içinde serpme gül goncaları zemini doldurmaktadır.

Tamamen Avrupa tarzı motiflerle süslü olan bu Hereke halısının çiçek, motifleriyle, bordürleri sınırlayan motiflerin ve çizgilerin kabartma olarak yapılması halının II Abdülhamid'in İngiliz halılarının yerine dokunmasını emrettiği halılardan olduğu düşündürmektedir.

Halının köşesinde Osmanlıca "Hereke" yazılıdır.





Foto: 36 11.1026 Envanter numaralı halı

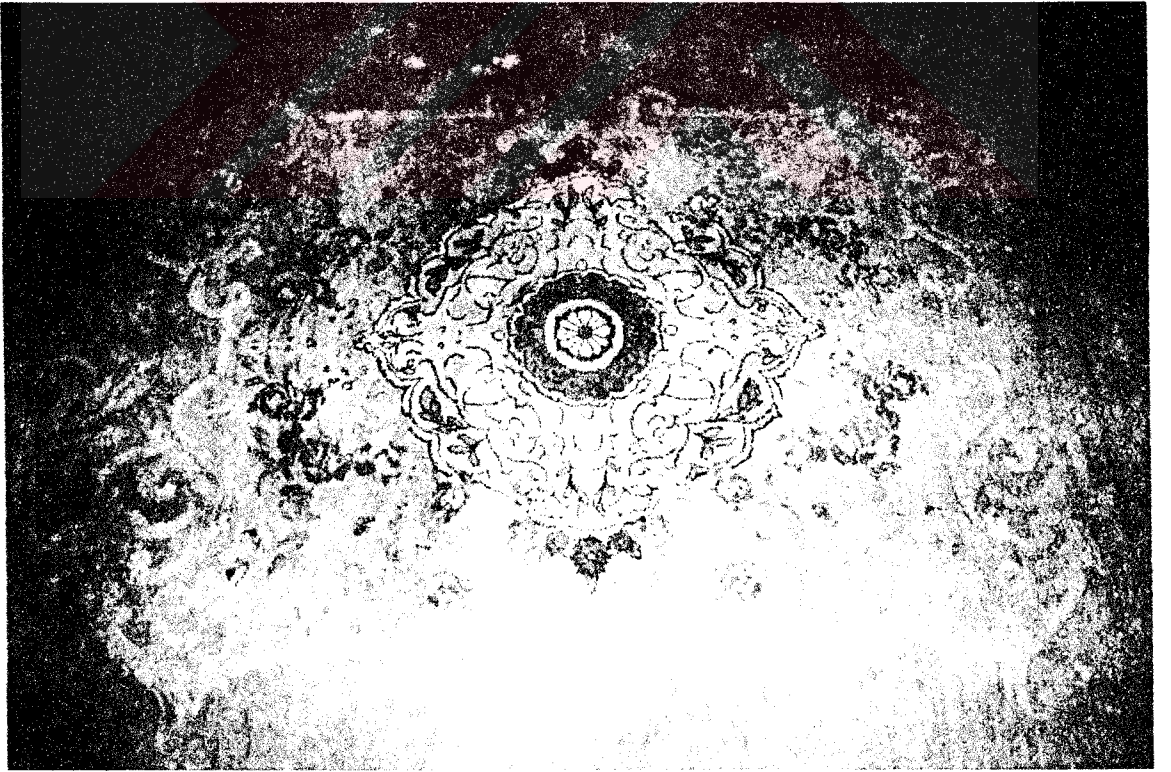
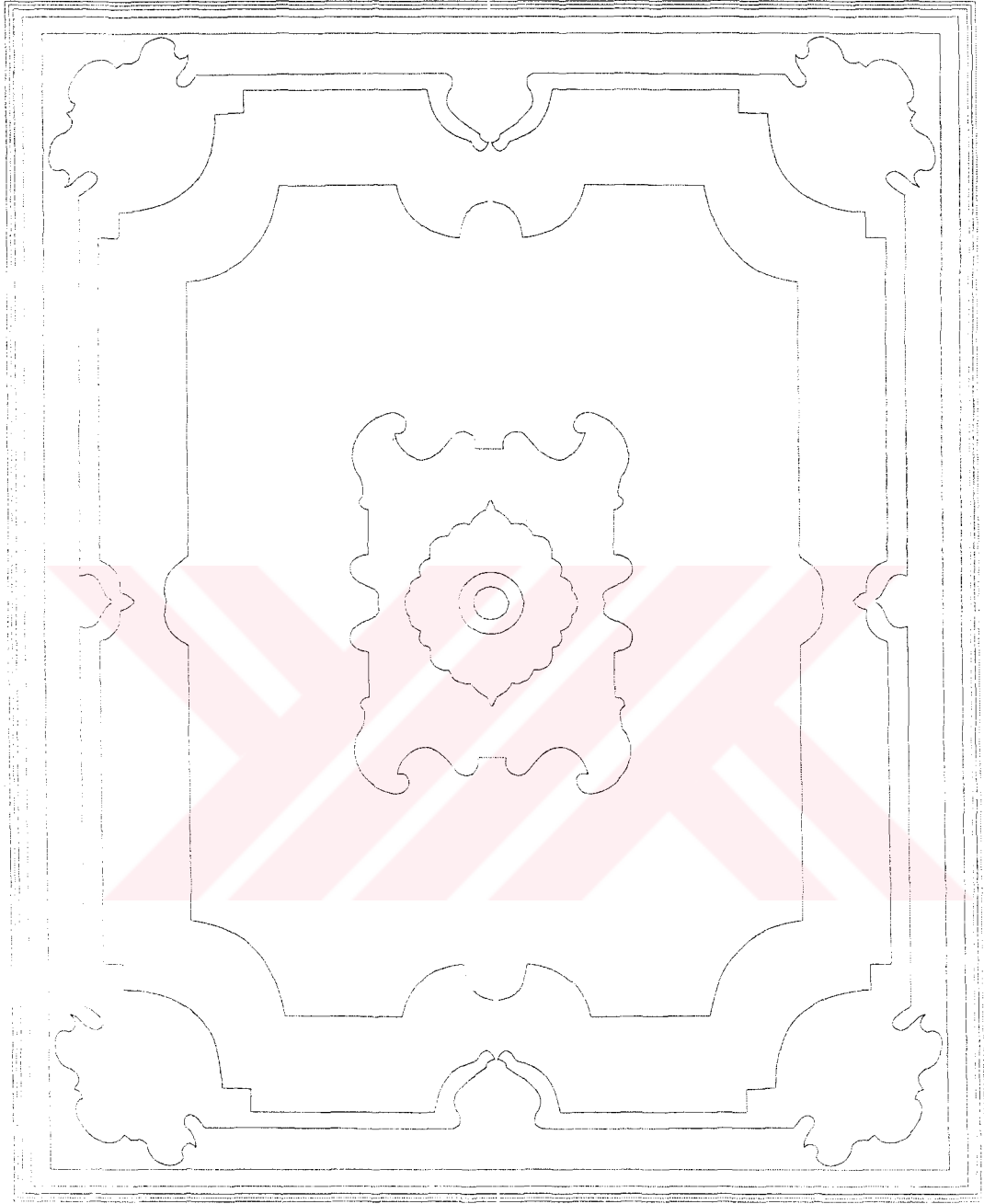


Foto: 37 11.1026 Envanter numaralı halının madalyonu



Şekil: 12 11.1026 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 10
Envanter No	: 52.2785
Nerede Sergilendiği	: 26. Oda (Süfera Salonu)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 119 x 193 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü.
Kalite	: 60 x 60 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Pembe, açık pembe, koyu yeşil, açık yeşil, Koyu altın sarısı, altın sarısı, krem, açık mavi, natürel beyaz, koyu kahve.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Deseni ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, madalyonlu bir halıdır. Halı tamamen Avrupa stili motiflerle süslenmiş, bazı motiflerin havları kabartma olarak yapılmıştır.

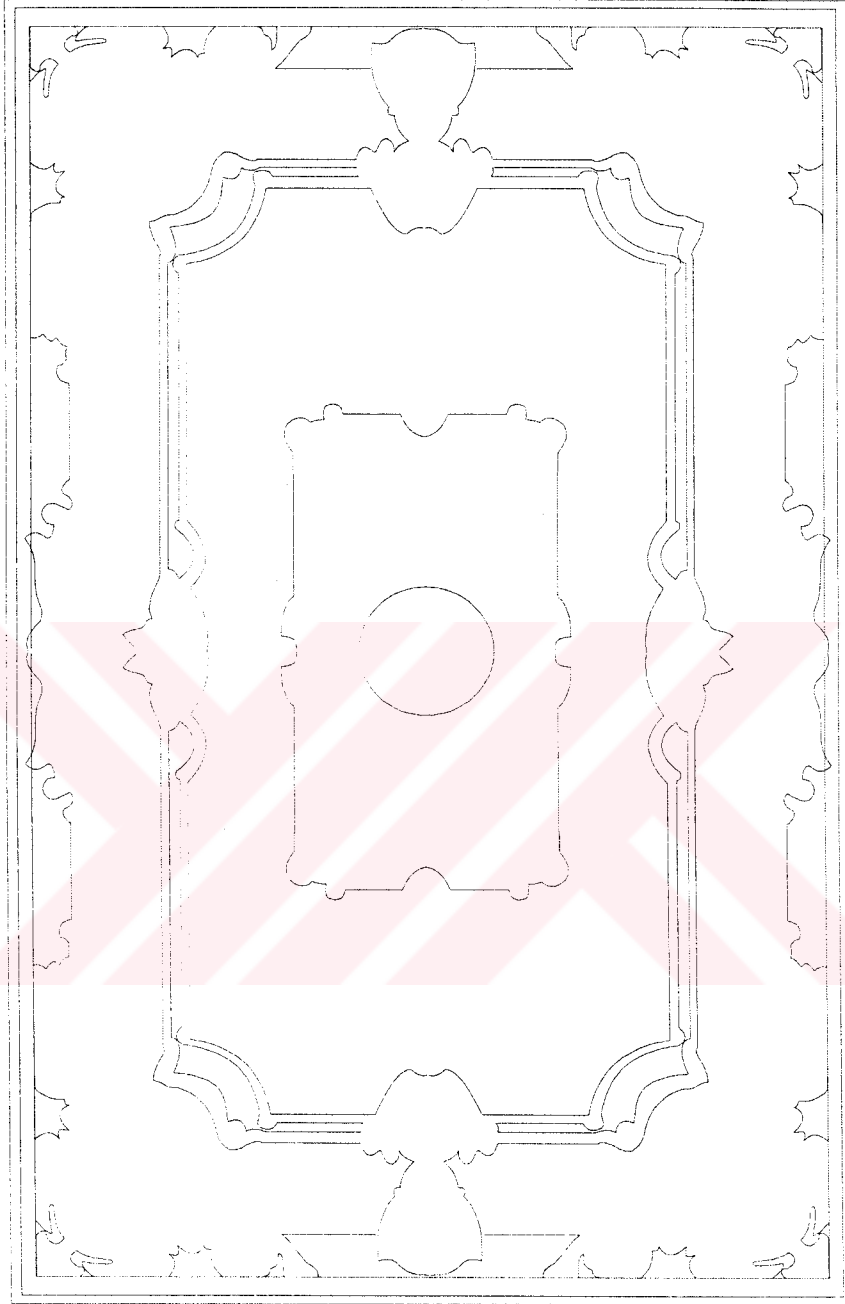
Halının ortasında dikdörtgen çerçeveli bir madalyon bulunmaktadır. Bu madalyonun ortasında kıvrık dallardan oluşan çiçek şeklinde bir madalyon, madalyonun altında ve üstünde güllerden oluşan birer girland motifi yer almaktadır. Dikdörtgen madalyonun zemini, diyagonal şekilde yerleştirilmiş eşkenar dörtgenlerle parçalanmış ve uçlarına birer çiçek motifleri eklenmiştir. Dikdörtgen madalyonun kenar ve köşeleri kıvrık dallarla bezenmiştir.

Madalyonun dışındaki alan köşeleri içe doğru eğik, kıvrık dallar, "C" ve "S" motifleriyle süslü açık mavi zeminli bir rokoko bordürle sınırlandırılmıştır. Bu alanın içi helezon dallar üzerine stilize yaprak ve çiçek motifleriyle bezenmiştir. Açık mavi zeminli çerçeveden sonra pembe renkli bir bordür ve tekrar açık mavi renkli başka bir bordür yer almaktadır. En dışta ise yöresel halılarda çok kullanılan ve alternatif sıralı üçgenlerden oluşan ince bir bordür bulunmaktadır. Pembe renkli bordürün içinde, köşelerde gül demeti, ortalarda ise serpmeye gül goncaları kullanılmıştır.

Köşesinde Latin harfleriyle "Hereke" yazılı olan, tamamen Avrupa tarzı motiflerle süslü bu Hereke halısının, Cumhuriyet döneminde kabartma İngiliz halılarının yerine dokunan kopya halılardan olduğu düşünülmektedir.



Foto: 38 52.2785 Envanter numaralı halı



Şekil: 13 52.2785 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 11
Envanter No	: 52.2787
Sergilendiği Yer	: 163. Oda (Medhal Salon)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 120 x 185 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 62 x 60 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Pembe, açık pembe, koyu yeşil, açık yeşil, Koyu altın sarısı, altın sarısı, krem, açık mavi, natürel beyaz, koyu kahve.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı 52.2785 envanter numaralı halının aynısıdır.

Halının deseni ¼ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır. Halı tamamen Avrupa stili motiflerle süslenmiştir. Halıda bazı motifler kabartma olarak yapılmıştır.

Halının ortasında dikdörtgen biçimli, fakat köşelerinde ve kenarlarında Rokoko stili kıvrık dallar, "C" ve "S" motifleriyle girinti ve çıkıntılar oluşturulmuş bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun ortasında küçük, yuvarlak ve içi dilimli bir madalyon motifi, onun çevresinde içinde kırmızı helezon dalların bulunduğu çerçevesi dilimli bir daire bulunmaktadır. Bu süslemeyi, içini sarı renkli kıvrık dalların bezediği kimi yerlerinde yeşil yaprak motifinin kullanıldığı daha büyük dilimli bir daire çevrelemektedir. Bu dairesel madalyonun dışında halıyı ortadan kesen yatay ve dikey eksenleri bağlantı noktası olarak kullanan güllerden ve yapraklardan oluşan girland motifleri bulunmaktadır.

Dikdörtgen madalyonun dışında kalan krem zeminin köşelerinde gül ve çiçeklerle süslü bir vazo motifi vardır. Halının kısa kenarlarının ortasında ve bordürün hemen üzerinden, kıvrık dalların meydana getirdiği başka bir vazo düzenlemesi daha yer almaktadır.

Zemin boşluğunu kıvrık dal, "C" ve "S" motiflerinden oluşan bir çerçeve sarmaktadır. Bu çerçevenin halının uzun kenarında olan kısmının içi açık mavi renkte, sarmaşık gibi çiçeklerle bezelidir. Çerçevenin köşede kalan kısmı ve halının kısa kenarında kalan kısmının içi gül kurusu renktedir.

Bu çerçevenin dışında helezon dallar üzerine yerleştirilmiş gül motiflerinin bulunduğu bir bordür yer almaktadır. Bu bordürün yanında ince bir bordür içinde meander motifi ile en dışta geleneksel halılarda çok gördüğümüz alternatif sıralı üçgenlerden oluşan ince bir bordür vardır.

Köşesinde Latin harfleriyle "Hereke" yazılı olan, tamamen Avrupa tarzı motiflerle süslü bu Hereke halısının, Cumhuriyet döneminde kabartma İngiliz halılarının yerine dokunan kopya halılardan olduğu düşündürmektedir.



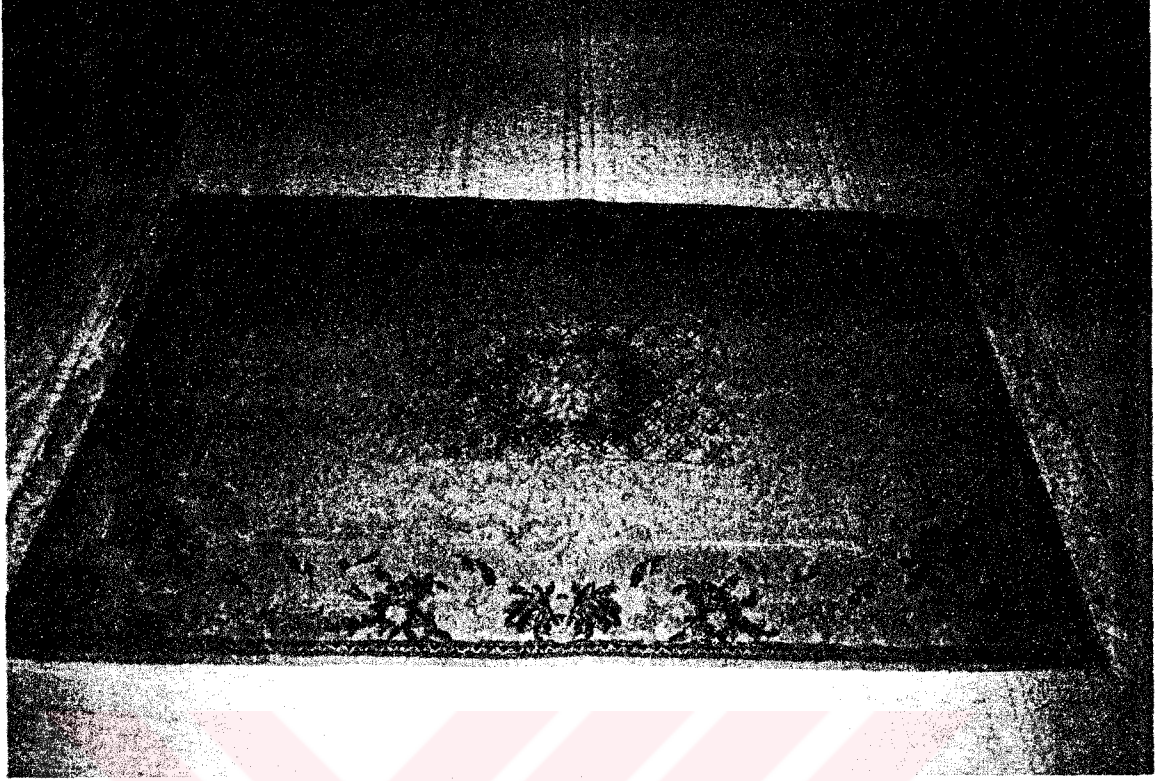
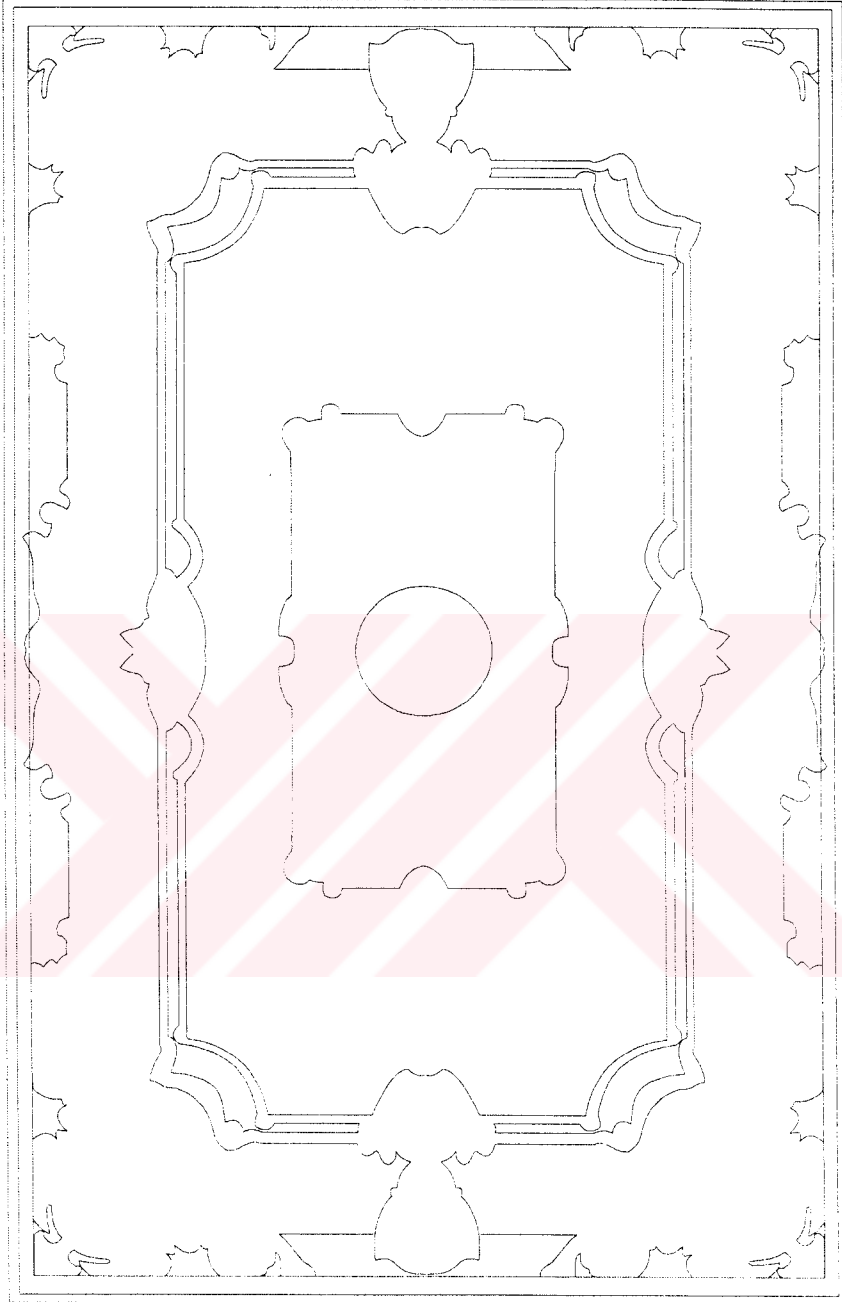


Foto: 39 52.2787 Envanter numaralı halı



Foto: 40 52.2787 Envanter numaralı halıda Latin harfleriyle "Hereke" yazısı.



Şekil: 14 52.2787 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 12
Envanter No	: 52.2786
Sergilendiği Yer	: 26. Oda (Süfera Salonu)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 140 x 215 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü.
Kalite	: 60 x 60 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Gül kurusu, kırmızı, pembe, siyah, koyu altın sarısı, altın sarısı, krem, açık kahve, eflatun, mavi, açık mavi.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı 52.2785 envanter numaralı halının aynısıdır.

Halının deseni ¼ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır. Halı tamamen Avrupa stili motiflerle süslenmiştir. Halıda bazı motifler kabartma olarak yapılmıştır.

Halının ortasında dikdörtgen biçimli, fakat köşelerinde ve kenarlarında Rokoko stili kıvrık dallar, "C" ve "S" motifleriyle girinti ve çıkıntılar oluşturulmuş bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun ortasında küçük, yuvarlak ve içi dilimli bir madalyon motifi, onun çevresinde içinde kırmızı helezon dalların bulunduğu çerçevesi dilimli bir daire bulunmaktadır. Bu süslemeyi, içini sarı renkli kıvrık dalların bezediği kimi yerlerinde yeşil yaprak motifinin kullanıldığı daha büyük dilimli bir daire çevrelemektedir. Bu dairesel madalyonun dışında halıyı ortadan kesen yatay ve dikey eksenleri bağlantı noktası olarak kullanan güllerden ve yapraklardan oluşan girland motifleri bulunmaktadır.

Dikdörtgen madalyonun dışında kalan krem zeminin köşelerinde gül ve çiçeklerle süslü bir vazo motifi vardır. Halının kısa kenarlarının ortasında ve bordürün hemen üzerinden, kıvrık dalların meydana getirdiği başka bir vazo düzenlemesi daha yer almaktadır.

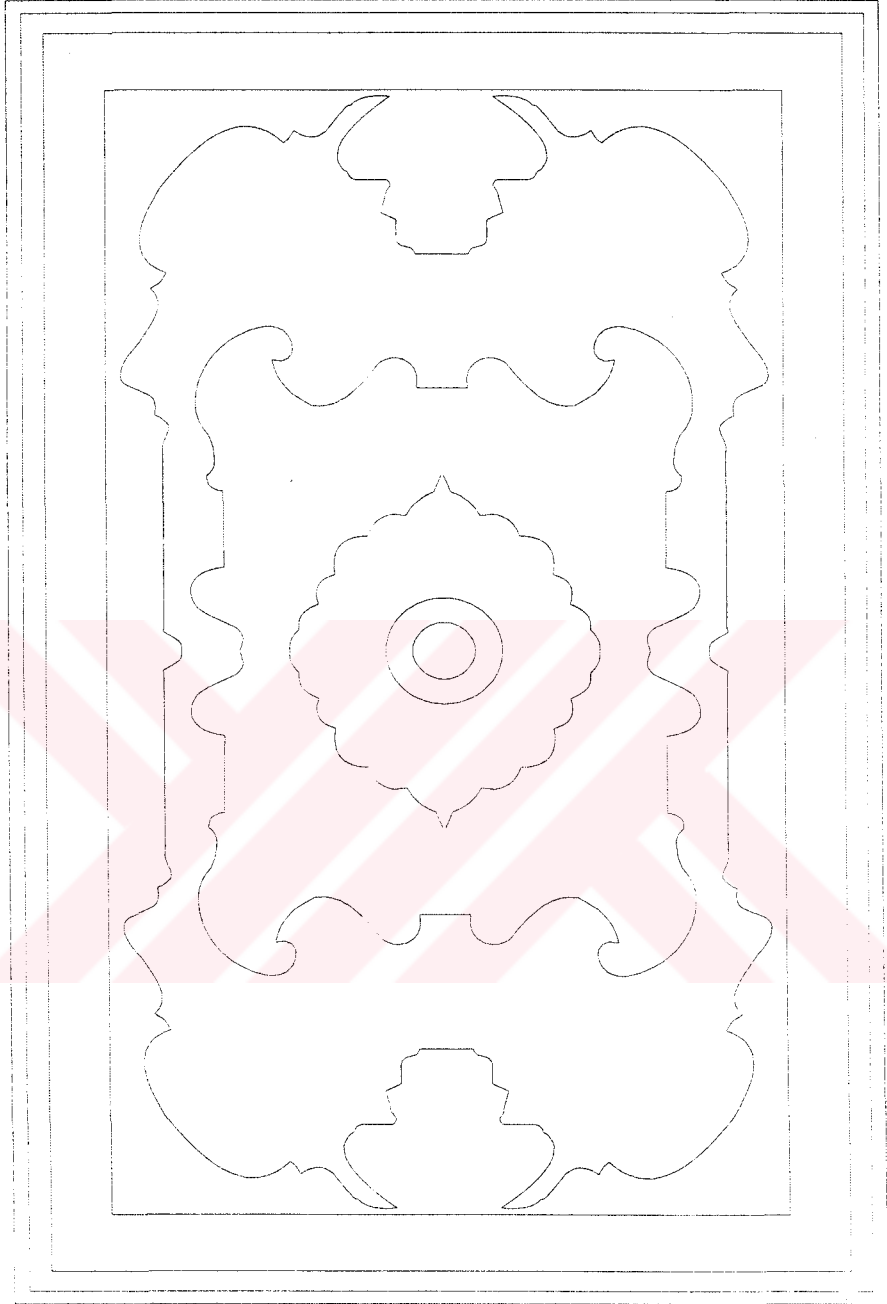
Zemin boşluğunu kıvrık dal, "C" ve "S" motiflerinden oluşan bir çerçeve sarmaktadır. Bu çerçevenin halının uzun kenarında olan kısmının içi açık mavi renkte, sarmaşık gibi çiçeklerle bezelidir. Çerçevenin köşede kalan kısmı ve halının kısa kenarında kalan kısmının içi gül kurusu renktedir.

Bu çerçevenin dışında helezon dallar üzerine yerleştirilmiş gül motiflerinin bulunduğu bir bordür yer almaktadır. Bu bordürün yanında ince bir bordür içinde meander motifi ile en dışta geleneksel halılarda çok gördüğümüz alternatif sıralı üçgenlerden oluşan ince bir bordür vardır.

Köşesinde Latin harfleriyle "Hereke" yazılı olan, tamamen Avrupa tarzı motiflerle süslü bu Hereke halısının, Cumhuriyet döneminde kabartma İngiliz halılarının yerine dokunan kopya halılardan olduğu düşündürmektedir.



Foto: 41 52.2786 Envanter numaralı halı



Şekil: 15 52.2786 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 13
Envanter No	: 52.2788
Sergilendiği Yer	: 163. Oda (Medhal Salon)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 118 x 175 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 60 x 64 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Gül kurusu, kırmızı, pembe, siyah, koyu altın sarısı, altın sarısı, krem, açık kahve, eflatun, mavi, açık mavi.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı 52.2786 envanter numaralı halının aynısıdır.

Halının deseni ¼ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır. Halı tamamen Avrupa stili motiflerle süslenmiştir. Halıda bazı motifler kabartma olarak yapılmıştır.

Halının ortasında dikdörtgen biçimli, fakat köşelerinde ve kenarlarında Rokoko stili kıvrık dallar, "C" ve "S" motifleriyle girinti ve çıkıntılar oluşturulmuş bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun ortasında küçük, yuvarlak ve içi dilimli bir madalyon motifi, onun çevresinde içinde kırmızı helezon dalların bulunduğu çerçevesi dilimli bir daire bulunmaktadır. Bu süslemeyi, içini sarı renkli kıvrık dalların bezediği kimi yerlerinde yeşil yaprak motifinin kullanıldığı daha büyük dilimli bir daire çevrelemektedir. Bu dairesel madalyonun dışında halıyı ortadan kesen yatay ve dikey eksenleri bağlantı noktası olarak kullanan güllerden ve yapraklardan oluşan girland motifleri bulunmaktadır.

Dikdörtgen madalyonun dışında kalan krem zeminin köşelerinde gül ve çiçeklerle süslü bir vazo motifi vardır. Halının kısa kenarlarının ortasında ve bordürün hemen üzerinden, kıvrık dalların meydana getirdiği başka bir vazo düzenlemesi daha yer almaktadır.

Zemin boşluğunu kıvrık dal, "C" ve "S" motiflerinden oluşan bir çerçeve sarmaktadır. Bu çerçevenin halının uzun kenarında olan kısmının içi açık mavi renkte, sarmaşık gibi çiçeklerle bezelidir. Çerçevenin köşede kalan kısmı ve halının kısa kenarında kalan kısmının içi gülkurusu renktedir.

Bu çerçevenin dışında helezon dallar üzerine yerleştirilmiş gül motiflerinin bulunduğu bir bordür yer almaktadır. Bu bordürün yanında ince bir bordür içinde meander motifi ile en dışta geleneksel halılarda çok gördüğümüz alternatif sıralı üçgenlerden oluşan ince bir bordür vardır.

Köşesinde Latin harfleriyle "Hereke" yazılı olan, tamamen Avrupa tarzı motiflerle süslü bu Hereke halısının, Cumhuriyet döneminde kabartma İngiliz halılarının yerine dokunan kopya halılardan olduğu düşündürmektedir.

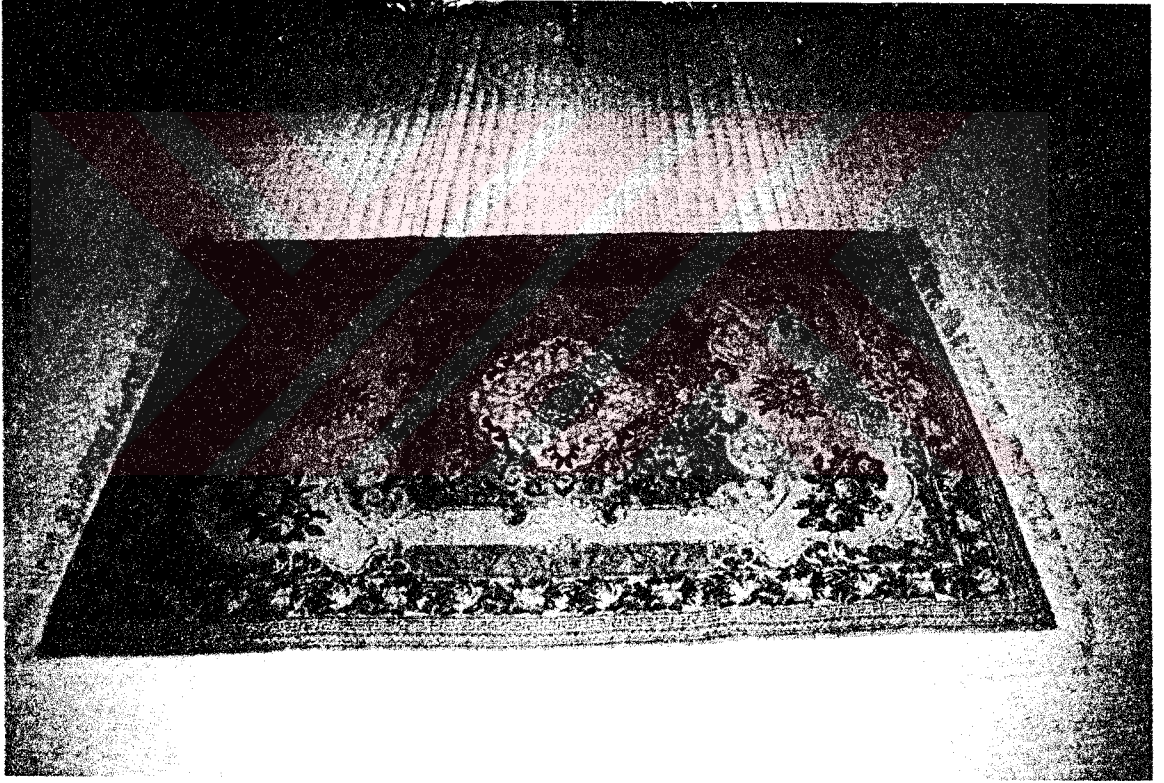
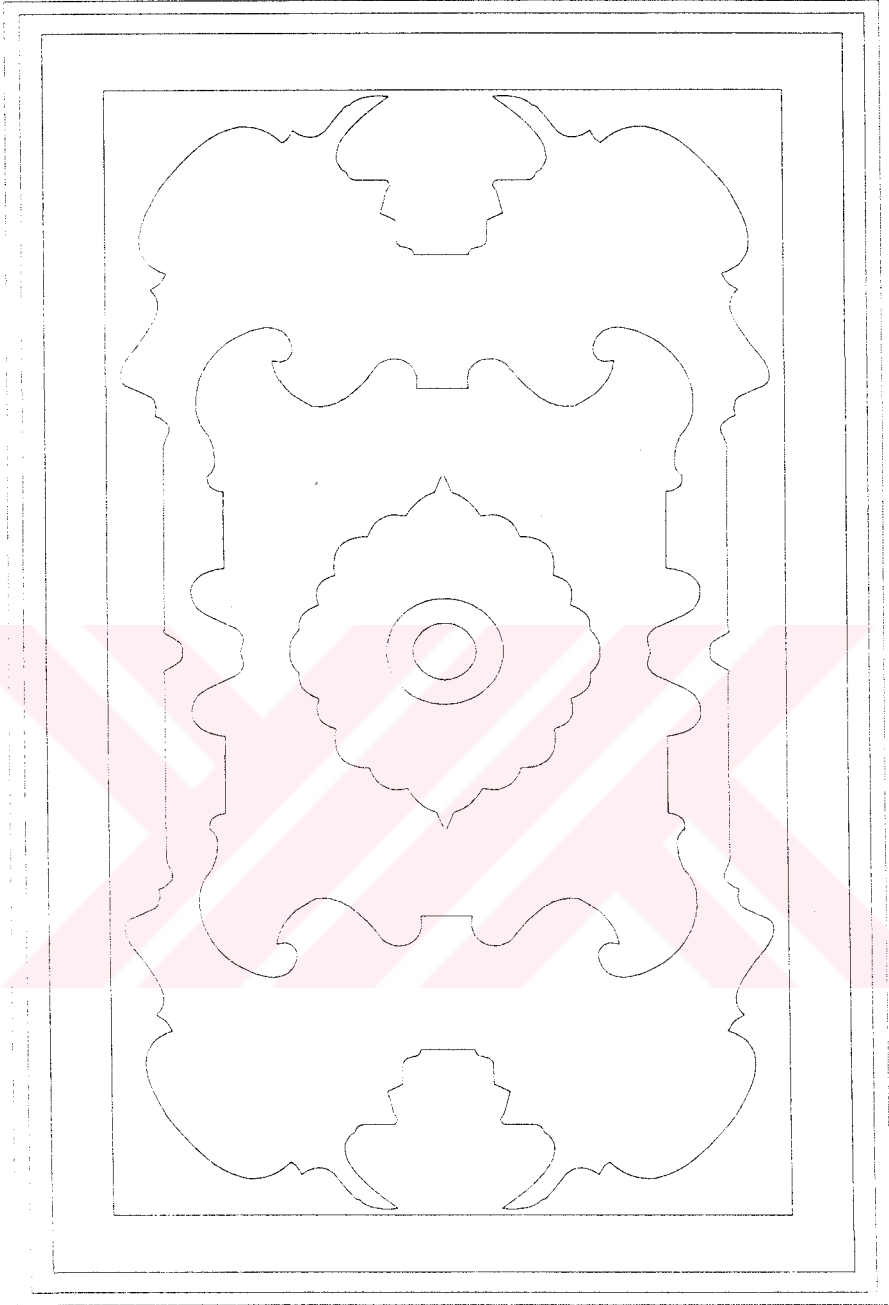


Foto: 42 52.2788 Envanter numaralı halı



Şekil: 16 52.2788 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 14
Envanter No	: 42.1332
Sergilendiği Yer	: 106. Oda (Pembe salon)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 125 x 170 cm
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü
Kalite	: 48 x 56 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Kırmızı, altın sarısı,koyu altın sarısı, açık kahverengi, krem, eflatun, açık mavi.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

¼ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır.

Halıda açık kahverengi olan havlar daha kısa kesilmiş olup, kabartma etkisi verilmiştir.

Halının ortasında oval bir madalyon motifi yer almaktadır. Madalyonun içi, ortadaki bir çiçek motifinden çıkan Rokoko stili motiflerle süslenmiştir. Madalyonun çevresinde açık mavi zeminli kıvrık dallar, "C" ve "S" motifleriyle girinti ve çıkıntıları olan bir çerçeve yer almaktadır.

Halı zemininin içinde geometrik olarak düzenlenmiş, kimi yerleri kıvrık dallarla süslü, açık mavi zeminli bir bordür yer almaktadır. Halının zemin boşluğu bu bordürden çıkan kıvrık dallar ve bu bordürün köşelerinden zemine uzanan açık mavi zeminli, geometrik ve bitkisel motiflerden oluşmuş kartuşlarla süslenmiştir.

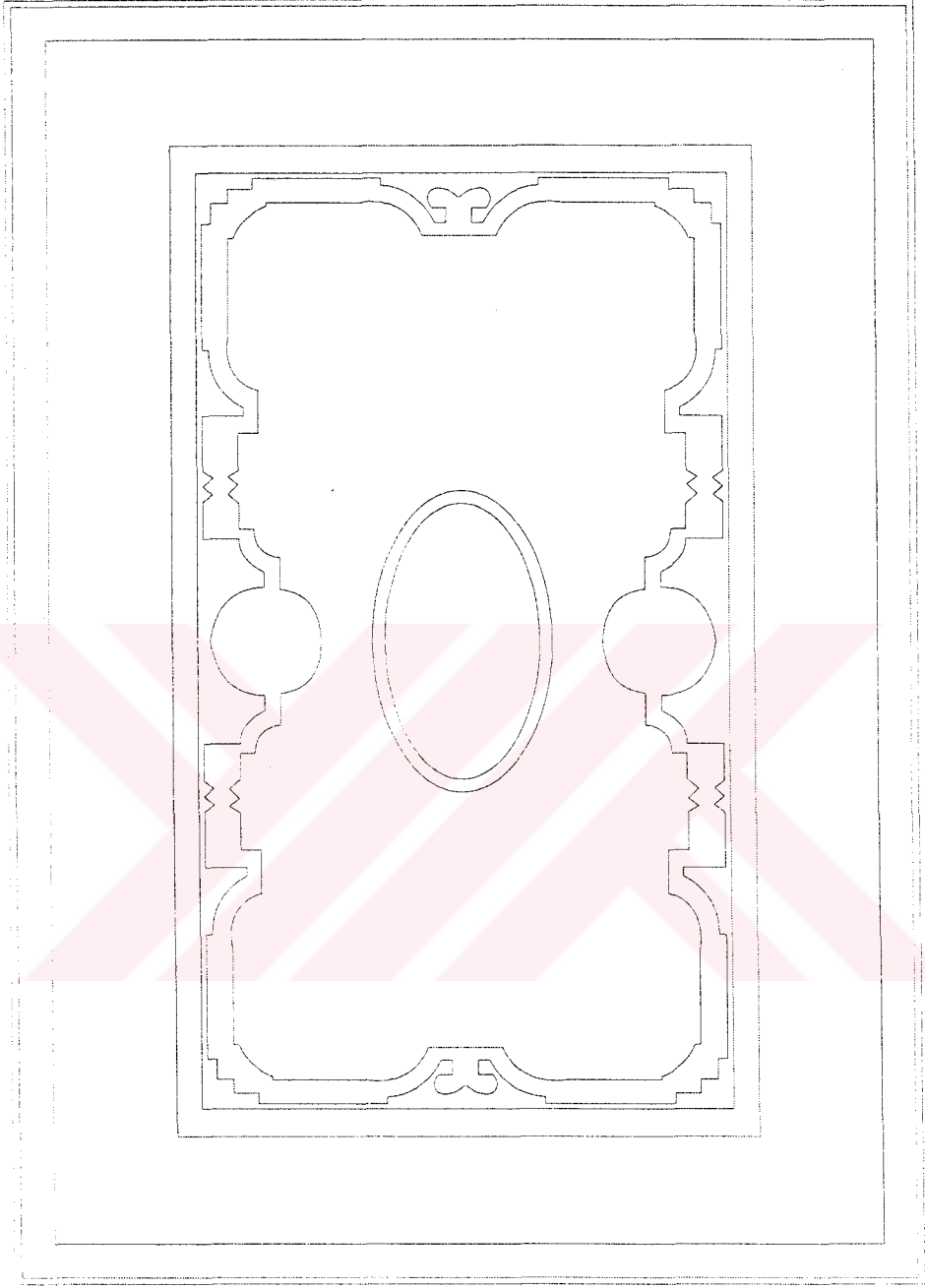
Halının bordür kısmı bir ana bordür ile onun iki yanında yer alan birbirine benzer iki bordürden oluşmaktadır.

Ana bordür, raport şekilde yerleştirilmiş kıvrık dallardan oluşmuş bir bezemeye süslenmiştir. Köşelerde ise yine kıvrık dallardan oluşmuş başka bir bezeme bulunmaktadır.

Dışta bulunan ince bordürün içinde sıralı küçük motifler, içteki bordürde ise, dış bordürde kullanılan motiflerden alınmış bir kesit daha ince bir şekilde kullanılmıştır.



Foto: 43 42.1332 Envanter numaralı halı



Şekil: 17 42.1332 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 15
Envanter No	: 52.0253
Sergilendiği Yer	: 154. Oda
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 192 x 97 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü (Halı enine dokunmuştur.)
Kalite	: 42 x 44 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Açık kahverengi, kahverengi, açık mavi, mavi, kırmızı, gülkurusu, yeşil, açık yeşil, turuncu.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Avrupa tarzı, madalyonlu bir halıdır. Kompozisyon 1/4 simetrik şekilde düzenlenmiştir.

Halının ortasında dört tarafından basık elips şeklinde bir madalyon yer almaktadır. Madalyonun merkezinde bir rozet, iki yanında lotus çiçekleri bulunmaktadır. Madalyonun beyaz renkli çerçevesinin içini sarmal şekilde natüralist çiçek motifleri süslemektedir. Madalyonun dışında madalyona bağlı kurdela ve çiçek motifleri yer almaktadır. Ayrıca madalyonun uçlarından çıkan çiçek motifleri halka şeklinde sıralanarak zemini süslemektedir. Bu motiflerin dışında zeminin köşelerinde de farklı çiçek motifleri bulunmaktadır.

Halının bordür kısmı, iki kalın bordür ile bunların arasında inci dizisi motifinden meydana gelen çok ince bir bordürden oluşmaktadır. İç taraftaki kalın bordür, kartuşlarla paftalanmış ve bu kartuşların içi madalyonun çerçevesinde kullanılan sarmal çiçek motifleriyle süslenmiştir. Kartuşların arasında kalan alanda küçük üçgen motifler yer almaktadır. En dış tarafta bulunan bordürün içi sarmal şekilde natüralist çiçek motifleriyle bezenmiştir.

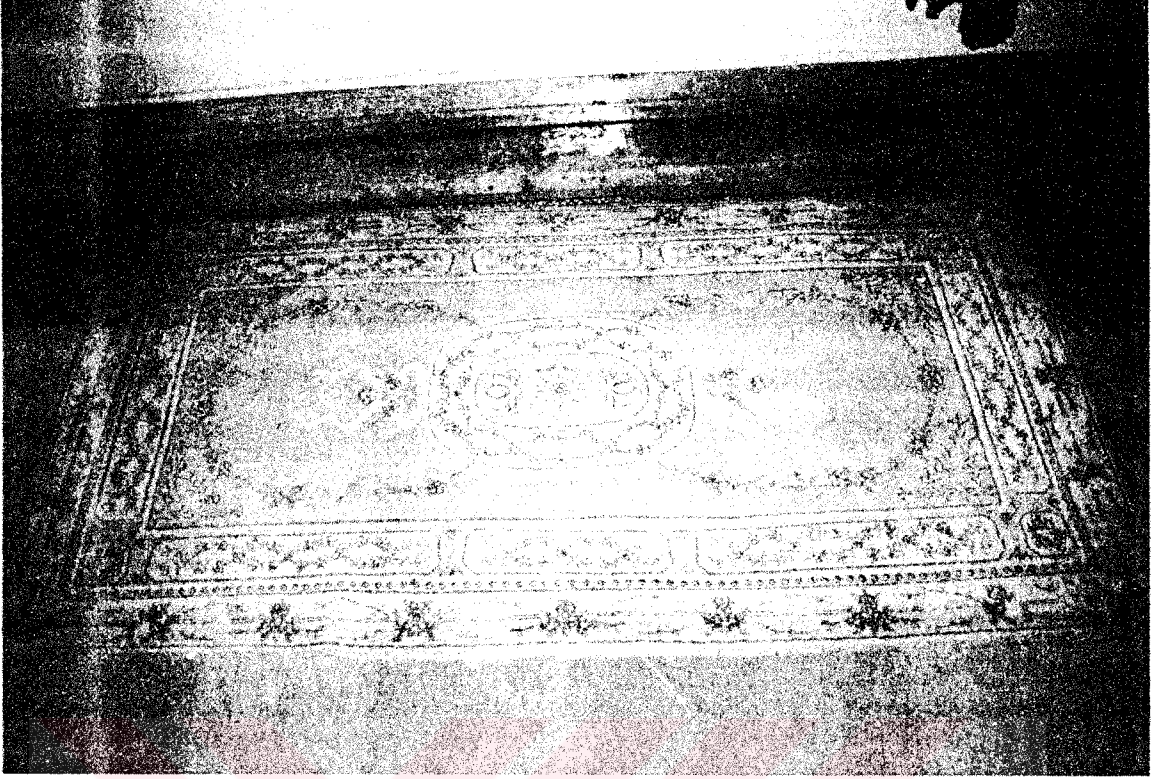
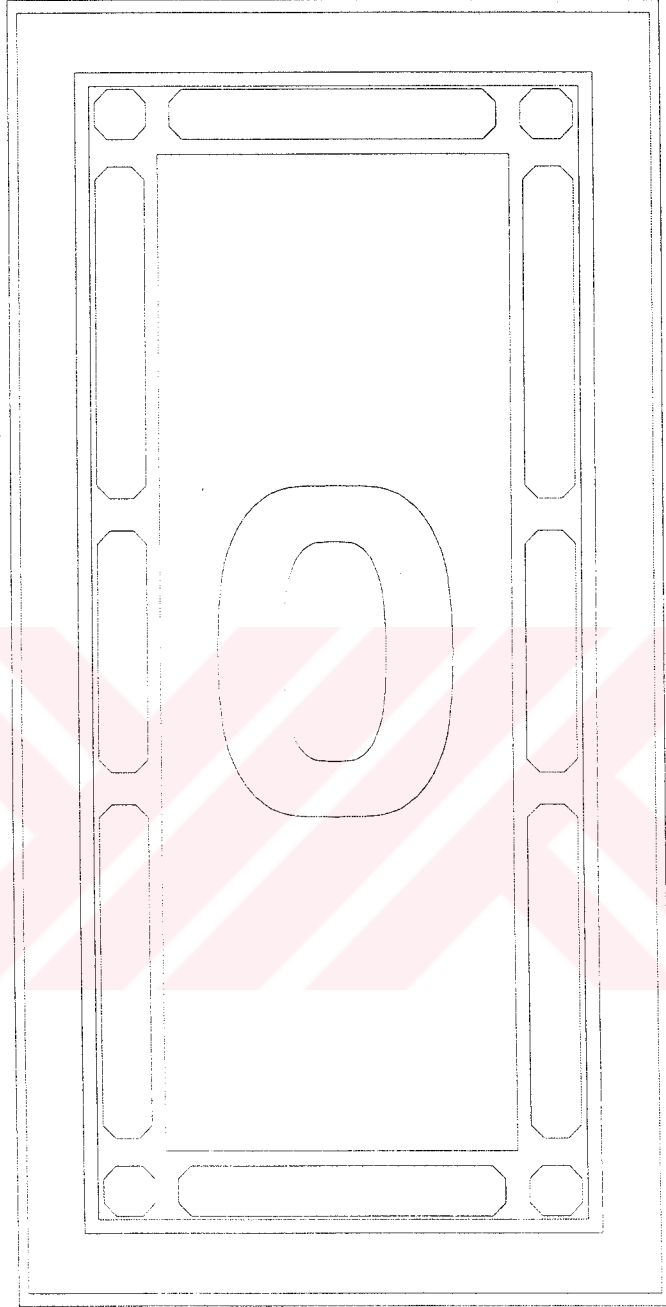


Foto: 44 52.0253 Envanter numaralı halı



Foto: 45 52.0253 Envanter numaralı halının arka tarafı



Şekil: 18 52.0253 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 16
Envanter No	: 93.635
Nerede Sergilendiği	: 176. Oda
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	:
Düğüm Şekli	: Türk düğümü (Halı enine dokunmuş)
Kalite	: 56 x 54 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Gülkurusu, pembe, krem, altın sarısı, kahverengi, açık mavi, lacivert, açık yeşil.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Deseni ¼ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır. Halıda kullanılan motifler Avrupa stilidir ve bazı motiflerin havları yüksek kesilerek kabartma olarak yapılmıştır.

Halının ortasında çerçevesi "C" kıvrımlardan oluşan, elips şeklinde bir madalyon yer almaktadır. Madalyonun içi natüralist çiçeklerle bezenmiştir. Madalyonun dış kısmı, madalyondan çıkan girland motifleriyle süslüdür. Elips madalyonu "C" şeklinde rokoko kıvrımlardan oluşan, kimi yerde düz hatlara sahip ince bir çerçeve sarmaktadır. Zeminde bordüre yakın kısmı saran, kabartma çiçek motiflerinden oluşan bir süsleme yer almaktadır.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında farklı desenlerden oluşan ince bordürlerden meydana gelmektedir.

Ana bordürün köşelerinde ve orta noktalarında kıvrık dallardan oluşmuş kartuşlar vardır. Kartuşların arasında, üzerinde kıvrık dallar, "S" ve "C" kıvrımlardan süslemeler yapılmış, mavi zeminli bir alanla bulunmaktadır. Ana bordürde bulunan kartuşlar içteki ince bordüre bağlanmaktadır. Bu ince bordür hacimli üçgen bir süsleme ile bezenmiştir.

En dışta bulunan ince bordürün içi, küçük kalp motifleriyle süslüdür.

Tamamen Avrupa tarzı motiflerle süslü olan bu Hereke halısının çiçek, motifleriyle, bordürleri sınırlayan motiflerin ve çizgilerin kabartma olarak yapılması halının II Abdülhamid'in İngiliz halılarının yerine dokunmasını emrettiği halılardan olduğu düşündürmektedir.

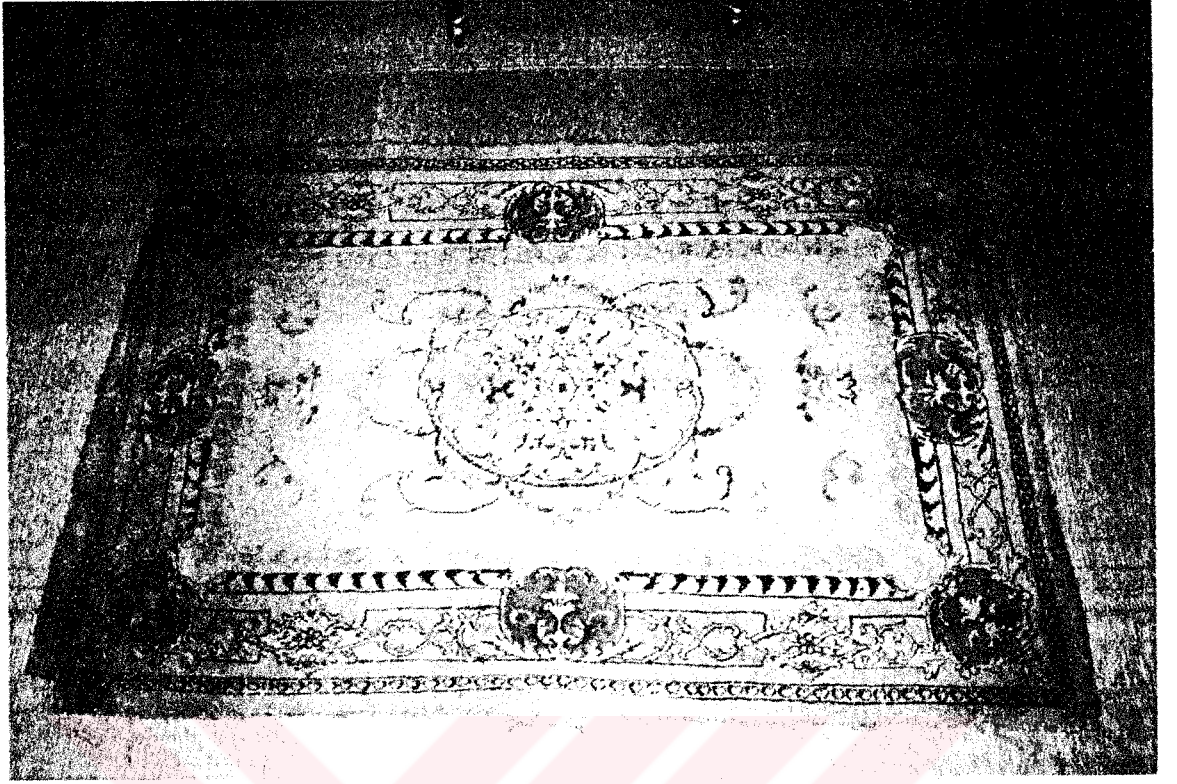


Foto: 46 93.635 Envanter numaralı halı

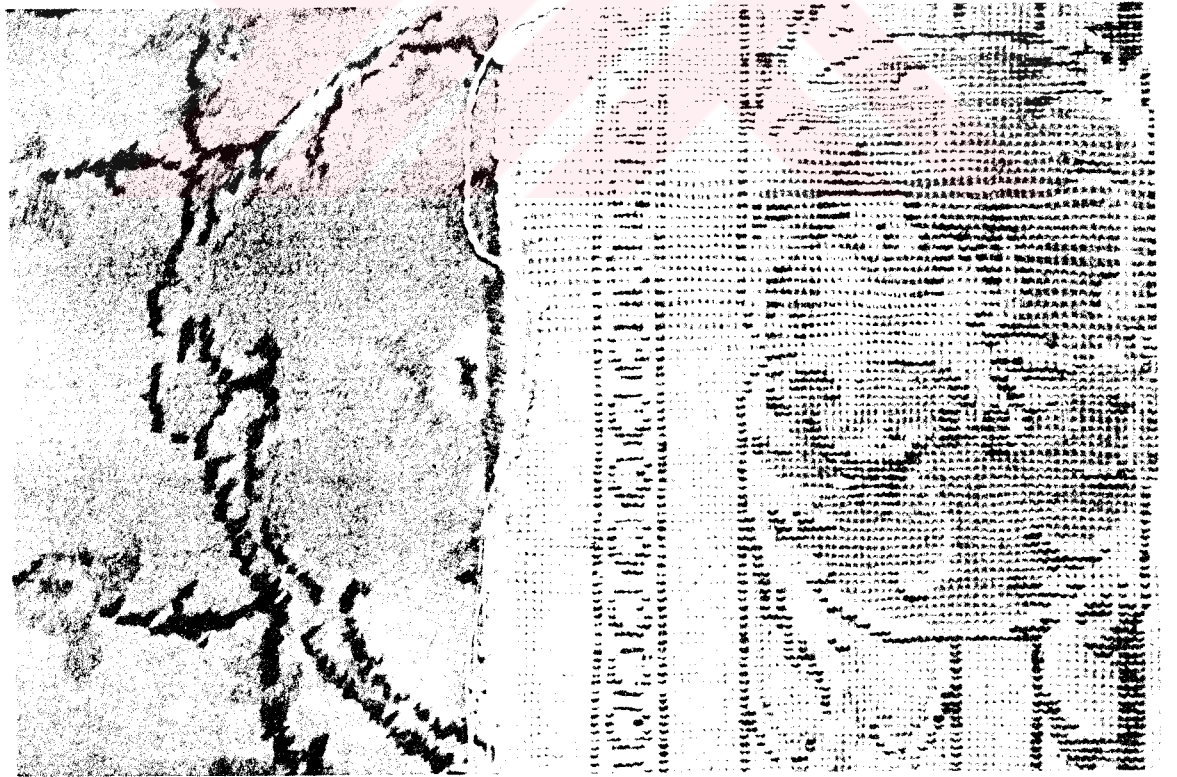
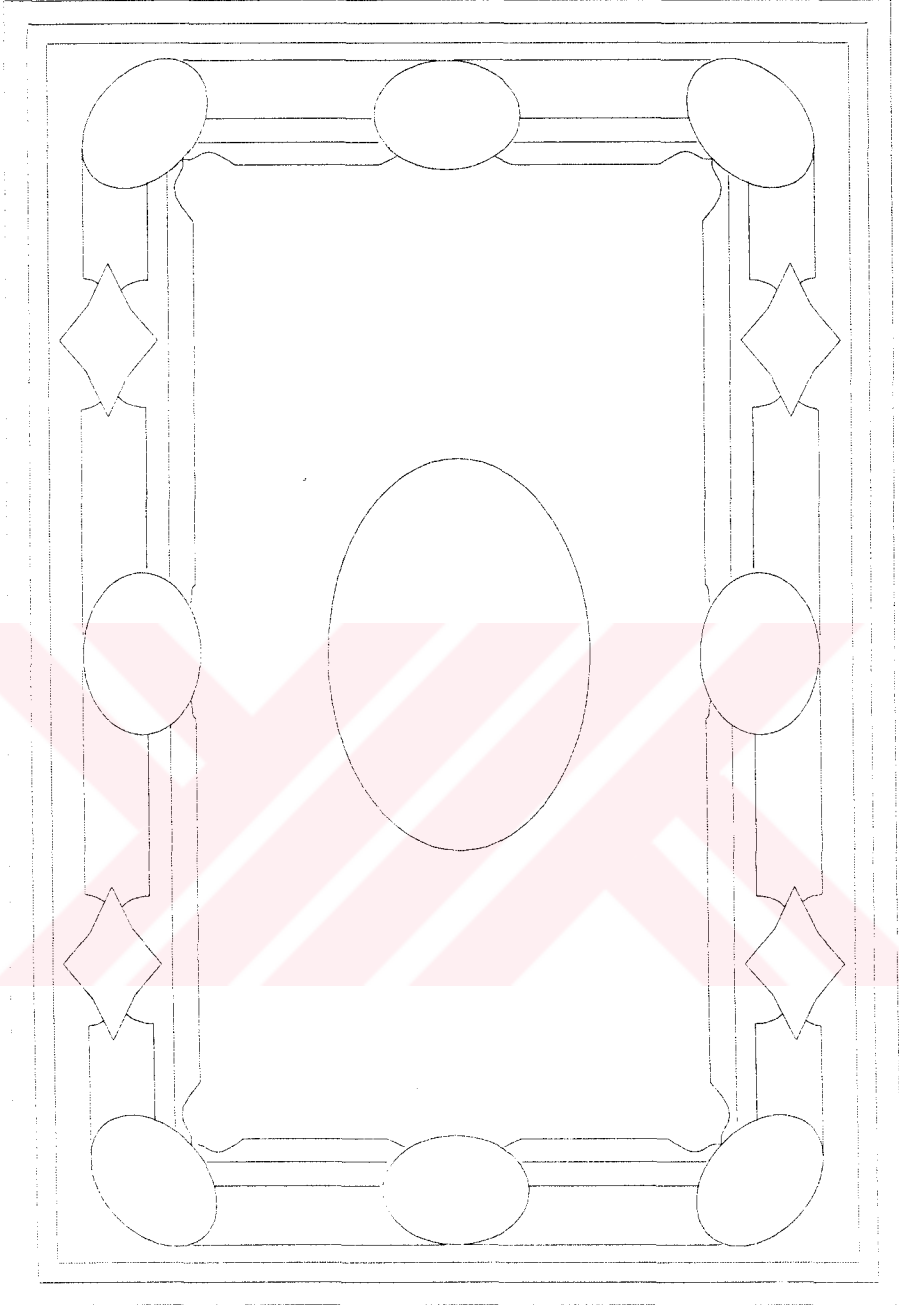


Foto: 47 93.635 Envanter numaralı halının arka tarafı



Şekil: 19 93.635 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No : 17
Envanter No : 11.775
Nerede Sergilendiği : 31. Oda (Kırmızı Oda)
Yöre / Üretildiği Yer : Hereke
En x Boy : 117 x 200 cm
Düğüm Şekli : Türk düğümü
Kalite : 58 x 51 düğüm/dm²
Dönemi : 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde : **Çözü** **Atkı** **İlme**
İpek İpek İpek

Kullanılan Renkler : Pembe, açık pembe, kırmızı, eflatun, lacivert, mavi, açık mavi, açık sarı, krem.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Halıda kullanılan kompozisyon Osmanlı cilt sanatında sıkça rastladığımız şemse ve salbek motiflerinden oluşan cilt kapağı kompozisyonu şeklindedir. Klasik Osmanlı kompozisyon düzeninin kullanıldığı bu halıda tamamen Avrupa tarzı motifler kullanılarak bir sentez oluşturulmuştur.

Halıda kullanılan dairesel biçimli şemse motifinin içi, ortada bir çiçek ve ondan çıkan natüralist dal, yaprak ve çiçek motifleriyle bezenmiştir. Şemse motifinin altında ve üstünde salbek motifleri bulunmaktadır. Salbek motiflerinin içi de merkezi bir çiçek motifinden çıkan natüralist çiçeklerle bezenmiştir.

Madalyonun dışında kalan alanda, ince dallar üzerinde yer alan natüralist çiçek ve yaprak motifleri bulunmaktadır.

Halının köşelerinde kıvrık dallarla paftalanmış ¼ köşe madalyonların içi de kıvrık dallar ve natüralist çiçeklerle süslenmiştir.

Halının bordür bir ana bordür ile onun iki yanında ana bordürden çok az dar, birbirinin aynısı iki bordürden oluşmaktadır.

Ana bordürün içi krem zeminlidir ve kıvrık dallardan oluşan kartuşlar ile onların arasına yerleştirilmiş kıvrık bir dal üzerindeki natüralist çiçek ve yaprak motiflerinden oluşan düzenlemenin tekrarı ile bezenmiştir.

İnce bordürler pembe zeminli olup bordürün içi natüralist bir çiçek motifinin tekrarı ile süslenmiştir.

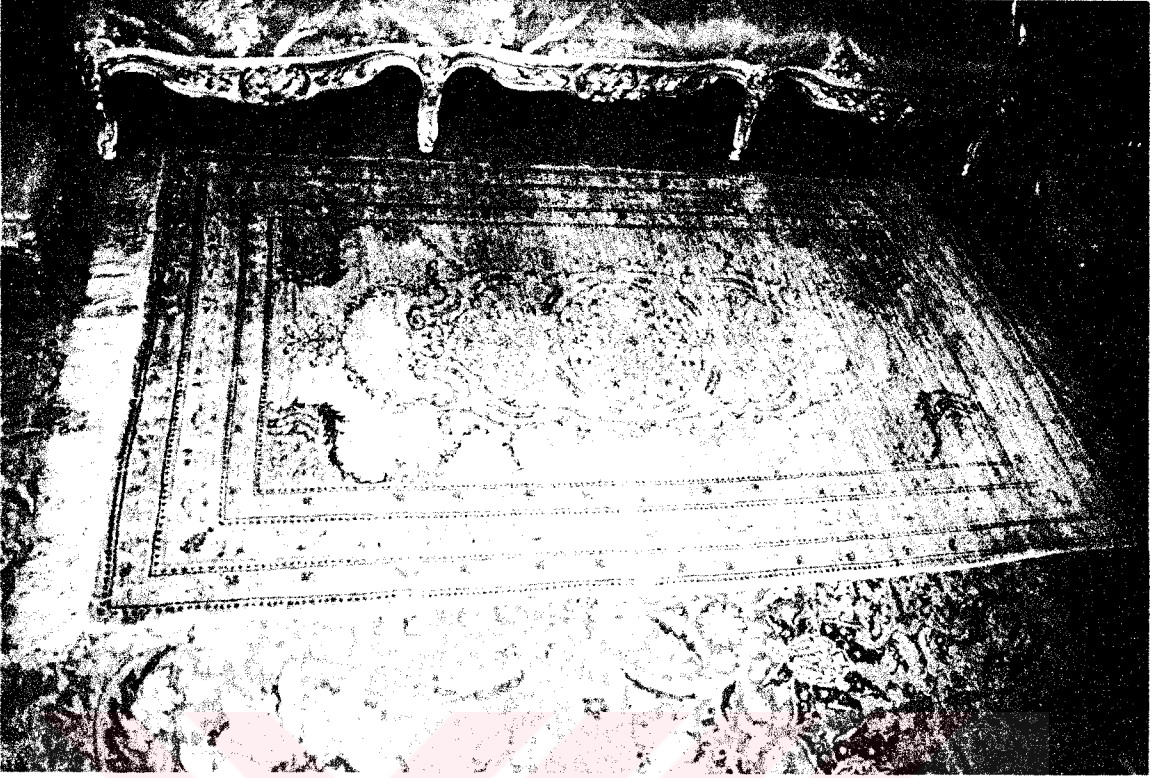


Foto: 48 11.775 Envanter numaralı halı

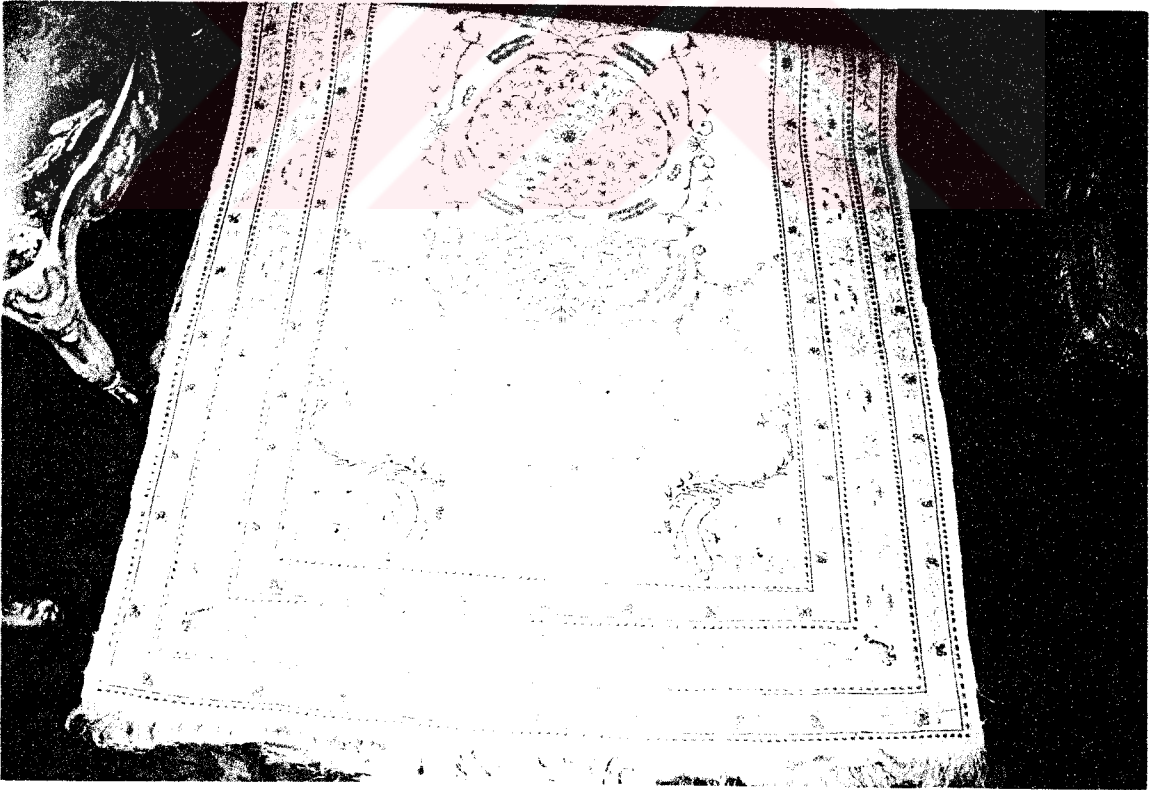
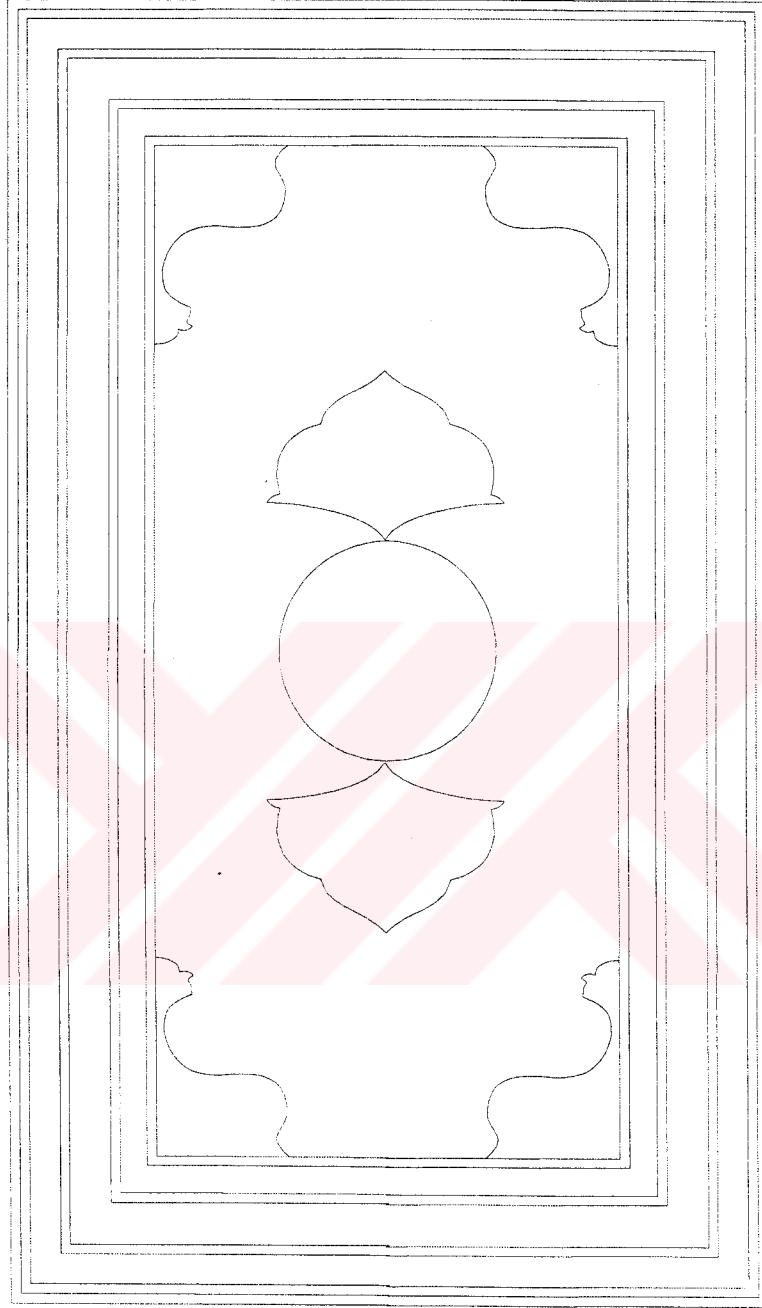


Foto: 49 11.775 Envanter numaralı halının arka tarafı



Şekil: 20 11.775 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 18
Envanter No	: 13.709
Sergilendiği Yer	: 110. Oda
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 590 x 670 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: Alınamıyor. (Altına bakılamadığı için)
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Açık mavi, lacivert, bordo, krem, turuncu, pembe, yeşil, açık haki yeşil, altın sarısı, kahve.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

$\frac{1}{4}$ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır. Halının köşelerinde ayrıca $\frac{1}{4}$ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Halıda yarı stilize çiçekler kimi yerde iki boyutlu, konturlu olarak kullanılırken; kimi yerde de hacim verilerek renklendirilmiştir. Bu uygulama ve bordürde kullanılan kartuş şekilleri haliya Avrupa tarzı halılar benzeri bir görünüm katmaktadır.

Halının ortasında bulunan madalyon, halının köşelerinde bulunan $\frac{1}{4}$ köşe madalyonların birleşiminden meydana gelmiştir. Madalyonun ortasında bir penç motifi ve bu motiften çıkarak madalyonun dört tarafına uzanan çiçek buketi motifleri yer almaktadır. Bu buket motiflerinin etrafında içi yarı stilize çiçek motifleriyle süslü, organik girinti ve çıkıntılı alanlar bulunmaktadır. Bu paftaların etrafını ve aralarını yine yarı stilize çiçekler çevrelemektedir.

Halının bordür kısmı, üçü kalın olmak üzere toplam 9 bordürden oluşmuştur.

Ortadaki kalın bordür açık mavi zeminlidir ve içi natüralist çiçek motifleriyle süslenmiştir. Diğer kalın bordürler geometrik hatlara sahip kartuşların aralarına kıvrık dallardan oluşmuş kartuşların yerleştirilmesiyle meydana getirilmiştir. Kartuşların içi stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir.

Arada bulunan dört ince bordür, sıralı penç motiflerinin birbirine dallarla bağlandığı, goncagüller ve yaprak motifleriyle bezenmiştir.

En dış ve en içte bulunan ince bordürler ise, geometrik bir dal üzerine yerleştirilmiş yarı stilize çiçek motifleriyle süslüdür.

Halının ebatlarını büyütme amacıyla haliya ayrıca ek bordürler yapılmıştır. Bu şekilde halı odanın tamamını kaplamaktadır. Ek bordürde kullanılan renkler

halıda kullanılan renklere uyum sağlamaktadır. Ek bordür bir kalın bordür ile birbirinin aynısı ince bordürlerden oluşmaktadır. Kalın bordür, kıvrık dallardan oluşmuş kartuşlar ve bu kartuşların arasını dolduran farklı kartuşlarla paftalanmıştır. Kartuşların içi yarı stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir.

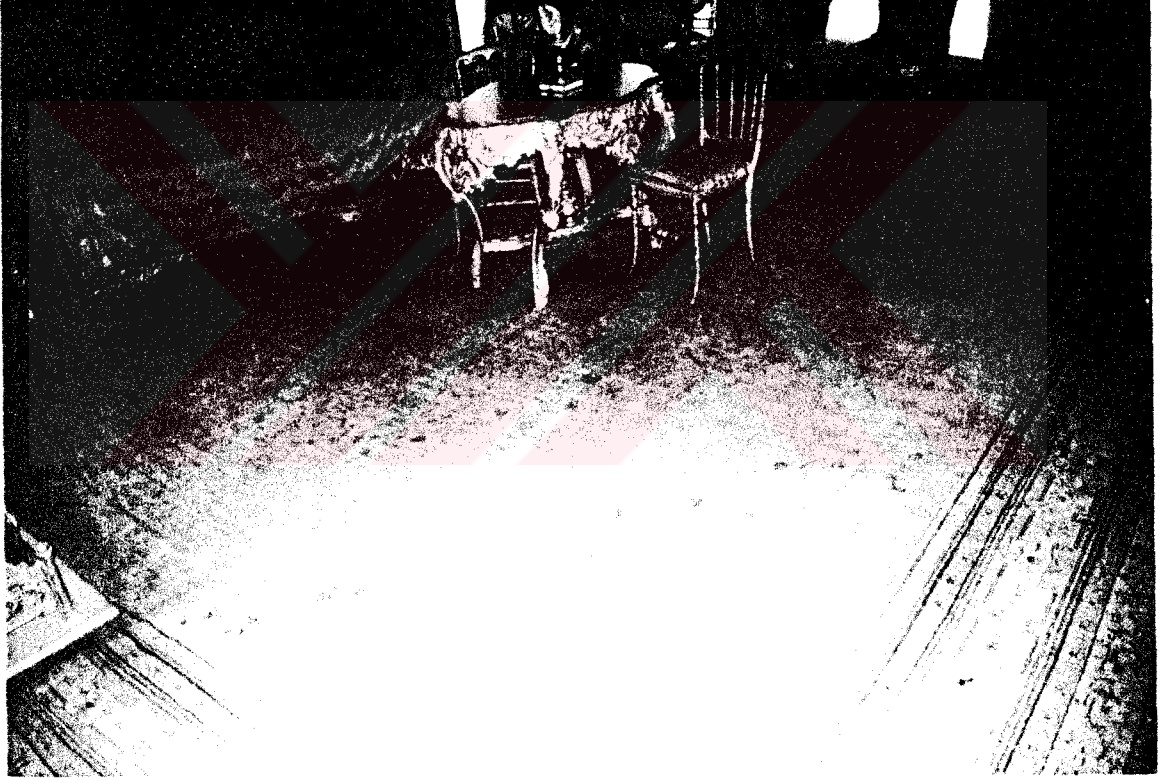


Foto: 49 13.709 Envanter numaralı halı



Foto: 50 13.709 Envanter numaralı halinin madalyonu

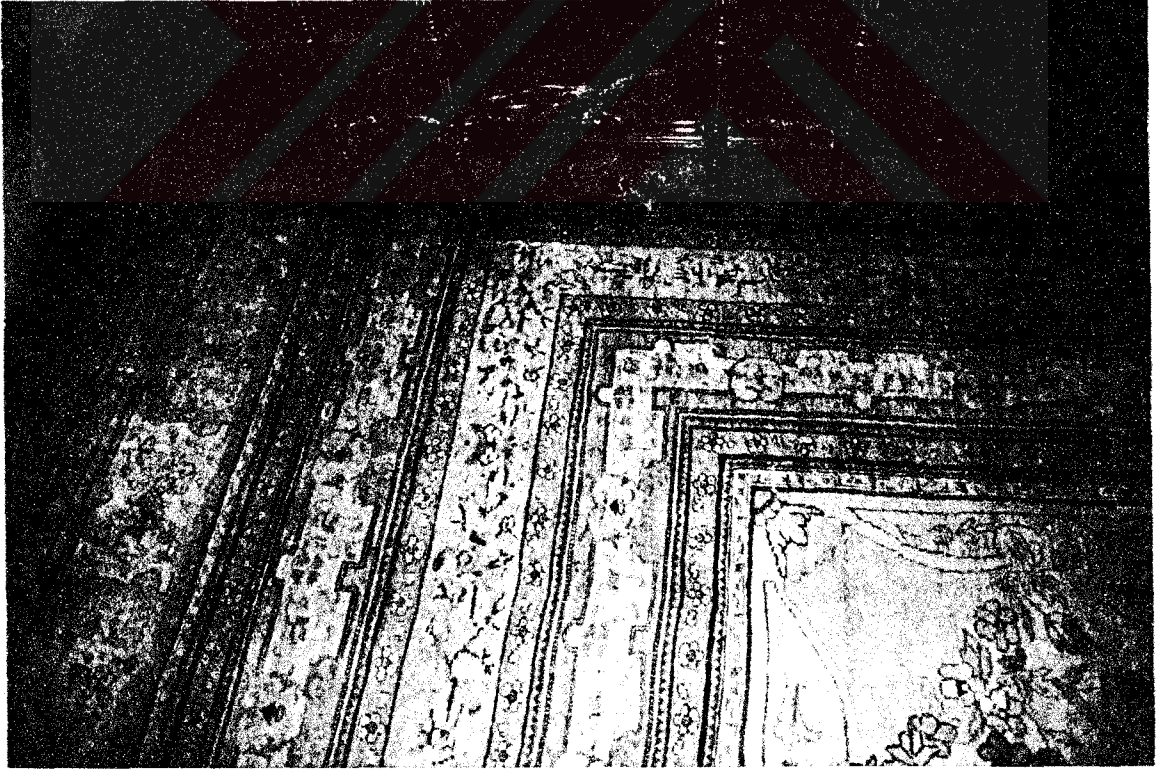
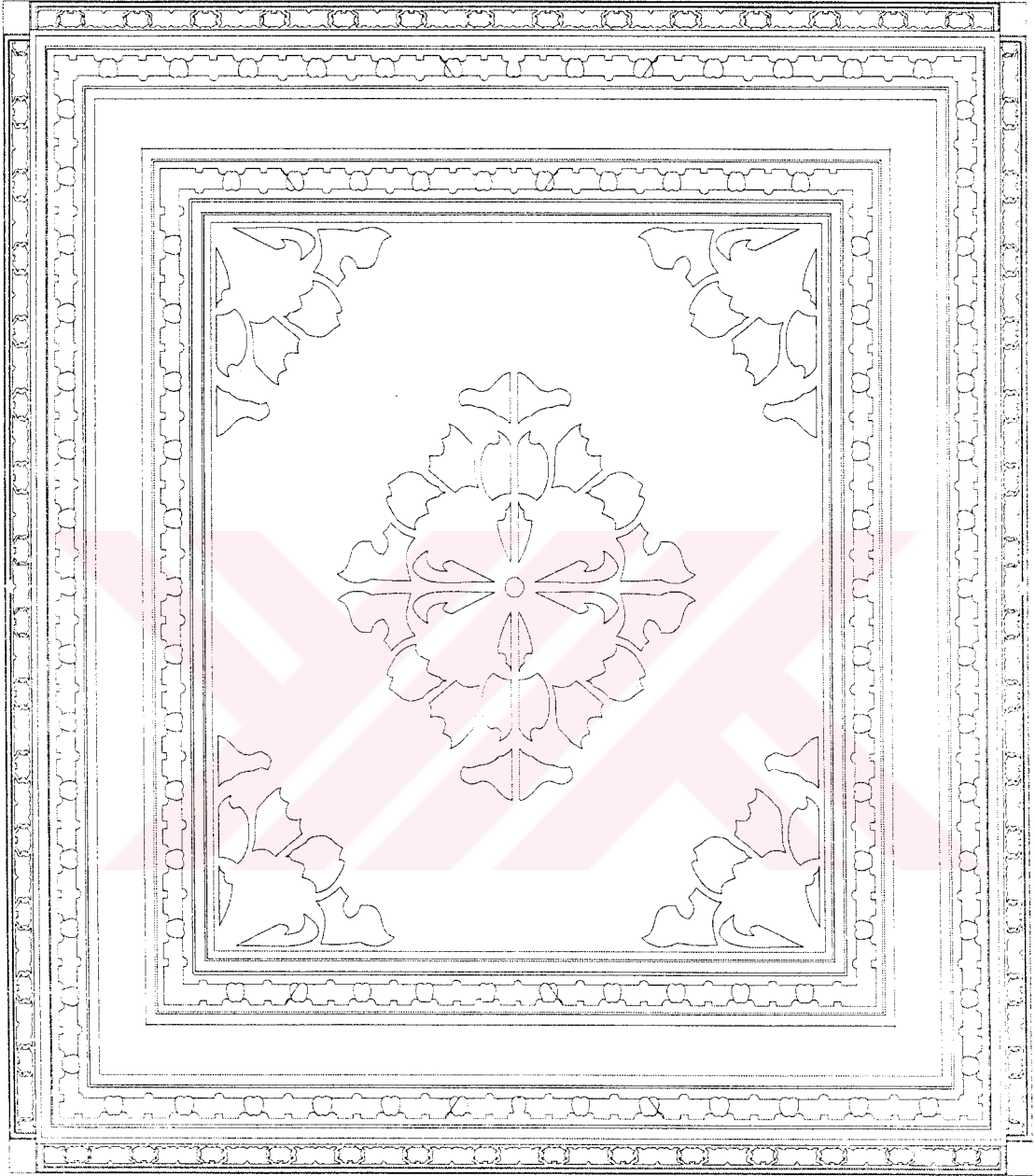


Foto: 51 13.709 Envanter numaralı halinin bordür kısmı



Şekil: 21 13.77 Envanter numaralı halinin kompozisyon planı

No	: 19
Envanter No	: 13.77
Nerede Sergilendiği	: 63. Oda (Valide Sultan Yatak Odası)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 560 x 575 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 32 x 30 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : halının odaya uyması için bordürlerinde ekler var. Kırmızı, pembe, yavruazı, açık mavi, yeşil, açık yeşil, sarı, altın sarısı, krem, lacivert.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup ortasında ve köşelerinde madalyonlar bulunmaktadır.

Kullanılan motifler naturalist, çiçekler ve kıvrım dallardan oluşan Avrupa stili motiflerdir.

Ortadaki elips şeklinde madalyonun iki çerçevesi bulunmaktadır. Dıştaki çerçeve naturalist çiçeklerden ve dallardan oluşurken, içteki çerçeve sıralı kenger yaprağı dizisinden meydana gelmiştir. Madalyonun ortasında güllerden dairesel bir bezeme yer almaktadır. Bu bezemeden çeşitli natüralist çiçekler çıkarak madalyon zeminini doldurmaktadır.

Halının köşelerinde kullanılan ¼ köşe madalyonların çevresi kıvrık dallar ve geometrik bağlantılarla sınırlandırılmıştır. İçinde naturalist çiçekler ve kıvrık dallardan oluşan bezemeler bulunmaktadır.

Halının zemin boşluğu diyagonal ve alternatif şekilde serpmeye gül motifleriyle doldurulmuştur.

Bordür kısmı, bir ana bordür ile çevresinde yer alan üçer ince bordürden oluşmaktadır. Halıya ayrıca bir kalın ve onun iki yanında ince iki bordürden oluşan bir kısım eklenmiştir.

Halının ana bordür "S" kıvrık dallardan oluşan içi gül ve natüralist çiçeklerle süslenmiş kartuşlarla paftalanmıştır. Kartuşların arasında kalan boşluklarda ise kurdela ile bağlanmış natüralist bir çiçek demeti kullanılmıştır.

İnce bordürlerden ortada bulunan bordür içinde "S" çizen bir dal üzerine yerleştirilmiş küçük bir çiçek motifinin tekrarı kullanılmıştır.

Halıya eklenen bordürde kalın bordürün içi kıvrık dallarla paftalanmış kartuşlar ve bu kartuşların arasındaki alanı bir çizgiyle ayıran başka bir kartuş göze çarpmaktadır. Kartuşların içini stilize çiçek motifleri bezemektedir. İnce bordürlerde "S" çizen bir dal üzerine alternatif şekilde yerleştirilmiş stilize çiçek motifi ve yapraklar kullanılmıştır.





Foto: 52 13.77 Envanter numaralı halinin madalyonu

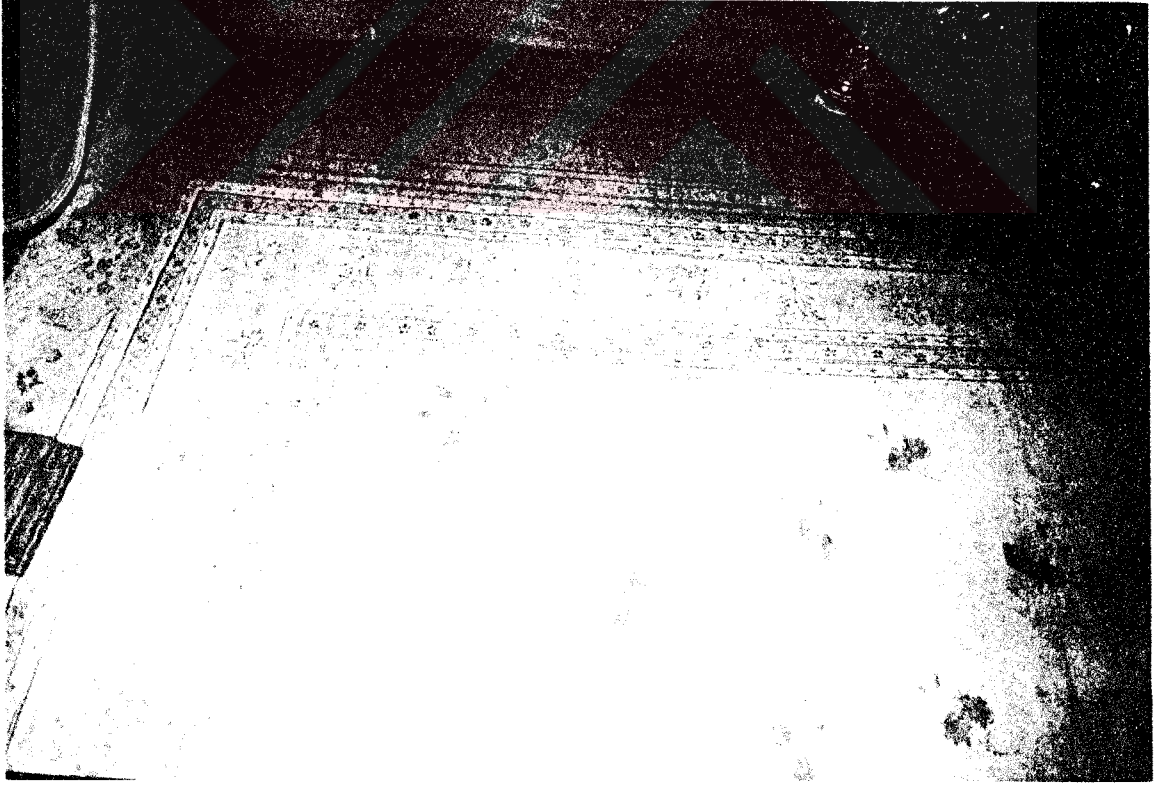
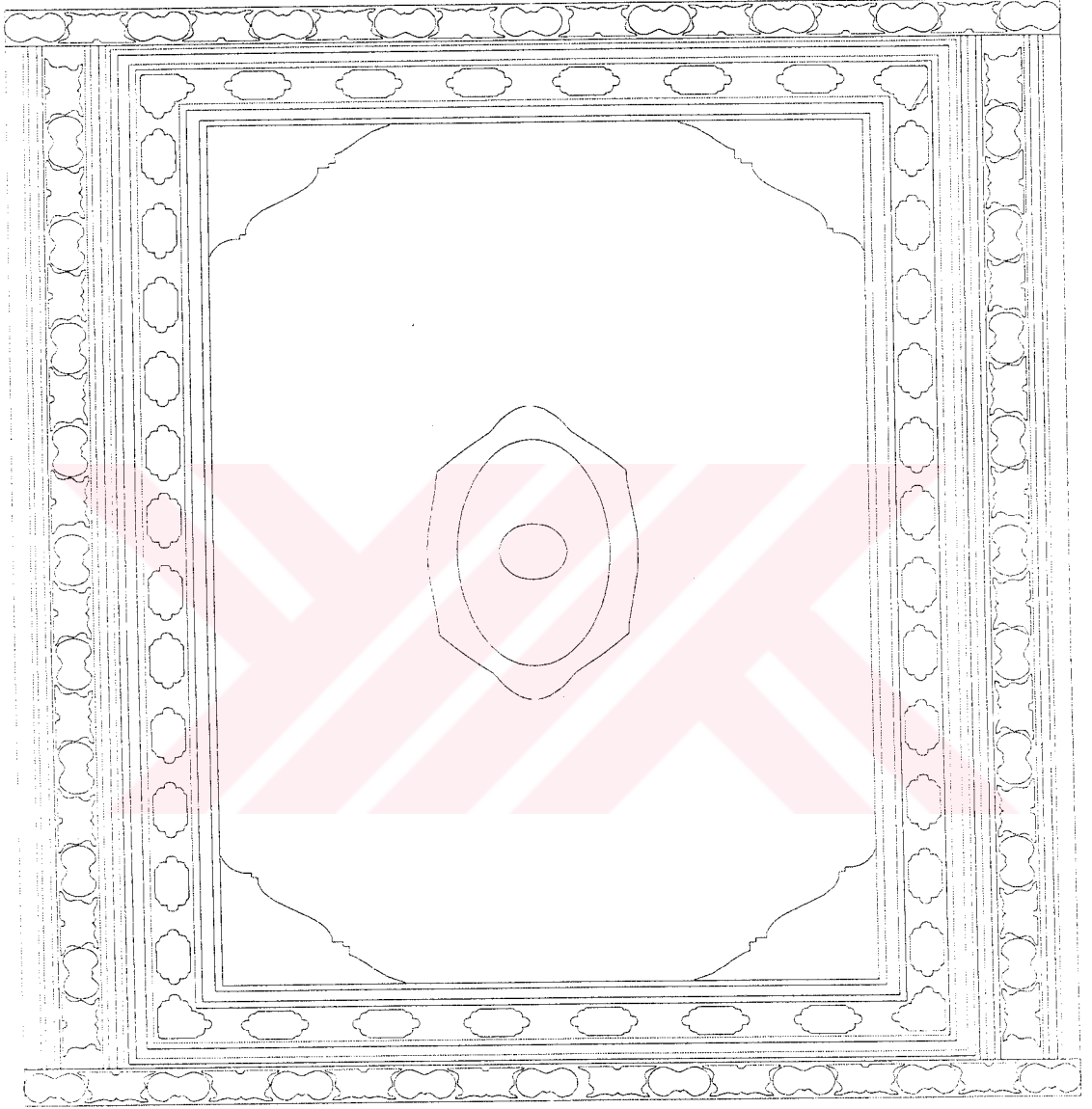


Foto: 53 13.77 Envanter numaralı halinin bordür kısmı



Şekil: 22 13.77 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 20
Envanter No	: 33.15
Sergilendiği Yer	: 68. Oda (Mavi Oda)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 600 x 1030 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 21 x 27 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Lacivert, kırmızı, pembe, altın sarısı, açık kahverengi, açık mavi, yeşil, açık yeşil, krem, gülkurusu.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Ortada bulunan madalyon rumî motifi ile paftalanmış, paftalanan alanların içi yarı stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir. Madalyonun uçlarından yine stilize çiçek motifleri çıkmaktadır.

Halının köşelerindeki ¼ köşe madalyonların içi kıvrık çizgilerle paftalanarak, paftaların içi yarı stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir. Köşe madalyonların hemen üstünde yine kıvrım çizgilerle paftalanmış ve içleri yarı stilize çiçek motifleriyle süslenmiş birer motif yer almaktadır.

Halıda iki kalın ve en dışta bir ince olmak üzere toplam 3 bordür bulunmaktadır.

İç kısımda bulunan kalın bordürün içi boş, yanında yer alan bordürün çerçevesinden bu bordür içine kıvrık çıkıntılar taşmaktadır. Ortada bulunan kalın bordürün köşelerinde ve orta kısımlarında kıvrık dallarla paftalanmış içi yarı stilize çiçeklerle süslü kartuşlar yer almaktadır. Bu kartuşların arasındaki alanı paftalayan kartuşların içi ise naturalist çiçek motifleriyle bezenmiştir.

En dışta bulunan ince bordürün içi "S" şeklinde sürekli bir dal üzerine sıralanmış çiçek ve yaprak motifleriyle süslüdür.



Foto: 54 33.15 Envanter numaralı halinin madalyonu



Foto: 55 33.15 Envanter numaralı halının köşesi

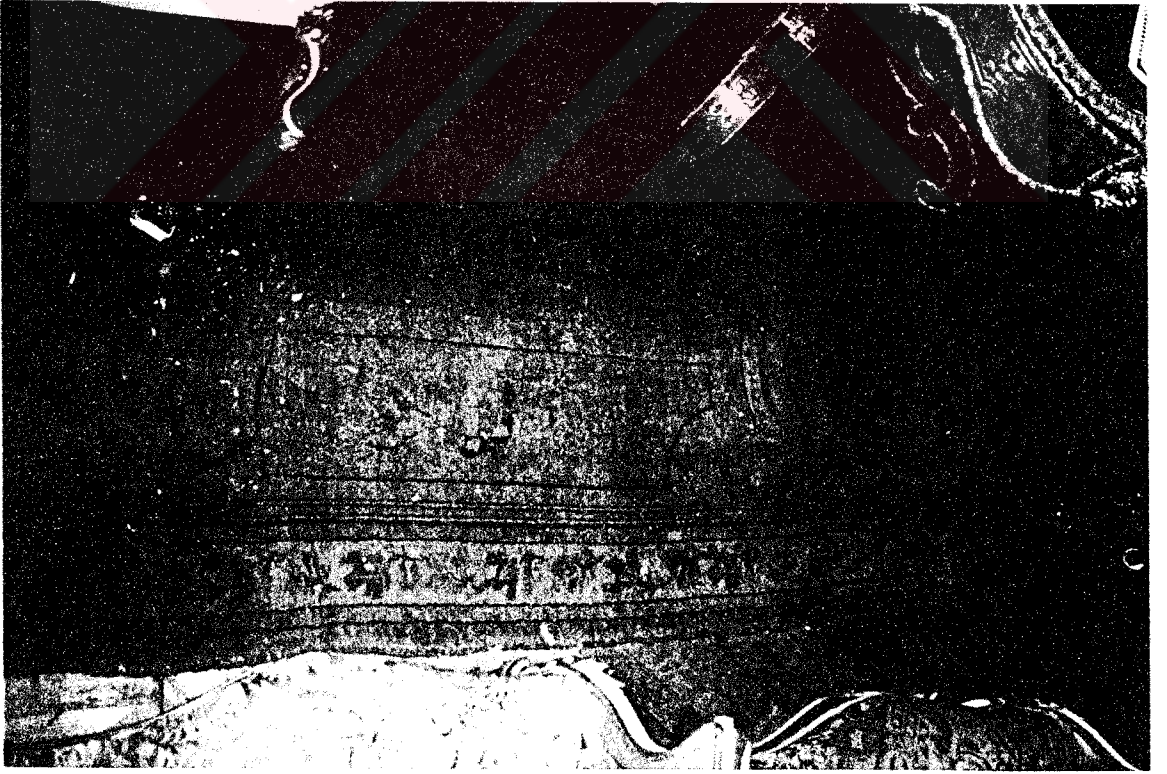
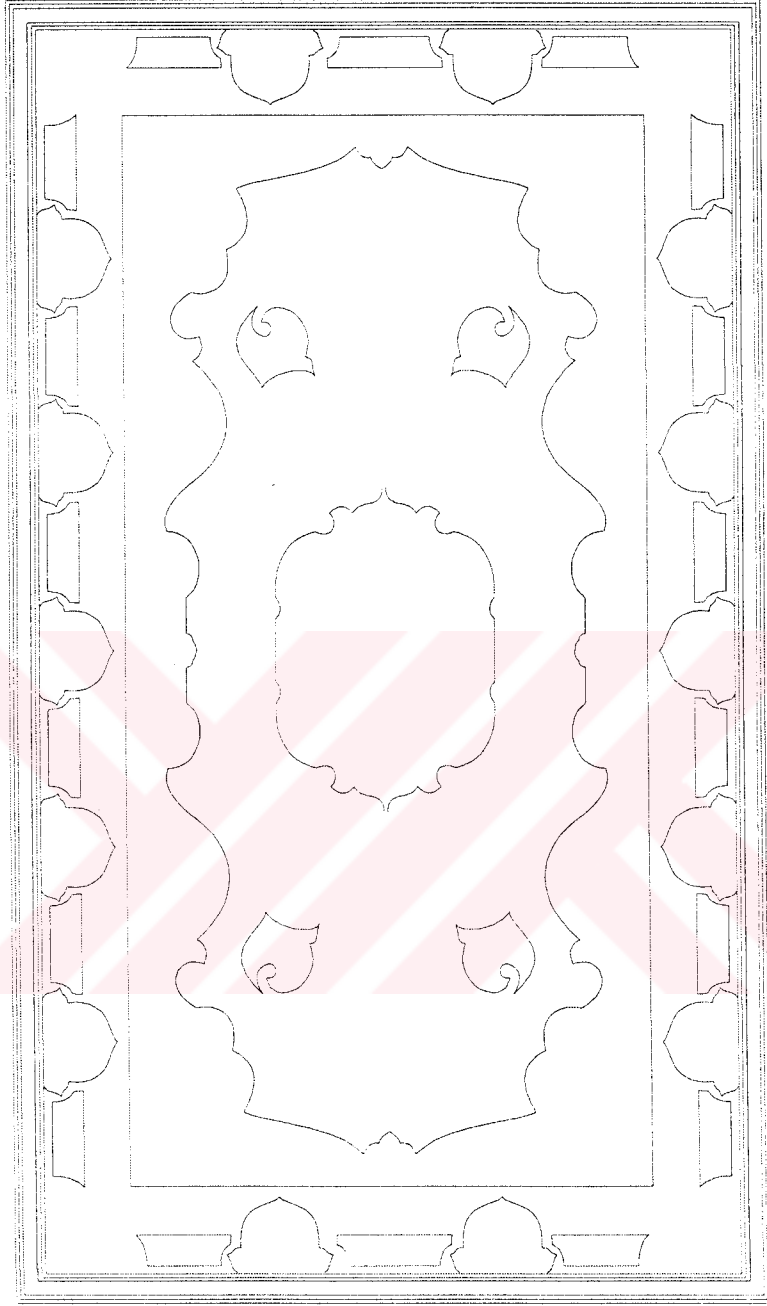


Foto: 56 33.15 Envanter numaralı halının bordür kısmı



Şekil: 23 13.725 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 21
Envanter No	: 13.725
Nerede Sergilendiği	: 111. Oda
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 400 x 545 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 27 x 30 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Pembe, camgöbeği, açık mavi, krem, yeşil, açık yeşil, altın sarısı, bej, lacivert.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır. Halıda kullanılan motifler, yarı stilize çiçekler ve rumi motiflerinin Rokoko stili "C" ve "S" kıvrım motifler ile birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur.

Madalyonun çerçevesinde Rokoko tarzı kıvrımlı motifler, madalyonun altında ve üstünde bulunan rumi tepelik motifleri ile birlikte kullanılmıştır. Bu tepelik motifleri madalyonun içinde bulunan başka bir rumi düzenleme ile bağlantılıdır. Madalyonun içinde bulunan boşlukları yarı stilize çiçek motifleri doldurmaktadır.

Halının köşeleri ile kenarlarını Rokoko stili kıvrımlardan oluşan bir çerçeve sınırlandırmaktadır. Bu çerçeve ile bordürler arasında kalan boşlukta köşe madalyonların bulunduğu kısmı yarı stilize çiçek motiflerinden birer buket motifi bezerken, kenarlarda kalan alanları yarı stilize çiçeklerden oluşan motifler süslemektedir.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında bulunan birbirine benzer ince bordürlerden oluşmaktadır. Ana bordür, içlerinde yarı stilize çiçekler bulunan amorf rokoko kartuşlar ile bunların arasını süsleyen yarı stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir.

İnce bordürler ise sıralı şekilde küçük yarı stilize bir çiçek motifiyle bezelidir.



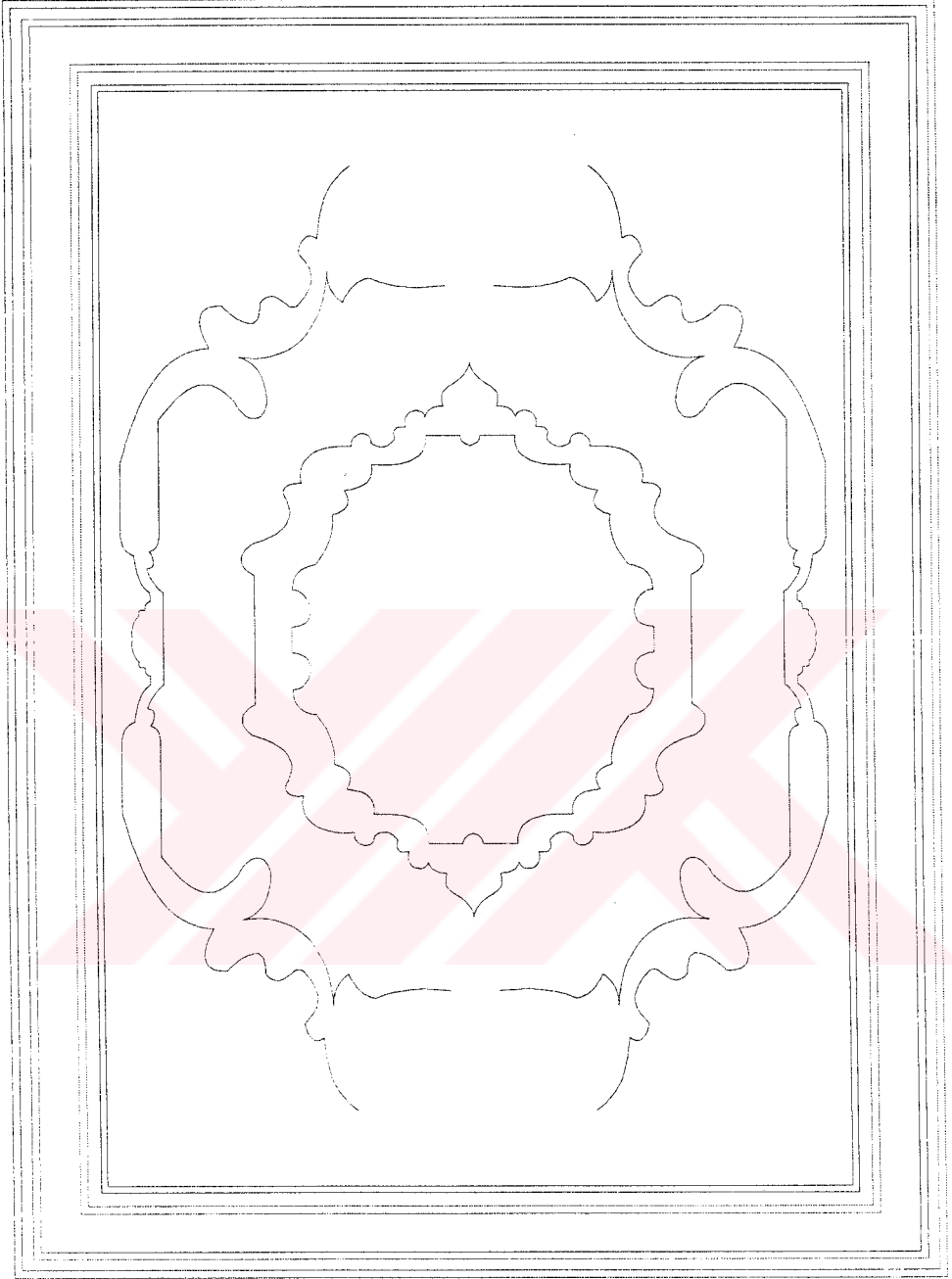
Foto: 57 13.725 Envanter numaralı halinin madalyonu



Foto: 58 13.725 Envanter numaralı halının köşesi



Foto: 59 13.725 Envanter numaralı halının bordür kısmı



Şekil: 24 13.725 Envanter numaralı kalının kompozisyon planı

No : 22
Envanter No : 32.103
Nerede Sergilendiği : 39. Oda (Zülvecheyn Salon)
Yöre / Üretildiği Yer : Hereke
En x Boy : 470 x 570 cm
Düğüm Şekli : Türk Düğümü
Kalite : 35 x 31 düğüm/dm²
Dönemi : 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde : **Çözü** **Atkı** **İlme**
Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Kırmızı, lacivert, camgöbeği mavi, pembe, sarı, kahverengi, krem, haki yeşil.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup madalyonlu bir kompozisyona sahiptir.

Halıda Osmanlı süsleme motiflerinden biri olan rumi ile Avrupa tarzı natüralist çiçek motifleri, kıvrık dallar, buket ve vazo formları, birlikte kullanılarak bir sentez oluşturulmuştur.

Halının madalyonu elips şeklindedir. Madalyonun içini rumi motifi paftalara ayırır. Bu motif madalyonun çerçevesindeki Avrupa tarzı düzenleme ile birleştirildiğinde, Osmanlı süsleme tarzından farklı bir biçim oluşturmaktadır. Madalyonun içindeki boşluklar ile rumi motifinin içi natüralist çiçek motifleri ile bezenmiştir. Ayrıca madalyonun altında ve üstünde kıvrık dallar yer almaktadır.

Halının zemininde, köşelerde ve kısa kenarların ortasından çıkan vazo ve buket formunda, içinden Avrupa tarzı natüralist çiçeklerin çıktığı Rokoko stili bir bezeme yer almaktadır.

Halının zemininde serpmeler olarak yerleştirilmiş, kurdelalı çiçek buketleri vardır.

Bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında bulunan daha ince bordürlerden oluşmaktadır. Ana bordürün içi, birbirini takip eden kıvrık dallarla, bunların birleşim yerlerine yerleştirilmiş birer çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir.

Zemin tarafında bulunan ince bordürün içinde sıralı yuvarlaklar yer alır. Ana bordürle bu ince bordür, arasında çok ince bir bordür ve içinde sıralı küçük kareler

vardır. En dışta bunun ince bordürün zemini "S" çizen sıralı bir dal üzerine yerleştirilmiş natüralist çiçek motifleriyle bezelidir.



Foto: 60 32.103 Envanter numaralı halı

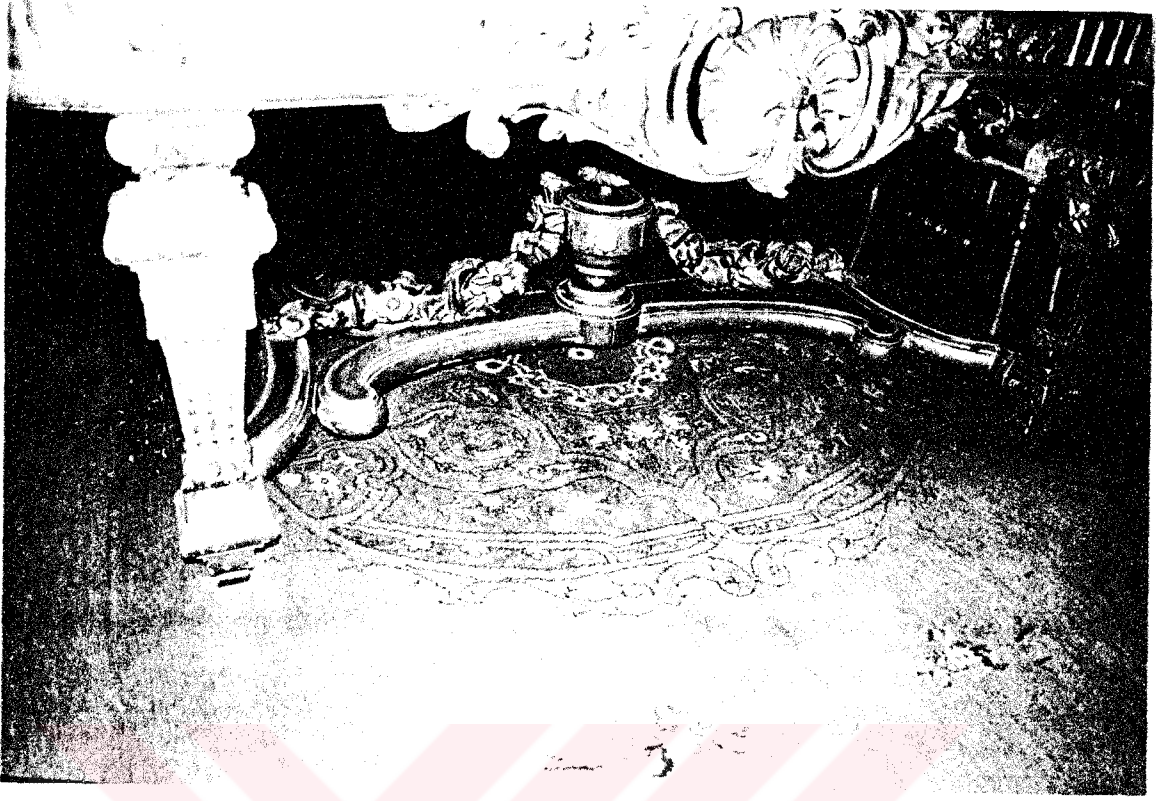
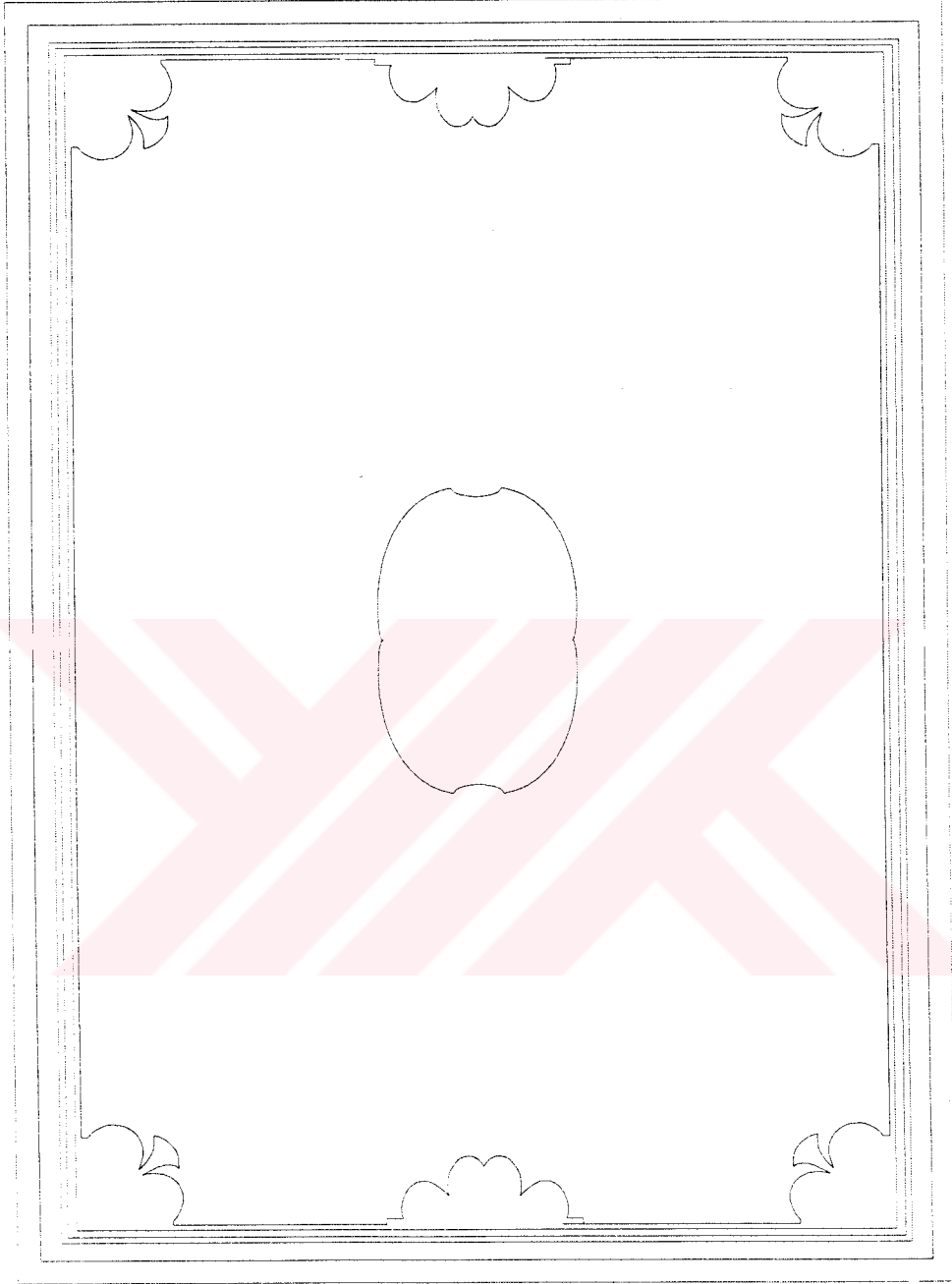


Foto: 61 32.103 Envanter numaralı halının madalyonu



Foto: 62 32.103 Envanter numaralı halının bordürü



Şekil: 25 32.103 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 23
Envanter No	: 13.198
Sergilendiği Yer	: 1. Oda (Medhal Salonu)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 200 x 362 cm
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü
Kalite	: 52 x 54 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Yün Yün Yün

Kullanılan Renkler : Pembe, kırmızı, açık mavi, yeşil, yavruazi, krem, açık yeşil, altın sarısı.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

¼ simetrik şekilde tasarlanmış madalyonlu bir halıdır. Halıda Osmanlı süsleme motiflerinden rumi, hatai, penç, stilize çiçek motifleri ile Avrupa tarzı farklı bir düzenleme kullanılarak bir sentez oluşturulmuştur.

Halının madalyonu elips şeklindedir ve içi rumi motifleriyle paftalara ayırmıştır. Rumi motiflerinin içinde kalan boşluklar hatai, penç, stilize çiçek ve yaprak motifleri ile bezenmiştir.

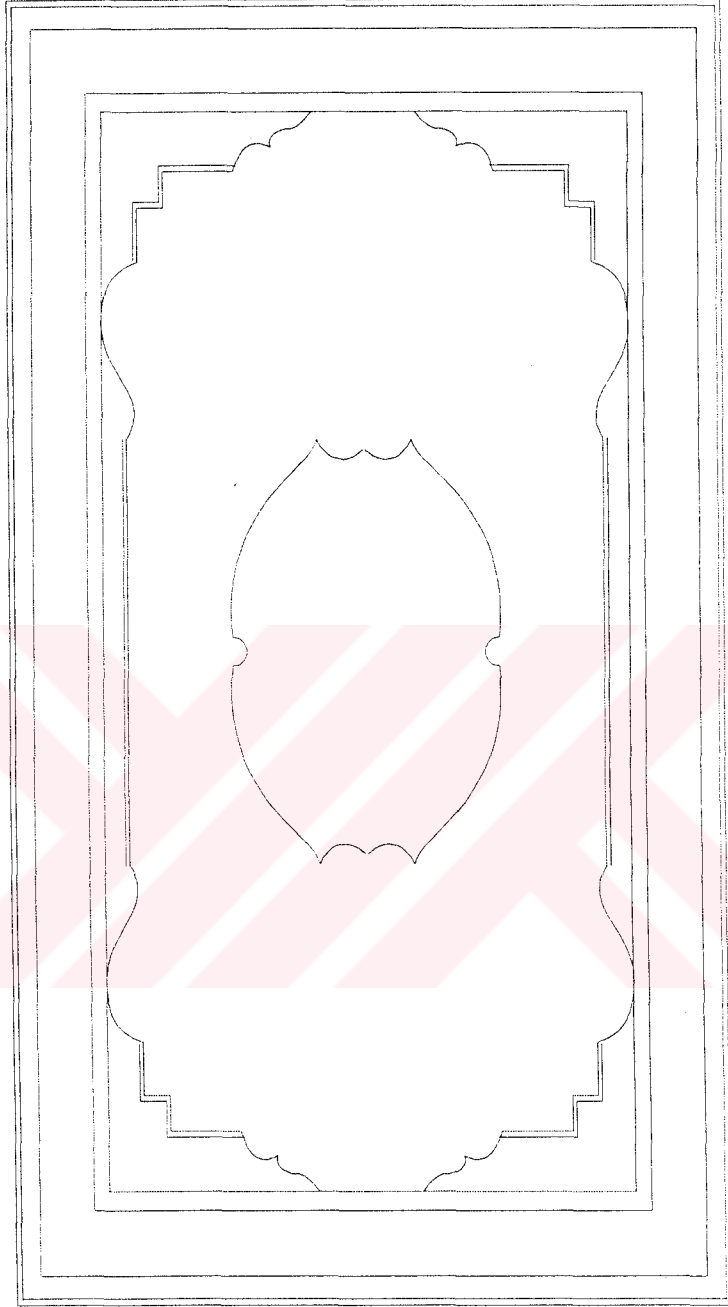
Madalyonun uçlarında birer çiçek motifi ve bundan çıkan dal ve yaprak motifleri yer almaktadır. Halının zemininin köşelerinde ve kenarlarında kıvrık dallar, düz çizgiler ve stilize çiçeklerle oluşturulmuş bir bezeme bulunmakta, köşelerde ayrıca bir buket motifi de yer almaktadır.

Bordür kısmı, bir ana bordür ve onun iki yanında ince iki bordürden oluşmaktadır. Ana bordür, Avrupa tarzı "C" ve "S" motiflerinden oluşan kartuşlarla bezenmiştir. Kartuşların içi, stilize çiçek ve yaprak motifleriyle süslenmiştir.

İnce bordürlerin içi tek bir dal ve üzerindeki natüralist üsluptaki çiçek motifinin alternatif düzende sıralanması ile bezenmiştir.



Foto: 63 13.198 Envanter numaralı halı



Şekil: 26 13.198 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 24
Envanter No	: 32.508
Sergilendiği Yer	: 39. Oda (Zülvecheyn Salon)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 378 x 466 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 20 x 22 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İme Yün Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Pembe, kırmızı, mor, açık yeşil, cam göbeği mavi, mavi, krem, yavruazı, gül kurusu, açık sarı.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Halıda Osmanlı süsleme motiflerinden rumi, hatai, penç ve stilize çiçek motifleri ile tamamen natüralist bir çiçek dalı zeminde serpmeye bir şekilde kullanılarak Avrupa tarzı halılara yakın bir tasarım oluşturulmuştur.

Halının merkezinde dilimli bir açık mavi zeminli bir şemse bulunmaktadır. Şemsenin altında ve üstünde ise büyük birer salbek motifleri yer alır. Salbek motifinin içinde stilize çiçek motifleri bulunmaktadır.

Halının köşelerinde bulunan çeyrek madalyonlar dilimli şekilde paftalanmıştır. Madalyonların içi rumi, hatai ve stilize çiçek motifleri ile süslenmiştir.

Halının zeminindeki boş alan natüralist bir çiçek dalının serpmeye şekilde yerleştirilmesiyle doldurulmuştur.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun her yanında birbirinin aynısı iki ince bordür ve bunların aralarında ise çok ince, alternatif sıralı üçgenlerden oluşan başka bir ince bordürden oluşmaktadır.

Ana bordür, sıralı şekilde yerleştirilmiş penç ve hatai motifleri ve bunları birbirine bağlayan dal ve bu dal üzerine yerleştirilmiş stilize çiçek ve yaprak motifleri ile bezenmiştir.

İnce bordürler ise alternatif sıralı stilize çiçek motifleri ve bu çiçekleri birbirine bağlayan dal ve yaprak motifleri ile süslüdür.

*Halının bordürleri halının eni boyunca kesilmiş olup, sonradan bu kısımlara saçak yapılmıştır.

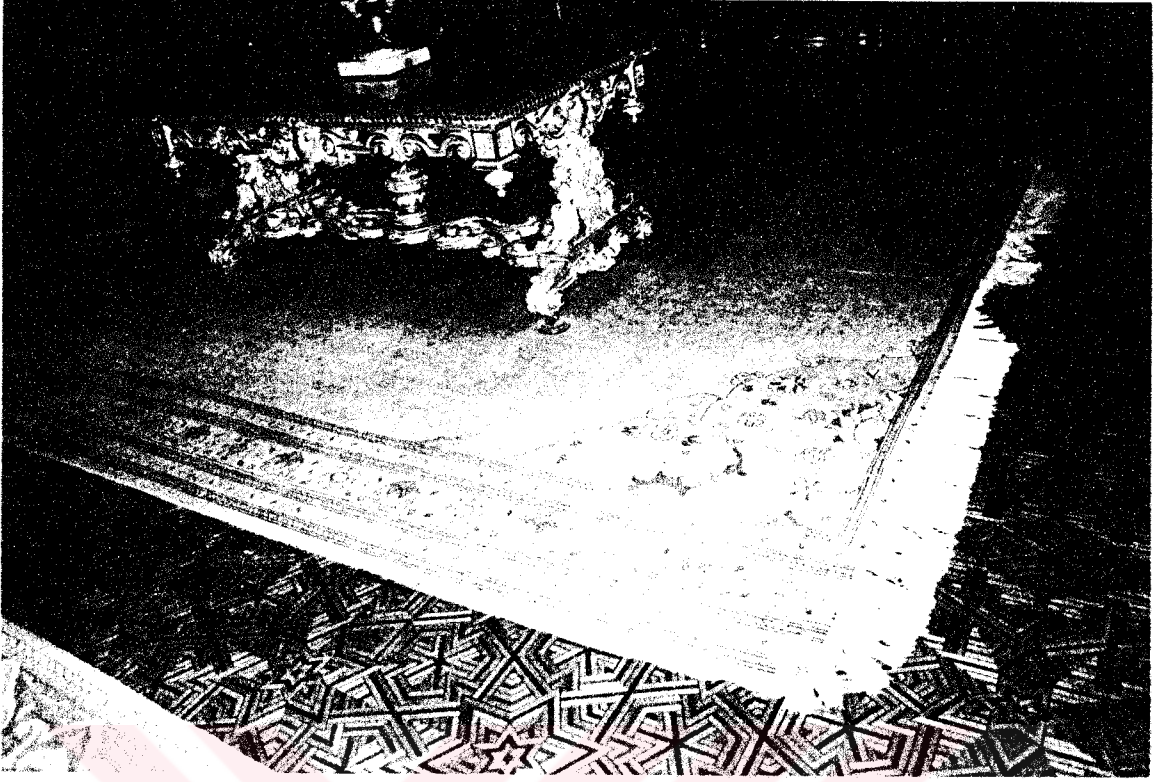


Foto: 64 32.508 Envanter numaralı hali

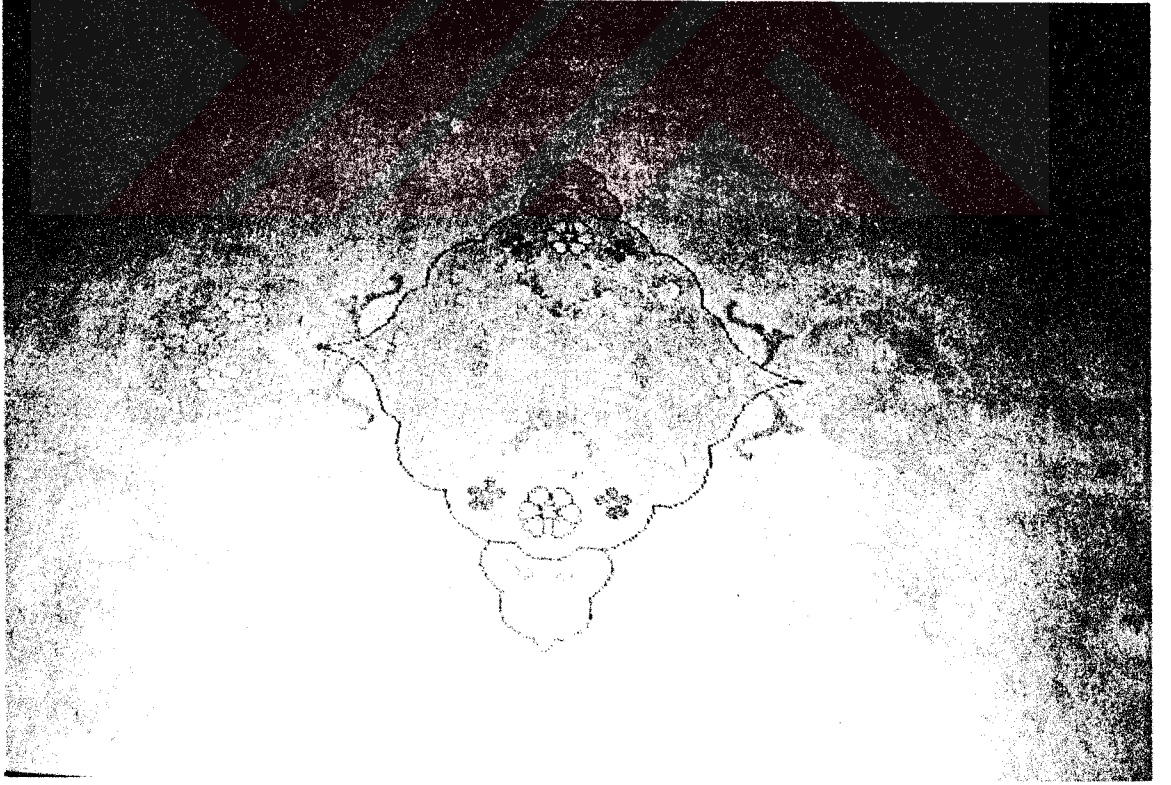
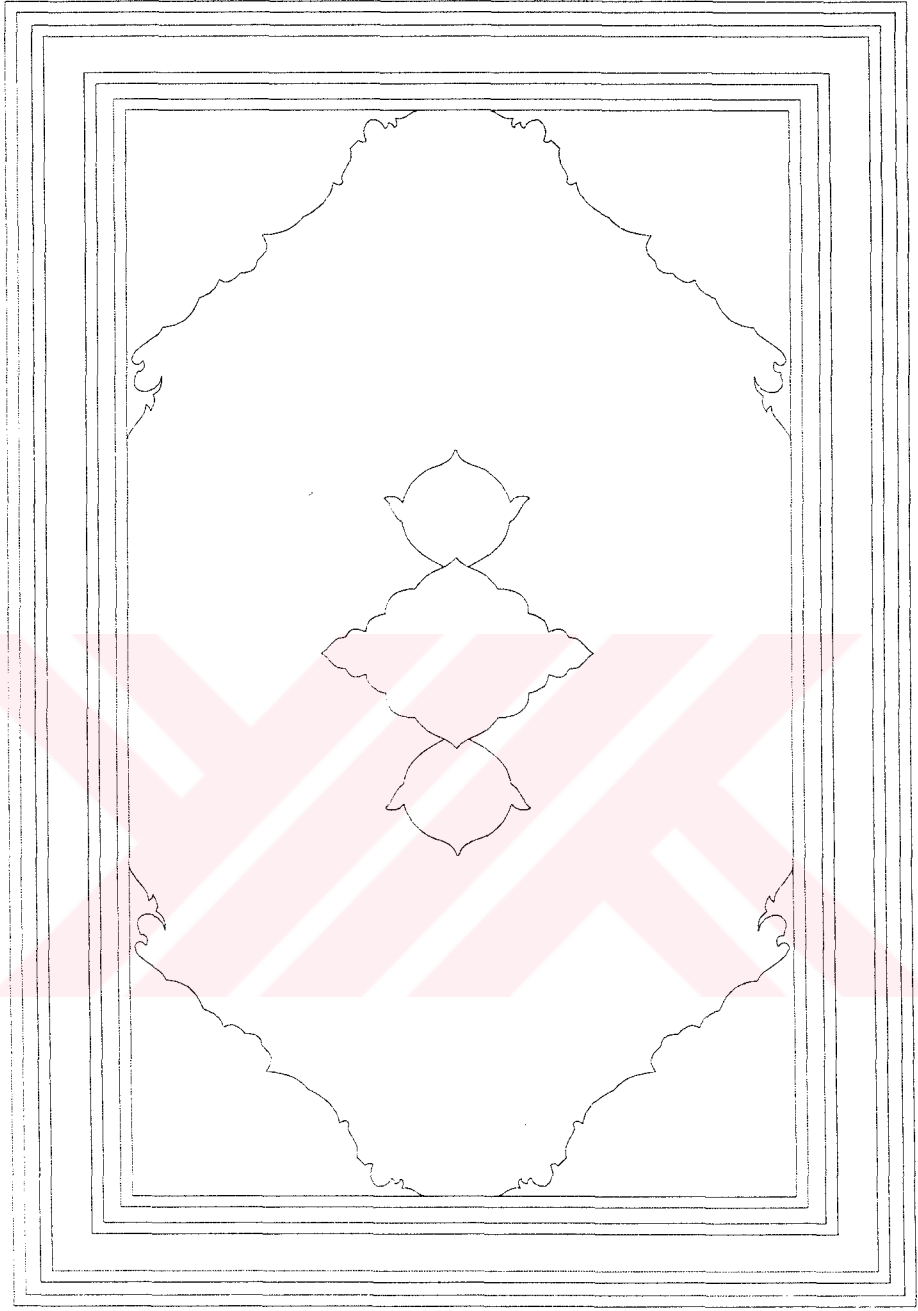


Foto: 65 32.508 Envanter numaralı halinin madalyonu



Şekil: 27 32.508 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 25
Envanter No	: 11.678
Sergilendiği Yer	: 28. Oda (Misafir Odası)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 825 x 930 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 28 x 42 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Yeşil, açık yeşil, pembe, kırmızı, cam göbeği mavi, güllurusu, kahverengi, altın sarısı.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halının zemini, dilimlenmiş baklava şeklinde madalyonların sonsuz düzende sıralanmasıyla oluşturulmuştur.

Halıda ilk bakışta pembe zeminli madalyonlar dikkati çekmektedir. Bu madalyonların içi hayat ağacı motifi ile süslüdür. Hayat ağacında bahar dalları süsleme motifi olarak kullanılmıştır. Diğer madalyonların içi hatai, penç, stilize çiçek ve yaprak motifleri ile bezenmiştir.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ve onun iki yanında üç ince bordürden oluşmaktadır. Halının boyutları odayı tam olarak kaplamadığından, halının iki ucuna ek bordürler eklenmiştir. Bu bordürler üslup olarak ve renk olarak halıya uyum sağlamaktadır.

Ana bordür, halı zeminine dik şekilde sıralanmış stilize bahar dalları ile hayat ağacı motifi ve bir motiften çıkan hatai, penç ve stilize çiçek motiflerinden oluşmaktadır.

Ana bordürün iki yanında üçer bordür bulunmaktadır. Ortadaki bordür, helezon dallar üzerine yerleştirilmiş stilize çiçek motifleriyle bezenmiştir. Etrafındaki ince bordürlerin içi ise sıralı penç motifleri ile bunları birbirine bağlayan ince dal ve yapraklardan oluşmuştur.

Ek olarak yapılan bordürün ortasında bulunan kalın bordürün içi çok büyük boyutlu pençer ve bunlardan çıkan dallar üzerine yerleştirilmiş, daha küçük boyutlu penç ile goncagül motiflerinden oluşmuş raport desen ile bu raportlar arasına yerleştirilmiş hayat ağacı ve bahar dalı motifleriyle bezenmiştir. İnce bordürler ise sıralı penç motifleri ve bunları birbirine bağlayan dal ve yaprak motifleri ile süslenmiştir.



Foto: 66 11.678 Envanter numaralı halı

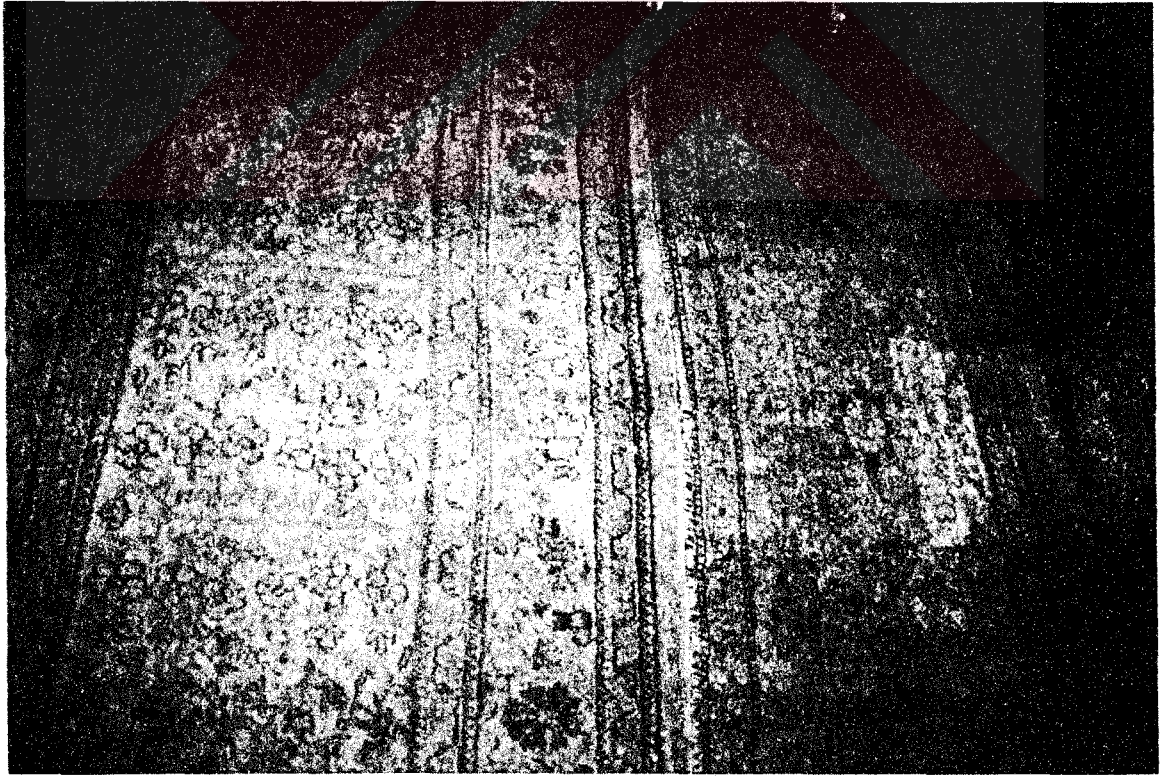
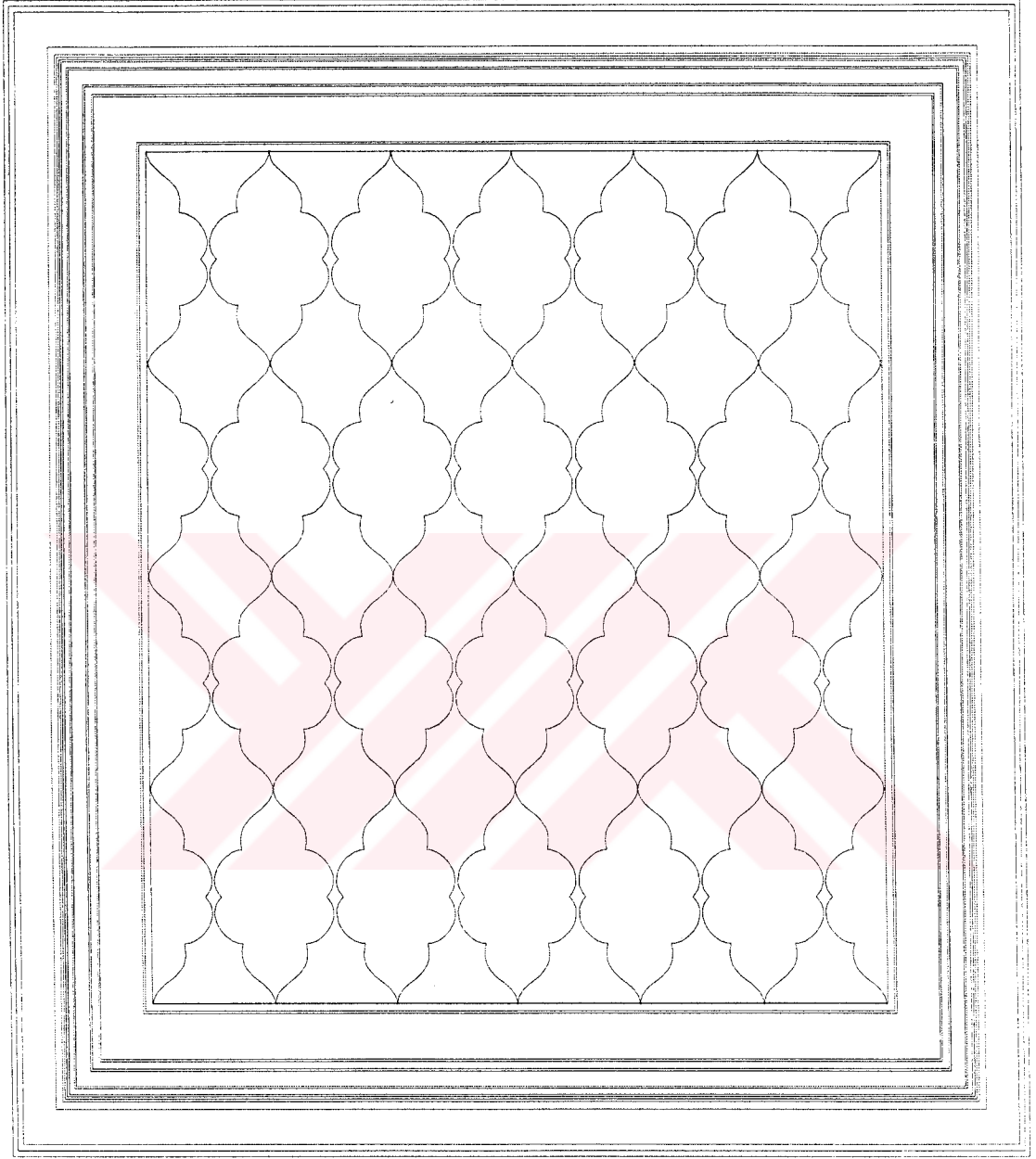


Foto: 67 11.678 Envanter numaralı halının bordür kısmı



Şekil: 28 11.678 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 26
Envanter No	: 11.774
Sergilendiği Yer	: 31. Oda (Kırmızı Oda)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 835 x 1050 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü.
Kalite	: 40 x 52 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Bordo, mavi, açık mavi, pembe, sarı, koyu kahve, bej, yeşil, açık yeşil.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

¼ simetrik şekilde tasarlanmış madalyonlu bir halıdır. Halının zemini raport bir düzenlemeyle tamamen bezenmiştir. Halının ortasında, 16. yüzyıl Osmanlı saray halıları tarzında, halıya kondurulmuş gibi duran ve altta bulunan raport deseni kesen bir madalyon bulunmaktadır.

Ortakı madalyon dilimli şemse motifi şeklinde oluşturulmuş, içi rumi motif ile paftalanmış, boşlukları hatai grubu motiflerle süslenmiştir.

Halının zeminde yer alan raport desen, ana motif olarak kullanılan büyük boyutlu hatai, penç ve yaprak motifleri ile bu motiflerin arasını dolduran küçük boyutlu hatai grubu motifler ile yarı stilize çiçek motiflerinden oluşmaktadır.

Bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında bulunan ince bordürlerden oluşmaktadır. İnce bordürler, ortada kırmızı zeminli bir bordür ile onun iki yanında açık mavi zeminli ve birbirinin aynısı daha ince bordürlerden oluşmaktadır. Bu düzenleme ana bordürün iki yanında da simetriktir.

Ana bordür, rumi motifi ile paftalanmış alanlar içine, helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai grubu motifleriyle yarı stilize çiçeklerden oluşan ve tekrar eden bir bezemeden oluşmaktadır.

İnce bordürlerden ortada bulunan kırmızı zeminli ince bordür, helezon bir dal üzerine raport şekilde yerleştirilmiş hatai, penç ve yaprak motiflerinden oluşmaktadır. Açık mavi zeminli ince bordürlerin içi ise "S" şekil oluşturacak şekilde sıralanmış bir dal üzerine yerleştirilmiş karanfil motifleriyle bezenmiştir.



Foto: 68 11.774 Envanter numaralı halı

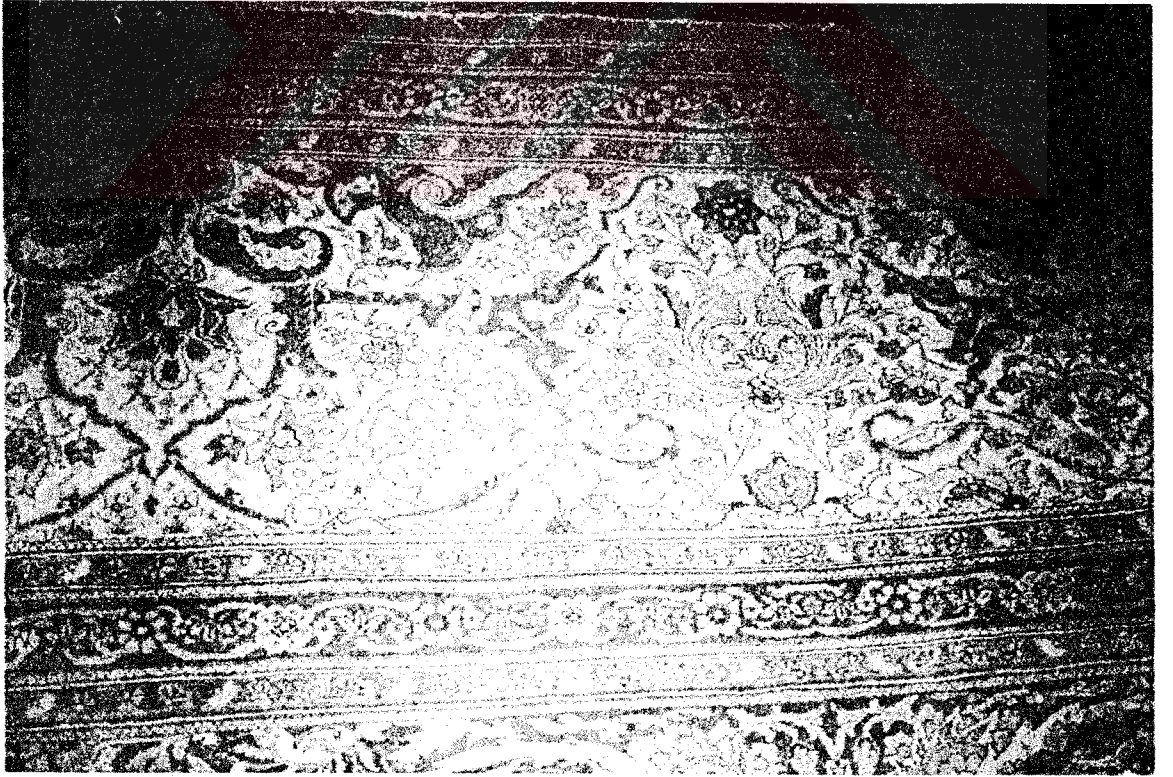
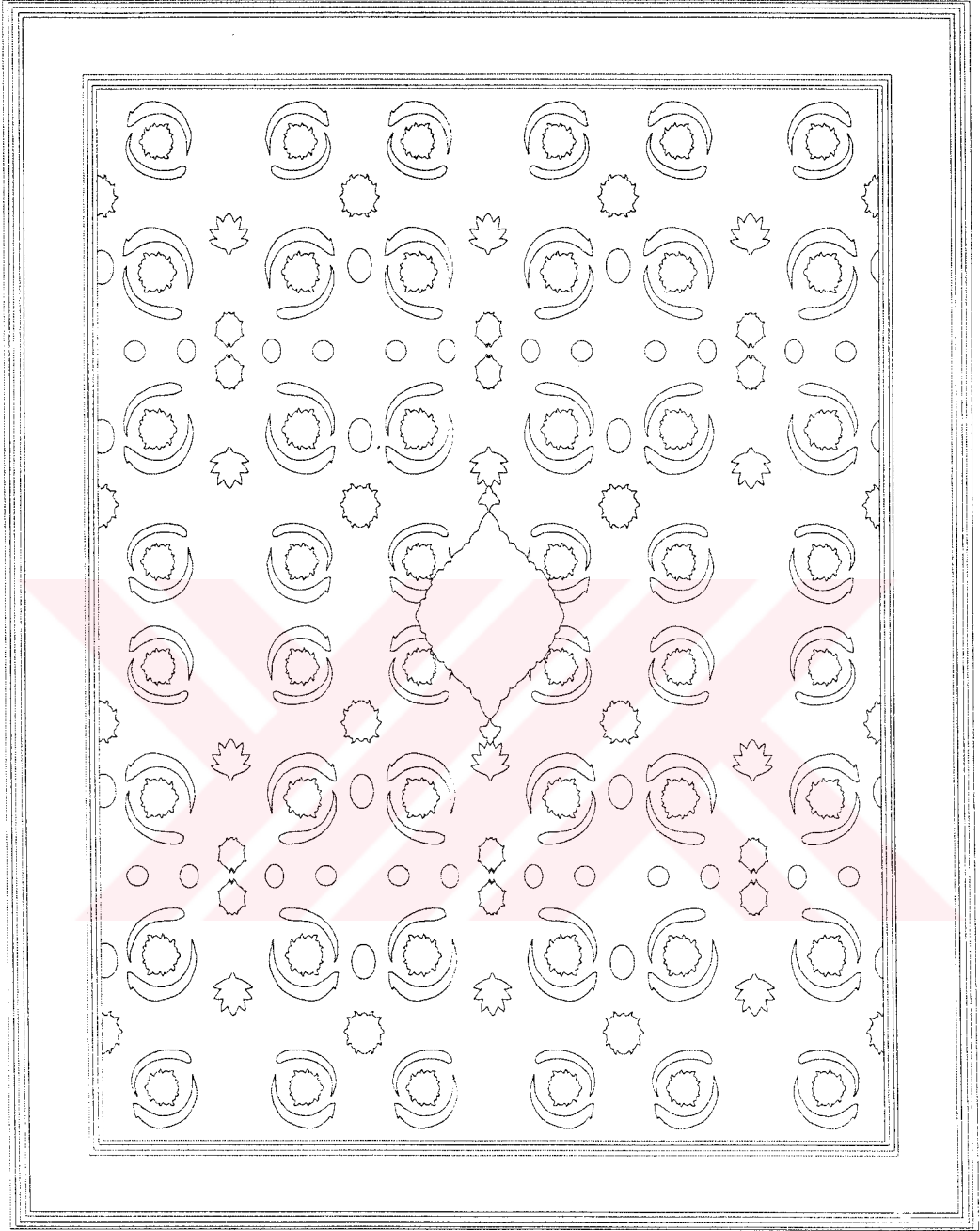


Foto: 69 11.774 Envanter numaralı halının bordür kısmı.



Şekil: 29 11.774 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 27		
Envanter No	: 11.1674		
Sergilendiği Yer	: 19. Oda (Küçük Binen Salonu)		
En x Boy	: 572 x 803 cm		
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü		
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke		
Kalite	: 29 x 27 düğüm/dm ²		
Dönemi	: 19. yüzyıl		
Kullanılan Hammadde	: Çözü Pamuk	Atkı Pamuk	İlme Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, lacivert, mavi, açık mavi, turuncu, altın sarısı, açık yeşil, haki yeşil.		

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Osmanlı süsleme sanatlarında gördüğümüz rumi ve hatai grubu (hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleri) motifleri bu halıda klasik dönem Osmanlı sanatında görülen örneklerinden daha sade bir şekilde kullanılmıştır.

Halının ortasında, madalyon olarak kullanılan dilimli şemse motifinin uçlarında salbek motifleri, salbek motiflerinin üstlerinde ise birer tepelik motifi yer almaktadır. Ortadaki madalyon ile köşe madalyonlar arasındaki zemin boşluğu motifsiz ve kırmızı renklidir. Şemse, salbek, tepelik ve köşe madalyonların içi ince helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai grubu motiflerle bezenmiştir.

Halının bordür kısmı, bir ana bordürle onun iki yanında bulunan birbirinin aynısı iki ince bordür ve en dışta daha ince bir bordürden oluşmaktadır.

Ana bordürde, ana motif olarak sıralı büyük hatai motifleri kullanılmıştır. Bu hatai motifleri, uçlarından çıkan helezon dallar üzerine yerleştirilmiş stilize çiçek ve yaprak motifleriyle kendi içinde kompozisyon oluşturacak şekilde düzenlenmişlerdir.

Benzer bir düzenleme ana bordürün iki yanında bulunan ince bordürlerde, daha küçük motifler kullanılarak ve sadeleştirmeye gidilerek uygulanmıştır.

En dışta bulunan ince bordürün içi, üst üste sıralanmış yaprak ve penç motifleri ile bezenmiştir.

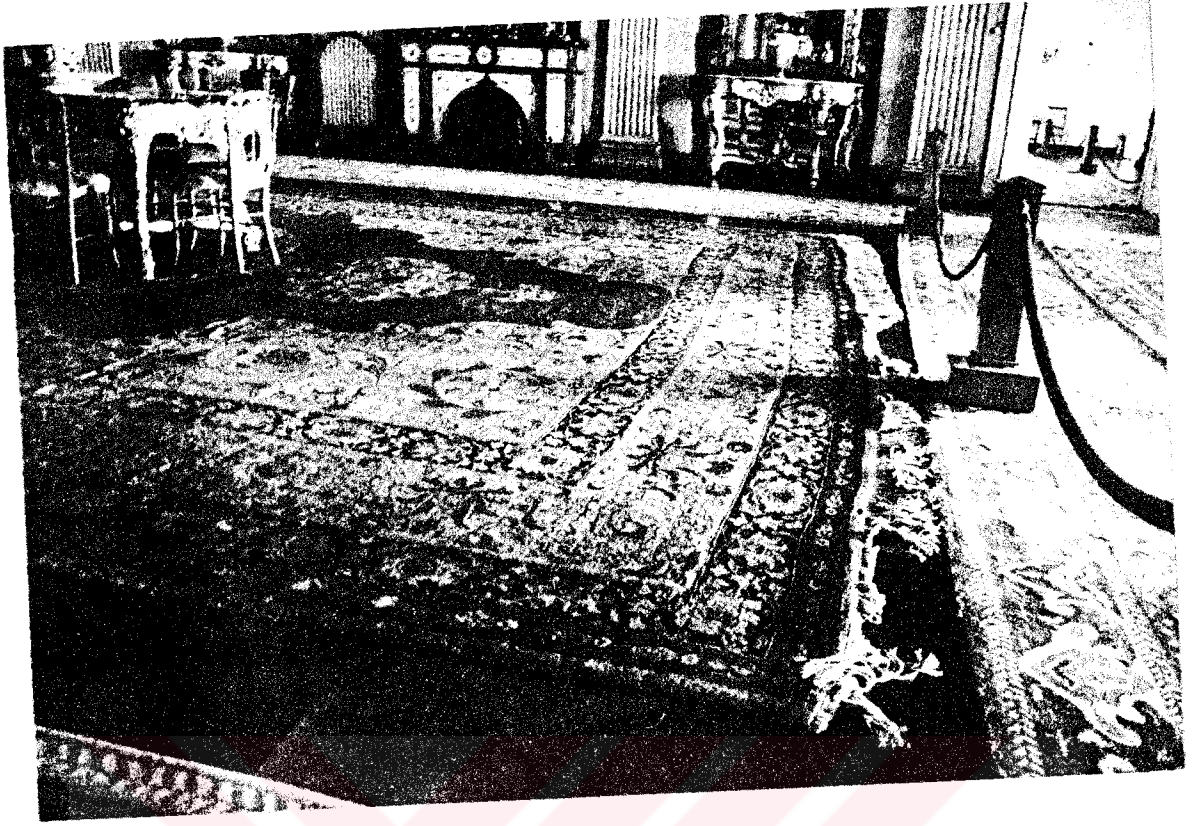


Foto: 70 11.674 Envanter numaralı halı

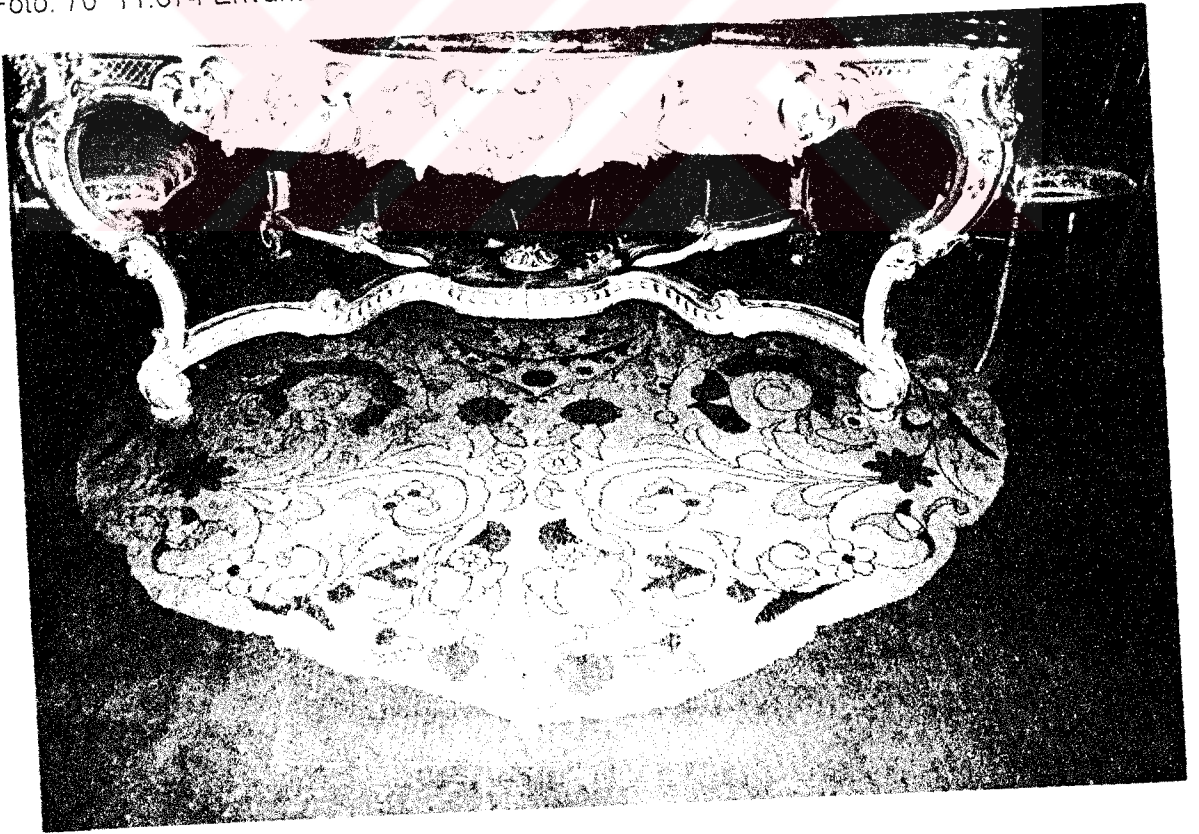
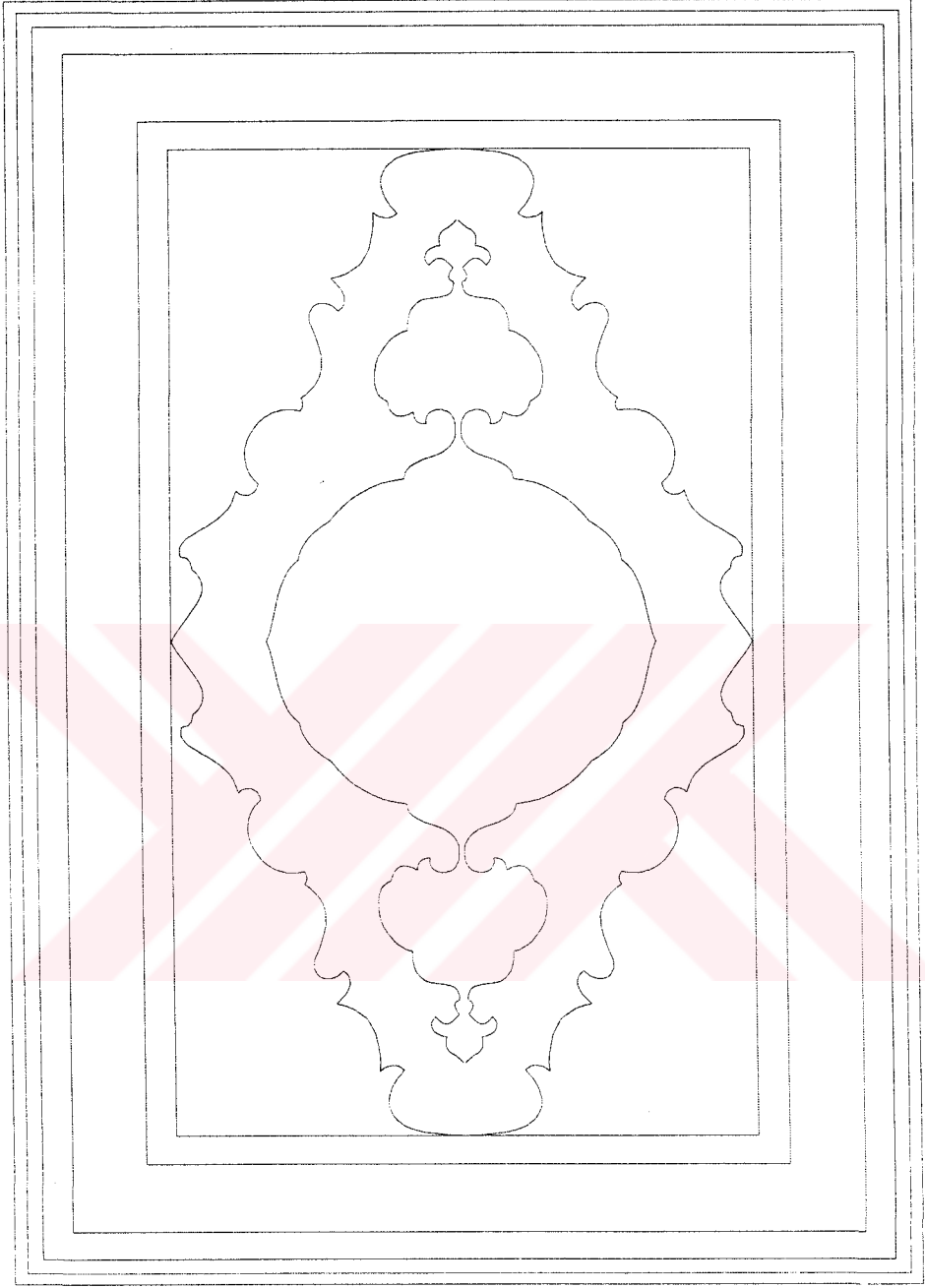


Foto: 71 11.674 Envanter numaralı halinin madalyonu



Şekil: 30 11.1674 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 28
Envanter No	: 13.482
Sergilendiği Yer	: 88. Oda (Harem Binek Salon)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 820 x 1200 cm
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü
Kalite	: 22 x 24 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, açık mavi, yavruağzı, açık kahve, mavi, siyah, açık yeşil, krem.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Osmanlı süsleme sanatlarında gördüğümüz rumi ve hatai grubu (hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleri) motifleri bu halıda klasik dönem Osmanlı sanatında görülen örneklerinden daha sade bir şekilde kullanılmıştır.

Halının ortasında bulunan madalyon rumi, motifleriyle oluşturulmuş ve paftalanmıştır. Madalyonun içi, ortada büyük bir penç ve helezon dallar üzerine yerleştirilmiş, hatai, penç, stilize çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir.

Halının zemin boşluğunda helezon ince dallar üzerinde stilize çiçek, hatai, penç ve yaprak motiflerinden oluşan bir düzenleme yer almaktadır.

Köşelerde ¼ madalyon ve madalyonun üstünde birer yarım tepelik motifleri yer almaktadır. Köşe madalyonların ve tepelik motiflerinin içi helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai, penç, stilize çiçek, yaprak, rumi ve bulut motifleri ile süslüdür.

Halının bordür kısmı, yaklaşık aynı kalınlıkta iki kalın bordür ve bunların etrafında birbirinin aynısı fakat farklı zemin rengine sahip iki ince bordürden oluşmaktadır.

Krem renkli kalın bordürün içi büyük ve küçük iki hatai motifinin sıralanması ve bunlar arasındaki boşlukların stilize çiçek ve yaprak motifleriyle doldurulmuştur.

Siyah zeminli kalın bordürün içi, sıralı rumi motifleri ve aralarındaki boşluklarda stilize çiçek ve yaprak motifleriyle süslenmiştir.

İnce bordürler de, hatai, penç ve goncagül motifleri kullanılmıştır.



Foto: 72 13.482 Envanter numaralı halı



Foto: 73 13.482 Envanter numaralı halinin madalyonu

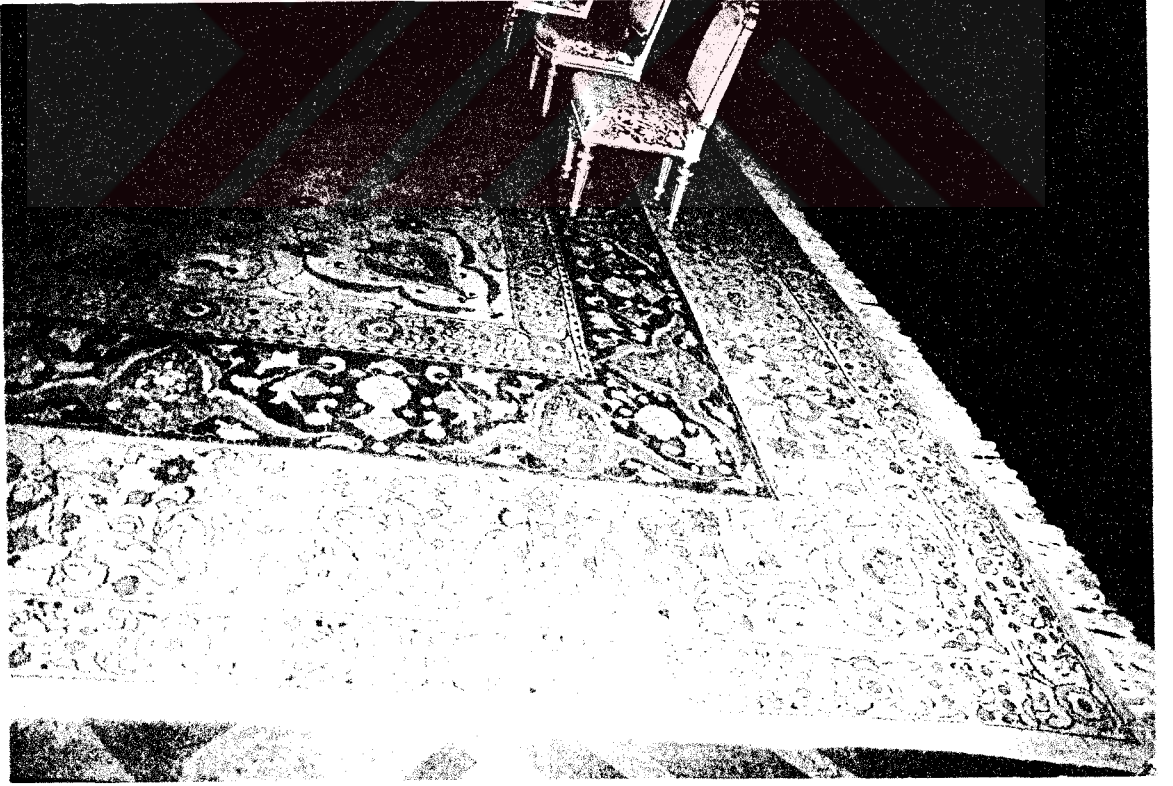
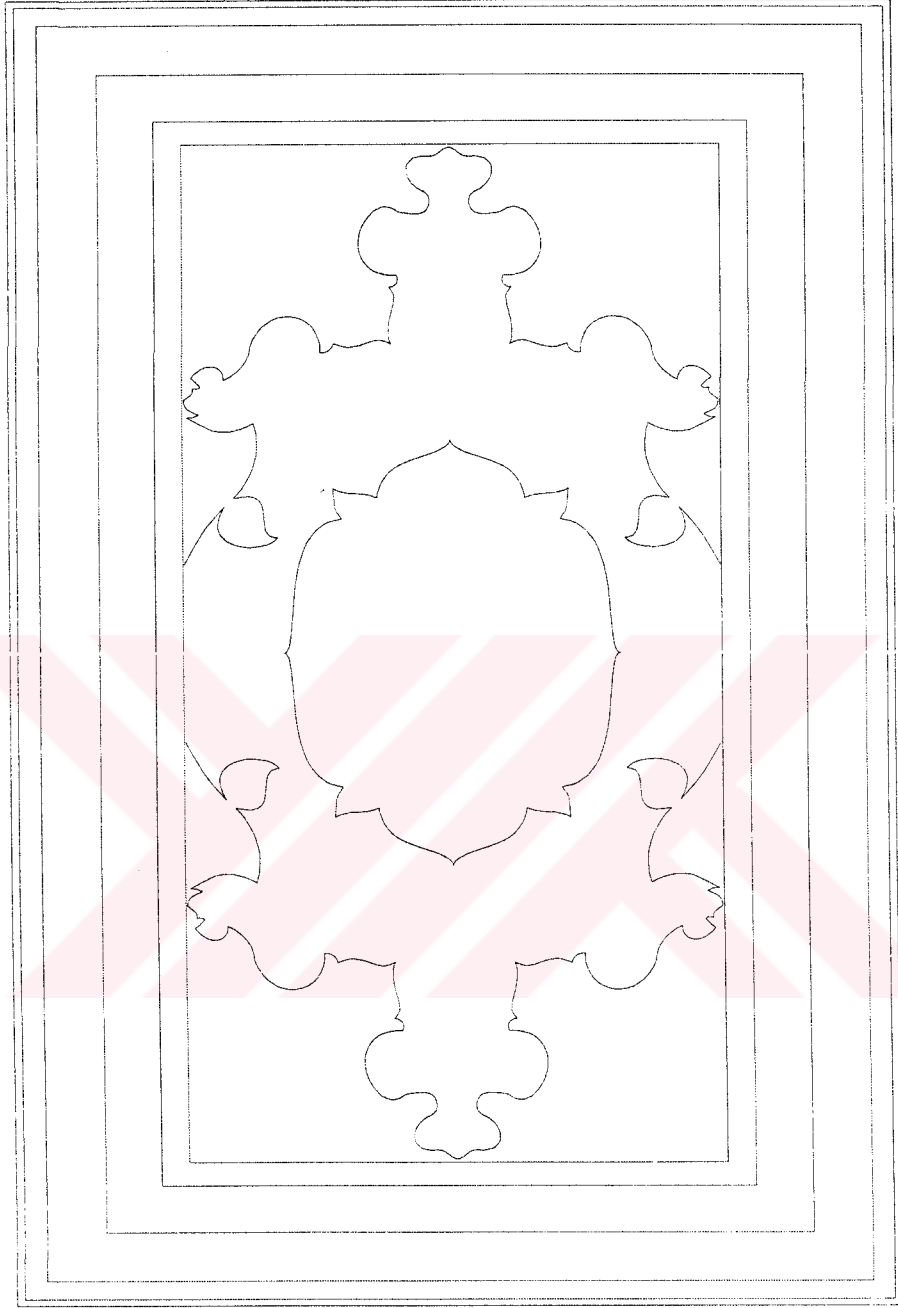


Foto: 74 13.482 Envanter numaralı halinin bordür kısmı



Şekil: 31 13.482 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 29
Envanter No	: 13.673
Nerede Sergilendiği	: 106. Oda (Pembe salon)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 812 x 935 cm
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü
Kalite	: 26 x 27 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Yün Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Açık mavi, krem, lacivert, gülkurusu, krem, kırmızı, altın sarısı, açık yeşil, açık kahve.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Osmanlı süsleme sanatlarında gördüğümüz rumi ve hatai grubu (hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleri) motifleri bu halıda klasik dönem Osmanlı sanatında görülen örneklerinden daha sade bir şekilde kullanılmıştır.

Halının bordür kısmı ve köşelerinde kullanılan motifler, 13.482 envanter numaralı halının benzeridir.

Ortada bulunan madalyonun merkezinde büyük bir penç, onun iki yanında oldukça büyük rumiler ve rumilerin ortasından yanlara doğru çıkan, dengeyi sağlamak amacıyla eklenmiş kırmızı zeminli, bir süsleme yer almaktadır. Bu motiflerin içlerini ve madalyonun içindeki boşlukları, küçük hatai grubu stilize çiçek motifleri süslemektedir.

Halının köşelerinde yer alan madalyonların ucunda yarım tepelik motifi bulunmaktadır. Ayrıca zeminde kısa kenarlara birleştirilmiş, bulut motifiyle paftalanmış bir süsleme yer almaktadır. Tüm bu alanların içi rumi, bulut ve hatai grubu çiçek motifleriyle süslenmiştir.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onu iki yanında birbirinin aynısı ince birer bordür ve zeminin yanında bulunan kalın bir bordürden oluşmaktadır.

Ana bordür krem renkli olup, içi büyük ve küçük iki hatai motifinin birbiriyle bağlanmadan, kendi üzerlerinden çıkan helezon dallarla bir kompozisyon oluşturmasıyla meydana getirilmiştir.

İnce bordürler, sırayla hatai ve penç motiflerinin ince dallarla birbirine bağlanması ve dallar üzerine yaprak ve goncagül motiflerinin yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Lacivert zeminli kalın bordür, rumi motifleri ve aralarındaki boşlukları dolduran hatai grubu çiçek motifleriyle süslüdür.

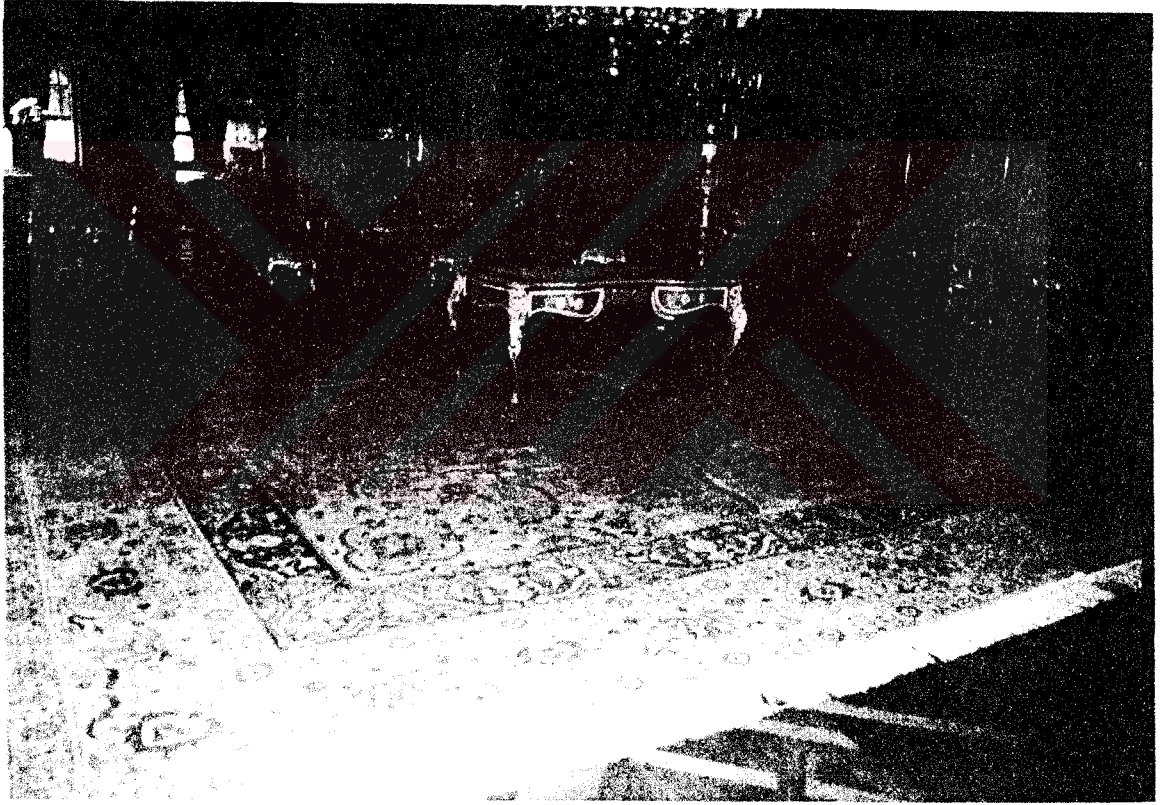


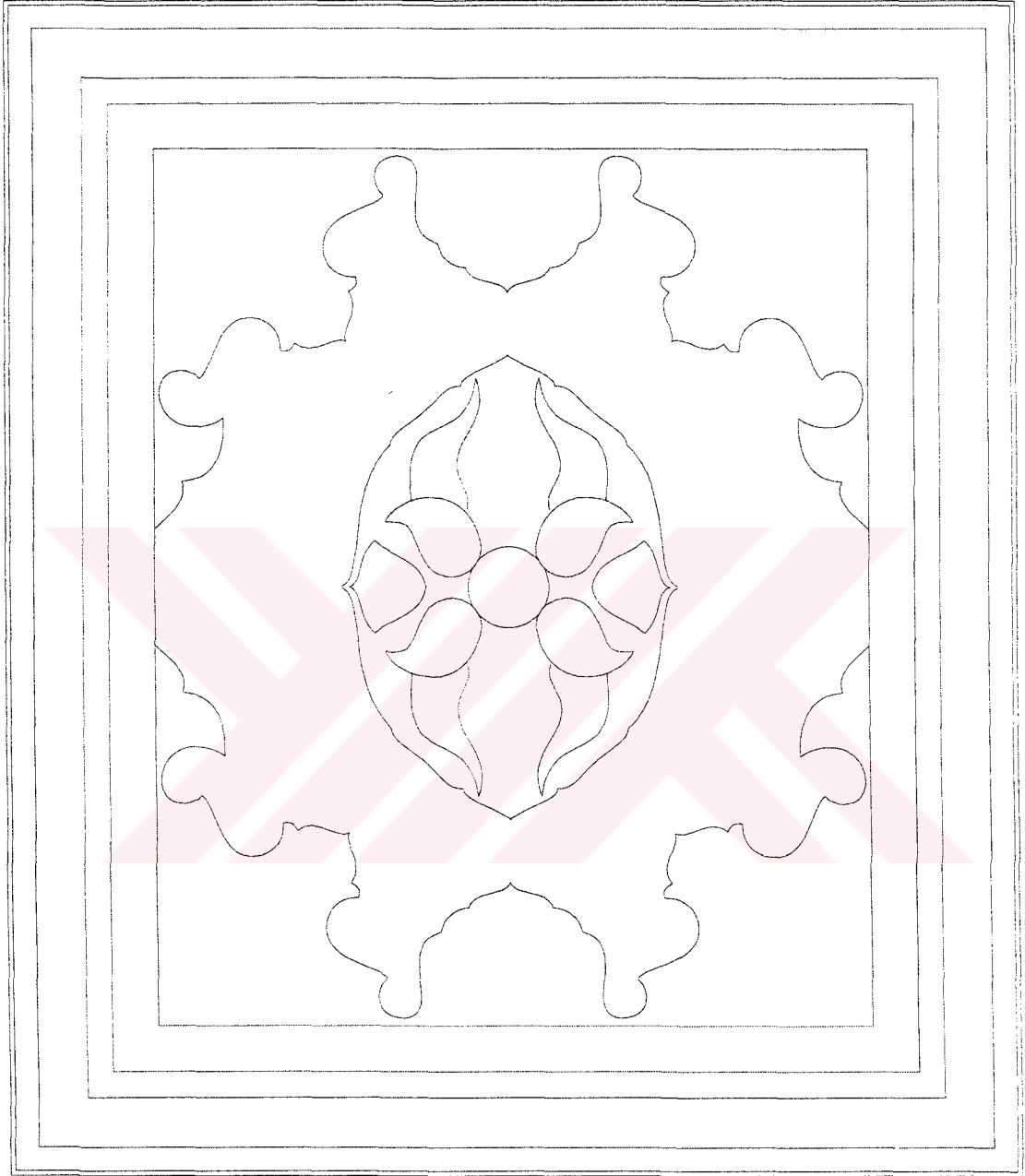
Foto: 75 13.673 Envanter numaralı halı



Foto: 76 13.673 Envanter numaralı halinin madalyonu



Foto: 77 13.673 Envanter numaralı halinin bordür kısmı



Şekil: 32 13.673 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 30
Envanter No	: 12.3930
Sergilendiği Yer	: 163. Oda (Medhal Salon)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 715 x 1320 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 20 x 27 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Kırmızı, koyu kırmızı, krem, sarı, mavi, siyah, gülkurusu, açık mavi, portakal sarısı.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Merkezdeki şemşe motifi şeklindeki madalyonun altında ve üstünde salbek motifleri yer almaktadır.

Şemşe motifinin dışı bulut motifi ile çerçevelenmiş, iç kısmı ise rumi motifiyle paftalanmıştır. Madalyonun içinde, ana motif olarak hatai ve rumi kullanılmış arada kalan boşluklar helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai grubu çiçeklerle süslenmiştir.

Salbek motifinin içi de rumilerle paftalanarak içleri helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai grubu çiçeklerle bezelidir.

Köşeler ve kenarlarda bulut motifinin paftaladığı, içini rumi ve stilize çiçek motiflerinin süslediği bir alan bulunmaktadır. Bu alanın içinde bir de ¼ dairesel madalyonlar vardır. Madalyonun içinde tepelik motifleri ile paftalanmış daha küçük bir madalyon daha bulunmaktadır. Bu madalyonun içi kıvrık dallar, penç ve yaprak motifleriyle süslüdür. Dışta bulunan madalyon içte bulunan tepelikler den ve tepelik motiflerinin arasında bulunan hatai motiflerinden çıkan dallar üzerine yerleştirilmiş stilize yaprak ve çiçek motifleriyle bezenmiştir.

Halının zemin boşluğu içinde zemini diyoganel raport şekilde dolduran yaprak motifleri ile halının kenarlarında bulunan alanı çerçeveleyen bulut motifinin girintileri içine yerleştirilmiş salbek motifleri yer almaktadır. Salbek motifinin içi stilize çiçek motifleriyle süslüdür.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile 5 ince bordürden oluşmaktadır. ana bordürün içi sıralı hataî, penç ve bunlardan çıkan büyük yaprak motifleri ile boşlukları dolduran yarı stilize ve stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir.

En dışta bulunan ince bordür, alternatif sıralı üçgenlerden oluşan, geleneksel bir bezeme ile süslüdür. Yanında bulunan bordür sıralı penç motifleri ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Onun yanında ise dikdörtgen hatlarla "S" çizen bir bezeme ile süslü çok ince bir bordür yer almaktadır.

Kalın bordürün yanındaki ince bordürün içi tesbih dizisi süslemesi ile bezenmiştir. Bu bordürün yanında bulunan ince bordürün içi alternatif şekilde yerleştirilmiş stilize çiçek motifleriyle süslüdür.

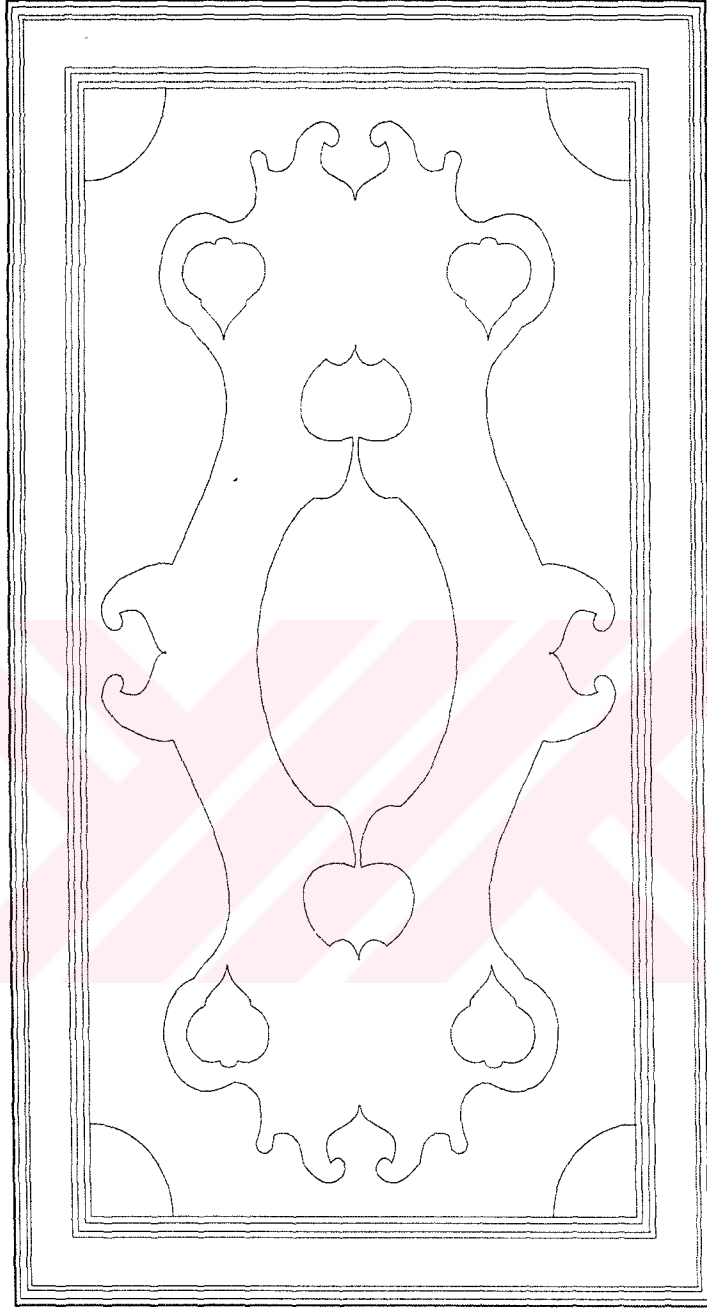




Foto: 78 12.3930 Envanter numaralı halı



Foto: 79 12.3930 Envanter numaralı halının madalyonu



Şekil: 33 12.3930 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 31
Envanter No	: 14.2674
Sergilendiği Yer	: 189. Salon
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 450 x 590 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 18 x 20 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözüğü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Krem, Mor, kırmızı, sarı, açık yeşil.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Halıda kullanılan motifler Osmanlı süsleme sanatlarında kullanılan rumi, hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleridir.

Ortada bulunan madalyon, şemse motifi şeklinde düzenlenmiş ve uçlarına salbek motifleri yerleştirilmiştir. Madalyonun çerçevesinde düz ve yuvarlak hatlar birlikte kullanılmıştır. Madalyonun içinde ortada bir penç motifi yer almaktadır. Madalyon zeminini rumi motifi paftalamakta, kalan boşlukları ise hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleri bezemektedir. Halının zeminini salbek motifinin içinden çıkan helezon dallar üzerine yerleştirilmiş, hatai grubu çiçek ve yaprak motifleriyle süslenmiştir.

Bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında bulunan ince bordürlerden oluşmaktadır.

Ana bordür içinde sıralı hatai motifleri ve bu hatai motiflerini birbirine bağlayan dallar üzerinde stilize çiçek motifleri kullanılmıştır. Bağlantı yapan bu motiflerin altında rumi motifi yer almaktadır. Kalan boşluklar bulut motifleriyle süslenmiştir.

Halının en dış kısmında bulunan ince bordür, alternatif üçgen sıralardan meydana gelmektedir. Onun yanında bulunan bordür de ise sıralı penç motifleri ve pençleri birbirine bağlayan yaprak motifleri kullanılmıştır.

İç tarafta bulunan ince bordürün içinde sıralı iki farklı penç motifi ve bunları birbirine bağlayan yaprak motifleri vardır.

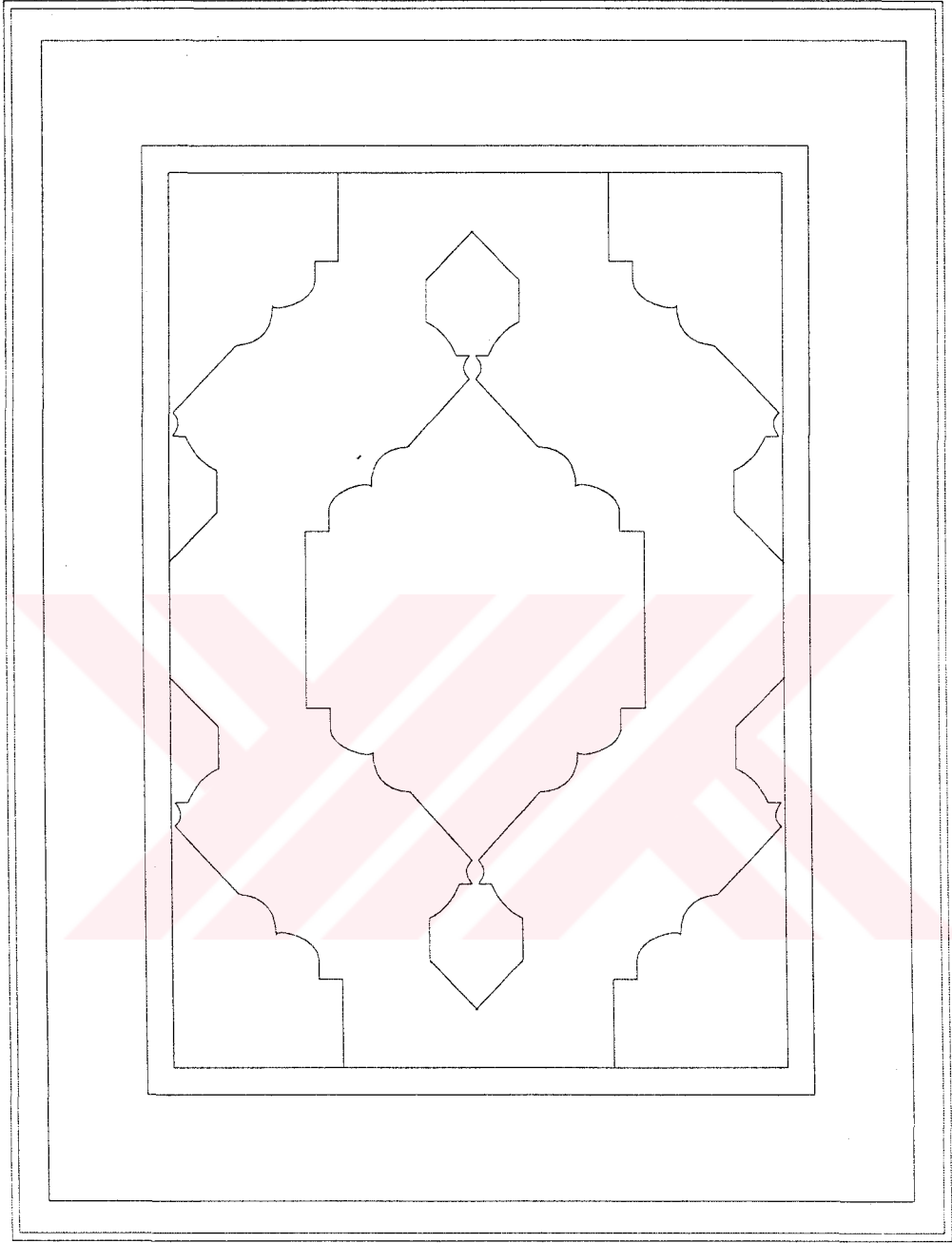
Halının köşesinde Osmanlıca "Hereke" yazılıdır



Foto: 80 14.2674 Envanter numaralı halı



Foto: 81 14.2674 Envanter numaralı halının bordürü ve Osmanlıca "Hereke" yazısı



Şekil: 34 14.2674 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 32
Envanter No	: 52.2581
Sergilendiği Yer	: 182. Oda
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 330 x 650 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 19 x 19 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Altın sarısı, lacivert, mavi, açık mavi, çok açık mavi, kırmızı, krem.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Halıda Osmanlı süsleme sanatlarında kullanılan rumi, hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleri kullanılmıştır.

Ortada bulunan madalyon şemse motifi şeklindedir ve her iki ucunda salbek motifleri bulunmaktadır. Madalyon ve salbek motifinin dış kısmını bulut motifi sınırlandırmaktadır. Madalyonun içinde rumi motiflerince paftalanmış ve dilimlenmiş daha küçük bir madalyon yer almaktadır. Madalyonun içinde rumi motiflerinden kalan boşlukları hatai grubu çiçek motifleri süslemektedir.

Salbek motifinin içini ise büyük bir hatai motifi bezemektedir.

¼ Köşe madalyonlar bitkisel motiflerle sınırlandırılırken, içlerini rumi motifleri ve hatai grubu çiçek motifleri süslemektedir.

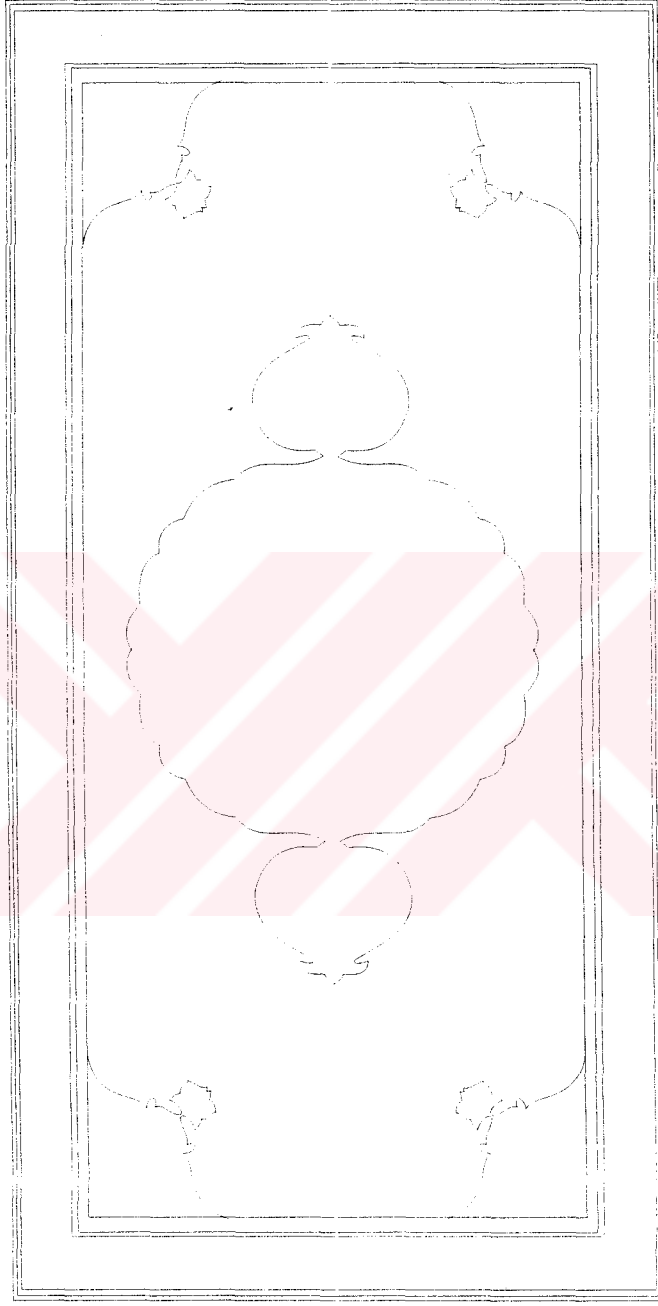
Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında bulunan, birbirinin aynısı ince birer bordürden oluşmaktadır.

Ana bordür, büyük hatailer ve buların arasında küçük penç motiflerinin dallarla birbirine bağlanmasından ve kalan boşlukların stilize küçük çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmesinden oluşmuştur.

İnce bordürler "S" şeklinde, geometrik bir dal üzerine yerleştirilmiş küçük çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir.



Foto: 82 52.2581 Envanter numaralı halı



Şekil: 35 52.2581 Envanter numaralı halinin kompozisyon planı

No	: 33		
Envanter No	: 14.2043		
Sergilendiği Yer	: 25. Oda (Yaver Odası)		
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke		
En x Boy	: 525 x 800 cm		
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü		
Kalite	: 18 x 16 düğüm/dm ²		
Dönemi	: 19. yüzyıl		
Kullanılan Hammadde	: Çözü Yün	Atkı Yün	İlme Yün

Kullanılan Renkler : Koyu kırmızı, gül kurusu, krem, natürel beyaz mavi, açık mavi, yeşil, açık yeşil, koyu altın sarısı.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Halıda Osmanlı süsleme sanatlarında kullanılan rumi, hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleri kullanılmıştır.

Halının ortasında, köşe madalyon olarak kullanılan ¼ düzenlemeden orta madalyon oluşturulmuştur. Ancak, ¼ madalyonların ortada birleştirilmesinde fazla özenilmemiş, sonuç olarak merkezde madalyonu dörde bölen düz boşluklar meydana gelmiştir. ¼ madalyonun içi rumi motifleriyle paftalanmış, paftaların içi tek renkli, helezon dallar üzerine yerleştirilmiş çiçek ve yaprak motifleriyle birlikte çeşitli renklerde hatai grubu motiflerle süslenmiştir.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür, onun iki yanında bulunan birbirinin aynısı iki ince bordür ile zemine bitişik farklı, ince bir bordürden oluşmaktadır.

Ana bordürde raport şekilde sıralanmış penç motifleri ile bunlardan çıkan ve aradaki boşluklar dolduran yarı stilize çiçek motifleri kullanılmıştır.

Ana bordürün iki yanındaki ince bordürlerin içi, iki iplik zencerek şekilde düzenlenmiş dallar üzerine yerleştirilmiş stilize çiçek motifleriyle bezenmiştir.

Zeminin yanındaki ince bordür ise, tek iplik zencerek şeklinde rumi motifi ile süslüdür.

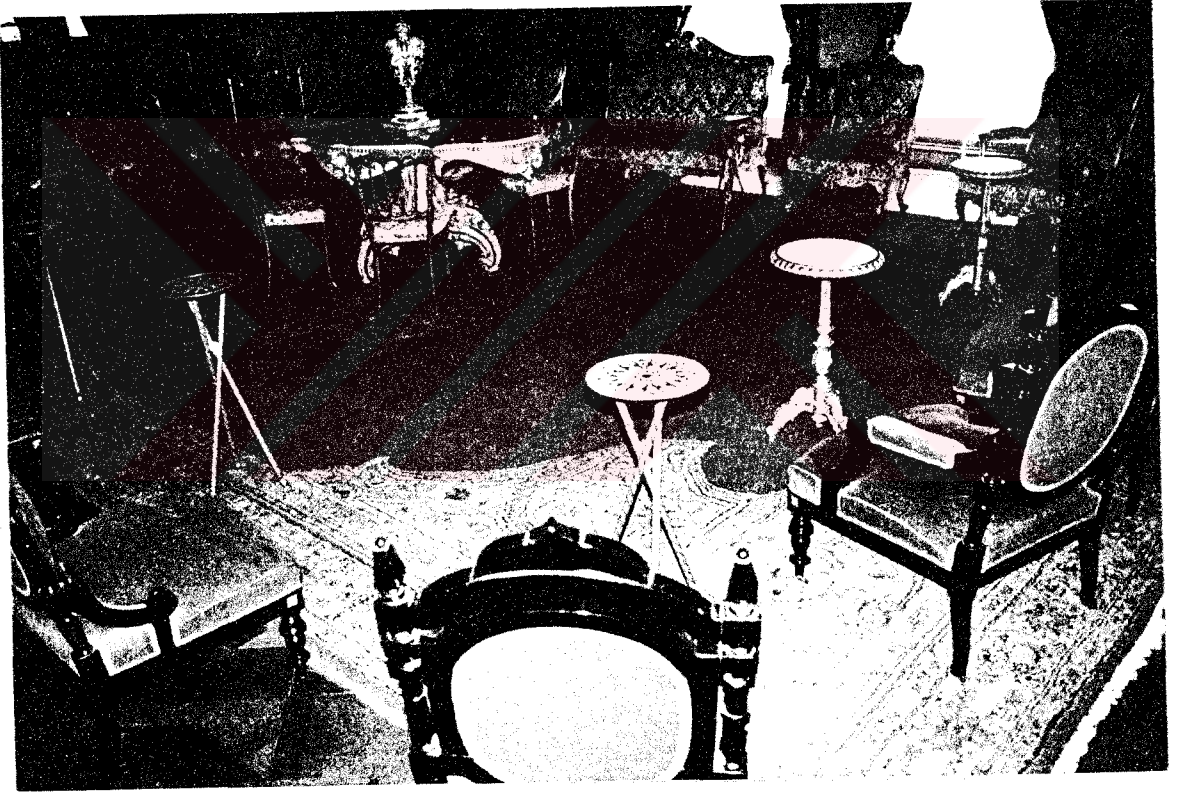


Foto: 83 14.2043 Envanter numaralı halı



Foto: 84 14.2043 Envanter numaralı halinin madalyonu

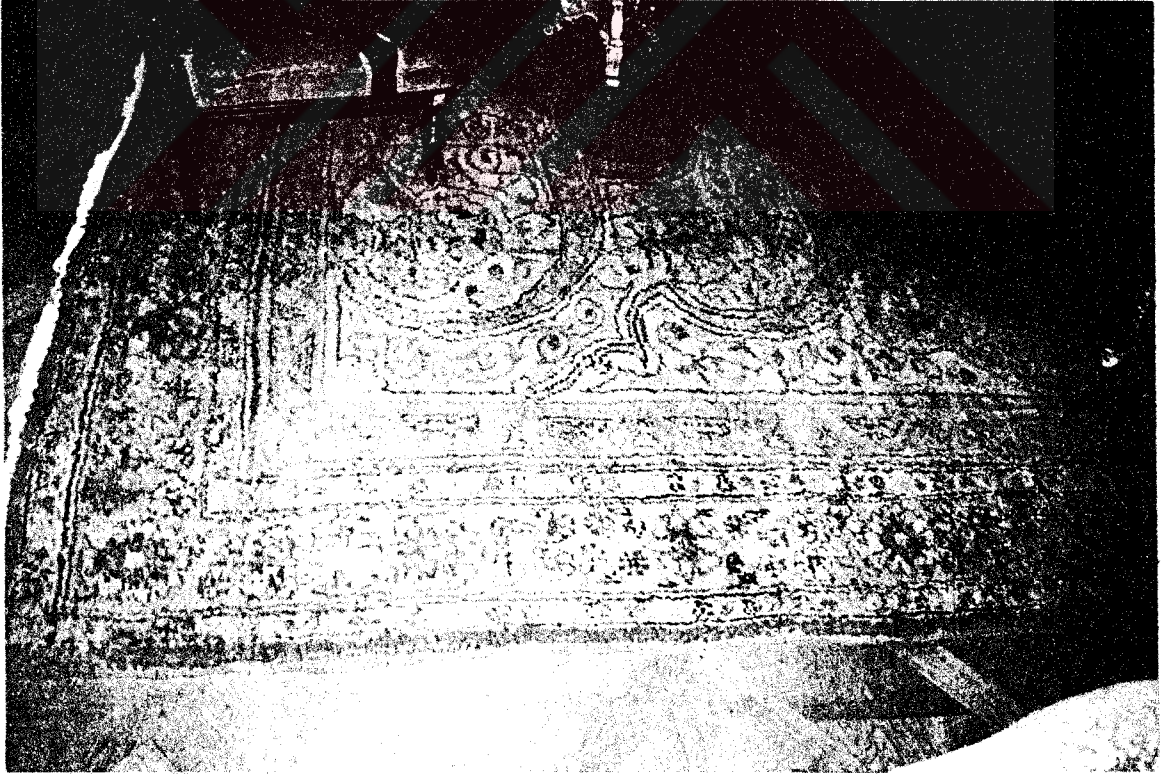
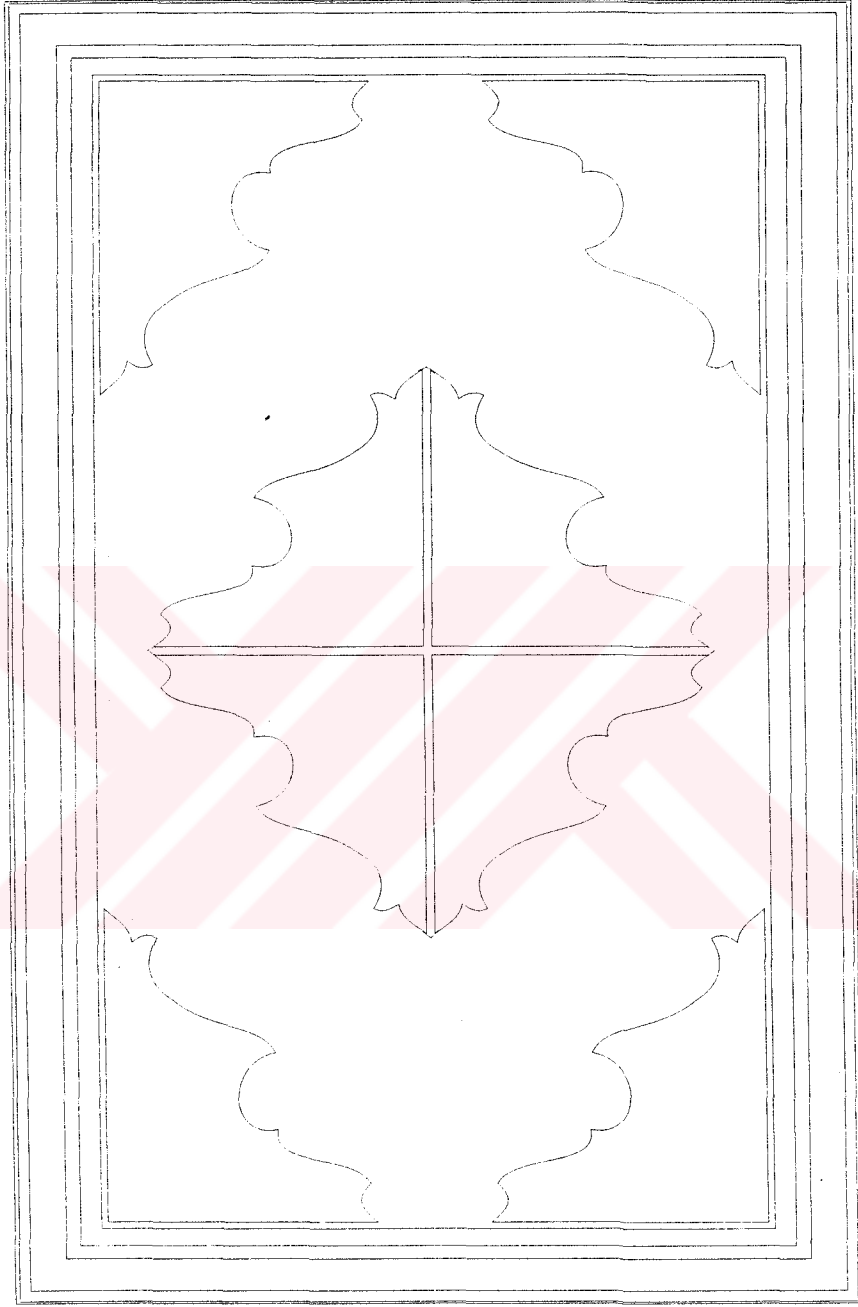


Foto: 85 14.2043 Envanter numaralı halı bordür kısmı ve köşesi



Şekil: 36 14.2043 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 34
Envanter No	: 14.2292
Sergilendiği Yer	: 30. Oda (Kırmızı Oda Medhali)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 410 x 440 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 27 x 32 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Açık yeşil, Yumurta sarısı, cam göbeği, kırmızı, patlıcan moru, açık gül kurusu, açık kahve.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

¼ simetrik şekilde tasarlanmış madalyonlu bir halıdır. Halının ortasında halıyı enine ikiye bölen bir ek bulunmaktadır.

Halının ortasında bulunan madalyon dilimli şemse motifi şeklindedir. Madalyonunu içi merkezden etrafa doğru yayılan helezon dallar üzerine yerleştirilmiş stilize çiçek ve yaprak motifleriyle birlikte rumi motiflerinden oluşmaktadır. Zeminde madalyon dışında başka süsleme bulunmamaktadır.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında birbirinin aynısı iki ince bordürden oluşmaktadır.

Ana bordürün içi sıralı şekilde yerleştirilmiş büyük boyutlu hatai ve penç motifleriyle birlikte bu motiflerden çıkan helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai grubu küçük çiçek ve yaprak motifleriyle süslüdür.

İnce bordürler, sıralı şekilde yerleştirilmiş, üst üste birbiriyle bağlantılı penç ve goncagül motifleriyle bezenmiştir.

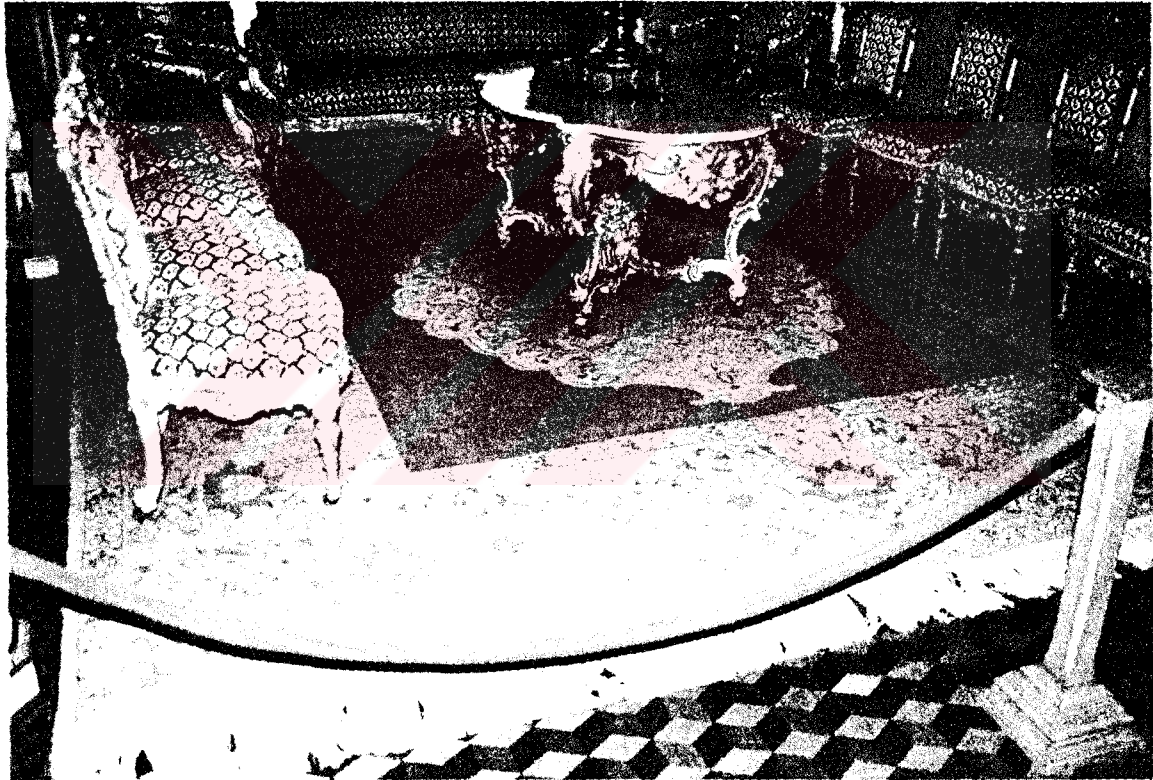
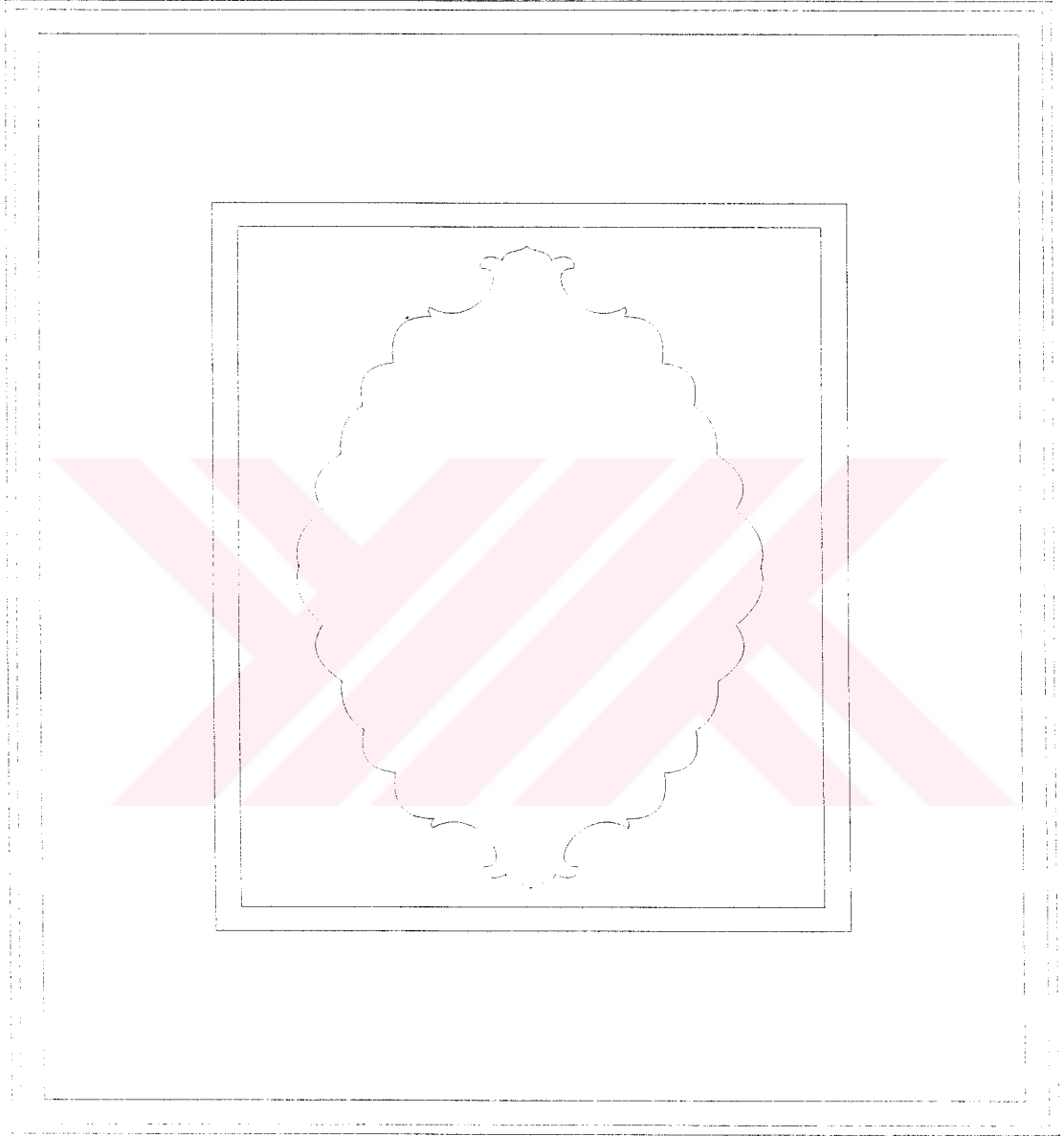


Foto: 86 14.2292 Envanter numaralı halı



Şekil: 37 14.2292 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 35
Envanter No	: 14.2279
Sergilendiği Yer	: 189. Salon
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 510 x 595 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 21 x 18 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Yün Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Krem, kırmızı, turuncu, açık mavi, koyu mavi, haki yeşil, pembe.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Halıda Osmanlı süsleme sanatlarında kullanılan rumi, hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleri kullanılmıştır.

Ortada bulunan madalyonun hatları dilimlenmiş şemse motifi şeklindedir. Madalyonun içi rumi motifiyle paftalanarak, kalan boşluklar hatai grubu çiçek motifleriyle süslenmiştir. Köşelerde bulunan ¼ köşe madalyonlarda da ortadaki madalyonda kullanılan düzen uygulanmıştır.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında bulunan ince bordürlerden oluşmaktadır.

Ana bordür, rumi motiflerince paftalanmış ve paftalatın içine küçük hatai motifleri yerleştirilerek kalan boşluklar küçük stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir.

İnce bordürler ana bordürün iki yanında aynı düzende, ortada kalın ve onun iki yanında daha ince bordürlerden oluşmaktadır. Ortada bulunan bordürün içini sıralı penç motifleri ve onları birbirine bağlayan dallar üzerine yerleştirilmiş goncagül ve yaprak motifleri süslemektedir. En ince bordürler ise alternatif sıralı üçgenlerle süslüdür.



Foto: 87 14.2279 Envanter numaralı halı



Foto: 88 14.2279 Envanter numaralı halının bordürü



Şekil: 38 14.2279 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No : 36
Envanter No : 11.471
Sergilendiği Yer : 33. Oda (Seccade Odası)
Yöre / Üretildiği Yer : Hereke
En x Boy : 305 x 410 cm
Düğüm Şekli : Türk düğümü
Kalite : 18 x 18 düğüm/dm²
Dönemi : 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde : **Çözü** **Atkı** **İlme**
Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Açık mavi, yumurta sarısı, krem, kırmızı, siyah, gülkurusu, yavruağzı, açık portakal rengi.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Halıda Osmanlı süsleme sanatlarında kullanılan rumi, hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleri kullanılmıştır.

Ortada bulunan madalyon rumi motiflerinden oluşmuştur. Madalyonun içini tam ortada bulunan pençten çıkan helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai grubu çiçek motifleri bezemektedir.

¼ köşe madalyonlarda rumi motiflerinden oluşmuş, madalyonun içindeki boşluklar büyük hatai motifleri ile küçük stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir.

Halının zemin boşluğunu diyagonal şekilde raportlu, serpme yaprak motifleri bezemektedir.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında birbirinin aynısı ince birer bordürden oluşmaktadır.

Ana bordür, sıralı, büyük hatai motifleriyle bu motiflerden çıkan dallar üzerine yerleştirilmiş stilize çiçeklerle süslüdür.

İnce bordürler alternatif şekilde sıralanmış üçgenlerden oluşan, yöresel halılarda çok gördüğümüz bir bezemeyle süslenmiştir.

Halının köşesinde "Hereke" yazılıdır.

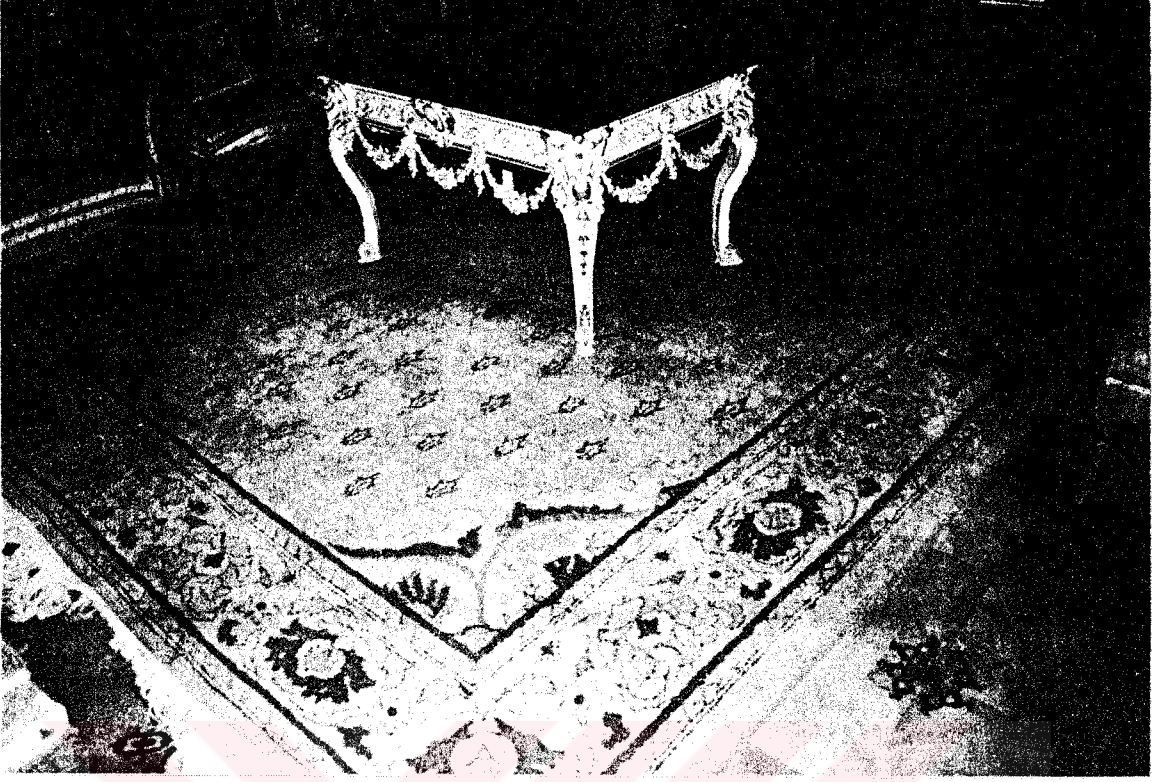


Foto: 89 11.471 Envanter numaralı halı

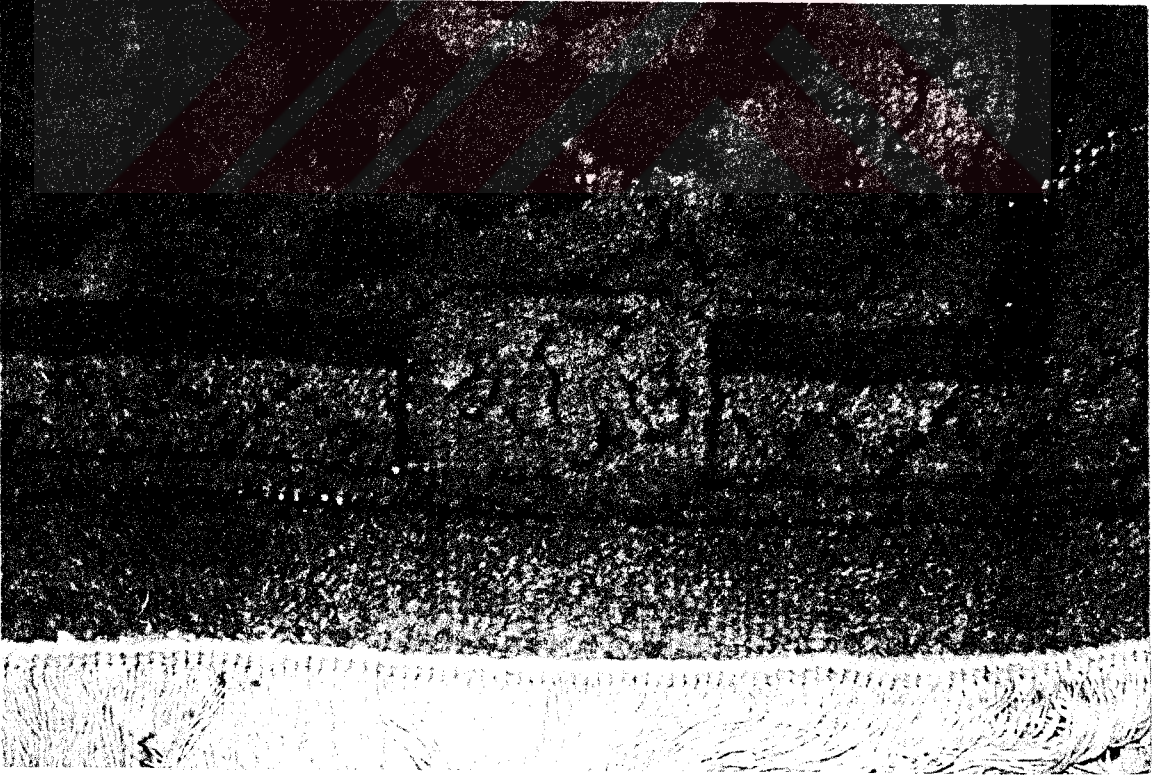
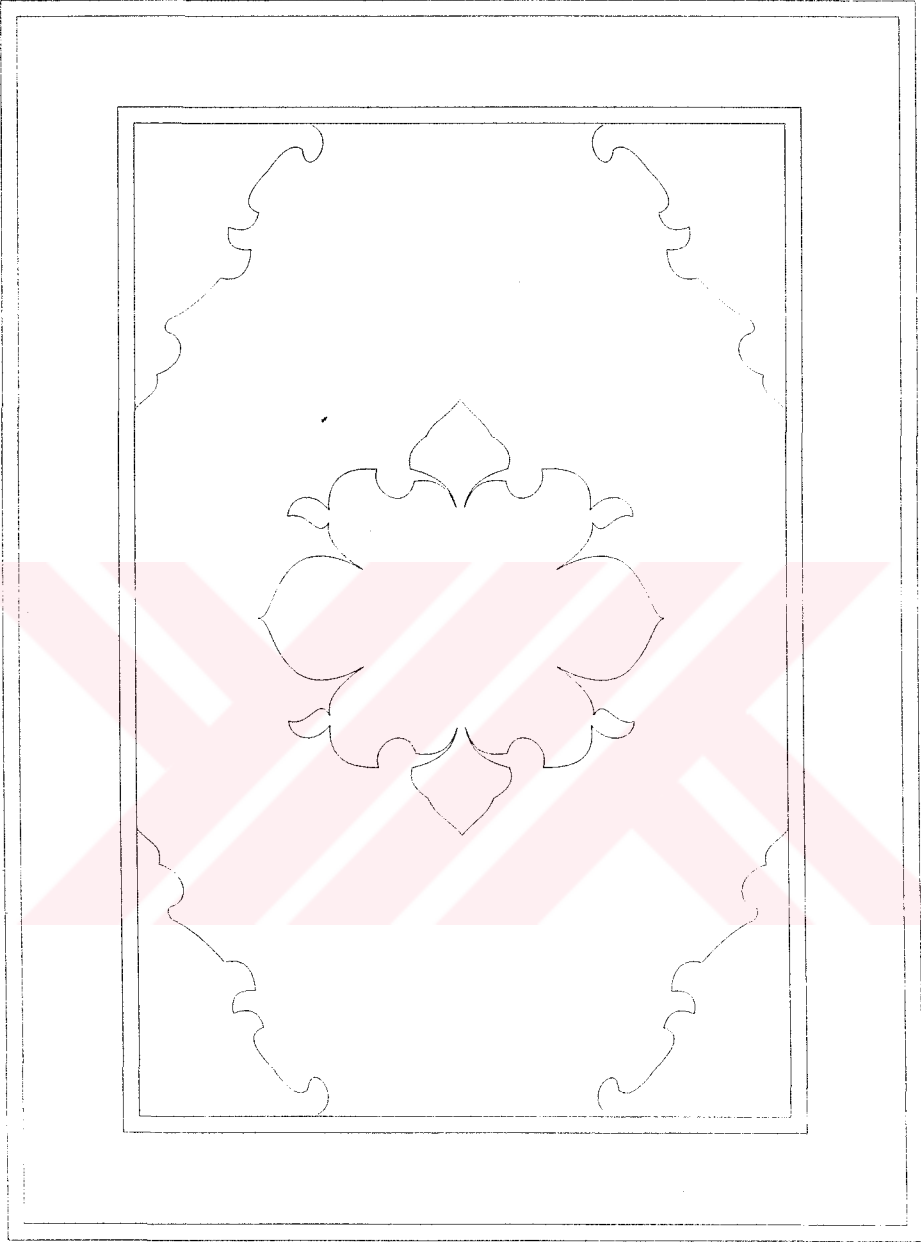


Foto: 90 11.471 Envanter numaralı halının köşesinde Osmanlıca "Hereke" yazısı



Şekil: 39 11.471 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 37
Envanter No	: 12.1297
Sergilendiği Yer	: 106. Oda (Pembe salon)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 295 x 460 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 18 x 24 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Krem, sarı, altın sarısı, kırmızı, açık kırmızı, siyah, açık kahverengi.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

¼ simetrik şekilde tasarlanmış madalyonlu bir halıdır. Halıda rumi ve hatai grubu çiçek motifleri geometrize edilerek kullanılmışlardır.

Ortadaki madalyonda geometrik şekilde oluşturulmuş olup, içi rumi motifi ile paftalanarak, boşlukları hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleriyle süslenmiştir. Halı zemini orta madalyon haricinde boştur.

Bordür kısmı, bir ana bordür ile dört ince bordürden oluşmaktadır. İnce bordürler ikişerli olarak birbirinin aynısıdır.

Ana bordürün içi, geometrik şekilde yapılmış tek iplik zencerek şeklinde bir dal üzerine yerleştirilmiş hatai ve yaprak motifleriyle süslenmiştir.

En kenarda bulunan ince bordürde yarım pençler ve bu pençleri birbirine bağlayan dal ve yaprak motifleri kullanılmıştır. Bu bordür iç tarafta bulunan birbirinin aynısı iki ince bordürün arasında da yer almaktadır. Bu ince bordürlerin içi bordürlerin kenarlarına bitişik üçgenler ve bu üçgenlerin arasında zig zag şekilde içi boş bir bezeme ile süslüdür.

Halının köşesinde Osmanlıca "Hereke" yazılıdır.

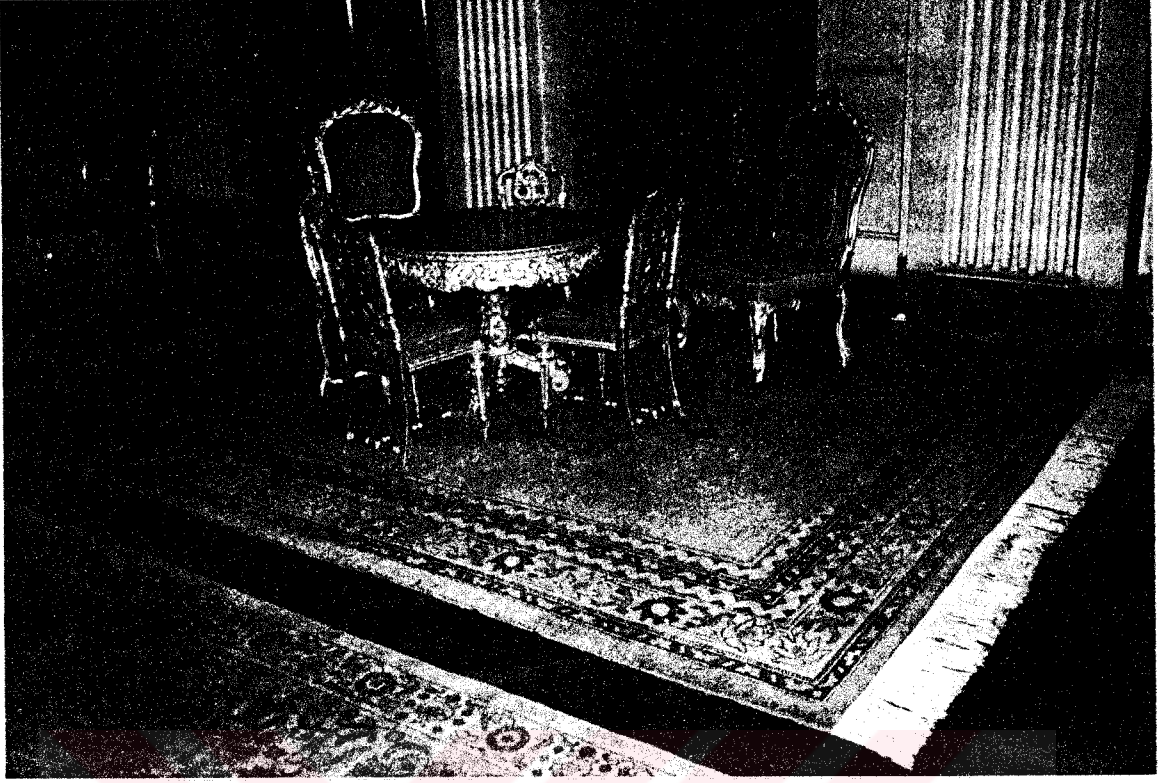
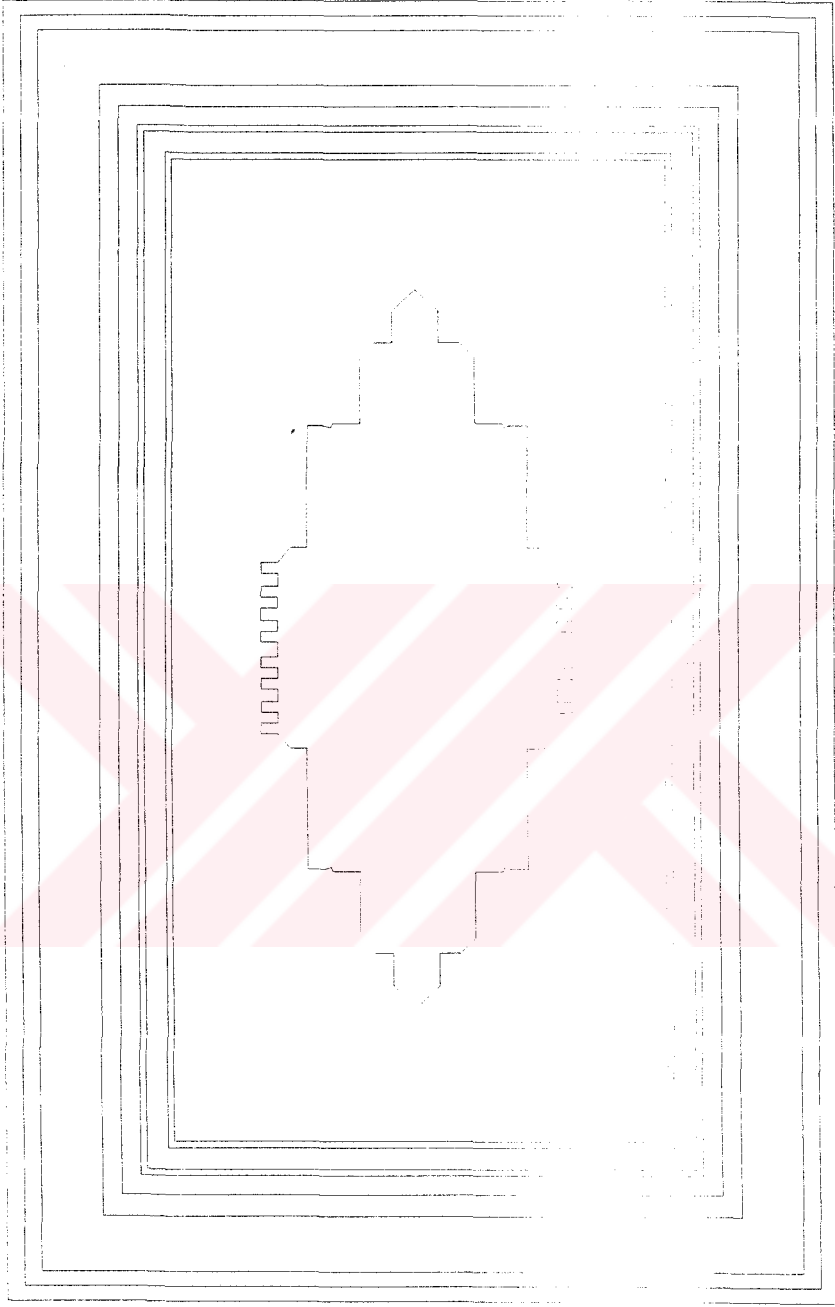


Foto: 91 12.1297 Envanter numaralı halı



Foto: 92 12.1297 Envanter numaralı halının köşesinde Osmanlıca "Hereke" yazısı



Şekil: 40 12.1297 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 38
Envanter No	: 14.2545
Nerede Sergilendiği	: 84. Oda (Yemek Odası)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 560 x 565 cm
Düğüm Şekli	: İran Düğümü
Kalite	: 40 x 40 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Beyaz, bej, altın sarısı, pembe, koyu pembe, açık mavi, koyu mavi, lacivert, gül kurusu, açık yeşil.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Halının tamamında özensiz bir işçilik dikkati çekmektedir.

Zeminin ortasında bulunan madalyon, rumi motiflerinin meydana gelmiştir. Madalyon içinde rumi motiflerinin paftaladığı alanlar stilize çiçek ve yaprak motifleri ile bezenmiştir.

Halının köşelerinde bulunan köşe madalyonlarının içi hatai, penç, stilize çiçek motifleri ve şal deseni ile süslenmiştir.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında bulunan üçer ince bordürden oluşmaktadır. Ana bordür, hatai, penç, stilize çiçek ve yaprak motifleriyle bezelidir.

Kırmızı zeminli ince bordürün içi, penç ve yaprak motifleriyle, lacivert zeminli ince bordürün içi iki iplik zencerek dallar üzerine yerleştirilmiş penç motifleriyle, s bej zeminli ince bordürün içi ise kırmızı zeminli ince bordür ile aynı şekilde süslenmiştir.

Halının köşesinde Osmanlıca "Hereke" yazılıdır.



Foto: 93 14.2545 envanter numaralı halının köşesi ve bordürü



Foto: 94 14.2545 envanter numaralı halinin madalyonu

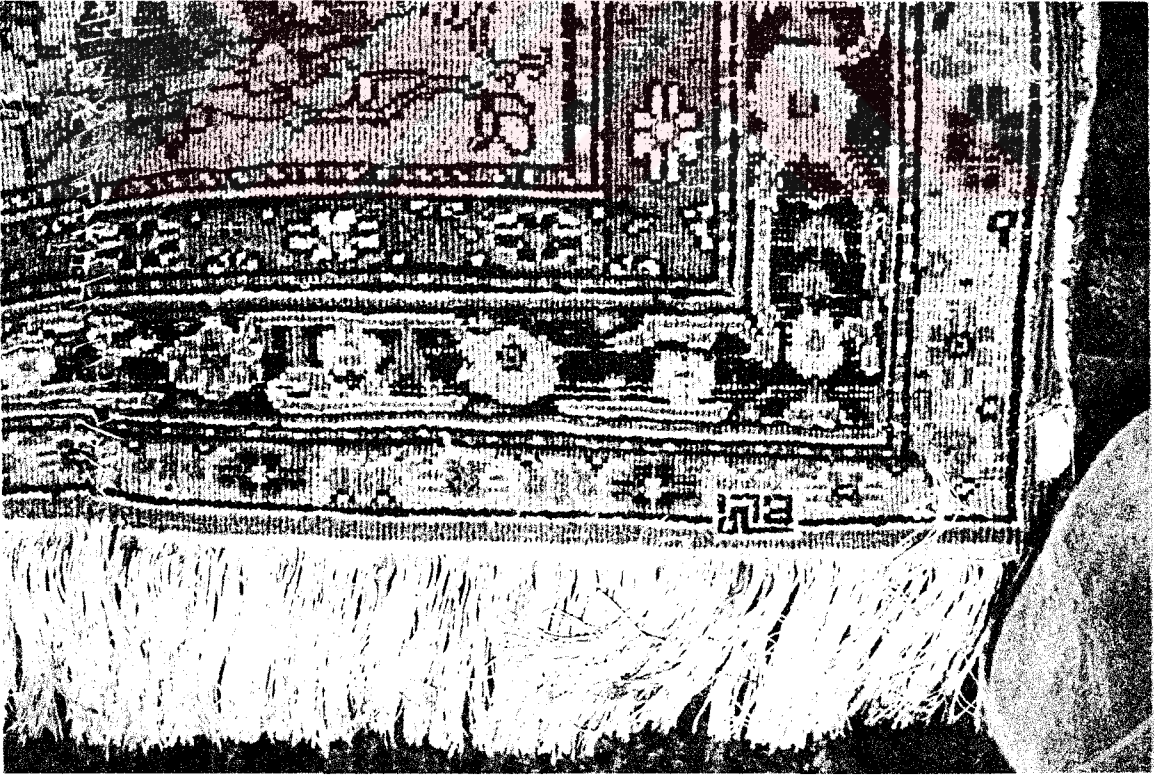
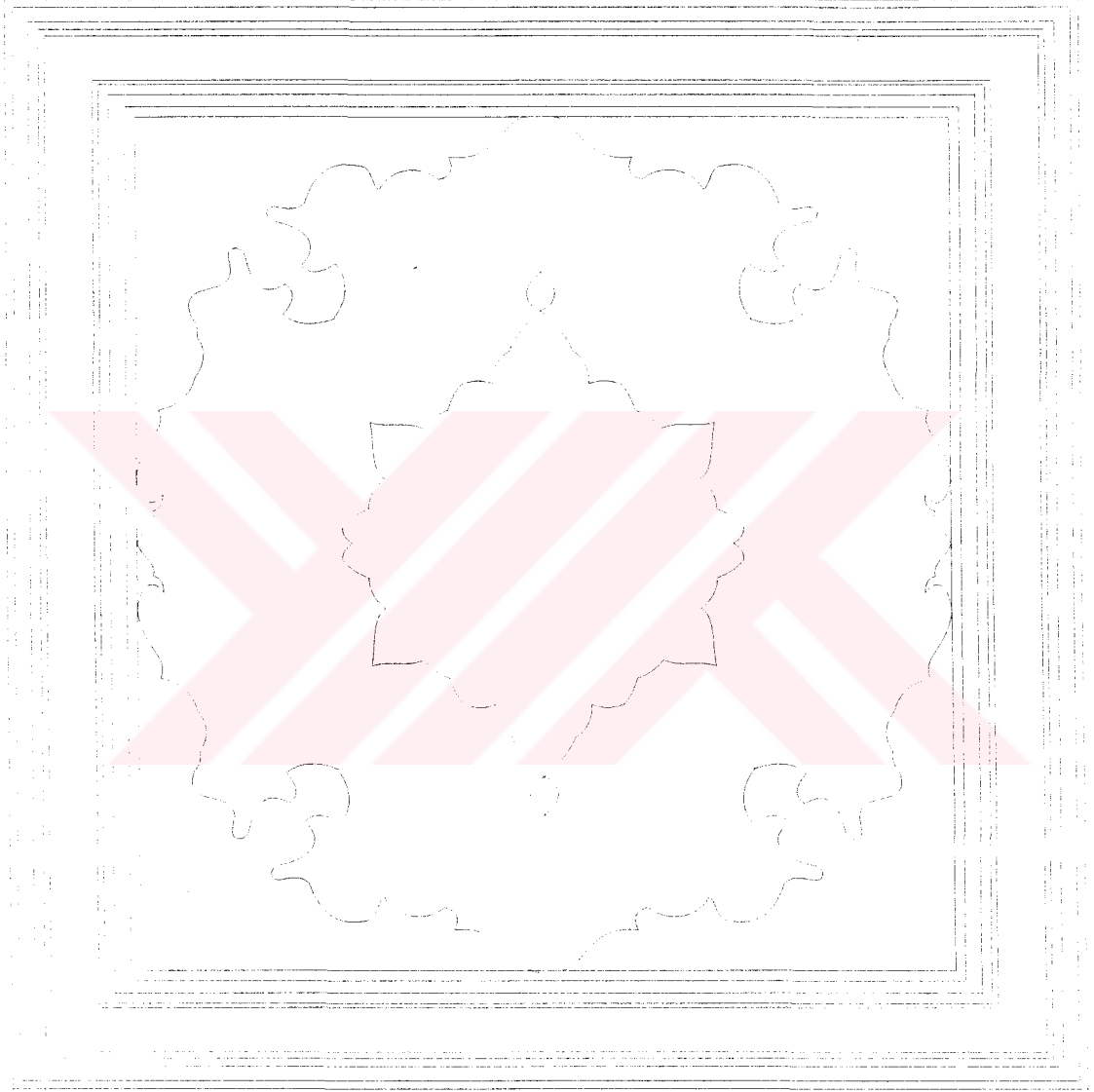


Foto: 95 14.2545 envanter numaralı halinin köşesindeki Osmanlıca "Herele" yazısı



Şekil: 41 14.2545 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 39
Envanter No	: 11.1137
Sergilendiği Yer	: 44. Oda (Halife Abdülmecid Efendi Odası)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 835 x 1200 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 18 x 18 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Keten Yün
Kullanılan Renkler	: Gülkurusu, krem, açık mavi, lacivert, yeşil, altın sarısı.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Halıda Osmanlı süsleme sanatlarında kullanılan rumi, hatai, penç, goncagül ve yaprak motifleri kullanılmıştır.

Ortada bulunan madalyon iç içe küçülen madalyonlar şeklinde düzenlenmiştir. En dışta tepelik motifliyle dilimlenmiş, pembe zeminli bir madalyon vardır. Madalyonun içinde ana motif olarak rumi motifinden oluşan , dairesel şekilde, sıralı bir bezeme kullanılmış, kalan boşluklar hatai grubu çiçek motifleriyle süslenmiştir. Bu madalyonun içinde içe dönük " C " kıvrımlarla sınırlandırılmış mavi zeminli bir madalyon daha yer almaktadır. Madalyonun içi dairesel kompozisyonda düzenlenmiş rumi ve rumi motiflerinin içinde bulunan penç motiflerinden çıkan stilize çiçek motifleriyle bezenmiştir. En ortada bulunan pembe zeminli madalyonun içi, ortada buluna penç motifinden çıkan stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir.

Halının köşelerinde bulunan ¼ madalyonlar tepelik motifleriyle dilimlenmiştir. Madalyonun köşesinde dairesel, daha küçük bir madalyon daha bulunmaktadır. Bu küçük madalyona kadar olan alanın içi rumi motifi ve hatai grubu çiçek motifleriyle süslenmiştir. Köşedeki küçük dairesel madalyonun içi rumi motifleriyle paftalanmış, boşluklar hatai grubu stilize çiçek motifleriyle bezenmiştir.

Halının zemininde, bordüre bitişik uzun kenar boyunca rumi motifleriyle sınırlandırılmış süslemeler vardır.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında bulunan benzer düzenlemeli, üçer ince bordürden oluşmaktadır.

Ana bordür, hatai, penç, goncagül ve yaprak motiflerinin tekrarından oluşmuştur.

İnce bordürler, ortada lacivert zeminli onun iki yanında mavi zeminli ve birbirinin benzeri birer bordürden oluşmaktadır.

Ortadaki bordür, atlamalı hatai ve penç motifleriyle bunları birbirine bağlayan dal üzerine yerleştirilmiş yaprak motifleriyle süslüdür. Mavi zeminli ince bordürler ise sıralı pençler ve bunları birbirine bağlayan dal üzerine yerleştirilmiş yaprak motifleriyle bezenmiştir.



Foto: 96 11.1137 Envanter numaralı halı

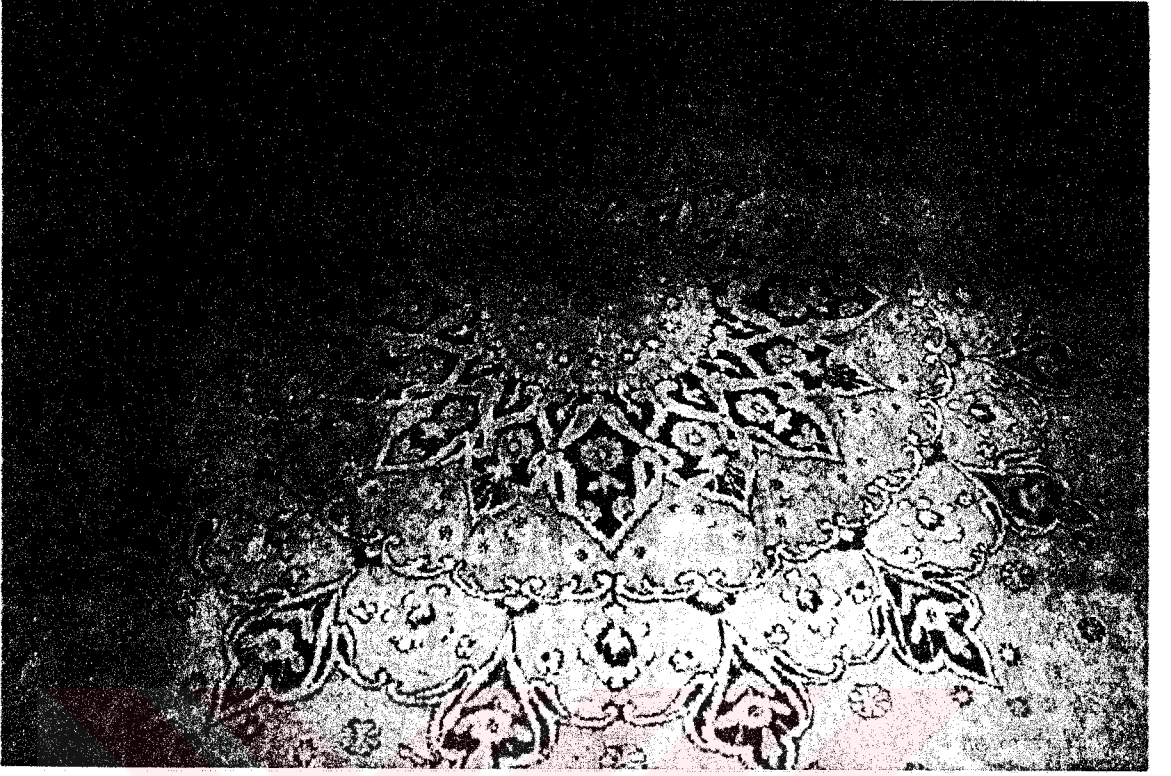


Foto: 97 11.1137 Envanter numaralı halinin madalyonu

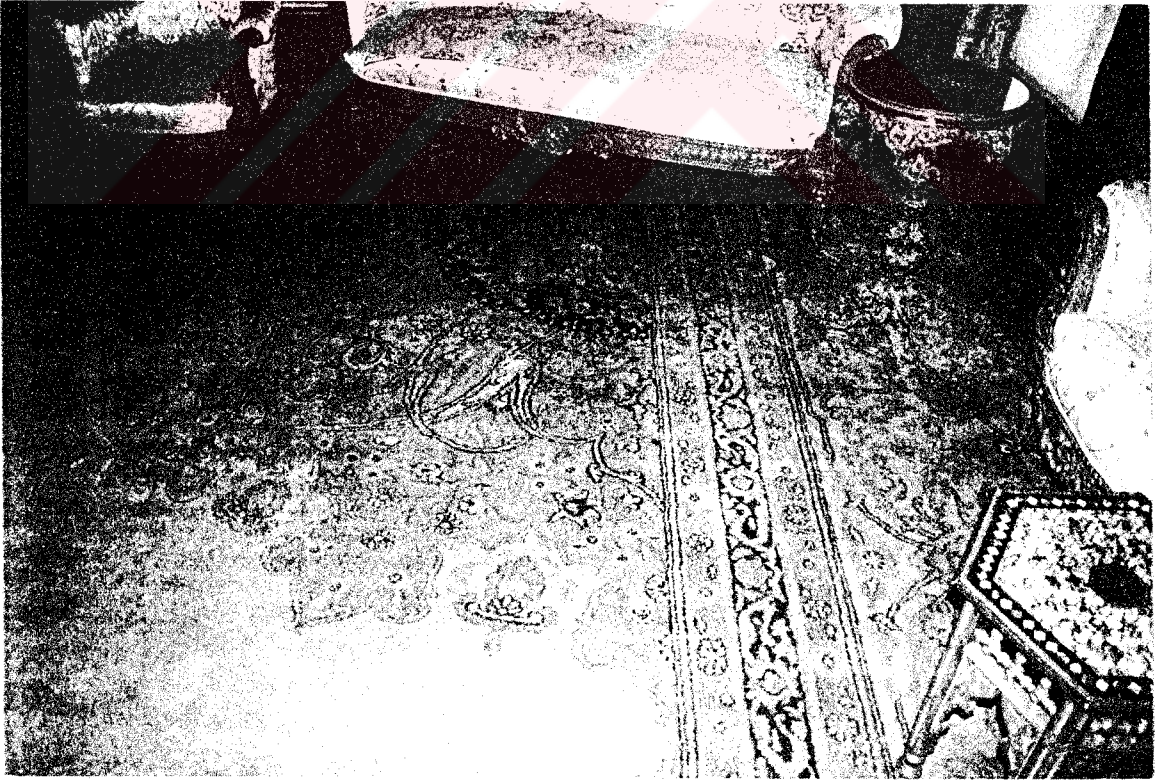
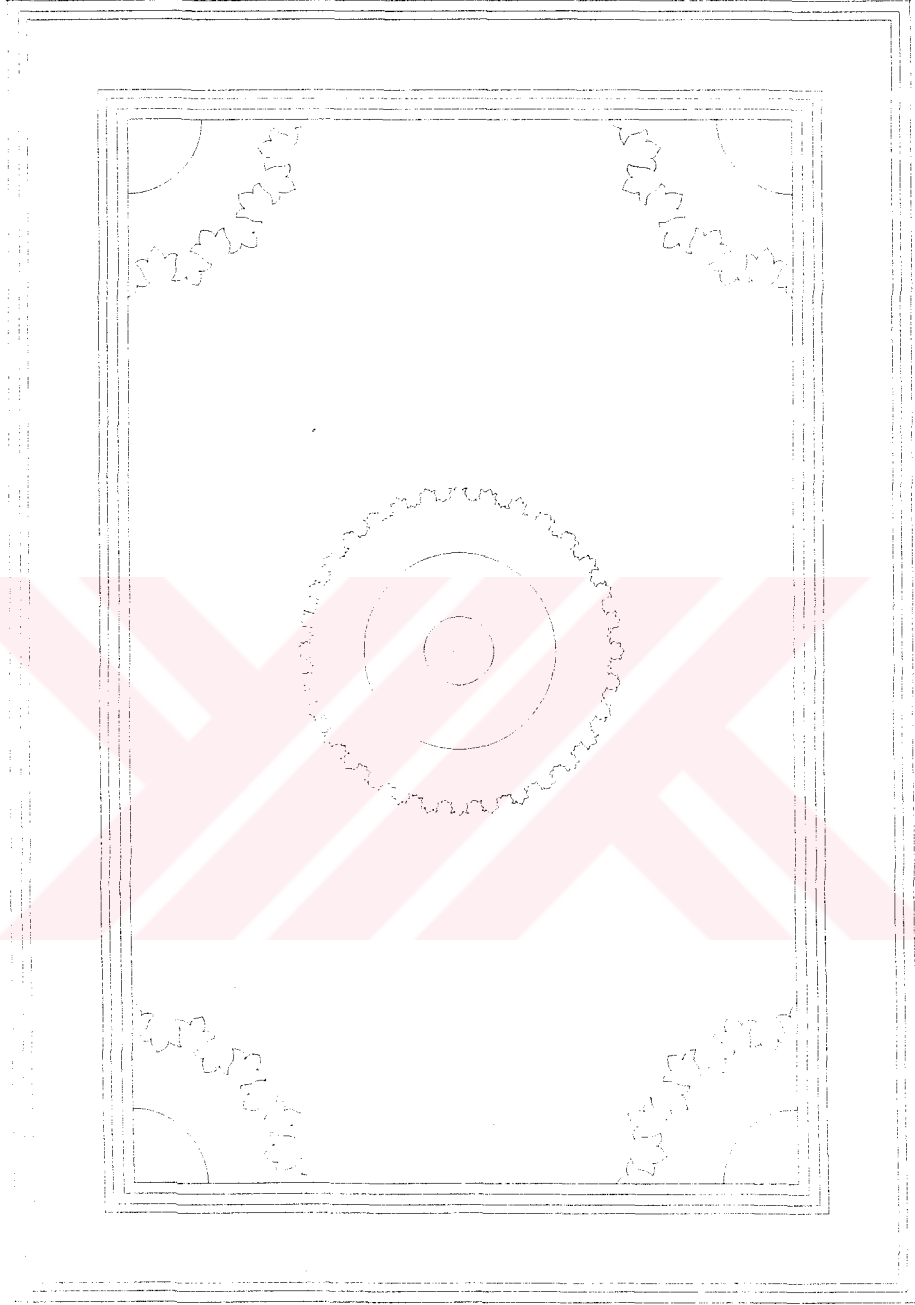


Foto: 98 11.1137 Envanter numaralı halinin köşesi ve bordür kısmı



Şekil: 42 11.1137 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 40
Envanter No	: 11.588
Sergilendiği Yer	: 27. Oda (Misafir Odası Medhali)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 300 x 465 cm
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü
Kalite	: 53 x 57 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Kırmızı, yeşil, açık mavi, mavi, koyu mavi, pembe, altın sarısı, açık altın sarısı, krem, kahve, gülkurusu.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halının kompozisyonu ¼ simetrik ve madalyonlu şekilde tasarlanmıştır. Halının ortasında köşeleri dilimli yaprak şeklinde sekiz köşeli bir madalyon bulunmaktadır.

Madalyonun içi, merkeze yerleştirilmiş bir penç motifinden ışınal olarak çıkan yarı üsluplaştırılmış çiçek motifleri ile dolguludur. Madalyonun etrafında geometrik bir biçimde paftalanmış mavi zeminli bir alan bulunmaktadır. Bu alanın içi madalyondan çıkan yarı stilize çiçek ve penç motifleri ile bezenmiştir.

Mavi zeminli alanın etrafında yine geometrik biçimde paftalanmış bir krem zeminli alan yer alır. Bu alanın içi, mavi zeminli alanın içinden ve dışından çıkan yarı stilize çiçekler ile bezenmiştir. Bu alanın içi yine yarı stilize çiçek, bahar dalları, hatai ve pençlerle birlikte, natüralist bir ağaç motifi ile bezenmiştir. Halının köşelerinde, kare şekilde bir pafta ile kırmızı zeminli bir alan yer almaktadır. Bu paftanın içi de penç ve stilize çiçek motifleri ile süslenmiştir. Kare şekilli paftanın yanında içi hatai, penç ve stilize çiçek motifleri ile bezenmiş başka bir geometrik pafta vardır.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile iki yanında birbirine benzer iki ince bordürden oluşmaktadır.

Ana bordür, rumilerle paftalanarak oluşturulmuş üçgen alanların yan yana gelmesiyle meydana getirilmiştir. Rumi paftalı alanların içi hatai, penç ve stilize çiçek motifleri ile bezenmiştir. Bunların dışında kalan mavi zeminli alanlar ise bir vazodan çıkan stilize çiçek motifleri ile süslenmiştir.

İnce bordürlerin içi, "S" şekilli kıvrımlı dallar üzerine yerleştirilmiş olan penç ve yaprak motifleri ile bezenmiştir.

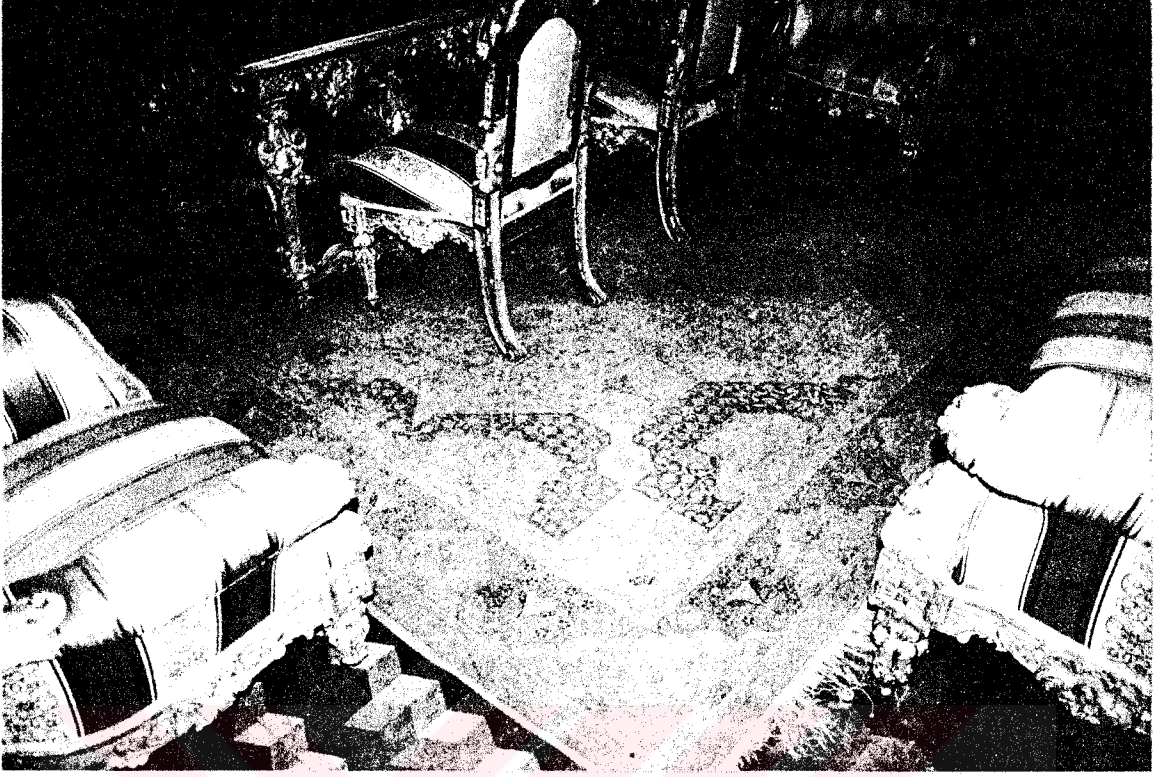
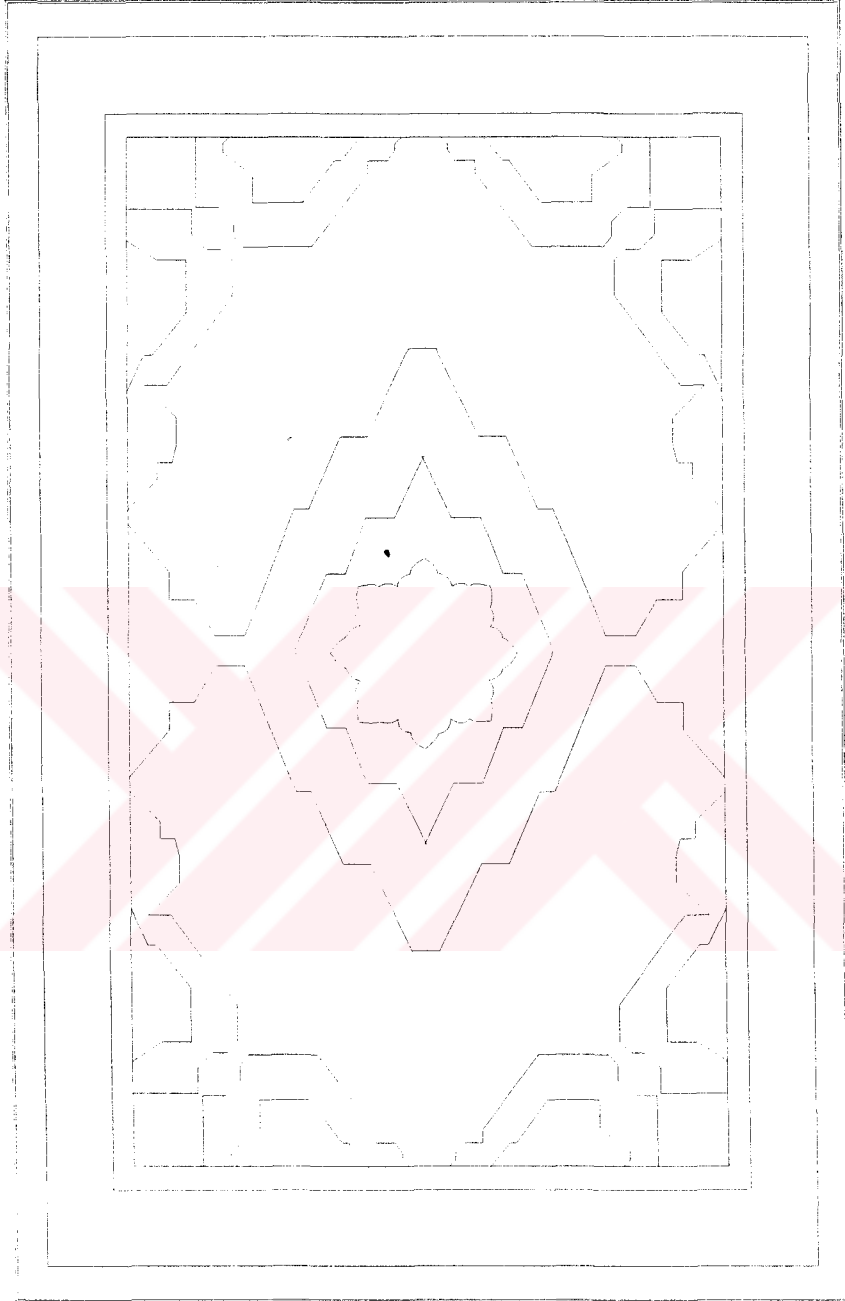


Foto: 99 11.588 Envanter numaralı halı



Foto: 100 11.588 Envanter numaralı halının madalyonu



Şekil: 43 11.588 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 41
Envanter No	: 11.974
Sergilendiği Yer	: 39. Oda (Zülvecheyn Salon)
Yöre / Üretildiği Yer	: Herke
En x Boy	: 495 x 825 cm
Düğüm Şekli	: Türk Düğümü
Kalite	: 30 x 35 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Krem, pembe, kırmızı, açık mavi, lacivert, haki yeşil, altın sarısı, kahverengi.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır.

Bu halının zemininde yer alan köşe düzenlemesi ve madalyon 11.588 Envanter nolu halı ile benzerlik göstermektedir.

Halının ortasında geometrik şekilde düzenlenmiş mavi zeminli bir madalyon bulunmaktadır. Bu madalyonun ortasında,sekizgen yıldız şeklinde kolları olan dilimli bir büyük madalyon daha bulunur.Bu madalyonun içi,merkeze yerleştirilmiş bir penç motifi ve bundan ışınsal olarak çıkan dallar üzerine yerleştirilmiş olan çiçek motifleri ile süslüdür.

Mavi zeminli alan ise bu madalyondan çıkan yarı stilize çiçekler ve penç motifleri ile bezenmiştir.

Ortakdaki madalyonun altında ve üstünde ikişer dairesel madalyon daha göze çarpar bu motifte ortakdaki madalyonun merkezinde yer alan motif kullanılmıştır.

Halının köşelerde geometrik şekilde paftalanmış ve 11.588 envanter nolu halıda kullanılan düzenleme aynen alınarak, fakat renkleri değiştirilerek kullanılmıştır.

Bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında bulunan ince iki bordürden oluşmaktadır. Ana bordür, bir hatai motifinden çıkan dallar ve bunlar üzerine yerleştirilmiş stilize çiçekler, penç ve yaprak motiflerinin sıralı bir şekilde düzenlenmesi ve aralarına bahar dallarının eklenmesinden oluşturulmuştur. İnce bordürler ise küçük penç ve yaprak motifleri ile süslenmiştir.

Bordürler arasında alternatif sıralı üçgenlerden oluşan çok ince bir bordür bulunmaktadır.



Foto: 101 11.974 Envanter numaralı hali



Foto: 102 11.974 Envanter numaralı halinin madalyonu

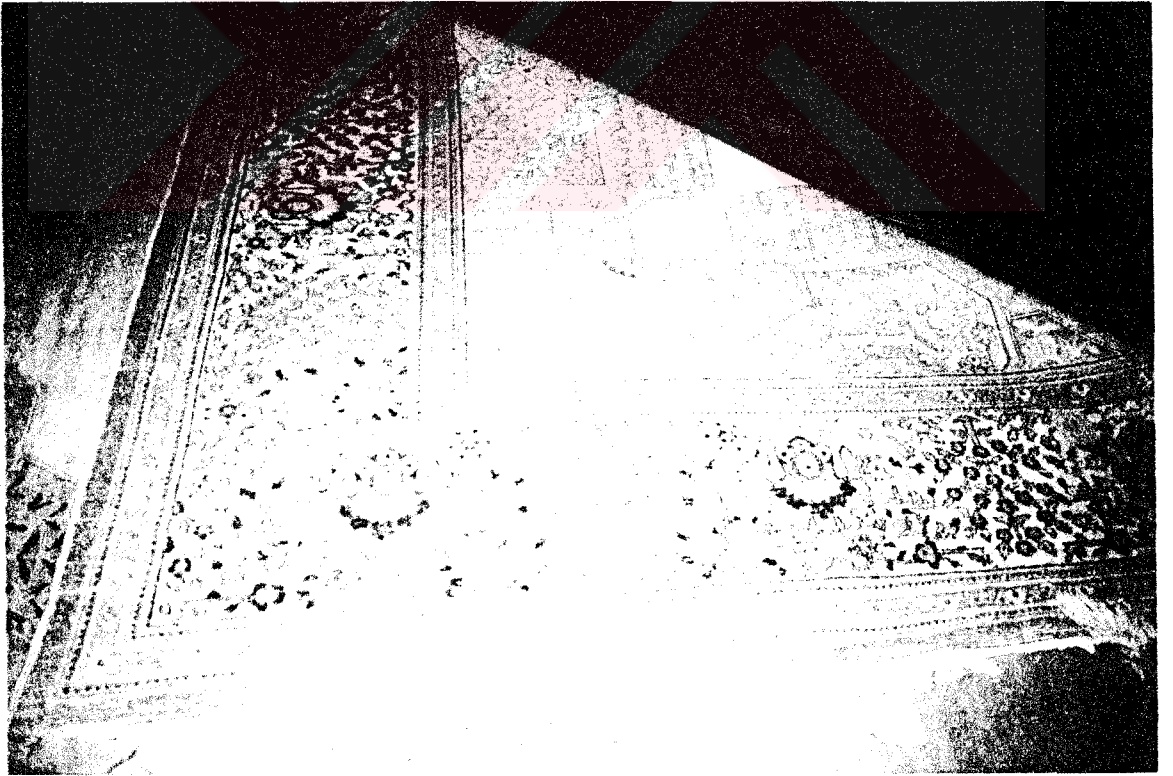
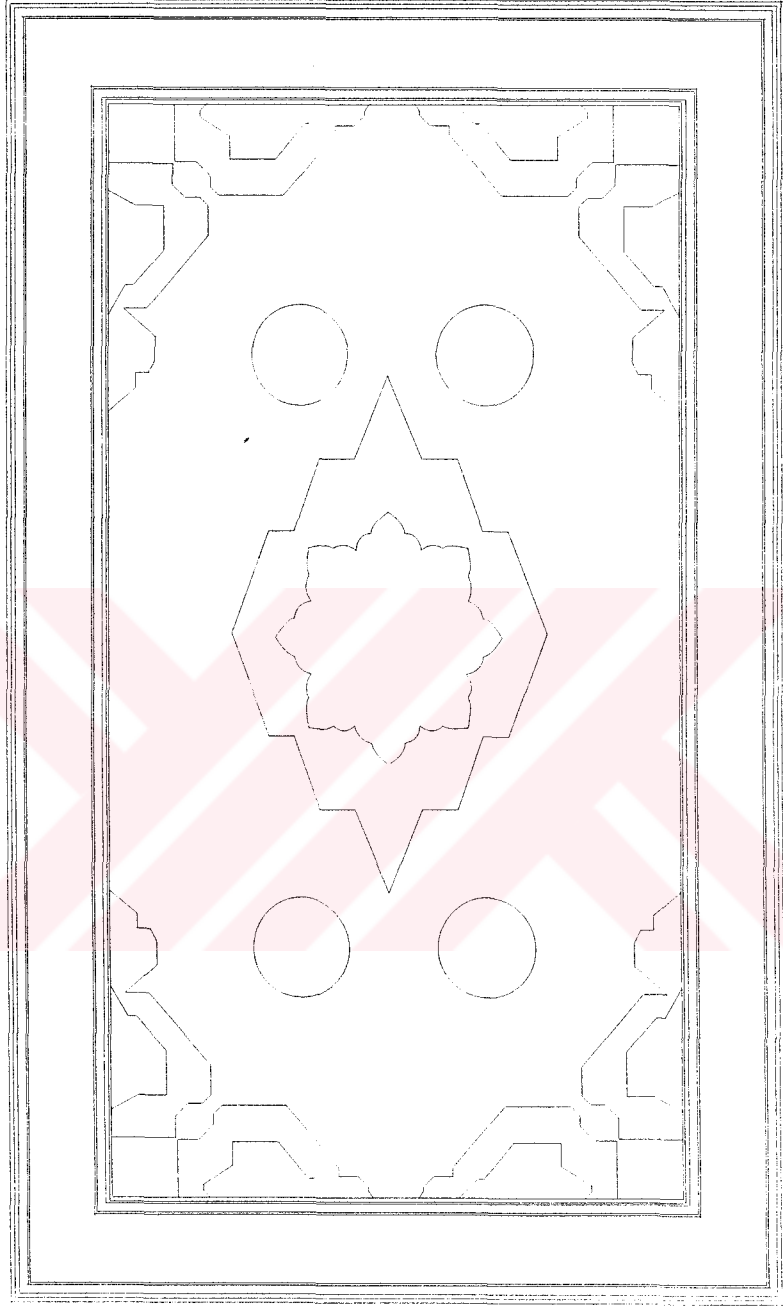


Foto: 103 11.974 Envanter numaralı halinin bordür kısmı ve köşesi



Şekil: 44 11.974 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 42
Envanter No	: 13.674
Sergilendiği Yer	: 106. Oda (Pembe salon)
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 415 x 480 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 40 x 48 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Eflatun, kırmızı, altın sarısı, krem, pembe, siyah, açık kahverengi, beyaz.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halı, ¼ simetrik şekilde tasarlanmış olup, ortasında tam, köşelerinde ¼ köşe madalyonlar bulunmaktadır. Halı İran (Tebriz) halılarının üslubunda yapılmıştır. (Foto: 14)

Halının ortasında, çevresi stilize bitkisel motiflerle dilimlenmiş dairesel bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun içi rumi motifleriyle paftalanmış, paftaların içleri hatai grubu motiflerin helezon dallar üzerine yerleştirilmesiyle süslenmiştir. Madalyonun çerçevesindeki dilimlerin uç kısımlarında on altı tane oval şekilli şemse motifi yerleştirilmiştir. Bu şemse motifleri iki çeşittir ve madalyon çevresinde atlamalı olarak kullanılmıştır. Hepsinin dış kısmı yapraklardan oluşmuş bir çerçeve ile sınırlıdır. Şemse motiflerinden bir grubunun içinde iki bulut motifi ile bunların altından geçen helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai grubu çiçekler bulunmaktadır. Diğer grupta ise ¼ simetrik rumi motifleriyle onun altından geçen ve boşlukları dolduracak şekilde helezon dallar üzerine yerleştirilmiş hatai grubu motifler vardır. Ayrıca şemse motiflerinin uçlarında da birer hatai motifi yer almaktadır.

Halının köşelerini ise ¼ madalyonlar süslemektedir. Bu madalyonların iç düzenlemesi aynen ortadaki madalyona benzemektedir. Bu madalyonların çevresinde de ikisi yarım olmak üzere beş şemse motifi bulunmaktadır. Birer atlamalı olarak iki çeşit olan şemse motiflerinden bulut motifleri kullanılmış olanı ortadaki madalyondakilerle aynıdır. Diğerlerinde rumi motifleri ½ simetrik şekilde düzenlenerek altından geçen dallar üzerine hatai grubu motifler yerleştirilmiştir.

Ortadaki madalyonun halının altında ve üstünde stilize çiçeklerde süslenmiş birer kandil motif yer almaktadır. Halının geri kalan zemini bu ve diğer motifinden çıkan, kimi yerde helezon şeklinde, kimi yerde serbest olarak uzayan dallar üzerindeki sık ve küçük yapraklar ile bu dalların ayrılma noktalarına yerleştirilmiş hatai motifleriyle bezenmiştir.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında bulunan beş adet ince bordürden oluşmaktadır.

Ana bordür, sıralı şekilde yerleştirilmiş iki farklı kartuşla paftalanmıştır. Kırmızı zeminli uzun kartuş içinde bulut motifleri kullanılmış, kalan boşluklar hatai grubu çiçek motifleriyle bezenmiştir. Beyaz zeminli dilimlenmiş, dairesel kartuşun içi ise, ortadan dışarıya doğru simetrik rumi motifleri ve bunların arasına yerleştirilmiş penç motifleriyle süslüdür. Kartuşların dışında kalan bordür zemininde hatai grubu stilize çiçek motifleri bulunmaktadır.

Ana bordürün iki yanında bulunan birbirinin aynısı ince bordürler, sıralı penç ve bunlardan çıkan goncagül ve yaprak motifleriyle süslenmiştir.

Zemine birleşik olan ince bordürde sıralı yarım penç motifleri ve bunları birbirine bağlayan yapraklar kullanılmıştır.

Diğer ince bordürler ise yöresel halılarımızda çok görülen alternatif sıralı üçgenlerden oluşan bir bezeme ile süslüdür.



Foto: 104 13.674 Envanter numaralı halı

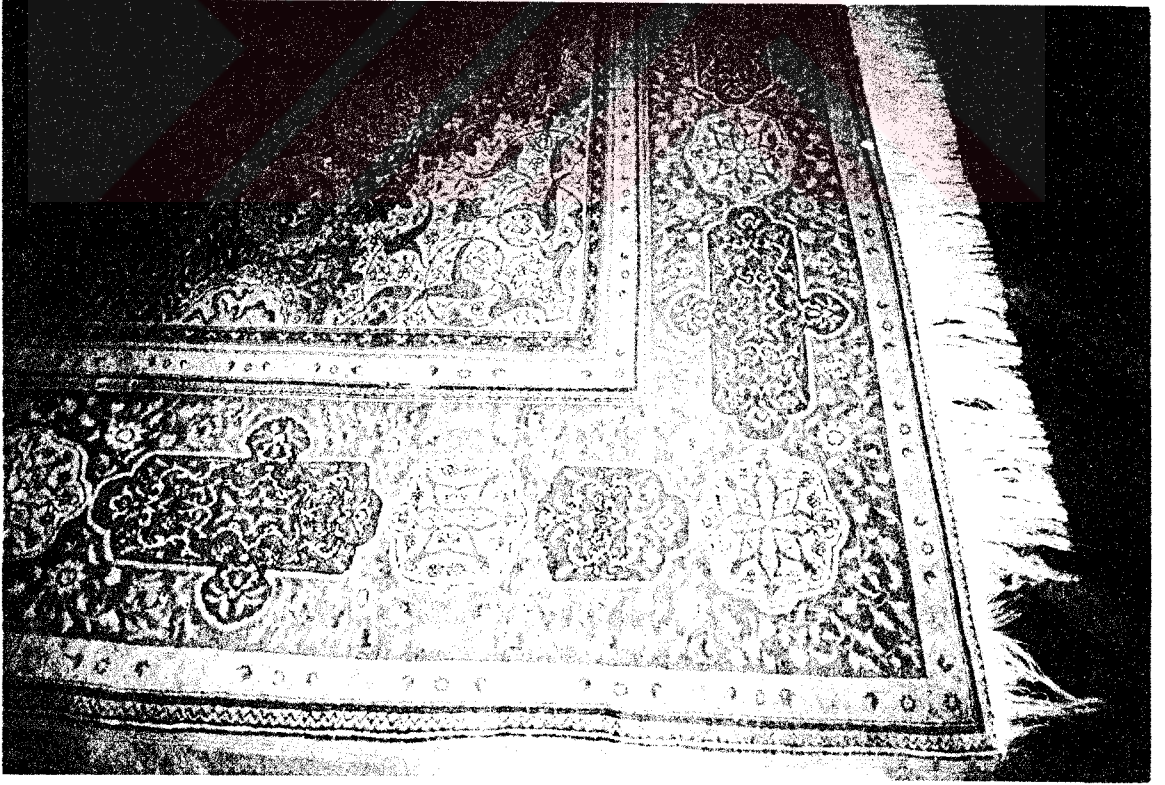
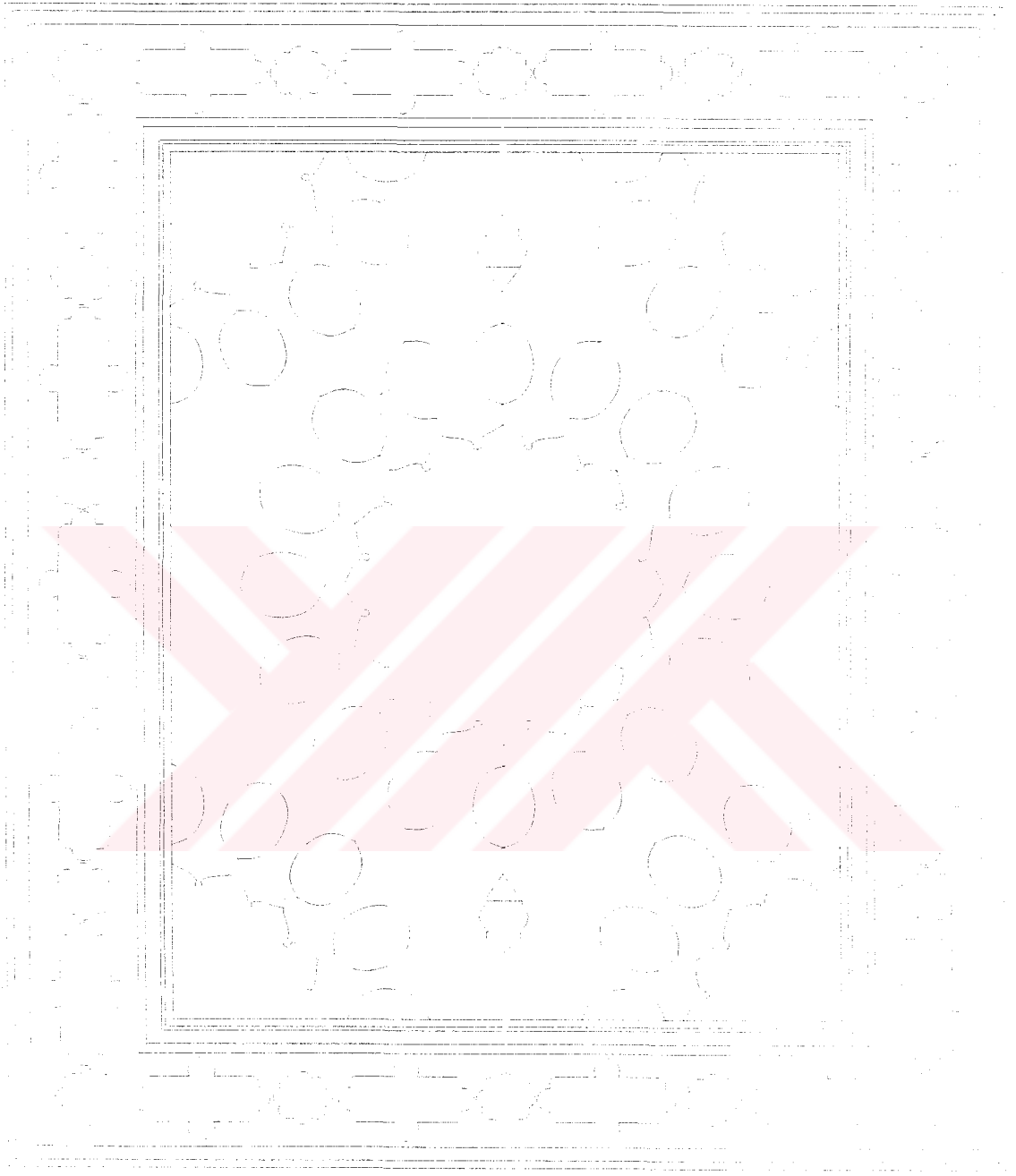


Foto: 105 13.674 Envanter numaralı halının bordür kısmı ve köşesi



Şekil: 45 13.674 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No : 43
Envanter No : 11.852
Sergilendiği Yer : 106. Oda (Pembe Salon)
Yöre / Üretildiği Yer : Hereke
En x Boy : 245 x 330 cm
Düğüm Şekli : Türk düğümü
Kalite : 37 x 45 düğüm/dm²
Dönemi : 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde : **Çözü** **Atkı** **İlme**
Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Pembe, kırmızı, lacivert, kırmızı, krem, açık yeşil, gülkurusu, altın sarısı.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

¼ simetrik şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır.

Halının ortasında hatları geometrik şekilde tasarlanmış bir madalyon bulunmaktadır. Madalyonun içi birbirinden bağımsız stilize çiçek motifleriyle süslüdür. Halının zemininde geometrik bir şekilde tasarlanmış serpme çiçek motifleri vardır.

Halı zemininde kısa kenarla birleşik şekilde, Konya-Ladik halılarının alınıklıklarında kullanılan bordürler benzeri, yan yana yerleştirilmiş mihrapları andıran, içlerinde karanfil ve stilize çiçek motiflerinin kullanıldığı bir bordür yer almaktadır.

Halının bordür kısmı, bir ana bordür ile onun iki yanında birbirinin aynısı şekilde düzenlenmiş üçer ince bordürden oluşmaktadır.

Ana bordürün içi, ana motif olarak kullanılan, atlamalı, büyük hatı ve penç motifleriyle bunların arasına yerleştirilmiş, hatı grubu çiçekler ve yarı stilize sümbül motifleriyle süslüdür.

İnce bordürler ortadaki kalın olmak üzere onun iki tarafında birbirinin aynısı, fakat farklı zemin renklerine sahip, daha ince bordürlerden oluşmaktadır. Ortada bulunan ince bordürün içi iki iplik zencerek şeklinde dallar üzerine yerleştirilmiş, stilize çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Diğer ince bordürler ise "S" şeklinde ve bu "S" in ortasından kesen bir çizgiden oluşan motifin alternatif şekilde sıralanmasıyla süslenmiştir.

Halının köşesinde "Hereke" yazılıdır.

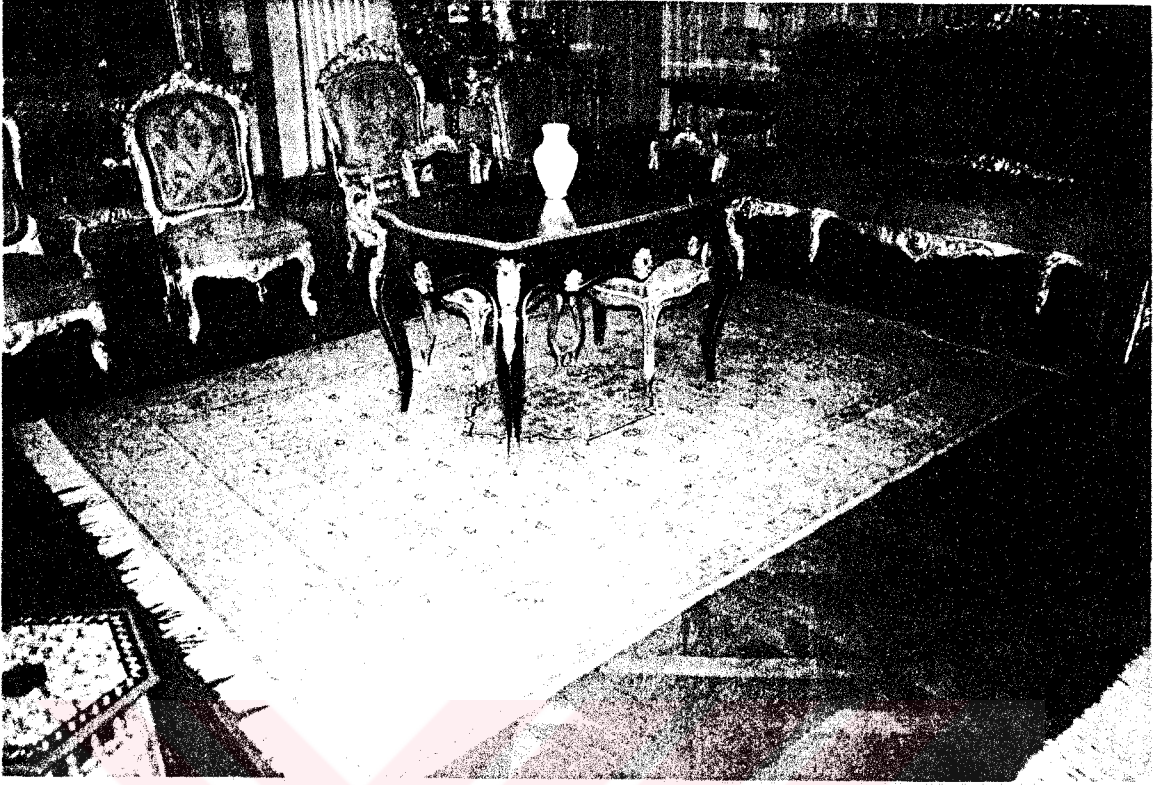
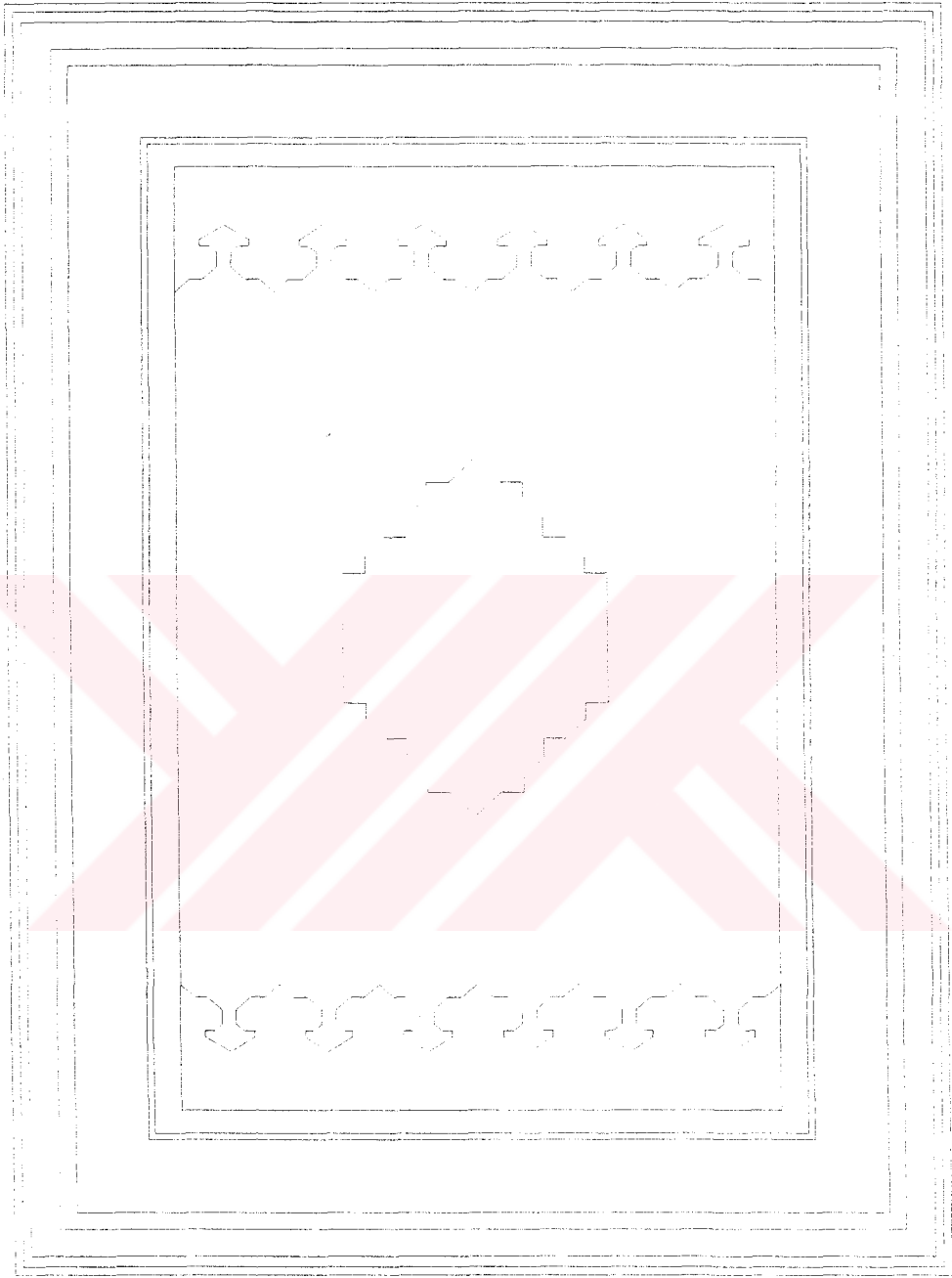


Foto: 106 11.852 Envanter numaralı halı



Foto: 107 11.852 Envanter numaralı halı



Şekil: 46 11.852 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 44
Envanter No	: 52.560
Sergilendiği Yer	: 165. Oda (Sünnet Odası)
Yöre / retildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 340 x 555 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 20 x 21 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: zđ Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün
Kullanılan Renkler	: Krem, mavi, su yeŐili, sarı, kahverengi, siyah, açık mavi.

Kompozisyon ve Desen zellikleri :

Halı ¼ Şekilde tasarlanmış, madalyonlu bir halıdır.

Halıda bulunan motifler odanın tavanlarında bulunan süslemelere uygun biçimde geometrik Őekiller kullanılarak tasarlanmıştır. (Foto: 108)

Halının ortasında bulunan madalyonun Şekli baklava biçimindedir ve ii yine baklava Şeklinde parçalara ayrılmıŐtır. Halının zemin kısmı dama tahtası gibi bir boş bir dolu karelerle süslenmiştir.

Bordür kısmı, bir kalın ve onun yanında birbirinin aynısı iki ince bordürden oluşmaktadır.

Kalın bordürün içi yine baklava Őekillerden meydana gelmiş motiflerle süslenmiştir. İnce bordürler alternatif sıralı üçgen motiflerle bezelidir.

Halının köşesinde Osmanlıca "Hereke" yazılıdır.

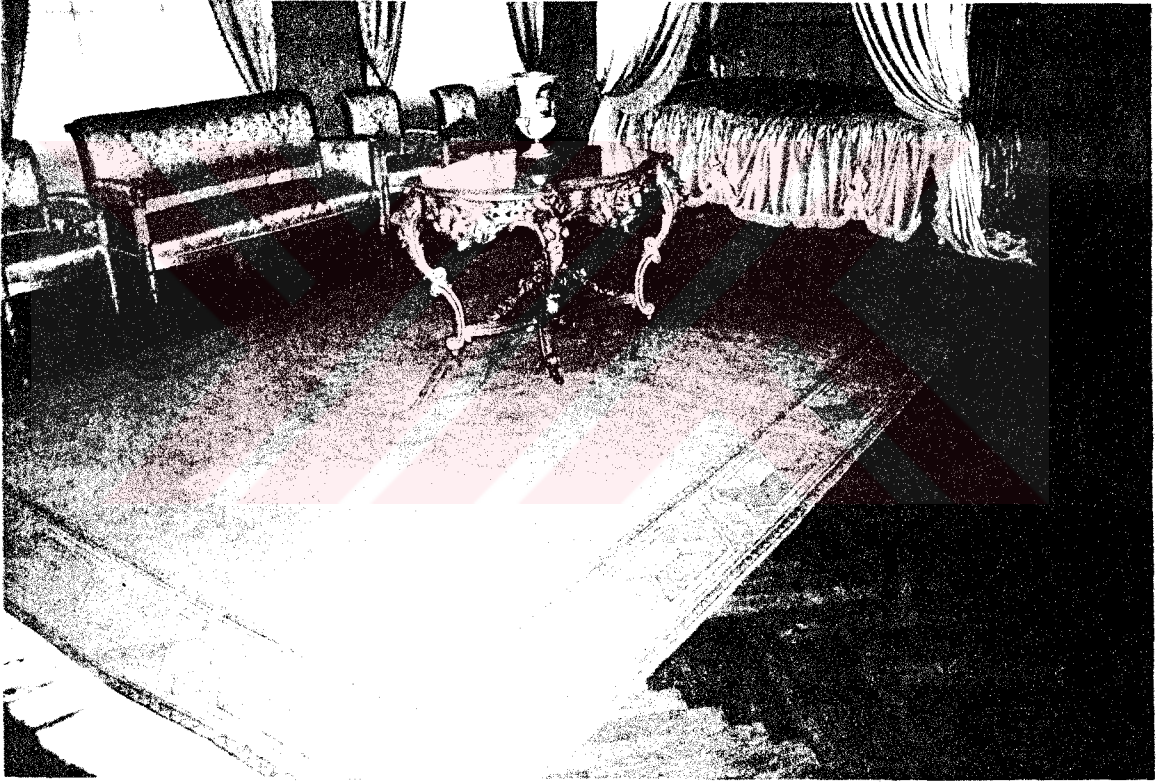


Foto: 108 52.560 Envanter numaralı halı

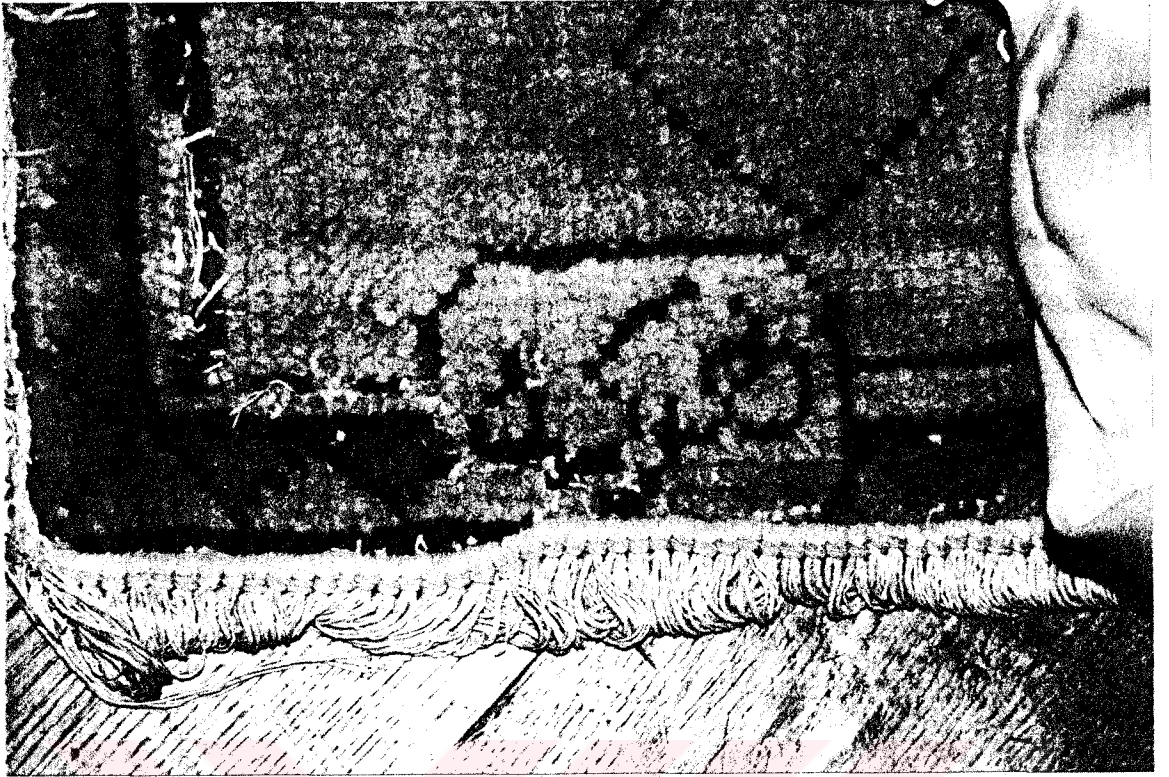
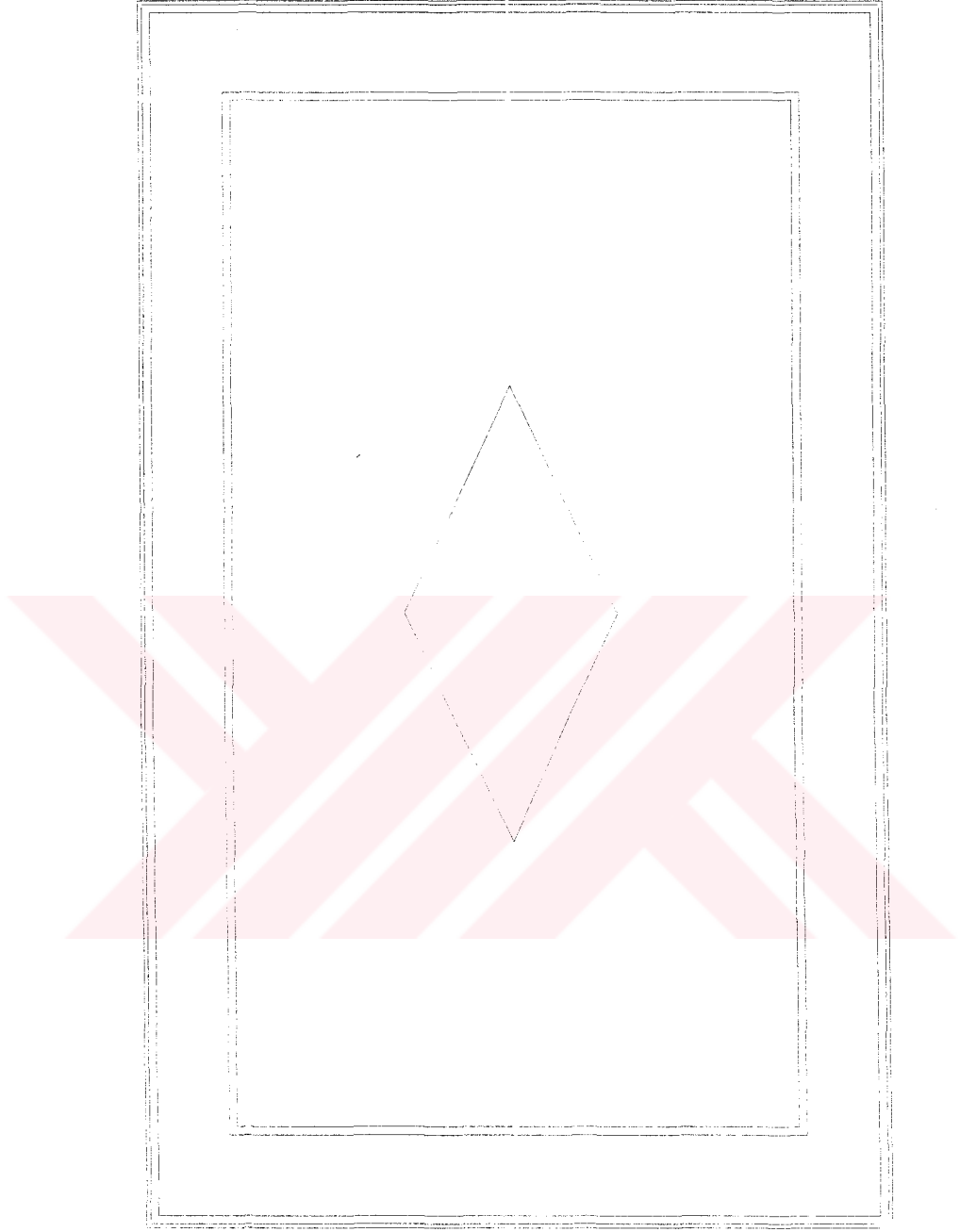


Foto: 109 52.560 Envanter numaralı halının köşesindeki Osmanlıca "Hereke" yazısı



Foto: 110 165. Odanın (Sünnet Odası) tavan süslemeleri



Şekil: 47 13.57 Envanter numaralı halının kompozisyon planı

No	: 45
Envanter No	: 13.57
Nerede Sergilendiği	: 160. Oda
Yöre / Üretildiği Yer	: Hereke
En x Boy	: 193 x 307 cm
Düğüm Şekli	: Türk düğümü
Kalite	: 35 x 38 düğüm/dm ²
Dönemi	: 19. Yüzyıl
Kullanılan Hammadde	: Çözü Atkı İlme Pamuk Pamuk Yün

Kullanılan Renkler : Kırmızı, bordo, lacivert, yeşil, koyu yeşil, açık yeşil, sarı, yavru ağzı, haki yeşil, krem, açık mavi.

Kompozisyon ve Desen Özellikleri :

Halının zemini, dikey yönde şeritler şeklinde tasarlanmıştır. Bu şekilde motif düzeni bazı Hereke kumaşlarında da görülmektedir. (Resim:)

Halı zemini bir kalın ,üç ince bordürün sıralı şekilde kullanılması ile bezenmiştir. Kalın bordür, karmaşık şekilde ince dallar üzerine yerleştirilmiş stilize çiçek motifleriyle süslenmiştir. İnce bordürlerden ortada bulunan bordür farklı diğer ikisi aynı şekilde tasarlanmıştır. Ortada bulunan bordür, ince dal, yaprak ve çiçek motifleriyle, yanlarda bulunan ince bordürlerin içi ise sıralı şekilde seyrek, küçük çiçek motifleriyle bezelidir.

Halının bordürü kısmı ise bir kalın iki ince bordürden oluşmaktadır.

Kalın bordürün içi hatai grubu stilize çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir.

İç tarafa bulunan ince bordürde, zeminde kullanılan kırmızı zeminli ince bordürün deseni, birbirine benzer ince bordürlerin içinde, zemin rengi değiştirilerek kullanılmıştır.

En dışta bulunan ince bordürün içi sıralı çiçek motifleri ve ince kıvrık dallarla süslüdür.



Foto: 111 13.57 Envanter numaralı halı

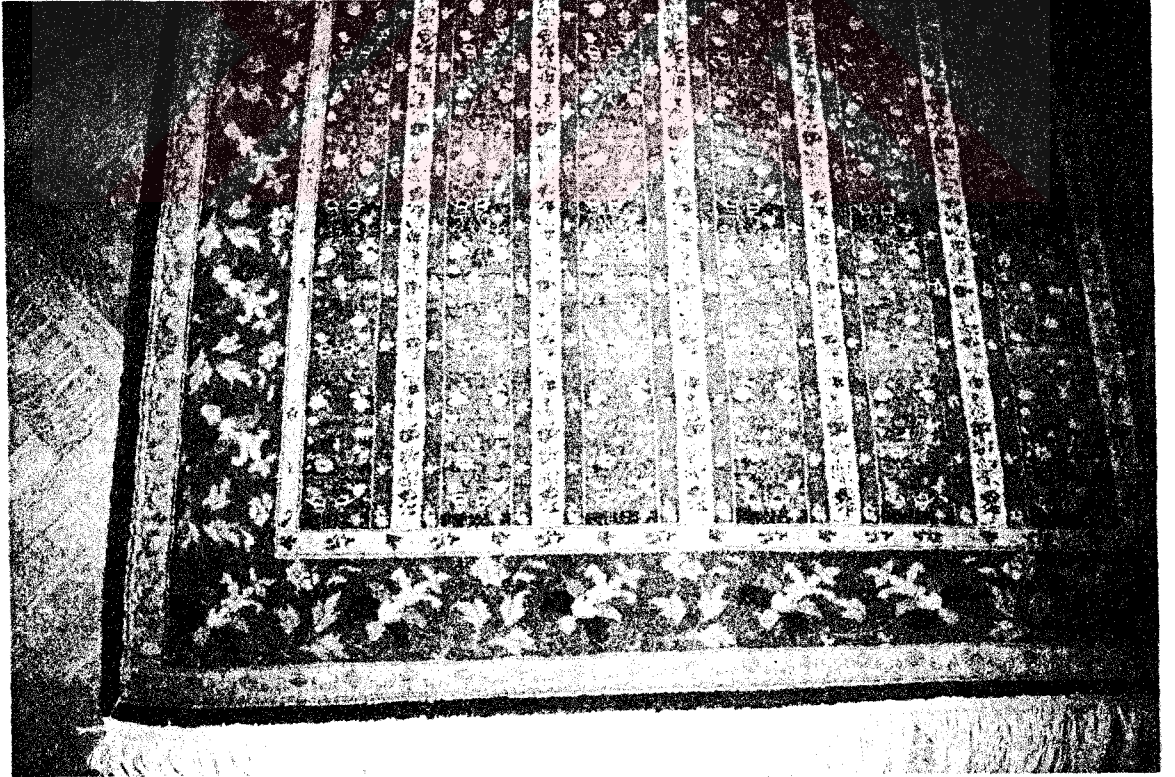


Foto: 112 13.57 Envanter numaralı halının bordür kısmı



Şekil: 48 13.57 Envanter numaralı halinin kompozisyon planı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TASARIMLAR

3.1. 1. TASARIM

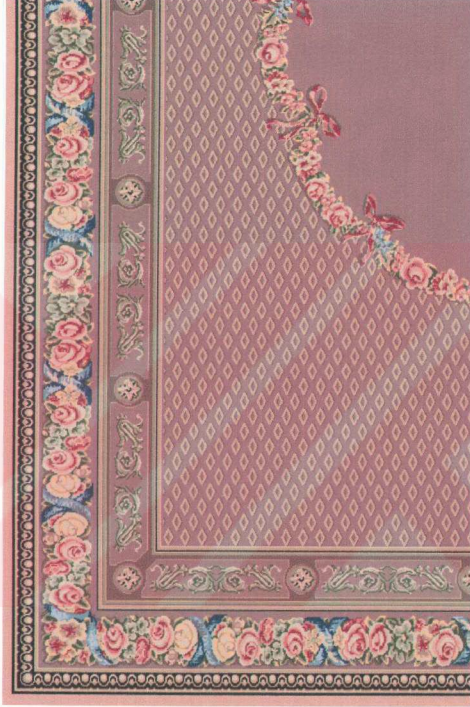


Foto: 113 1. Tasarım

- Konu : Dolmabahçe Sarayı'nın süslemelerinde ve halılarında kullanılan motifler kaynak alınarak yapılan halı tasarımı
- Kullanım yeri : Konutlar için salon halısı
- Boyutları : 200 x 300 cm (Taban halısı)
- Kalitesi : 50 x 50 düğüm/ dm²
- Düğüm şekli : Türk düğümü
- Önerilen malzeme : Çözüğü: yün, atkı: yün, ilme: yün
- Önerilen iplik numaraları : Çözüğü: 5/2 Nm, atkı: 5/1 Nm, ilme: 2,2/1 Nm

3.2. 2. TASARIM

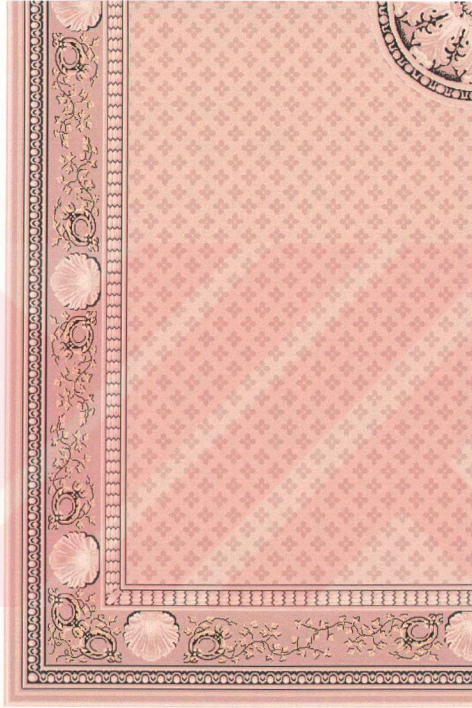


Foto: 114 2. Tasarım

- Konu : Dolmabahçe Sarayı'nın süslemelerinde ve halılarında kullanılan motifler kaynak alınarak yapılan halı tasarımı
- Kullanım yeri : Konutlar için salon halısı
- Boyutları : 200 x 300 cm (Taban halısı)
- Kalitesi : 50 x 50 düğüm/ dm²
- Düğüm şekli : Türk düğümü
- Önerilen malzeme : Çözüğü: yün, atkı: yün, ilme: yün
- Önerilen iplik numaraları: Çözüğü: 5/2 Nm, atkı: 5/1 Nm, ilme: 2,2/1 Nm

3.3. 3. TASARIM

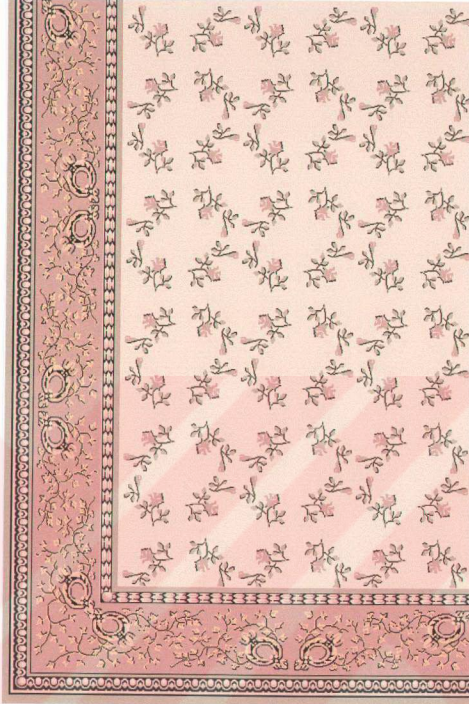


Foto: 115 3. Tasarım

- Konu : Dolmabahçe Sarayı'nın süslemelerinde ve halılarında kullanılan motifler kaynak alınarak yapılan halı tasarımı
- Kullanım yeri : Konutlar için salon halısı
- Boyutları : 200 x 300 cm (Taban halısı)
- Kalitesi : 50 x 50 düğüm/ dm2
- Düğüm şekli : Türk düğümü
- Önerilen malzeme : Çözü: yün, atkı: yün, ilme: yün
- Önerilen iplik numaraları: Çözü: 5/2 Nm, atkı: 5/1 Nm, ilme: 2,2/1 Nm

SONUÇ

Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı Padişahı Abdülmecid (1839-1861) tarafından İstanbul'da Beşiktaş Sahili'nde, 1842-1856 tarihleri arasında inşa ettirilmiştir. Saray, Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan Avrupa ülkeleri ile kurulan askeri, ticari ve kültürel ilişkilerin de etkisiyle, kendinden önceki saraylardan hem işlevsel yönden hem de getirdiği batılı yaşam tarzı ile çok farklıdır.

Sarayın, mimarisi, mobilya ve dekorasyon unsurları ile birlikte, dönemin Avrupa'sında hakim olan sanat anlayışını ağırlıklı olarak bünyesinde taşımaktadır. Yapının içinde ve dışında kullanılan süslemelerin, genel olarak dekorasyon unsurları ile yüksek bir uyum içinde oldukları gözlenmekte ve edinilen bilgilerden sarayın yapımı sırasında bu bütünlüğü sağlayıcı çalışmalar olduğu dikkati çekmektedir.

Dolmabahçe Saray Kompleksi içinde yer alan ve saray kurulduğu yıllardan itibaren faaliyet gösteren bir Mefruşat Dairesi bulunmaktadır. Bu yapı Hazine Kapısı'nın sol tarafında yer almaktadır. Burada Sarayın dekorasyonunda kullanılacak kumaşların tasarımları gerçekleştirilmiştir.

20. yüzyıl başlarından itibaren Mefruşat Dairesi'nin Müdürü, aynı zamanda Hereke Fabrika-i Hümayunu'nun müdürü de olmuştur. Bu dairede, Hereke kumaşları kullanılacak mekana göre tasarlanmış, renk ve desen özelliklerinin mekanın mimari süslemeleri ile bütünlük sağlamasına özen gösterilmiştir.⁶⁵ Hereke kumaşlarının pek çoğunun desenlerinde Batı tarzı bir saray olan Dolmabahçe Sarayı'nın tarzına uyması için batılı unsurlara yer verilmiştir. Bitkisel kaynaklı desenlerde kenger yaprakları (Kenger yaprağı), Rokoko tarzı "C" ve "S" kıvrımlar, sarmallar, Neo-Klasik üslubun izlerini taşıyan vazolar, kıvrımlı kumaşlar, girift geometrik düzenlemeler batı sanatından kaynaklanmaktadır.⁶⁶ "Mefruşat Dairesi'nde tasarlanan Hereke kumaşlarının pek çoğunun desenlerinde Batı tarzı bir saray olan

⁶⁵ YILMAZ- BOYNAK: "Saraylarımızı Donatan Bir Fabrika-i Hümayun" **MS Tarih Kültür Sanat Mimarlık**, Sayı: 1, İstanbul 1999, T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, T.B.M.M. Basımevi Ankara. s.98

⁶⁶ YILMAZ – BOYNAK, " Hereke Fabrika-i Hümayunu ve İpekli Jakar Dokumaları" s.27

Dolmabahçe'nin tarzına uyması için batılı unsurlara yer verilmiş olmakla birlikte geleneksel Osmanlı kumaşlarına paralel pek çok örnek de görülmektedir.”⁶⁷

Aynı uygulamanın halılar için de geçerli olduğu, incelenen halıların bir çoğunun mekanların ölçülerine tam olarak oturmasından, mekanlarda kullanılan süslemeler ile uyumundan rahatlıkla anlaşılabilir. Hatta bu görüş geliştirilerek Dolmabahçe'nin dekorasyon unsurlarının en önemlilerinden birisi olan halıların, sarayın ilk yıllarında, yapının Avrupa tarzı bütünlüğünü bozmayacak şekilde tasarlanmış, Avrupa'dan satın alınmış ya da hediye edilmiş halılar olduğu düşünülmektedir. Öyle ki, Saray Arşivi'nde yer alan bir belgede, Saray için satın alınan İngiliz halılarının yerine kullanılmak üzere Hereke'de kurulacak yeni tezgahlarda kadife halıların üretilmesine karar verildiği yer almaktadır.⁶⁸ İngiliz halılarının taklitlerinin yapılmasına Cumhuriyetin ilanından sonra da devam edildiği, bazı Hereke halılarının köşelerinde Latin harfleriyle “HEREKE” yazmasından anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte 18. yüzyıldan beri Osmanlı Devleti'nin Fransa ile yakınlaşması her alanda kendini hissettirmiştir. Gerek Hereke, gerekse daha önce kurulmuş olan Feshane fabrikalarında üretilen halılarda, o dönemin tüm sanat dallarını etkileyen Barok, Rokoko ve Ampir üsluplarının izleri açıkça görülmektedir. Ayrıca bu halılarda İngiliz halıları ile Fransız Savonneire ve Aubusson halılarının etkilerde vardır.⁶⁹ Hereke ve Feshane ile Türk halıcılığına giren Avrupa tarzı desenlerin etkileri günümüze kadar üretilen kimi el halıları ile makine halılarında ve son zamanlarda Türkiye pazarında büyük paya sahip Çin üretimi, “Çin Halısı” adı altında satılan Savonneire ve Aubusson taklidi, havları kabartma şekilde kesilmiş halılarda görülmektedir.

Dolmabahçe Sarayında en fazla sayıda görülen Gördeskâri olarak adlandırılan halılar II. Abdülhamid 'in (1876-1909) padişahlığı döneminde ,1891-1910 yılları arasında üretilmişlerdir. Abdülhamid, Dolmabahçe Sarayı'nda bir ay yaşadıkdan sonra sarayın korumasızlığını düşünerek Yıldız Sarayı'na taşınmış ve tahttan indirilene kadar orada yaşamıştır. Dolmabahçe Sarayı'nda görülen bu halı

⁶⁷ YILMAZ – BOYNAK, “Saraylarımızı Donatan Bir Fabrika-i Hümayun” , s.98

⁶⁸ GEZGÖR, s.188

⁶⁹ KALENDER, a.g.m, s. 48-53

tipinin daha çok Yıldız Saray Kompleksi* içinde Şale Köşkünde Büyük Salonda görülen 406m²' lik halının tarzında ve Yıldız Sarayı yapıları için tasarlanmış halılardan olduğu düşünülmektedir.

Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan çalışma sonucunda, saray içinde Mabeyn-i Hümayun, Muayede ve Harem-i Hümayun bölümlerinde gezi güzergahında bulunan odalar ile bazı kapalı odalarda bulunan tüm halıların sayısı (Gezi güzergahında ziyaretçilerin üzerine bastıkları yolluklar hariç) 128 olarak tespit edilmiştir.

Salonlar dahil toplam 79 odada bulunan bu halıların 49 tanesi seccade boyutlarında, 79 tanesi ise orta ve çok büyük boyutlardadır. Tezde 79 odadan 33 tanesinde bulunan yöresel halılar hariç 45 halı incelenmiştir. Bu halıların 42 tanesi Hereke, 3 tanesi Avrupa halısıdır.

Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan halılar genellikle kullanılacakları mekanların boyutları göz önüne alınarak tasarlandıkları için incelenen halılar içinde gözle görülür sayıda birbirine yakın boyutta halılar bulunamamaktadır. Bu halılar içinde kabaca bir gruplandırma yapmak gerekirse, halılardan 3 tanesi 100 m²'nin üzerindedir. 7 halı 70-98 m² arasında, 10 halı 30-62 m² arasında, 13 halı 10-27 m² arasında, 4 halı 3-8 m² arasında, 8 halı 1,8-2,5 m² arasındaki boyutlarda üretilmişlerdir.

Bu halılardan 14 tanesi ince kalite, 16 tanesi orta kalite ve 12 tanesi de kaba kalitede düğüm sıklığıyla dokunmuştur. Ayrıca incelenen 45 halıdan 14.233 envanter numaralı Avrupa halısı olan makine halısı ile 14.2545 envanter numaralı İran düğümlü halı dışında kalan 43 halı Türk düğümü ile dokunmuştur.

İncelenen halıların 36 tanesinde pamuk çözü ve atkı kullanılmıştır. 3 halıda tamamen yün iplik, 1 halı ise tamamen ipek iplikle üretilmiştir. Bir Hereke halısında ise atkıda keten iplik kullanıldığı görülmektedir.

* Yıldız Sarayı Kompleksi: XIX. Yüzyıl başından itibaren, Beşiktaş ve Ortaköy arasındaki sahil boyunca uzanan 50 hektarlık yamaçlar üstünde, çeşitli devirlerde padişahlar tarafından yapılmış olup, çeşitli mimari üslupları yansıtan köşklere oluşan bir yapı kompleksidir. Geniş bilgi için bkz. Pars TUĞLACI, a.g.e., s: 546-548

Dolmabahçe Sarayı'nda incelenen halıların dışında teşhirde ve depoda daha bir çok halı bulunmaktadır. Bu halıların büyük çoğunluğu Hereke ürünü olmakla birlikte diğer halılar içinde Feshane, İnan, Uşak, Gördes, Ladik halıları yer almaktadır.

Bu çalışma ile Dolmabahçe Halıları üzerine daha önce yapılmış olan az sayıda araştırmaya katkıda bulunmak ve Dolmabahçe Sarayı için özel olarak üretilmiş bu halıları gelecek kuşaklara doğru olarak aktarmak amaçlanmıştır.



KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

ARSEVEN, Celal Esad: **Sanat Ansiklopedisi**, 4. Basım, 5 Cilt, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul 1983.

ASLANAPA, Oktay: **Türk Halı sanatı**, , Binbirdirek Matbaacılık A.Ş. Basımevi, İstanbul 1972
"Yapı ve Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetleri"

ASLANAPA, Oktay: **Türk Halı Sanatının Bin Yılı**, İstanbul 1987, Çeltüt Matbaası, "Eren Yayıncılık ve Kitapçılık"

ASLANAPA, Oktay: **Türk Sanatı- Selçuklu ve Osmanlı Dönemi Halıları, Çini ve Minyatür Sanatı**, İstanbul 1962
"Doğan Kardeşler Yayınları A.Ş."

DEVELOĞLU, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 11. Baskı, Ankara 1993, "Aydın Kitapevi Yayınları"

ERDMANN, Kurt: **Der Turkische Teppich Des 15. Jhrhuderts**, İstanbul 1957, Maarif Basımevi, (Çeviren: Haldun TANER)
"İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları 715"

GÜLERSOY, Çelik : **Dolmabahçe - Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri III**, İstanbul 1984, Tigiat Matbaacılık A.Ş., İstanbul Kitaplığı.

HASOL, Doğan: **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, 5. Basım, İstanbul 1993
"Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları "

KUBAN, Doğan: **Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler**, İstanbul 1995, 375 s., "Arkeoloji ve Sanat Yayınları"

KÜÇÜKERMEN, Önder: **Anadolu'nun Geleneksel Halı ve Dokuma Sanatı İçinde Hereke Fabrikası "Saraydan Hereke'ye Giden Yol"**, İstanbul 1987, Apa Ofset Basımevi, "Sümerbank Genel Müdürlüğü Yayını"

NEMATİ, Parviz: **The Splendour Of Antique Rugs and Tapestries**", Lannoo Printers, Tielt-Belgium 2001, "Antique Collectors' Club Ltd."

SÖZEN, Metin – TANYELİ, Uğur: **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, 3. Basım, İstanbul - Aralık 1994, Remzi Kitapevi.

TEZCAN, Hülya: **Atlaslar Atlası - Vedat Nedim Tör Pamuklu Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu**, İstanbul 1993, "Yapı Kredi Yayınları "

TUĞLACI, Pars: **Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesi'nin Rolü**, İstanbul 1993, Alemdar Ofset, Yeni Çığır Kitapevi, "Sanat Yayınları Dizisi No:2"

YÜCEL, İhsan - ÖNER, Sema: **Dolmabahçe Sarayı**, İstanbul 1995 "Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını"

YETKİN, Şerare: **Türk Halı Sanatı**, 2. Basım, Ankara 1991, Tisa Matbaası "Türkiye İş Bankası Kültür yayınları sanat Dizisi: 20"

MAKALELER:

AKIN, N.: "Saray ", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Cilt: 3, İstanbul 1997, Hürriyet Ofset, s:1611

"Yapı Endüstri Merkezi Yayınları"

ALANTAR, Hüseyin: "Dünyaca Ünlü Has İpek Halılar: Hereke Halılar" **Antika**, sayı:3, 6/1985, s: 31-34

ALDOĞAN, Ayşen: "Osmanlı Seccadeleri" **Antik- Dekor**, sayı: 42, 1997, s: 162-164

ANMAÇ, Elvan: "Kula Halılarının Kompozisyon Özellikleri ve Kula Halılarında Kullanılan Motifler" **Erdem - Halı Özel Sayısı-1**, Cilt No: 10, Sayı: 28, Ankara 1999, Dumat Ofset- s.15

"Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi"7

ANMAÇ, Elvan: "19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başı Batı Anadolu Ticari Halıcılığı", **Osmanlı**, cilt:3, Ankara 1999,522.-527S.

ANMAÇ, Elvan: "Tekstil Ürünleri Konservasyonunun Temel İlkeleri", **1.Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu Bildirileri**, 6-7/05/ 1999, A.Ü. Basımevi, Ankara 2000, 75.-80s.

ANMAÇ, Elvan: "Tekstil Ürünlerinde Konservasyon ve Restorasyon İşlemlerinde Karar Verme Ölçütleri", **2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 1999, ,9.-13 s.
"Kültür Bakanlığı Yayınları"

ARSEVEN, Haydar: "Feshane Halıları" **Türkiyemiz**, Yıl:16, Sayı:47, 10/1985, s:16-25.

ARSLAN, Necla : " Osmanlı Döneminde Beşiktaş Sahili'nde Saray Yerleşimi " **Milli Saraylar**, 1994-1995, İstanbul 1996, 102-113 s.

"Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını"

BAYKAL, Cevdet Yakup: "Hereke Halıcılığı" **Pirelli**, yılı:7, sayı:74, 1/1970, s: 10-11

CEZAR Mustafa: "Süslemeler Yönünden Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları" **Milli Saraylar**, Yayın No: 4, Ankara 1992, T.B.M.M. Basımevi, 8–29 s.

CEZAR, Mustafa: "XIX. Yüzyılda Neden Batı Tarzı Saray?" **Milli Saraylar**, Yayın No:9, Ankara 1993, T.B.M.M. Basımevi, 8-19 s.

DAĞCI, Koray: "Hereke Halıcılığındaki Desen Karakterinin İncelenmesi ve Yeni Çizgilere Ulaştırılması" **1. Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, İzmir 1984, 102-109s.

"Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları"

DENİZ, Bekir: "Osmanlı Dönemi Halıları", **Osmanlı (Kültür ve Sanat)**, Cilt: 11, Semih Ofset, Ankara 1999, s. 381-394
"Yeni Türkiye Yayınları"

DENİZ, Bekir: "Kula Halıları", **Bilim, Birlik, Başarı**, Yıl: 11, Sayı: 43, 1985, s. 13-19.

DENİZ, Bekir: "Gördes Halıları", **Bilim, Birlik, Başarı**, Yıl: 12, Sayı: 45, 1986,s.13-19

DENİZ, Bekir: "Türk Sanatı 3 - Osmanlı Devri Anadolu-Türk Halıları" **Bilim Birlik Başarı**, Sayı: 42, Yıl: 11 İzmir.

ESEMENLİ, Deniz: " Tanzimatın Sarayı Dolmabahçe ", **MS - Tarih, Kültür, Sanat, Mimarlık**, Sayı:1, İstanbul 1999, T.B.M.M. Basımevi–Ankara, 48-75s.
"T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını"

FLORET, Elisabeth: "The French Carpet", Chapter VII, **Great Carpets of The World**, New York 1996. 225-267 s.

GEZGÖR, Vahide: "Hereke Fabrika-i Hümayunu'nda Halı Üretimi", **Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Hereke Dokumaları ve Halıları**, İstanbul 1999, 172-193 s.

"Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını"

İNANKUR, Z: " Neo-Klasisizm ", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Cilt: 3, İstanbul 1997, Hürriyet Ofset, s:1936

"Yapı Endüstri Merkezi Yayınları "

KALENDER, Erol: "Türk Halı sanatı Tarihinde Savonnerie ve Aubusson Halılarının Yeri" **Arış**, Yıl:1, sayı:3, Aralık 1997

KARAMANİ, Arzu: "Dolmabahçe Sarayı Cephe Süslemelerinde Antik Mimari Öğeler" **Milli Saraylar**, Yayın No: 4, Ankara 1992, 30-43 s.

"T.B.M.M. Yayınevi"

KAYA, Mehmet Kenan: " Hereke Fabrika-i Hümayunu Tarihçesi" **Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Hereke Dokumaları ve Halıları**, İstanbul 1999, 10-19 s.

"Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını"

KURT, Metin: **Türkiye Tarihi 3 – Osmanlı Devleti 1600~1908**, İstanbul - Ağustos 1993, YÖN Matbaacılık, s: 59-67

" Cem Yayınları "

KÜÇÜKERMEN, Önder: "Saray'da Yaratılan Gelenek", **Milli Saraylar**, Sayı: 1, 1987/1, Cem Ofset Matbaacılık, s: 78-85

"T.B.M.M. Milli saraylar Vakfı"

KÜÇÜKERMEN, Önder: "Dünyanın En Değerli İşçiliğiyle Hereke Halıcılığının Doğuşu" **Antik Dekor- Antika, Dekorasyon ve Sanat Dergisi**, Sayı:3

KÜÇÜKERMEN, Önder: "Topkapı Sarayı'ndaki Ehl-i Hıref Topluluğundan Sanayii Nefise Mektebi Âlisi'ne Uzanan Parlak Yol Üzerindeki Hereke Fabrika-i Hümayunu ve Yıldız Çini Fabrika-i Hümayunu - Türk Sanayi Tarihinin Büyük Bir Özenle Korunması Gereken İki Müze Fabrikası", **Milli Saraylar**, Yayın No: 4, İstanbul 1992, T.B.M.M. Basımevi, Ankara, s:142-152

ORTAYLI, İlber : "19. Yüzyılda Osmanlı Saraylarının Geçirdiği Değişim" **MS - Tarih, Kültür, Sanat, Mimarlık**, Sayı:1, İstanbul 1999, T.B.M.M. Basımevi- Ankara,14-25s. "T.B.M.M. Milli saraylar daire Başkanlığı Yayını"

ÖLÇER, Nazan: "13.-18. Yüzyıl-Türk Halıları Sergisi", **Arış**, Yıl:1, Sayı:1, Mart 1997, s.16-23.

ÖNDER, Mehmet: "19. Yüzyıl Türk Halıcılığında Bir Atılım, Osmanlı Hereke Tekstil Fabrikası ve Hereke Fabrikası", **Kültür ve Sanat**, Sayı: 30, 6/1996, s: 48-50.

ÖZTÜRK, İsmail: " Türkiye'de Halıcılığın Kaynakları " **Antik & Dekor - Antika, Dekorasyon ve Sanat Dergisi**, Sayı: 60, Mayıs 2000, 128 -133 s.

ÖZTÜRK, İsmail- AYDIN, Öznur: "Türk Halıcılığının Tarihsel Gelişimi ve Gördes Halıları", **Türkiyemiz**, Yıl:24, Sayı: 72, 5/1994, s. 26-35

ÖZTÜRK, İsmail-KARAVAR, Gonca: "Türk Halı ve Kilim Bibliografyası", **Arış**, Yıl:1, Sayı: 1, 3/1997, s. 154-157

ÖZTÜRK, İsmail-KARAVAR, Gonca: "Türk Halı ve Kilim Bibliografyası II- Türk Halı ve Kilimine İlişkin Bilimsel Toplantılarda sunulan Bildiriler Bibliografyası", **Arış**, Yıl:1, Sayı: 2, 8/1997, s.76-89

ÖZTÜRK, İsmail-KARAVAR, Gonca: "Türk Halı ve Kilim Bibliografyası III- Türk Halı ve Kilimine İlişkin Makaleler Bibliografyası (1. Bölüm)", **Arış**, Yıl:1, Sayı: 3, 11/1997, s. 116-121.

ÖZTÜRK, İsmail-KARAVAR, Gonca: "Türk Halı ve Kilim Bibliyografyası III- Türk Halı ve Kilimine İlişkin Makaleler Bibliyografyası (2. Bölüm)", **Arış**, Yıl:1, Sayı: 4, 4/1998, s. 120-122.

ÖZTÜRK İsmail -Elvan Anmaç: "Yabancı Sermayenin Batı Anadolu Halıcılığına Girişi, Etkileri ve Günümüzdeki Uzantıları", **Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki yeri Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 1997, 26.-32 S.

ÖZTÜRK İsmail: " Ege Bölgesi Halı Üretim Merkezleri ve El Halılarının Üretim ve Pazarlama Sorunları", **1. Milletlerarası Türk Halı Kongresi Tebliğ Özetleri (07-14 Ekim 1984) İstanbul, 1984, Ak Reklamcılık, s.86**

SAKAOĞLU, Necdet: "Yeni Saraylarda Hayat", **MS - Tarih Kültür Sanat Mimarlık**, Sayı: 1, İstanbul 1999, T.B.M.M. Basımevi, Ankara, s:26-47
"T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını"

SALDIRAY, Beyhan: "Türk Halı Sanatında Kompozisyon Özellikleri" **Akademi 10**, İstanbul 1981, s: 1-6.
"İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayın No: 82"

TARAŞLI, Latif: "18. Yüzyıldan Günümüze Türk İpek halıcılığı" **Antik-Dekor**, Sayı: 39, 1997, s: 157-158

USLU, Melek Pınar: " Dolmabahçe Sarayı Cephe Süslemeleri ", **İlgi Dergisi**, Sayı:100, İlkbahar 2000, Seyhan Grafik Sanatlar Matbaası

YILMAZ, Yaşar- BOYNAK, Sara: "Saraylarımızı Donatan Bir Fabrika-i Hümayun"
MS - Tarih Kültür Sanat Mimarlık, Sayı: 1, İstanbul 1999, T.B.M.M. Basımevi, Ankara, s:96-109
"T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını"

YILMAZ, Yaşar – BOYNAK, Sara: “Hereke Fabrika-i Hümayunu ve İpekli Jakar Dokumaları”, **Milli Saraylar Koleksiyonu’nda Hereke Dokumaları ve Halıları**, İstanbul 1999, 22-39 s. “Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını”

YÜCEL, İhsan: “Milli saraylar Koleksiyonları”, **Milli Saraylar**, Sayı: 1, İstanbul 1981/1, “Milli saraylar Daire Başkanlığı Yayını”

ZIAI, Aziyeh: “Poetry and Carpets: The Calligraphic Art in The Carpets of Iran”, Chapter V , **Great Carpets of The World**, New York 1996, s. 164-191.

